Π. ΦΡΕΛΙΧ

ΡΟΖΑ ΛΟΥΞΕΜΠΟΥΡΓΚ

τομος δευτερος

"ΝΕΟΙ ΣΤΟΧΟΙ"

ΡΟΖΑ

ΛΟΥΞΕΜΠΟΥΡΓΚ

ΠΑΟΥΛ ΦΡΕΛΙΧ

ΡΟΖΑ ΛΟΥΞΕΜΠΟΥΡΓΚ

Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ

Τόμος 2ος

Μετάφραση ἀπὸ τὰ γαλλικά
Σ.Α. ΝΙΤΣΑ

"ΝΕΟΙ ΣΤΟΧΟΙ"
ΑΘΗΝΑ 1972

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

σελ.

8. — ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ

Ἡ κομματικὴ σχολή 9
Εἰσαγωγὴ στὴν Πολιτικὴ Οἰκονομία 11
Ἡ «Συσσώρευση τοῦ Κεφαλαίου» 14
Ἡ θεωρία τῆς συσσώρευσης καὶ ὁ ἰμπεριαλισμός 20
Οἱ ἐπίγονοι ἐπιτίθενται 23

9. — Η ΠΑΛΗ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΥ

Τὸ πολιτικὸ πρόβλημα 30
Ἐναντίον τοῦ κινδύνου τοῦ πολέμου 32
Ἡ πάλη γιὰ τὴν καθολικὴ ψῆφο 36
Ἡ δικαιοσύνη ἐπεμβαίνει 44

10. — ΛΑΜΠΑΔΑ ΠΟΥ ΦΛΕΓΕΤΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΗ

Ἡ γυναίκα 49
Ἡ ἀγωνίστρια 57
Τὸ ὄφος 62
Ἡ ρήτορας 65

11. — Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

Ἡ 4η Αὐγούστου 68
Κάτω ἀπὸ τὴ σημαία τῆς ἀνταρσίας 74
Ἡ «Διεθνής» 79
Ἕνα χρόνο στὶς γυναικεῖες φυλακές 85
Ἡ μπροσούρα Γιούνιους 89
Ὁ Σπάρτακος 94
Στὶς φυλακὲς τῆς ὁδοῦ Μπάρνιμ, τοῦ Βρόνκε, τοῦ Μπρεσλάου 100

σελ.

12. — Η ΡΩΣΙΑ ΤΟ 1917

Ὁ πρῶτος θρίαμβος 106
Ἡ Ὀκτωβριανὴ Ἐπανάσταση 113
Ἡ κριτικὴ στοὺς μπολσεβίκους 119

13. — Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Προανάκρουσμα 132
Νοέμβρης 137
Ἡ συγκέντρωση τῶν δυνάμεων 140
Τὸ πρόγραμμα τῆς ἐπανάστασης 145
Ἡ ἀντεπανάσταση ἐπιχειρεῖ ἕνα πραξικόπημα 153
Ἡ ἵδρυση τοῦ Γερμανικοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος 162

14. — ΠΡΟΣ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ

Οἱ μάχες τοῦ Ἰανουαρίου 168
Ὁ Σπάρτακος καὶ ἡ ἐξέγερση τοῦ Ἰανουαρίου 173
Ἀνθρωποκυνήγι 179
Ἡ δολοφονία 183
Μετά 187

8ο

Τὸ τέλος τοῦ καπιταλισμοῦ

Ἡ κομματικὴ σχολή

Τὸ 1906 ἡ γερμανικὴ σοσιαλδημοκρατία ἵδρυσε μιὰ κομματικὴ σχολὴ στὸ Βερολίνο. Μέχρι τὸν πόλεμο τριάντα περίπου ἀγωνιστὲς ποὺ εἶχαν ἐπιλεγεῖ ἀπὸ τὶς περιφερειακὲς κομματικὲς ὀργανώσεις καὶ ἀπὸ τὰ συνδικάτα συγκεντρώνονταν κάθε χειμώνα στὸ Βερολίνο γιὰ νὰ παρακολουθήσουν μαθήματα καὶ σχετικὰ μὲ τὶς κοινωνικὲς ἐπιστῆμες καὶ σχετικὰ μὲ τοὺς διάφορους πρακτικοὺς τομεῖς τῆς καθημερινῆς πολιτικῆς ἐργασίας. Αὐτὴ ἡ σχολὴ ἦταν μία ἀπόδειξη τῆς δύναμης τοῦ ὀργανωμένου ἐργατικοῦ κινήματος καὶ ὁ σκοπός της ἦταν νὰ ἐξασφαλίσει στὸ κίνημα μιὰ εἰδικευμένη ἐφεδρεία συντακτῶν, προπαγανδιστῶν καὶ γενικὰ στελεχῶν. Οἱ δάσκαλοί της ἦταν: ὁ Φρὰντς Μέριγκ, ὁ Ροῦντολφ Χίλφερντινγκ, ὁ Χέρμαν Ντοῦκερ, ὁ Ἄρθουρ Σταντχάγκεν, ὁ Ἐμμάνουελ Βούρν, ὁ Γκούσταβ Ἐκστάϊν, ὁ Οὔγκο Χάϊνεμαν. Ἡ πλειοψηφία ἀπ' αὐτοὺς ἀνῆκαν στὴν ἀριστερὴ πτέρυγα τοῦ κόμματος. Ἡ συνεργασία τῆς Λούξεμπουργκ εἶχε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀποφασιστεῖ, ἀλλὰ στὸν πρῶτο χρόνο δὲν πῆρε μέρος, εἴτε γιατὶ ἡ ἴδια εἶχε ἀρνηθεῖ, εἴτε γιατὶ τὰ συνδικάτα ἀντέδρασαν. Ἀλλὰ ὅταν ἡ γερμανικὴ ἀστυνομία ἀπείλησε μὲ ἐξορία τὸν αὐστριακὸ Χίλφερντινγκ στὴν περίπτωση ποὺ θὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ διδάσκει, ἔγινε ἀπαραίτητη ἡ ἀντικατάστασή του ἀπὸ τὴ Ρόζα στὸ μάθημα τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, δηλαδὴ στὴν εἰσαγωγὴ στὶς οἰκονομικὲς θεωρίες τοῦ Κὰρλ Μάρξ. Αὐτὸ ἔγινε τὸ 1907.

Ἡ Ρόζα ἦταν ἕνας ὑπέροχος καθηγητής. Ὄχι μόνον γιατὶ κατεῖχε ἐντελῶς τὸ θέμα ἀλλὰ καὶ γιατὶ ἦταν προικισμένη μὲ παιδαγω-

γικὲς ἱκανότητες πρώτης γραμμῆς, χαρίσματα ποὺ τὴν εἶχαν ἤδη βοηθήσει στὶς ἐπιτυχίες της σὰν συγγραφέας καὶ σὰν ρήτορας. Εὕρισκε τώρα ἕνα πεδίο γιὰ τὴν ἀνάπτυξη ὅλων τῶν ταλέντων της. Ἡ ἐργασία δὲν ἦταν καθόλου εὔκολη. Τὸ «Κεφάλαιο», ποὺ ἀποτελοῦσε τὴ βάση τῶν μαθημάτων της, δὲν εἶναι ἕνα λαϊκὸ ἐγχειρίδιο καὶ γιὰ νὰ τὸ καταλάβει κανεὶς πρέπει νὰ ἔχει σοβαρὲς οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς γνώσεις. Οἱ μαθητές της προέρχονταν ἀπὸ περιβάλλοντα πολὺ διαφορετικά. Δίπλα σὲ νέους ποὺ εἶχαν διακριθεῖ στὴν πολιτικὴ καὶ πρακτικὴ ἐργασία ὑπῆρχαν ἡλικιωμένοι ἐργάτες μὲ σοβαρὴ κομματικὴ πεῖρα. Τὰ ἐπαγγέλματά τους ἦταν διάφορα: ἐργάτες μεταλλουργοί, ξυλουργοί, ταπετσέρηδες, ἀνθρακωρύχοι, γραμματεῖς τοπικῶν κομματικῶν ὀργανώσεων, συνδικαλιστές, νοικοκυρές, διανοούμενοι. Τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπ' αὐτοὺς δὲν εἶχε προπαιδευθεῖ παρὰ ἀπὸ προπαγανδιστικὲς μπροσοῦρες καὶ ἡ θεωρητικὴ σκέψη τοὺς ἦταν ἐντελῶς ξένη. Ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἐγκατέστησε ἀνάμεσα σ' αὐτὴν καὶ στοὺς μαθητές της μιὰ ζωντανὴ ἐπαφή. Ἀντὶς νὰ προσκομίζει σ' αὐτοὺς ἐντελῶς ἐπεξεργασμένα ἀποτελέσματα, τοὺς ὑποχρέωνε σὲ μιὰ προσωπικὴ ἀφομοιωτικὴ ἐργασία.

Ἄρχιζε μὲ τὴν ἔκθεση τῶν διαφόρων μορφῶν τῆς οἰκονομίας, τῶν χαρακτηριστικῶν τους, τῶν μεταμορφώσεών τους καὶ τῶν αἰτίων αὐτῶν τῶν μεταμορφώσεων, καθὼς καὶ τῶν πρὶν καὶ μετὰ τὸν Μὰρξ κυριοτέρων οἰκονομικῶν θεωριῶν. Ἀφοῦ ἔδινε ἔτσι σὲ σειρὰ μαθημάτων μιὰ πλήρη εἰκόνα τῆς ἐξέλιξης τῶν σχέσεων παραγωγῆς καὶ ἀνταλλαγῆς καθὼς καὶ τῆς ἀντανάκλασής τους στὴν ἀστικὴ ἐπιστήμη, κατέληγε στὶς θεωρίες τοῦ Μάρξ, μὲ βάση τὸ «Κεφάλαιο». Ἡ καθηγητικὴ διδασκαλία περιοριζόταν πάντα στὸ αὐστηρῶς ἀναγκαῖο. Ἀνεκάλυπτε μέσα στὰ κεφάλια τῶν μαθητῶν της ζωντανὲς γνώσεις καὶ ἰδέες, τὶς ὑπέβαλλε σὲ βαθειὰ ἐξέταση, προσέθετε προοδευτικὰ νέα ζητήματα μέχρι ποὺ ἡ πραγματικὴ εἰκόνα τῆς ζωῆς ἔπαιρνε μορφή. Ἔτσι τὸ πραγματικὸ βάρος τῆς πνευματικῆς διαδικασίας ἔπεφτε πάνω στοὺς ἴδιους τοὺς μαθητές. Δὲν ἔκανε διακρίσεις σὲ προικισμένους πνευματικὰ μαθητές, ἀλλὰ τοὺς κρατοῦσε ὅλους κάτω ἀπὸ τὴ γοητεία της. Ἂν συνέβαινε κανεὶς νὰ εἶναι ἀφηρημένος, τὸν ἀφύπνιζε μὲ μιὰ καλὰ ζυγισμένη ἐρώτηση καὶ μὲ μιὰ πνευματώδη παρατήρηση ξαναζωντάνευε τὸ ἐνδιαφέρον του. Δημιουργοῦσε ἔτσι μιὰ ἀτμόσφαιρα ποὺ εὐνοοῦσε τὴν ἀνάπτυξη τῶν πνευματικῶν ἱκανοτήτων, ἕνα περιβάλλον δημιουργικῆς δραστηριότητας καὶ ἐνθουσιώδους ἁμιλλας. Φαινόταν νὰ μπαίνει ἐντελῶς μέσα στὴ σκέψη τῶν μαθητῶν της, νὰ ὑποχρεώνει αὐτὴ τὴ σκέψη νὰ ἀποσαφηνίσει τὰ πράγματα μέχρι τὶς τελευταῖες λεπτομέρειες καὶ νὰ τὴν ὁδηγεῖ ἀνεπαίσθητα στὸν ἐπιδιωκόμενο σκοπό. Ὕστερα ἀπ' αὐτὲς τὶς πνευματικὲς ἀσκήσεις, οἱ μαθητές της ἔκπληκτοι βλέπα-

νε ὅτι κατέχουν νέες γνώσεις, σαφεῖς καὶ ἀκριβεῖς, κι' ἀκόμα ὅτι αὐτὲς δὲν τοὺς ἦρθαν ἀπ' ἔξω, οὔτε τοὺς φαίνονταν σὰν θεώρημα δοσμένο ἀπὸ ἄλλους, ἀλλὰ ὅτι αὐτὲς ἀποτελοῦσαν πνευματικὴ κατάκτηση ποὺ ὀφειλόταν στὴ δική τους δραστηριότητα.

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἀπεκάλυπτε μὲ τὴ διδασκαλία της τὴν τόσο γνωστὴ μεγάλη της τέχνη στὴ μεταχείριση τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἀνωτερότητα ποὺ τῆς ἔδιναν οἱ γνώσεις της, ἡ δύναμη τῆς σκέψης της καὶ ἡ προσωπικότητά της ἐξαφανιζόταν σὲ τέτοιο σημεῖο κατὰ τὴν κοινὴ ἐργασία ποὺ κανεὶς δὲν αἰσθανόταν τὸ βάρος της. Εἶχε ἀποτυπώσει στοὺς μαθητές της μιὰ βαθειὰ περιφρόνηση γιὰ τὸν ἐρασιτεχνισμὸ καὶ τὴν πνευματικὴ νωθρότητα καὶ τοὺς εἶχε ἐμπνεύσει τὴν ἐκτίμηση καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸ γιὰ κάθε πραγματικὴ δημιουργικὴ σκέψη. Ἡ κοινὴ ἐργασία δὲν τοὺς ἐπλούτιζε μόνον θεωρητικὰ ἀλλὰ καὶ ἠθικά. Μερικοὶ εἶχαν ἔρθει στὴν κομματικὴ σχολὴ προκατειλημμένοι ἐναντίον τῆς Ρόζας καὶ μὲ τὴν ἐνδόμυχη σκέψη: δὲν θὰ τὴν ἀφήσω νὰ μὲ κάνει αἱρετικό. Ὅλους αὐτοὺς ἡ Ρόζα τοὺς ἐδάμασε. Ἀκόμα καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀργότερα γίνανε ἀντίπαλοί της στοὺς κόλπους τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, διατηροῦσαν γι' αὐτὴν μιὰ εὐγνωμοσύνη καὶ ἕναν σεβασμό. Ἤξερε νὰ κερδίζει τὰ πνεύματα καὶ τὶς καρδιὲς μεταδίνοντάς τους τὸν πλοῦτο τῶν μαρξιστικῶν ἰδεῶν καὶ ἐμφυσώντας τους τὴ θέληση νὰ ἀγωνιστοῦν γιὰ τὴν πραγματοποίηση αὐτῶν τῶν ἰδεῶν.

Εἰσαγωγὴ στὴν πολιτικὴ οἰκονομία

Ἀπὸ τὴ δραστηριότητα τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ στὴν κομματικὴ σχολὴ ἔχουμε δύο ἔργα της: τὴν «Εἰσαγωγὴ στὴν πολιτικὴ οἰκονομία» καὶ τὴν «Συσσώρευση τοῦ κεφαλαίου». Δυστυχῶς ἀπὸ τὸ πρῶτο της ἔργο δὲν κατέχουμε παρὰ ἀποσπάσματα. Σὲ ἕνα γράμμα της ἀπὸ 28 Ἰουλίου 1916 πρὸς τὸν ἐκδότη Ι. Χ. Β. Ντιτζ ἡ Ρόζα, ποὺ τότες βρισκόταν ὑπὸ ἀστυνομικὴ ἐπιτήρηση στὸ Βερολίνο, μᾶς δίνει τὸ πλάνο ὁλόκληρο τοῦ ἔργου της. Αὐτὸ περιεῖχε τὰ ἀκόλουθα κεφάλαια:

1. Τί εἶναι ἡ πολιτικὴ οἰκονομία;
2. Ἡ κοινωνικὴ ἐργασία.
3. Στοιχεῖα οἰκονομικῆς ἱστορίας: ἡ πρωτόγονη κομμουνιστικὴ κοινωνία.
4. » » » : τὸ φεουδαλικὸ οἰκονομικὸ σύστημα.

5. Στοιχεῖα οἰκονομικῆς ἱστορίας: ἡ μεσαιωνικὴ πόλη καὶ οἱ συντεχνίες.
6. Ἡ παραγωγὴ ἐμπορευμάτων.
7. Ἡ μισθωτὴ ἐργασία.
8. Τὸ καπιταλιστικὸ κέρδος.
9. Ἡ κρίση.
10. Οἱ τάσεις τῆς καπιταλιστικῆς ἐξέλιξης.

Τὸ θέρος τοῦ 1916 τὰ δύο πρῶτα κεφάλαια ἦταν ἕτοιμα γιὰ τὸ τυπογραφεῖο, κι ὅλα τὰ ἄλλα δὲν ἤθελαν παρὰ μία τελικὴ τακτοποίηση. Ὅμως μετὰ τὸν θάνατο τῆς Ρόζας δὲν βρέθηκαν στὰ χαρτιά της παρὰ τὰ κεφάλαια: 1, 3, 6, 7 καὶ 10. Τὰ δημοσίευσε ὁ Πάουλ Λέβι τὸ 1925, δυστυχῶς μὲ πολλὰ λάθη, πολλὲς αὐθαίρετες τροποποιήσεις καὶ ἀκόμα ἀφαιρώντας ἐνδιαφέρουσες παρατηρήσεις. Ἂν τὸ βιβλίο εἶχε διατηρηθεῖ ὁλόκληρο, θὰ εἴχαμε τώρα μία συστηματικὴ ἔκθεση τῶν θεμάτων ποὺ πραγματεύτηκε ἡ Ρόζα στὰ μαθήματά της. Τὰ ἀποσπάσματα ποὺ ἔμειναν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ διαπιστώσουμε ὅτι αὐτὸ ἦταν ὁ καρπὸς μιᾶς μακρᾶς διαφωτιστικῆς διαδικασίας: Ἐξέθετε πρῶτα τὴν ζωντανὴ πραγματικότητα, ἐπεσήμαινε ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἦταν δύσκολο νὰ κατανοηθοῦν καὶ στὸ τέλος τὰ ἀνέλυε καὶ τὰ ἐξηγοῦσε. Ἡ οἰκονομικὴ ἐξέλιξη καὶ τὰ προβλήματά της γίνονταν ἔτσι ἐντελῶς σαφῆ. Ἡ γλῶσσα ἦταν λαϊκὴ ἀλλὰ αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι μ' αὐτὸ ἀποφεύγονταν οἱ δυσκολίες καὶ ὅτι τὰ προβλήματα ἁπλοποιοῦνταν ἔτσι ποὺ νὰ γίνονται ἀφ' ἑαυτοῦ τους κατανοητά. Μόνον ἡ δική της πνευματικὴ δύναμη καὶ οἱ γνώσεις της μποροῦσαν νὰ ἁπλοποιοῦν αὐτὰ τὰ δύσκολα προβλήματα. Ὁ ἀναγνώστης προχωρεῖ μὲ εὐκολία ἀπὸ τὴ μία ἰδέα στὴν ἑπόμενη καὶ ἀκόμα καὶ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει μία οἰκειότητα μὲ τὸ θέμα συναρπάζεται καὶ ἀνακαλύπτει νέες καὶ ἀπροσδόκητες ἀπόψεις καὶ βρίσκει νέες λύσεις στὰ προβλήματα.

Τὰ ἀποσπάσματα ποὺ διατηροῦνται καὶ οἱ τίτλοι τῶν ἄλλων κεφαλαίων μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ἰδοῦμε ὅτι αὐτὸ τὸ βιβλίο ἔπρεπε νὰ δίνει, μὲ μιὰ συμπυκνωμένη μορφή, μιὰ ἔκθεση τοῦ συνόλου τῶν οἰκονομικῶν θεωριῶν τοῦ Κὰρλ Μὰρξ. Ἀλλὰ ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ δὲν ἀκολουθεῖ τοὺς προηγούμενους ἐκλαϊκευτές. Δὲν νομίζει τὸν ἑαυτό της ὑποχρεωμένο νὰ ἐπαναλάβει τὴν μέθοδο μὲ τὴν ὁποία ὁ Μὰρξ εἶχε ἐκθέσει τὶς στοιχειώδεις οἰκονομικὲς κατηγορίες. Σκιαγραφεῖ τοὺς μεγάλους σταθμοὺς τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητας καὶ κάθε φορὰ προσθέτει τὴν κριτικὴ τῶν οἰκονομικῶν θεωριῶν ποὺ εἶναι ἡ πνευματικὴ ἀνανάκλαση αὐτῆς τῆς ἱστορίας. Ταυτοχρόνως τὸ βιβλίο δὲν στερεῖται «οὔτε ὀργῆς οὔτε ὁρμῆς». Στὴν κομματικὴ σχολή, αὐτὴ προχωροῦσε στὴ λύση τῶν

προβλημάτων γυρίζοντας καὶ ξαναγυρίζοντας μὲ τοὺς μαθητές της σὲ μισοαλήθειες καὶ σὲ σφάλματα ποὺ περιέχονταν στὶς ἀπαντήσεις τους. Τὸ ἴδιο κάνει καὶ στὸ βιβλίο της μὲ τὰ σφάλματα, τὶς μωρίες καὶ τὶς ὑπεκφυγὲς τῶν μεγάλων φωστήρων τῆς ἐπιστήμης. Γιατὶ ἡ ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ δὲν ἔχανε εὐκαιρία ποὺ νὰ μὴν ξετινάξει τὴ σκόνη ἀπὸ τὶς παλιὲς περροῦχες. Μὲ τὴν ἴδια εὐχαρίστηση μὲ τὴν ὁποία παλιότερα ὁ Λασσὰλ ἐπέκρινε τὸν Τζούλιαν Σμίθ, ἡ Ρόζα στριμώχνει τὶς κορυφὲς τῆς ἐπιστήμης καὶ δείχνει ὅτι οἱ βαθειὲς ἀποκαλύψεις τους ἦταν μονάχα κούφιες φράσεις. Πίσω ἀπὸ τὴν πνευματικὴ φτώχεια τοῦ ταξικοῦ ἀντιπάλου, αὐτὴ ὀσφραινόταν τὴν ἀδυναμία τῆς ἠθικῆς του θέσης καὶ μὲ ζωηρότητα περνοῦσε στὴν ἐπίθεση. Τὰ κτυπήματά της ἐναντίον τῶν εἰδικῶν τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας δὲν ἦταν μονάχα ἀραβουργήματα μὲ τὰ ὁποῖα ἤθελε νὰ κάνει πιὸ ζωντανὴ τὴν κριτική της, οὔτε μόνο πολεμικὲς παρεκβάσεις. Αὐτὰ ἦταν στενὰ δεμένα μὲ τὸ θέμα, γιατὶ ἔπρεπε πρῶτα νὰ δείξει ὅτι οἱ καθηγητὲς τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν ἐπηρεάζονται καὶ συγκρατοῦνται στὶς γνώσεις τους ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ συμφέροντα τῆς τάξης τους. Κι' ἀκόμα ἔπρεπε νὰ ἀποδείξει ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη ἦταν πάντα ἕνα πολεμικὸ ὄργανο στὴν πάλη τῶν τάξεων.

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἀπέδειξε ὅτι ἡ πολιτικὴ οἰκονομία δὲν ἔγινε ἀναγκαία παρὰ μόνον ὅταν ἡ ἀναρχία στὴν καπιταλιστικὴ παραγωγὴ ἔκανε τὶς οἰκονομικὲς σχέσεις ἀδιαφανεῖς καὶ παραμορφωμένες ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμὸ καὶ τὴ νομισματικὴ οἰκονομία. Ἀπέδειξε κατόπιν ὅτι αὐτὴ ἡ ἐπιστήμη ἦταν στὴν προέλευσή της ἕνα ὅπλο τῆς μπουρζουαζίας ἐναντίον τοῦ φεουδαλισμοῦ καὶ μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια πραγματοποίησε τολμηρὰ κατορθώματα. Ἀλλὰ μὲ τὴν ἄνοδο τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, ἡ πολιτικὴ οἰκονομία μεταμορφώθηκε σὲ ἕνα μισοσυνειδητὸ ὄργανο γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τοῦ ὑπάρχοντος καθεστῶτος. Οἱ ἐκπρόσωποί της εἶναι ὑποχρεωμένοι ὁλοένα καὶ περισσότερο νὰ τὴν ἐκκαθαρίζουν ἀπὸ ὅ,τι ἀποτελεῖ ἀποφασιστικὴ πνευματικὴ κατάκτηση σ' αὐτήν, μέχρι ποὺ νὰ βρίσκουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι καταφύγιο —τουλάχιστο αὐτοὶ ποὺ ζητᾶν νὰ δώσουν μία ὁλικὴ θεωρητικὴ ἀπάντηση— σὲ ἕναν οἰκονομικὸ μυστικισμὸ ἢ ἀκόμα σὲ ψευτοεπιστημονικὲς σχοινοβασίες (τὸ πρότυπό τους εἶναι ὁ Σόμπαρτ). Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ δείχνει τέλος ὅτι ἡ «κριτικὴ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας» ἔγινε ἀπὸ τὸν Μὰρξ ἕνα ὅπλο στὴν πάλη τῆς ἐργατικῆς τάξης καὶ ὅτι μιὰ σχεδιασμένη σοσιαλιστικὴ οἰκονομία δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκη τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας σὰν ἐπιστήμης. Ὁ ἀναγνώστης παρακολουθεῖ τὴ γέννηση, τὴν ἐξέλιξη καὶ τὴ λειτουργία, κατόπιν τὴ διάλυση τῶν τρόπων παραγωγῆς καὶ τῶν κοινωνικῶν σχηματισμῶν, ἀπὸ τὸν πρωτόγονο κομμουνισμὸ μέχρι τὸν καπιταλισμὸ τοῦ ὁποίου ὁ ἐσωτερικὸς μηχανισμὸς ἐξαρθρώνεται καὶ τοῦ ὁποίου ἡ κατάρρευση παρουσιάζεται σὰν τὸ ἀναπόφευκτο

ἀποτέλεσμα τῶν ἐσωτερικῶν του ἀντιφάσεων. Σὲ στενὴ σύνδεση μὲ τὴν ἱστορία καὶ τὴ μελέτη τῶν θεωρητικῶν προβλημάτων τῆς οἰκονομίας, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ μᾶς δίνει μία ἱστορία τῶν ἀστικῶν καὶ σοσιαλιστικῶν κοινωνικῶν θεωριῶν κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ, ἐργασία ποὺ πρώτη φορὰ ἔχει γίνει σὲ τόσο εὐρεῖα κλίμακα.

Ἡ «Συσσώρευση τοῦ κεφαλαίου»

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ εἶχε γιὰ πολλὰ χρόνια ἐργαστεῖ πάνω στὴν «Π ο λ ι τ ι κ ὴ Ο ἰ κ ο ν ο μ ί α» της. Ἀλλὰ οἱ παραδόσεις της στὴν κομματικὴ σχολή, ἡ προπαγανδιστική της δραστηριότητα, οἱ συζητήσεις στὰ προβλήματα τακτικῆς καὶ τὸ πλῆθος τῶν μελετῶν της γιὰ τὸ πολωνικὸ καὶ ρωσικὸ κίνημα τὴν ὑποχρέωναν διαρκῶς νὰ ἀναβάλλει τὴ στιγμὴ τῆς τελικῆς διαμόρφωσης τοῦ ἔργου της. Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1912 ἑτοιμαζόταν νὰ τὸ τελειώσει ὅταν βρέθηκε μπροστὰ ἀπὸ μία ἀπρόβλεπτη δυσκολία:

> «Δὲν ἀρκοῦσε πλέον νὰ ἐκθέσω μὲ σαφήνεια τὸ προτσὲς τοῦ συνόλου τῆς καπιταλιστικῆς παραγωγῆς τόσο στὶς συγκεχριμένες σχέσεις ὅσο καὶ στὰ ἀντικειμενικὰ ἱστορικὰ ὅρια. Παρατηρώντας τὸ πράγμα ἀπὸ κοντὰ εἶδα ὅτι δὲν πρόκειται πλέον μόνον γιὰ ἔκθεση ἀλλὰ γιὰ ἕνα πρόβλημα θεωρητικὸ ποὺ περιέχεται στὸ δεύτερο βιβλίο τοῦ «Κεφαλαίου» τοῦ Μὰρξ καὶ ποὺ ταυτοχρόνως ἔχει σχέση μὲ τὴ σημερινὴ ἰμπεριαλιστικὴ πολιτικὴ καὶ τὶς οἰκονομικές της ρίζες».

Ἔτσι ἡ Ρόζα ἐξηγεῖ γιατὶ ἔγραψε αὐτὸ ποὺ εἶναι τὸ κυριότερο ἔργο της: τὴ «Συσσώρευση τοῦ κεφαλαίου».

Γιὰ νὰ καταλάβουμε αὐτὸ τὸ θεωρητικὸ πρόβλημα πάνω στὸ ὁποῖον προσέκρουσε ἡ Ρόζα, εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ἀκριβὴς γνώση τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας κι' αὐτὴ φυσικὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἐκτεθεῖ μὲ μερικὲς φράσεις. Οἱ ἀκόλουθες παρατηρήσεις μπορεῖ ἴσως νὰ κάνουν περισσότερο προσιτὴ τὴν κατανόησή του. Ἡ ἐποχὴ ποὺ ζοῦμε διευκολύνει ἐξ ἄλλου αὐτὴ τὴν κατανόηση (1). Ἡ κρίση ποὺ ἄρχισε τὸ 1929 καὶ ποὺ συγκλόνισε τὴν παγκόσμια οἰκονομία εἶχε ξεπεράσει σὲ ἔνταση κάθε τὶ ποὺ εἶχε γνωρίσει ὁ καπιταλισμὸς μέχρι τότες. Ὅταν αὐτὴ ξέσπασε, οἱ ζημίες ποὺ εἶχε προξενήσει ὁ πόλεμος εἶχαν ἐπανορθωθεῖ, τὰ κομμένα νήματα τῆς παγκόσμιας ἀγο-

(1) Πρόκειται γιὰ τὴ δεκαετία τοῦ 1930 (Σημ. μετ.).

ρᾶς εἶχαν ξαναδεθεῖ καὶ μία βραχεῖα ἀλλὰ ἀναντίρρητη ἄνθιση εἶχε δημιουργήσει μιὰ νέα αἰσιοδοξία. Ὡστόσο ἡ περίοδος τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης ἀπὸ τὸ 1924 ὡς τὸ 1928 εἶχε ἤδη ἀνησυχητικὲς ἐνδείξεις ποὺ τὴν ξεχώριζαν ἀπὸ τὶς περιόδους εὐημερίας τὶς πρὶν ἀπὸ τὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο. Στὶς σημαντικότερες καπιταλιστικὲς χῶρες (Ε.Π.Α., Μεγάλη Βρεττανία, Γερμανία κ.λπ.) ἡ ἀνεργία εἶχε ἤδη πολὺ ξεπεράσει, ἀκόμα καὶ στὴ φάση τῆς μεγαλύτερης εὐημερίας, τὸ ἐπίπεδο ποὺ εἶχε φτάσει ἡ ἀνεργία προπολεμικά στὶς χειρότερες στιγμὲς τῆς κρίσης καὶ ἡ παραγωγικὴ ἱκανότητα τῶν βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων δὲν χρησιμοποιοῦνταν πιὰ στὸ σύνολό της. Ἡ κρίση τοῦ 1929 κράτησε τόσα χρόνια ὅσους μῆνες κρατοῦσαν οἱ προηγούμενες. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνέργων ἦταν 10 καὶ 20 φορὲς μεγαλύτερος ἀπὸ ὅ,τι στὶς προηγούμενες. Τομεῖς ὁλόκληροι τῆς παραγωγῆς εἶχαν σχεδὸν ἐντελῶς παραλύσει. Ἡ ὑπερπαραγωγὴ εἶχε πάρει ἀνησυχητικὲς διαστάσεις. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς πείνας μέσα στὴν ἀφθονία. Ἡ ὑποτίμηση τῶν προϊόντων καὶ τῶν κεφαλαίων ποὺ ἔκαναν δυνατὴ ἄλλοτε τὴν ἐκκαθάριση τοῦ ἐδάφους γιὰ μία νέα ἄνθιση δὲν ἀρκοῦσε τώρα. Ἔπρεπε νὰ προβοῦν σὲ γιγαντιαῖες καταστροφὲς ἐμπορευμάτων. Μετὰ τὰ τρομερὰ χρόνια τῆς κρίσης ἀκολούθησε μία παροδικὴ ἄνοδος, ἀλλὰ αὐτὴ δὲν ἐπεκτάθηκε σὲ ὅλη τὴν παγκόσμια οἰκονομία, γιατὶ ὀφειλόταν κυρίως στὸν κολοσιαῖο ἐπανεξοπλισμὸ τῶν φασιστικῶν κρατῶν. Ταυτόχρονα τὰ κράτη κλείνονταν ὁλοένα περισσότερο στὸν ἑαυτό τους καὶ ρίχνονταν σὲ κατακτητικοὺς πολέμους ὁλοένα πιὸ βάρβαρους. Ἕνας νέος παγκόσμιος πόλεμος φαινόταν σὰν ἀναπόφευκτη κατάληξη.

Αὐτὴ ἡ καταστροφικὴ ἐξέλιξη ἦταν τυχαία; Ὀφειλόταν σὲ σφάλματα ποὺ ἦταν δυνατὸν νὰ ἀποφευχθοῦν, τῶν καπιταλιστῶν ἢ τῶν κυβερνήσεων; Ἢ ἦταν προϊὸν νόμων συμφυῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ μηχανισμοῦ τοῦ καπιταλισμοῦ;

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ εἶχε ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι μαρξιστὲς τὴν πεποίθηση ὅτι ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος εἶχε γίνει ἀναπόφευκτος ἀπ' αὐτὴ τὴν οὐσία τῆς καπιταλιστικῆς κοινωνίας καὶ ὅτι καὶ ἄλλοι πόλεμοι θὰ ἀκολουθήσουν. Ὑπεστήριζε ἐπίσης ὅτι αὐτὲς οἱ ἴδιες οἱ αἰτίες ποὺ παράγουν τοὺς συγχρόνους πολέμους καταστρέφουν ἐπίσης καὶ τοὺς ὅρους τῆς ὕπαρξης τῆς καπιταλιστικῆς οἰκονομίας. Εἶχε ἀκόμα προβλέψει ὅτι ἡ κατάρρευση τοῦ καπιτάλισμοῦ θὰ πραγματοποιοῦνταν μέσω οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν κρίσεων ὅπως αὐτὲς ποὺ ζοῦμε. Ἀλλά, ὅταν ἐργαζόταν στὴν τελικὴ διαμόρφωση τῆς «Πολιτικῆς Οἰκονομίας» της, ποὺ στηριζόταν στὸ «Κεφάλαιο» τοῦ Μάρξ, δὲν βρῆκε σ' αὐτὸ τὸν ἱστορικὸ νόμο ποὺ θὰ δικαιολογοῦσε τὴν ἄποψή της. Πλανώνταν αὐτὴ ἢ ἡ διδασκαλία τοῦ Μάρξ ἦταν ἀτελής; Αὐτὸ ἦταν τὸ ζήτημα. Καὶ ἡ ἀπάντηση σ' αὐτὸ εἶχε μιὰ ἐξαιρετικὴ σημασία γιὰ τὸ σύνολο τῶν ἀπόψεων τῆς Ρόζας Λού-

ξεμπουργκ. Ὅλη ἡ πολιτική της δραστηριότητα εἶχε γιὰ θεμέλιο της τὴν ἐπιστημονικὴ γνώση. Ἦταν βαθιὰ πεπεισμένη, ὅτι γιὰ νὰ εἴμαστε βέβαιοι γιὰ τὴν σοσιαλιστικὴ μεταμόρφωση τῆς κοινωνίας, ἔπρεπε νὰ μποροῦμε ἐπιστημονικὰ νὰ ἀποδείξουμε ὅτι ὁ καπιταλισμὸς θὰ κατέρρεε ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς ἐσωτερικὲς ἀντιφάσεις του.

Μὰ ἡ καπιταλιστικὴ οἰκονομία, ἡ ὁποία διακρίνεται ἀπὸ ὅλες τὶς προγενέστερες οἰκονομικὲς μορφὲς ἀπὸ τὸν τεράστιο καὶ διαρκῶς αὐξανόμενο δυναμισμό της, μπορεῖ νὰ ἀναπτύσσεται ἀπεριόριστα καὶ ἀνεμπόδιστα; Ἡ ἐπιστήμη δὲν ἀρνεῖται ὅτι αὐτὴ ἡ δυνατότητα τῆς ἀνάπτυξης εἶναι ζωτικὸς ὅρος γιὰ τὸν καπιταλισμό. Σ' ὅλες τὶς προηγούμενες οἰκονομίες, ἡ παραγωγὴ γινόταν γιὰ τὴν ἄμεση κατανάλωση, τὰ προϊόντα καταναλώνονταν ἀπὸ τὸν κύριο καὶ τὸν ὑπηρέτη. Μιὰ κακὴ ἐσοδεία, ὁ πόλεμος, οἱ ἐπιδημίες μποροῦσαν νὰ προκαλέσουν καταστροφές. Ἀλλὰ κρίσεις ποὺ δημιουργοῦνται ἀπὸ νόμους συμφυεῖς στὸ οἰκονομικὸ σύστημα, κρίσεις ὑπερπαραγωγῆς, μαζικοῦ ὑποσιτισμοῦ μέσα σὲ πλήρη ἀφθονία, καταστροφῆς χρησίμων προϊόντων γιὰ νὰ ξανάρθουν στὶς «ὁμαλὲς» συνθῆκες τῆς παραγωγῆς, ὅλα αὐτὰ τὰ φαινόμενα τῆς καπιταλιστικῆς οἰκονομίας ἦταν ἀσύλληπτα γιὰ τὶς προγενέστερες κοινωνίες. Στὴν καπιταλιστικὴ κοινωνία, οἱ κοινωνικὲς ἀνάγκες, πρέπει βέβαια καλὰ - κακὰ νὰ ἱκανοποιοῦνται, ἀλλὰ τὸ κίνητρο βρίσκεται ἀλλοῦ, εἶναι στὸ κέρδος. Τὸ κέρδος ἔχει τὴν πηγή του στὴν ὑπερεργασία ποὺ ὁ ἐργάτης προσφέρει ἐπιπλέον τῆς ἀναγκαίας γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῶν ζωτικῶν ἀναγκῶν του ἐργασίας — τὴ διαρκὴ ἀναπαραγωγὴ τῆς ἐργατικῆς του δύναμης. Ἀλλὰ γιὰ νὰ «πραγματοποιηθεῖ» τὸ κέρδος πρέπει νὰ ὑπάρχουν ἀρκετοὶ ἀγοραστὲς τῶν ἐμπορευμάτων ποὺ παράγονται. Ὁ καπιταλιστὴς ποὺ παράγει φτηνότερα θὰ πουλᾶ καλύτερα τὰ ἐμπορεύματά του καὶ θὰ πραγματοποιεῖ περισσότερο κέρδος. Ὁ ἀνταγωνισμὸς τὸν κάνει νὰ βελτιώνει τὰ παραγωγικά του μέσα, διαφορετικὰ εἶναι καταδικασμένος νὰ χαθεῖ. Τὰ μέσα παραγωγῆς καὶ ὁ ὄγκος τῶν ἐμπορευμάτων αὐξάνουν μὲ κάθε τεχνικὴ πρόοδο, ἀλλὰ ὁ σχετικὸς ἀριθμὸς τῶν ἐργαζομένων μειώνεται καὶ μαζὶ μ' αὐτὸν μειώνεται καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν πελατῶν τῶν ἱκανῶν νὰ ἀγοράζουν. Ὅσο περισσότερο οἱ παραγωγικὲς δυνάμεις αὐξάνουν τόσο περισσότερα ἐργατικὰ χέρια γίνονται περιττά. Μία στρατιὰ ἀνέργων διαρκῶς αὐξανόμενη πιέζει τοὺς μισθούς, περιορίζοντας ἔτσι μὲ τὴ σειρά της τὶς πωλήσεις. Ἡ παραγωγὴ λοιπὸν χάρις στὸν ἀνταγωνισμὸ διαρκῶς αὐξάνει καὶ προκαλεῖ περιοδικὲς κρίσεις στὴν πορεία τῶν ὁποίων οἱ ἀπαρχαιωμένες παραγωγικὲς μέθοδες ἐξαλείφονται καὶ κεφάλαια καὶ ἀξίες καταστρέφονται. Ὕστερα ἀπ' αὐτό, ὁ καταχθόνιος κύκλος ξαναρχίζει, μὲ μιὰ δυσαναλογία ἀκόμα μεγαλύτερη ἀνάμεσα στὶς παραγωγικὲς δυνάμεις καὶ στὴν χρησιμοποιούμενη ἐργατικὴ δύναμη. Καὶ μὲ κινδύνους ἀκόμα μεγαλύτερους.

Ἔτσι περιγράφει ὁ Μὰρξ τὴν πορεία τῆς καπιταλιστικῆς οἰκονομίας: παρὰ τὶς ὁποιεσδήποτε διακυμάνσεις, ὁ στρατὸς τῶν ἀνέργων πρέπει σταθερὰ νὰ αὐξάνει, οἱ μισθοὶ πρέπει τελικὰ νὰ πέσουν στὸ αὐστηρὰ μίνιμουμ γιὰ τὴ ζωή, οἱ κρίσεις πρέπει νὰ διαδέχονται ἡ μιὰ τὴν ἄλλη μὲ ἕναν ἐπιταχυνόμενο ρυθμὸ κι' ἀκόμα νὰ γίνονται ὅλο καὶ πιὸ καταστρεπτικές. Ὅμως ἡ πραγματικότητα ἦταν ἀντίθετη μ' αὐτὸ τὸ θεωρητικὸ σχῆμα. Μετὰ τὸ 1860, οἱ μισθοὶ τῶν εὐρωπαίων ἐργατῶν ἀκολουθοῦσαν μιὰν σταθερὰ ἀνοδικὴ καμπύλη. Ὁ ἐφεδρικὸς στρατὸς περιοριζόταν. Οἱ κρίσεις, αὐτὲς οἱ προσβολὲς ἀποπληξίας, ποὺ ὑπενθύμιζαν στὴν καπιταλιστικὴ οἰκονομία τὸ προσεχές της τέλος, μετριάζονταν ἐνῶ ἡ καπιταλιστικὴ εὐημερία φαινόταν νὰ αὐξάνει ὅλο καὶ περισσότερο. Ἀρκετοὶ μαρξιστὲς ἄρχισαν νὰ ἀμφισβητοῦν τὴ βασιμότητα τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας σχετικὰ μὲ τὴν αὐξανόμενη ἐξαθλίωση τῆς ἐργατικῆς τάξης, μὲ τὴν ἐπιδείνωση τῶν κοινωνικῶν ἀντιφάσεων καὶ μὲ τὴν προσεχῆ κατάρρευση τῆς καπιταλιστικῆς οἰκονομίας. Παρ' ὅλα αὐτὰ τὰ φαινόμενα ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ θεωροῦσε πάντα ἔγκυρη τὴ μαρξιστικὴ θεωρία. Στὴν κριτική της ἐναντίον τοῦ Μπερνστάϊν ὑπεστήριζε ὅτι οἱ κρίσεις στὶς ὁποῖες ἀναφέρεται ὁ Μὰρξ δὲν θὰ ἐμφανιστοῦν παρὰ ἀργότερα, ὅτι ἡ δίχως ἐμπόδια ἐπέκταση τὴν ὁποία παρακολουθοῦμε τώρα δὲν εἶναι παρὰ ἕνα παροδικὸ φαινόμενο — παρ' ὅλο ποὺ αὐτὴ διαρκοῦσε περισσότερο ἀπὸ μισὸ αἰώνα. Ἦταν πεπεισμένη ὅτι ὁ καπιταλισμὸς ἔπρεπε στὴν ἐξέλιξή του νὰ προσκρούσει πάνω σὲ ἕνα ὅριο ποὺ θὰ τὸν συνέτριβε.

Τότες βρῆκε, στὸ δεύτερο βιβλίο τοῦ «Κεφαλαίου», ἕνα ἐδάφιο πού, ἂν ἦταν σωστὰ ὅσα ἀναφέρονταν σ' αὐτό, ὅλες της οἱ ἀπόψεις ἀνατρέπονταν. Ἐπρόκειτο γιὰ τὴ δυνατότητα μιᾶς συνεχοῦς προόδου τῆς συσσώρευσης, μιᾶς ἀπεριόριστης ἐπέκτασης τῆς παραγωγῆς. Ἡ συσσώρευση τοῦ κεφαλαίου εἶναι φαινομενικὰ ἕνα πράγμα πολὺ ἁπλό. Μὲ τὸ μέρος τῆς ὑπεραξίας ποὺ δὲν χρησιμοποιεῖ γιὰ τὴν ἀτομική του κατανάλωση, ὁ καπιταλιστὴς ἀγοράζει μηχανές, πρῶτες ὕλες καὶ ἐργατικὴ δύναμη. Ἕνα νέο κεφάλαιο ἐνσωματώνεται ἔτσι στὴν οἰκονομία. Ἂν ὅμως θεωρήσουμε τὴν καπιταλιστικὴ οἰκονομία σὰν ἕνα ἑνιαῖο σύνολο, τότες πρόκειται γιὰ ἕνα πολύπλοκο προτσὲς ποὺ διαφεύγει ἀπὸ τὸν ἔλεγχο καὶ τὴν ἀπόφαση τοῦ ἀτομικοῦ καπιταλιστή.

Πρέπει σὲ μιὰ καθορισμένη παραγωγικὴ περίοδο, ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ ποικιλία τῶν παραγμένων ἐμπορευμάτων νὰ ἱκανοποιοῦν τὶς ἀνάγκες τοῦ πληθυσμοῦ, τὴν ἀνανέωση τῶν φθαρμένων παραγωγικῶν μέσων καὶ τὶς νέες ἐπενδύσεις. Ταυτοχρόνως ἡ ἀξία τῶν διαφόρων κατηγοριῶν ἐμπορευμάτων πρέπει νὰ διανεμηθεῖ μὲ μιὰ καθορισμένη σχέση καὶ αὐτὰ πρέπει νὰ βροῦν μιὰ ἱκανοποιητικὴ ζήτηση. Ἔτσι οἱ παραγωγοὶ μηχανῶν καὶ πρώτων ὑλῶν πρέπει νὰ ἔ-

χουν παράγει ἐμπορεύματα ποὺ μπορεῖ νὰ καταναλωθοῦν ἀπ' αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς παραγωγοὺς ἀγαθῶν κατανάλωσης μέσα στὴν παραγωγικὴ περίοδο ποὺ ἀκολουθεῖ. Ἀλλὰ οἱ παραγωγοὶ ἀγαθῶν κατανάλωσης γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ἀγοράσουν τὰ παραγωγικὰ μέσα καὶ νὰ πληρώσουν καὶ τὴν ἐργατικὴ δύναμη ποὺ θὰ χρησιμοποιήσουν στὴν ἑπόμενη παραγωγικὴ περίοδο, πρέπει νὰ ἔχουν πουλήσει τὰ δικά τους ἐμπορεύματα. Στὴν ἀναρχικὴ καὶ δίχως σχέδιο καπιταλιστικὴ κοινωνία ὅλες αὐτὲς οἱ ἀναγκαῖες ἀναλογίες γίνονται μὲ τὴν τοποθέτηση νέου κεφαλαίου σὲ ὁρισμένες βιομηχανίες, μὲ τὴν πτώση τῶν τιμῶν, μὲ τὴν ὑποτίμηση τῶν κεφαλαίων, τὶς χρεοκοπίες, τὶς κρίσεις.

Τὰ σχήματα ποὺ μᾶς δίνει ὁ Μάρξ, σχήματα ποὺ ἡ κατάρτισή τους ἀποκαλύπτει τὸ βαθὺ διεισδυτικό του πνεῦμα, ἀναπαριστοῦν τὶς πολλαπλὲς ἀλληλοεπηρεαζόμενες σχέσεις τῶν ἀξιῶν, μέσω τῶν ὁποίων πραγματοποιεῖται ἡ ἐπέκταση τῆς καπιταλιστικῆς παραγωγῆς, δηλαδὴ ἡ συσσώρευση τοῦ κεφαλαίου. Ξεκινάει ἀπὸ μιὰ ἀφαίρεση, ἡ ὁποία καὶ ἀποτελεῖ τὴ βάση ὅλων τῶν οἰκονομικῶν μελετῶν του: ἀπὸ μιὰ κοινωνία ἡ ὁποία παράγει μὲ ἕναν τρόπο καθαρὰ καπιταλιστικό, ποὺ δὲν ἔχει σχέση μὲ κανένα τρόπο προκαπιταλιστικῆς παραγωγῆς καὶ ποὺ δὲν ἀποτελεῖται παρὰ ἀπὸ καπιταλιστὲς (καὶ ἐκείνους ποὺ μαζὶ μ' αὐτοὺς συμμετέχουν στὴν κατανάλωση τῆς ὑπεραξίας) ἀφενὸς καὶ ἀπὸ ἐργάτες ἀφετέρου. Σύμφωνα μὲ αὐτὰ τὰ σχήματα, κάθε ἐμπόρευμα βρίσκει τὸν ἀγοραστή του, καὶ σ' αὐτὸν τὸν ἀμιγὴ καπιταλισμό, ἡ συσσώρευση λειτουργεῖ σὰν μιὰ «παντοτινὴ κίνηση», δίχως ἐμπόδια καὶ δίχως ὅρια. Ἔτσι ὅμως οἱ κρίσεις οἱ πάντα καὶ περισσότερο ὀξεῖες γιὰ τὶς ὁποῖες εἶχε μιλήσει ὁ ἴδιος σὲ ἄλλα του ἔργα, γίνονται ἀκατανόητες. Ἡ ἰδέα ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ εἶχε ὑποστηρίξει ὁ Μπερνστάϊν, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποίαν τὰ τράστ θὰ μποροῦσαν νὰ ὑπερνικήσουν τὶς κρίσεις καὶ νὰ ρυθμίσουν τὴν παραγωγή, φαινόταν νὰ δικαιολογεῖται. Ἀκόμα ἀπὸ τὸ 1815 οἱ μεγάλοι θεωρητικοὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, εἶχαν βίαιες μεταξύ τους συζητήσεις, πάνω στὸ ἂν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀπεριόριστη ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ, δηλαδὴ ἂν θὰ ὑπῆρχε πάντα μιὰ τέτοια ἀγοραστικὴ ἱκανότητα ποὺ νὰ ἀπορροφᾶ τὸν ἀκατάπαυστα αὐξανόμενο ὄγκο τῶν παραγομένων ἐμπορευμάτων. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπέμβαση τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ σ' αὐτὴ τὴ συζήτηση, οἱ αἰσιόδοξοι, ποὺ ὑποστήριζαν τὴν ἐξέλιξη τοῦ καπιταλισμοῦ, εἶχαν καταγάγει μιὰ πλήρη νίκη, στηριζόμενοι ἀκριβῶς στὰ σχήματα τοῦ Μάρξ. Ἐπρόκειτο λοιπὸν μόνο νὰ μάθουμε ἂν ἦταν ἀναπόφευκτος καὶ βιώσιμος ὁ καπιταλισμὸς στὴν περίπτωση τῆς Ρωσίας.

Αὐτὰ τὰ σχήματα τοῦ Μὰρξ ἦταν ἐπίσης καὶ ὁ σκόπελος πάνω στὸν ὁποῖον προσέκρουσε ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ὅταν πήγαινε νὰ ἀποδείξει τὸν ἀναπόφευκτο χαρακτήρα τῆς καπιταλιστικῆς κατάρρευσης. Μέχρι τότες ὅλοι οἱ θεωρητικοὶ εἶχαν παραδεχτεῖ αὐτὰ τὰ

σχήματα δίχως νὰ τὰ ἐξετάσουν. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἀπεκάλυψε: 1ο ὅτι ὁ Μάρξ δὲν εἶχε ἀποτελειώσει τὴ μελέτη του στὸ πρόβλημα τῆς συσσώρευσης καὶ τὴν σταμάτησε στὴ μέση μιᾶς φράσης. 2ο ὅτι εἶχε παραμελήσει στὰ σχήματά του ἕναν ὅρο ἐκ τῶν οὐκ ἄνευ. Εἶχε ὑποθέσει ὅτι ἡ ἀξία τῆς ἐργατικῆς δύναμης, δηλαδὴ τὸ σύνολο τῶν μισθῶν, αὔξαινε στὴν ἴδια ἀναλογία μὲ τὴν ἀξία τῶν παραγωγικῶν μέσων. Ὅμως σὲ κάθε νέα περίοδο ἡ διεύρυνση τῆς παραγωγῆς δὲν ὀφείλεται σὲ νέες ἐγκαταστάσεις καὶ νέες μηχανὲς τοῦ ἴδιου τύπου μ' αὐτὲς τῆς προηγουμένης περιόδου, ἀλλὰ σὲ ἐγκαταστάσεις καὶ μηχανὲς ποὺ ἀνταποκρίνονταν στὴν τεχνικὴ πρόοδο. Ὑπάρχει ἕνα σταθερὸ προτσὲς ὀρθολογικοποίησης. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἀξία τῶν μέσων παραγωγῆς νὰ αὐξάνει πάντα μὲ ἕνα ρυθμὸ πιὸ γρήγορο ἀπὸ τὴν ἀξία τῆς χρησιμοποιούμενης ἐργατικῆς δύναμης. Ὁ Μάρξ δὲν εἶχε ὑπολογίσει στὰ σχήματά του αὐτὴ τὴν διαρκῶς αὐξανόμενη διαφορὰ τῶν ἀξιῶν. Ἂν αὐτὸ ληφθεῖ ὑπόψη, προκύπτει γιὰ τοὺς παραγωγοὺς ἀγαθῶν κατανάλωσης ἕνα σοβαρὸ δίλημμα: ἢ πρέπει νὰ παραιτοῦνται ὁλοένα καὶ περισσότερο ἀπὸ τὴ συσσώρευση τῆς ὑπεραξίας τους, περιοριζόμενοι σὲ ἕνα ὅλο καὶ πιὸ μειωμένο μερίδιο, πράγμα ποὺ θὰ ἀνέτρεπε τὴν ἔννοια τοῦ καπιταλιστικοῦ τρόπου παραγωγῆς, θὰ παρέλυε τὴν ἐπέκταση τῆς παραγωγῆς καὶ θὰ ἀκινητοῦσε τὴν οἰκονομία. Ἢ ἕνα αὐξανόμενο μέρος τῶν παραγομένων ἀγαθῶν κατανάλωσης δὲν θὰ βρίσκει ἀγοραστὲς νὰ τὸ ἀπορροφήσουν. Μιὰ ποσότητα ἀγαθῶν κατανάλωσης ἀπούλητη καὶ ἕνας ἀκατάπαυστα αὐξανόμενος στρατὸς ἀνέργων: αὐτὴ θὰ εἶναι ἡ αἰτία τῶν οἰκονομικῶν κρίσεων τῶν διαρκῶς καὶ πλέον σφοδρῶν.

Μέχρι τὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο οἱ καπιταλιστὲς διέφυγαν ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀντίφαση ἀνάμεσα στὴν αὐξανόμενη παραγωγικότητα καὶ στὴ σχετικὰ μ' αὐτὴν μειωνόμενη ἱκανότητα τῆς ἀγορᾶς, πουλώντας μιὰ διαρκῶς καὶ πιὸ μεγάλη ποσότητα ἐμπορευμάτων σὲ κοινωνικὰ στρώματα ποὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸν καπιταλιστικὸ τρόπο παραγωγῆς (ἀποικίες). Καὶ ὅσο περισσότερο οἱ καπιταλιστὲς περνοῦσαν σ' αὐτὸν τὸν «μὴ καπιταλιστικὸ χῶρο» τόσο περισσότερο παροξύνανε τὸ προτσὲς τῆς συσσώρευσης. Ἀπ' αὐτὸ ἐπίσης ἐξηγοῦνται καὶ τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα ποὺ δὲν ἐπαληθεύουν τὶς θεωρίες τοῦ Μάρξ, ἰδιαιτέρως ὁ πρόσκαιρος μετριασμὸς τῶν κρίσεων καὶ ἡ ἐλάττωση τοῦ ἐφεδρικοῦ βιομηχανικοῦ στρατοῦ.

Κατὰ τὴν Ρόζα Λούξεμπουργκ, ἡ καπιταλιστικὴ διείσδυση στὸν μὴ - καπιταλιστικὸ κόσμο λύνει τὸ πρόβλημα τῆς συσσώρευσης. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἀπέδειξε ὅτι ὁ καπιταλισμὸς δὲν εἶναι βιώσιμος ἐὰν δὲν διαθέτει αὐτὴ τὴ δυνατότητα τῆς ἐξάπλωσης. Αὐτὸ μπόρεσε νὰ τὸ κάνει στηριζόμενη στὸν Μάρξ, παρὰ τὰ σχήματα τοῦ δευτέρου βιβλίου τοῦ «Κεφαλαίου». Γιατὶ ὁ Μάρξ ἔχει βέβαια

μελετήσει ὅλα τὰ προβλήματα τοῦ καπιταλιστικοῦ μηχανισμοῦ ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ὑπόθεση μιᾶς καθαρὰ καπιταλιστικῆς κοινωνίας γιὰ νὰ κάνει πιὸ εὐχερὴ τὴν ἐξέταση τῶν νόμων τῆς καπιταλιστικῆς παραγωγῆς σὲ μιὰ ἀμιγὴ κατάσταση, ὅμοια ὅπως ὁ φυσικὸς ἐπαληθεύει τὸ νόμο τῆς βαρύτητας στὸ κενό, ἀλλὰ ἔχει ὅμως ἐπίμονα ὑπογραμμίσει ὅτι ἡ διείσδυση σὲ μὴ - καπιταλιστικοὺς χώρους εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἀποτελεσματικὰ μέσα γιὰ νὰ ὑπερνικάει τὶς κρίσεις καὶ ὅτι ὁ καπιταλισμὸς πρέπει ἀναγκαστικὰ νὰ καταρρεύσει ἂν αὐτὴ ἡ ἐπέκταση τῆς καπιταλιστικῆς ἀγορᾶς δὲν εἶναι πλέον δυνατή.

Μ' αὐτὴ τὴν ἰδέα ἀντίκρυσε ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ τὸ πρόβλημα τῆς συσσώρευσης καὶ σ' αὐτὸ ὀφείλεται ἡ μεγάλη συνεισφορὰ τοῦ κύριου ἔργου της. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι στὶς ἀποδείξεις της ἔχει διαπράξει μερικὰ λάθη ποὺ ἀνακαλύφτηκαν ἀργότερα ἀπὸ τὸν Μπουχάριν (1). Ἀλλὰ ὁ Μπουχάριν δὲν ἀπέρριψε τὴ βασικὴ σ' αὐτὸ τὸ ἔργο ἰδέα, παρ' ὅ,τι νόμιζε ὅτι τὸ ἔχει κάνει. Ὁ Φρὶτς Στέρνμπεργκ (2) διόρθωσε κατόπιν τὴ θεωρία τῆς συσσώρευσης τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ σὲ ἰδιαίτερα σημεῖα καὶ τὴν ἐφήρμοσε μὲ ἐπιτυχία σὲ ἄλλα οἰκονομικὰ προβλήματα. Τὴν ἔχομε ἀκολουθήσει στὴ δική μας σχηματικὴ ἔκθεση τοῦ ζητήματος.

Ἡ θεωρία τῆς συσσώρευσης καὶ ὁ ἰμπεριαλισμός

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ δὲν περιορίστηκε νὰ μελετήσει τὸ θεωρητικὸ πρόβλημα τῆς συσσώρευσης. Ἀναμφίβολα ὠθήθηκε σ' αὐτὸ τὸ πρόβλημα ἀπὸ τὶς ἔρευνές της πάνω στὶς πρωτόγονες κομμουνιστικὲς κοινωνίες, τὴν παρακμή τους καὶ τὴν καταστροφή τους μὲ τὶς πιὸ βάρβαρες μέθοδες διείσδυσης ἀπὸ τὸν εὐρωπαϊκὸ «πολιτισμό». Ἡ τύχη τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Ἴνκας, τῶν Ἰνδῶν καὶ τῆς ρωσικῆς ὀμπτσίνα ἀναφέρεται παραδειγματικὰ στὴν «Πολιτικὴ Οἰκονομία» της. Στὴ «Συσσώρευση» ξαναπιάνει τὸ θέμα ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς καπιταλιστικῆς διείσδυσης στὶς μὴ - καπιταλιστικὲς οἰκονομίες. Διακρίνει σ' αὐτὸ τρεῖς φάσεις: 1ο τὴν πάλη τοῦ κεφαλαίου ἐναντίον τῆς φυσικῆς οἰκονομίας. Ἀρχίζει μὲ τὴ γέννηση τοῦ κεφαλαίου μέσα στὰ φεουδαλικὰ περιβάλλοντα καὶ πολὺ γρήγορα ὑπερπηδᾶ τὰ γεωγραφικά τους ὅρια. 2ο τὴν πάλη ἐναντίον τῆς ἁπλῆς ἐμπορευματικῆς οἰκονομίας καὶ 3ο τὴν πάλη στὸ παγκόσμιο πεδίο

(1) N. Boukcarin: «Der imperialismus und die Akkumulation des Kapitals». (Unter dem Banner des Marxismus, 1925).

(2) Fritz Sternberg: «Der Imperialismus». Berlin 1926.

ἀνάμεσα στὰ ἀνταγωνιζόμενα κεφάλαια γιὰ τὴν ἁρπαγὴ ἐδαφῶν γιὰ τὴ συσσώρευση.

Μὲ σφοδρὸ μῖσος περιγράφει τὴν πάλη τοῦ κεφαλαίου ἐναντίον τῆς φυσικῆς οἰκονομίας. Οἱ ἐκπρόσωποί του καὶ οἱ πράκτορές του, αὐτοὶ οἱ δῆθεν «ὑπερασπιστὲς τοῦ πολιτισμοῦ», οἱ πεπεισμένοι γιὰ τὴν ἀνωτερότητα τῶν ἠθῶν τους καὶ τῆς κουλτούρας τους, εἶναι γι' αὐτὴν ἀσυνείδητοι, ὑποκριτὲς καὶ κτηνώδεις, μεθυσμένοι γιὰ κυριαρχία καὶ ἀκόρεστοι γιὰ λεηλασία, ποδοπατοῦν καὶ συνθλίβουν λαούς, ἐξαφανίζουν ἀρχαίους πολιτισμούς, καταστρέφουν ἐκπολιτιστικὲς ἀξίες ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἐξαρτᾶται ἡ τύχη ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων, προσφέρουν τὴν πείνα καὶ τὴν ἐνδημικὴ θνησιμότητα, καθαρίζουν τὴν ἐπιφάνεια τῆς γήϊνης σφαίρας ἀπὸ ὁλόκληρους λαοὺς γιὰ νὰ προετοιμάσουν τὸ ἔδαφος γιὰ τὴν καπιταλιστικὴ σπορὰ καὶ συγκομιδή. Περιγράφει τὶς αἱμοσταγεῖς φρικαλεότητες αὐτῆς τῆς διείσδυσης παίρνοντας καὶ παραδείγματα ἀπὸ τὴν Ἰνδία καὶ τὴν Ἀλγερία. Ὅσο γιὰ τὴν κατάκτηση ἀγορῶν μέσω τοῦ «εἰρηνικοῦ ἐμπορίου», ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ μᾶς παραπέμπει στὸ παράδειγμα τῆς Κίνας ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ ὀπίου μέχρι τὴ διεθνῆ ἐκστρατεία ἐναντίον τῶν Μπόξερς. Ἀνατρέχοντας στὴν ἱστορία τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν, τοῦ Καναδᾶ καὶ τῆς Νότιας Ἀφρικῆς ἀνακαλύπτει τὶς μέθοδες ποὺ χρησιμοποιήθηκαν γιὰ νὰ ἀπογυμνώσουν τοὺς Ἰνδιάνους καὶ τοὺς μαύρους ἀπὸ τὴ γῆ τους, τὴν ἐλευθερία τους καὶ τὴ ζωή τους. Ἐνῶ ἡ ἁπλὴ ἐμπορευματικὴ οἰκονομία ὑποσκέλιζε τὴ φυσικὴ οἰκονομία, πλήθη ἀγροτῶν ἐξαναγκάζονταν μὲ τὴ βία νὰ μεταναστεύουν ἀπὸ περιοχὴ σὲ περιοχή. Δὲν ὑπάρχει ἔγκλημα ἀπὸ ὅλα ὅσα ἀναγράφονται στὸν ποινικὸ κώδικα ποὺ νὰ μὴν ἔχει διαπραχτεῖ ἀπὸ τοὺς «ἐκπολιτιστὲς» στὴν πορεία αὐτῶν τῶν οἰκονομικῶν ἀναστατώσεων. «Ἡ καταστροφὴ τοῦ ἀνεξάρτητου βιοτέχνη ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμὸ τοῦ κεφαλαίου, ἀποτελεῖ ἕνα ἰδιαίτερο κεφάλαιο ποὺ ἔχει κάνει λιγότερο θόρυβο, ἀλλὰ ποὺ δὲν εἶναι γι' αὐτὸ λιγότερο ἀπάνθρωπο». Τὸ γενικὸ συμπέρασμα τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ εἶναι:

> «Τὸ γενικὸ ἀποτέλεσμα τῆς πάλης ἀνάμεσα στὸ κεφάλαιο καὶ στὴν ἁπλὴ ἐμπορευματικὴ οἰκονομία εἶναι τὸ ἀκόλουθο: τὸ κεφάλαιο παίρνει αὐτὸ τὸ ἴδιο τὴ θέση τῆς ἁπλῆς ἐμπορευματικῆς οἰκονομίας, ἀφοῦ ἡ φυσικὴ οἰκονομία εἶχε ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τὴν ἐμπορευματικὴ οἰκονομία. Ἂν λοιπὸν ὁ καπιταλισμὸς τρέφεται ἀπὸ μὴ - καπιταλιστικοὺς σχηματισμοὺς ἐξαφανίζοντας τους καὶ ἂν αὐτὸς ἔχει ἀπόλυτη ἀνάγκη μὴ - καπιταλιστικοῦ περιβάλλοντος γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ συσσωρεύει, τότε αὐτὸς φαίνεται νὰ ἔχει ἀνάγκη μιᾶς τροφοῦ ποὺ νὰ τὸν βυζαίνει καὶ εἰς βάρος της νὰ πραγματοποιεῖ συσσώρευση. Σὲ ἱστορικὴ προοπτική, ἡ συσσώρευση τοῦ κεφαλαίου εἶναι τὸ

προτσὲς τῆς ὀργανικῆς ἀλλαγῆς ἀπὸ τοὺς προκαπιταλιστικοὺς τρόπους παραγωγῆς στὸν καπιταλιστικὸ τρόπο παραγωγῆς... Ἡ συσσώρευση τοῦ κεφαλαίου δὲν μπορεῖ πλέον συνεπῶς νὰ ὑπάρχει δίχως τοὺς μὴ καπιταλιστικοὺς σχηματισμοὺς οἱ ὁποῖοι ὅμως δὲν μποροῦν νὰ ὑφίστανται δίπλα του...

»Ἐκεῖνο ποὺ ὁ Μὰρξ προϋπόθετε στὸ σχῆμα του τῆς συσσώρευσης δὲν ἀνταποκρίνεται λοιπὸν παρὰ στὴν ἀντικειμενικὴ ἱστορικὴ τάση τῆς συσσώρευσης καὶ στὸ τελικὸ θεωρητικό της ἀποτέλεσμα... Ἀλλὰ ἐδῶ εἶναι ποὺ ἀρχίζει τὸ ἀδιέξοδο. Μιὰ καὶ φτάσει στὸ τελικὸ ἀποτέλεσμα —αὐτὸ μένει ἁπλῶς ἕνα θεωρητικὸ σχῆμα— ἡ συσσώρευση γίνεται ἀνέφικτη: ἡ ὑπεραξία δὲν μπορεῖ πλέον οὔτε νὰ πραγματοποιηθεῖ, οὔτε νὰ κεφαλοποιηθεῖ. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ σχῆμα τῆς διευρυνομένης ἀναπαραγωγῆς τοῦ Μὰρξ ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα, αὐτὸς τότες δείχνει τὴν ἔκβαση, τὸ ἱστορικὸ ὅριο τῆς συσσώρευσης, δηλαδὴ τὸ τέλος τῆς καπιταλιστικῆς παραγωγῆς».

Ὅσο περισσότερο αὐτὴ ἡ διείσδυση σὲ μὴ - καπιταλιστικὰ ἐδάφη προάγεται τόσο περισσότερο οἱ μέθοδες τελειοποιοῦνται. Γιατὶ ὄχι μόνον αὐτὴ ἐπιτρέπει νὰ βρεθοῦν ἀγοραστὲς γιὰ τὰ ἐμπορεύματα ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ξοδευθοῦν μέσα στὰ πλαίσια τῆς καπιταλιστικῆς παραγωγῆς καὶ νὰ πραγματοποιηθεῖ ὁλότελα ἡ ὑπεραξία, ἀλλὰ παρακινεῖ αὐτὴ ἡ ἴδια τὴ συσσώρευση, αὐξάνει ἔτσι τὶς παραγωγικὲς δυνάμεις καὶ δὲν παύει νὰ ἀναπαράγει σὲ ἕνα ἐπίπεδο ὁλοένα καὶ πιὸ ὑψηλὸ τὴν βασικὴ ἀντίφαση. Τὸ δρόμο τοῦ καπιταλισμοῦ γιὰ νέες ἀγορές, τῶν προϊόντων του τὸν ἀνοίγουν μόνον ὁ δόλος, τὸ πῦρ καὶ τὸ ξίφος. Ἐκτὸς ἀπὸ ἐμπορεύματα ἐξάγονται ἐπίσης καὶ κεφάλαια καὶ ἔτσι μεταφυτεύεται ἡ καπιταλιστικὴ παραγωγὴ ἡ πιὸ σύγχρονη στὶς χῶρες ποὺ ζοῦνε ἀκόμα σὲ πλήρη φυσικὴ οἰκονομία. Δημιουργοῦνται ἔτσι νέοι ἀνταγωνιστές, παρὰ τὶς λυσσώδεις προσπάθειες νὰ ἐμποδίσουν μὲ ὅλα τὰ πολιτικὰ μέσα τὴν ἀνάπτυξη μιᾶς βιομηχανίας στὶς ἀποικιακὲς χῶρες. Οἱ ἀνοικτοὶ γιὰ ἐπέκταση χῶροι ὁλοένα καὶ περιορίζονται. Δὲν ὑπάρχει γιὰ τὴν καπιταλιστικὴ ληστεία παρὰ λίγος ἐλεύθερος μὴ - καπιταλιστικὸς χῶρος. Γιὰ τὴν ἁρπαγὴ αὐτοῦ ποὺ μένει ἢ γιὰ ἕνα νέο ξαναμοίρασμα πρέπει τὰ καπιταλιστικὰ κράτη νὰ συγκρουστοῦν μεταξύ τους: αὐτὴ εἶναι ἡ ἐποχὴ τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ.

«Ὁ ἰμπεριαλισμὸς εἶναι συγχρόνως μιὰ ἱστορικὴ μέθοδος γιὰ νὰ παρατείνει τὴν ὕπαρξη τοῦ καπιταλισμοῦ καὶ τὸ πιὸ βέβαιο μέσο γιὰ νὰ θέσει ὅσο γίνεται συντομότερο ἀντικειμενι-

κὰ τέρμα στὴν ὕπαρξή του. Αὐτὸ δὲν θέλει νὰ πεῖ ὅτι θὰ φτάσει ἀναγκαστικὰ σ' αὐτὸ τὸ τέρμα. Ἡ ἁπλὴ τάση τῆς καπιταλιστικῆς ἐξέλιξης πρὸς αὐτὸ τὸ τέρμα ἐκδηλώνεται μὲ μορφὲς ποὺ κάνουν αὐτὴ τὴν τελικὴ φάση τοῦ καπιταλισμοῦ μιὰ περίοδο καταστροφῶν».

«Ὅσο περισσότερο ὁ καπιταλισμὸς καθιστᾶ κτηνωδῶς ἀδύνατη τὴν ὕπαρξη μὴ καπιταλιστικῶν στρωμάτων, τόσο στὸ ἐξωτερικὸ μὲ τὸ μιλιταρισμὸ ὅσο καὶ στὸ ἐσωτερικὸ μὲ τὴν ἐπιδείνωση τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς ὅλων τῶν ἐργαζομένων, τόσο περισσότερο ἡ καθημερινὴ ἱστορία τῆς καπιταλιστικῆς συσσώρευσης στὴν παγκόσμια κονίστρα μεταμορφώνεται σὲ μιὰ ἀδιάκοπη ἁλυσίδα καταστροφῶν καὶ πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν σπασμῶν. Προσθέτοντας σ' αὐτὰ τὶς οἰκονομικὲς καταστροφὲς ἀπ' τὶς περιοδικὲς κρίσεις ἡ συνέχιση τῆς συσσώρευσης γίνεται ἀνέφικτη ἐνῶ συγχρόνως γίνεται ἱστορικὴ ἀναγκαιότητα ἡ ἐξέγερση τῆς διεθνοῦς ἐργατικῆς τάξης ἐναντίον τῆς κυριαρχίας τοῦ καπιταλισμοῦ πρὶν αὐτὸς προσκρούσει οἰκονομικὰ στὰ φυσικὰ ὅρια ποὺ αὐτὸς δημιούργησε».

Οἱ ἐπίγονοι ἐπιτίθενται

«Ἡ Συσσώρευση τοῦ Κεφαλαίου» τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ εἶναι ἕνα ἀριστούργημα. Ἔλυσε τὸ πρόβλημα ποὺ οἱ οἰκονομολόγοι ἕναν αἰώνα μετὰ τὴ μεγάλη οἰκονομικὴ κρίση τοῦ 1815 μάταια προσπαθοῦσαν νὰ λύσουν. Ἕνα πρόβλημα τοῦ ὁποίου οὔτε κι' αὐτὸς ὁ Μὰρξ μὲ τὸ τόσο δυνατὸ μυαλὸ δὲν μπόρεσε νὰ ὀρεῖ τὴ λύση. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἀπέδειξε μ' αὐτό της τὸ ἔργο ὅτι ὁ σοσιαλισμὸς πρέπει νὰ πραγματοποιηθεῖ, ὄχι μόνον γιατὶ αὐτὸς γίνεται τὸ ἰδεῶδες ὅλο καὶ μεγαλυτέρων ἀνθρωπίνων μαζῶν, ἀλλὰ καὶ γιατὶ ὁ καπιταλισμὸς ὁ ἴδιος ἐξελίσσεται πρὸς τὴν καταστροφή του. Ταυτοχρόνως ἀπέδειξε ὅτι ὁ ἰμπεριαλισμὸς εἶναι ἕνα φαινόμενο ἱστορικὰ ἀναγκαῖο γιὰ τὸν καπιταλισμό. Ἔτσι διέλυσε καὶ τὶς αὐταπάτες σχετικὰ μ' αὐτὸ τὸ φαινόμενο καὶ ἔκανε δυνατὴ τὴ συνειδητοποίηση τῶν τεράστιων ἀναστατώσεων ποὺ ἤδη ἐπέρχονταν. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ δὲν ἄφησε τὸν ἑαυτό της νὰ ἐπηρεαστεῖ ἀπὸ τὴν εὐημερία ποὺ ἀπελάμβανε τότες ἡ καπιταλιστικὴ οἰκονομία, εὐημερία ποὺ ὀφειλόταν ἀκριβῶς στὴ διείσδυση στὶς μὴ - καπιταλιστικὲς περιοχὲς καὶ πολὺ περισσότερο δὲν ἄφησε τὸν ἑαυτό της νὰ ἐξαπατηθεῖ ἀπὸ τὴν αὐταπάτη ὅτι ἦταν δυνατὴ ἡ εἰρηνικὴ λύση τῶν τόσο σοβαρῶν ἰμπεριαλιστικῶν ἀντιθέσεων ἀνάμεσα στὶς μεγάλες δυνάμεις. Αὐτὴ ἡ ἐποχὴ στὴν ὁποίαν ἔγραψε αὐτὸ τὸ ἔργο δίνει ἀκόμα μεγα-

λύτερη ἀξία σ' αὐτὸ καὶ σ' αὐτήν. Πέντε χρόνια ἀργότερα, σ' ἕνα γράμμα της ἀπὸ τὶς φυλακὲς τοῦ Βρόγκε στὸ φίλο της Ντίφεμπαχ, στὶς 12 Μαΐου 1917, περιέγραφε τὸν δημιουργικὸ ἐνθουσιασμὸ ποὺ τὴν κατεῖχε ὅταν ἔγραφε αὐτό της τὸ ἔργο:

> «Ἡ ἐποχὴ ποὺ ἔγραψα τὴ «Συσσώρευση» ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ εὐτυχεῖς τῆς ζωῆς μου. Ζοῦσα πραγματικὰ μέσα σὲ μιὰ πνευματικὴ ὑπερδιέγερση, δίχως νὰ βλέπω καὶ δίχως νὰ ἀκούγω νύχτα καὶ μέρα τίποτε ἄλλο ἔξω ἀπ' αὐτὸ τὸ πρόβλημα ποὺ τόσο μεγαλοπρεπῶς ξεδιπλωνόταν μπροστά μου. Καὶ δὲν θὰ ἤξερα νὰ πῶ τί ἦταν αὐτὸ ποὺ μοῦ ἔδινε περισσότερη χαρά, ἡ διαδικασία ποὺ συντελοῦνταν στὸ μυαλό μου στὴ λύση τοῦ προβλήματος, περπατώντας ἀργὰ κατὰ μῆκος καὶ πλάτος τοῦ δωματίου μου μὲ τὴν πένα στὸ χέρι... ἢ τὸ στύλ. Ξέρετε ὅτι ἔγραψα τὰ τριάντα τετράδια δίχως νὰ σηκώσω κεφάλι σὲ τέσσερεις μῆνες —ἀπίστευτο!— καὶ τὰ ἔδωσα στὸν τυπογράφο δίχως νὰ ξαναδιαβάσω οὔτε μία μόνον λέξη ἀπὸ τὰ χειρόγραφα;».

Παρὰ τὸ λαμπρὸ ὕφος τοῦ ἔργου, τὰ καθαρῶς θεωρητικὰ κεφάλαια, ἀπαιτοῦν ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ ἀναγνώστη ἕνα ὑψηλὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο, καὶ μιὰ βαθειὰ γνώση τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας γενικὰ καὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας τοῦ Μὰρξ ἰδιαίτερα. Αὐτὸ τὸ ἤξερε ἡ Λούξεμπουργκ, ἤξερε ὅτι λίγοι θὰ μποροῦσαν νὰ τὸ καταλάβουν. Ἀλλὰ δὲν περίμενε τὴν ἀντίδραση ποὺ θὰ συναντοῦσε αὐτὸ μέσα στὶς γραμμὲς τῶν μαρξιστῶν. Ἀπὸ τοὺς πιὸ γνωστοὺς θεωρητικοὺς μαρξιστές, μόνον ὁ Φρὰντς Μέριγκ καὶ ὁ Ἰούλιος Μαρσλέφσκι ἀναγνωρίσανε μὲ ἐνθουσιασμὸ τὴν ἀξία τοῦ βιβλίου. Ἀντίθετα μιὰ ὁλόκληρη σειρὰ ἁρμοδίων καὶ ἀναρμοδίων ὑποβάλανε τὴ «Συσσώρευση» σὲ μιὰ κριτικὴ ποὺ γρήγορα θὰ ἐκφυλιζόταν σὲ χονδροειδεῖς καὶ ἀνόητες ἐπικρίσεις.

Τὸ ἐπίπεδο αὐτῶν τῶν κριτικῶν δὲν βρισκόταν στὸ ὕψος τοῦ ἔργου. Οἱ περισσότεροι δήλωναν ἁπλῶς ὅτι τὸ πρόβλημα ποὺ τόσο ἀπασχολεῖ τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ δὲν ὑπάρχει. Βεβαιώνανε ὅτι ἡ δυνατότητα μιᾶς ἤρεμης προόδου τῆς συσσώρευσης, σὲ μιὰ ἀμιγὴ καπιταλιστικὴ οἰκονομία ἔχει ἀποδειχθεῖ ἀπὸ τὰ ἐντελῶς ἄμεμπτα ἀπὸ μαθηματικὴ ἄποψη σχήματα τοῦ Μάρξ. Ἀγνοοῦσαν ἐντελῶς αὐτοὶ οἱ κριτικοὶ αὐτὸ ποὺ ἡ Λούξεμπουργκ εἶχε ἀποδείξει: τὴν ἀντίθεση αὐτῶν τῶν σχημάτων μὲ τὶς οἰκονομικὲς ὑποθέσεις τοῦ ἴδιου τοῦ Μὰρξ ὅπως αὐτὲς ἐκτίθενται στὸ «Κεφάλαιο». Ἐξ ἄλλου αὐτοὶ διαφωνοῦσαν μεταξύ τους σὲ ἀποφασιστικὰ σημεῖα, πρᾶγμα ποὺ τουλάχιστον ἀπέδειχνε ὅτι τὸ πρόβλημα δὲν ἦταν καθόλου λυμένο, ὅπως οἱ ἴδιοι ἰσχυρίζονταν.

Ἐκεῖνοι ποὺ σοβαρὰ ἐπιχειρήσανε νὰ ἐκθέσουν μὲ τὸν δικό τους τρόπο τὴν δυναμικὴ τῆς συσσώρευσης πέσανε σὲ χονδροειδῆ λάθη. Ὁ πιὸ σοβαρός, ὁ Ὄττο Μπάουερ, ὑπεστήριζε ὅτι ἡ φυσικὴ αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ θὰ ἐπέτρεπε τὴ λειτουργία τῆς συσσώρευσης; δίχως δυσχέρεια. Λοιπόν, πρόκειται ἐδῶ γιὰ μιὰ ἰδέα τὴν ὁποίαν ὁ Μὰρξ στὸ «Κεφάλαιο» εἶχε ἀπορρίψει καὶ γελοιοποιήσει. Ὅταν προσπάθησε νὰ ἀναπτύξει τὰ σχήματα τοῦ Μὰρξ καὶ νὰ τὰ προσαρμόσει στὶς ὑπάρχουσες πραγματικὲς συνθῆκες τῆς ἀνταγωνιστικῆς καπιταλιστικῆς οἰκονομίας, ἀνεκάλυψε ὅτι πράγματι ἡ ὑπεραξία δὲν μποροῦσε νὰ ρευστοποιηθεῖ ἐντελῶς σὲ μιὰ ἀμιγὴ καπιταλιστικὴ οἰκονομία. Ἐπιβεβαιωνόταν ἔτσι ἡ λύση ποὺ ἔδινε ἡ Λούξεμπουργκ στὸ πρόβλημα. Αὐτὸς ὅμως ἔδινε ἄλλη λύση: μετέφερε ἁπλῶς καὶ συσσώρευε τὸ ὑπόλοιπο τῶν ἐμπορευμάτων ποὺ ἔμεναν ἀπούλητα στὸν τομέα τῆς παραγωγῆς ἀγαθῶν κατανάλωσης, στὸν τομέα τῆς παραγωγῆς παραγωγικῶν μέσων. Ἡ ἀπάντηση τῆς Λούξεμπουργκ ὑπῆρξε λακωνική: «Δὲν μποροῦμε νὰ ἀνοίξουμε ὀρυχεῖα χαλκοῦ μὲ ἕναν ἀπούλητο σωρὸ ἀπὸ κεριά, οὔτε νὰ δημιουργήσουμε ἕνα νέο ἐργοστάσιο μηχανῶν ἀπὸ στὸκ ὑποδημάτων ἀπὸ καουτσοὺκ ποὺ δὲν μπόρεσαν νὰ κυκλοφορήσουν». Ὁ Μπάουερ εἶχε ξεχάσει ὅτι ἡ συσσώρευση δὲν ἀφορᾶ μόνον ἀξίες, ἀλλὰ χειροπιαστὰ πράγματα, ποὺ ἔχουν μία συγκεκριμένη καὶ καθορισμένη μορφὴ καὶ ποὺ πρέπει μὲ ἀκρίβεια νὰ προσδιοριστοῦν.

Οἱ ἀνέλπιστα ἄνετες συνθῆκες ποὺ βρῆκε ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ στὶς γυναικεῖες φυλακὲς τῆς Μπάρνιμστράσσε, τὸ 1915, τῆς ἐπέτρεψαν νὰ ὑποβάλει σὲ μιὰ βαθειὰ κριτικὴ τὶς κριτικὲς τῶν κριτικῶν της. Πρόκειται γιὰ μιὰ εὐρεῖα μελέτη, στὴν ὁποίαν ἐκτὸς ἀπὸ τὸ βαθὺ διεισδυτικὸ πνεῦμα ποὺ τὴν χαρακτηρίζει, ὑπάρχει καὶ πολὺ χιοῦμορ καὶ ἀρκετὴ πικρία. Ἀπὸ τὸν βωμὸ πάνω στὸν ὁποῖο ἔπρεπε νὰ θυσιαστεῖ ἡ θεωρία της δὲν ἔμεινε λίθος ἐπὶ λίθου. Αὐτὴ ἡ «Ἀντικριτικὴ» ἦταν γιὰ τὴν Λούξεμπουργκ ἐπίσης καὶ μιὰ εὐκαιρία γιὰ νὰ ἐπανεκθέσει τὴν ἄποψή της πάνω σ' αὐτὸ τὸ πρόβλημα μὲ μιὰ λαϊκὴ μορφὴ καὶ νὰ τὴν κάνει ἔτσι προσιτὴ σὲ ἕναν πιὸ εὐρὺ κύκλο ἀναγνωστῶν. Τὸ ἔργο εἶναι ἕνα ἀριστούργημα ἐπιστημονικῆς μεθόδου καὶ ἐπιστημονικῆς ἔκθεσης τοῦ προβλήματος καὶ εἶναι σωστὴ ἡ κρίση ποὺ κάνει ἡ ἴδια γι' αὐτό.

> «Ἡ μορφὴ εἶναι πολὺ ἁπλή, ἀπέριττη, δίχως καλλωπισμούς, δίχως ἐπιτήδευση καὶ δίχως τραχύτητα, περιορισμένη στὶς μεγάλες μόνον γραμμές. Εἶναι, μποροῦμε νὰ ποῦμε, «γυμνή», ὅπως ἕνας ὄγκος ἀπὸ μάρμαρο».

Μετὰ τὸ θάνατο τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ, ὁ Μπουχάριν δημοσίευσε μιὰ κριτικὴ στὴ θεωρία τῆς συσσώρευσης. Ὅπως τὸ ἔχουμε

ἤδη πεῖ μπόρεσε νὰ ἀνακαλύψει ὁρισμένες ἀδυναμίες στὴν ἐπιχειρηματολογία τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ. Αὐτὴ σὲ πολλὰ μέρη τοῦ ἔργου της ἐπαναλαμβάνει τὴν φανερὰ ἐσφαλμένη βεβαίωση ὅτι ἡ συσσώρευση τοῦ κεφαλαίου εἶναι συσσώρευση χρηματικοῦ κεφαλαίου, τοῦ μόνου ποὺ ἐνδιαφέρει τοὺς καπιταλιστές. Ἐκεῖνο ποὺ τελικὰ γίνεται σὲ κάθε παραγωγικὴ περίοδο εἶναι ἡ ἐπένδυση τοῦ κεφαλαίου μέσα στὴν παραγωγὴ καὶ στοὺς μισθοὺς γιὰ τὴ συμπληρωματικὴ ἐργατικὴ δύναμη. Αὐτὸ τὸ λάθος —δύσκολα νὰ κατανοηθεῖ γιὰ τὴ Ρόζα— τὴν κάνει δίχως ἀμφιβολία νὰ ὑπερεκτιμᾶ τὸν ἐνδιάμεσο ρόλο τοῦ χρήματος στὴ ρευστοποίηση τῆς ὑπεραξίας καὶ νὰ θεωρεῖ ἐξ ἄλλου ἀδύνατη τὴν ἄμεση ἀνταλλαγὴ ἀξιῶν στὴ συσσώρευση ἀνάμεσα σὲ παραγωγοὺς παραγωγικῶν μέσων καὶ παραγωγοὺς ἀγαθῶν κατανάλωσης. Ὁ Μπουχάριν ἔχει δίκιο σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο. Ἀλλὰ πολὺ διάστηκε νὰ ἀπορρίψει τὸ σύνολο τῆς θεωρίας τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ. Μιὰ πιὸ λεπτομερὴς ἐξέταση τῶν ὅρων τῆς συσσώρευσης δείχνει ὅτι ἕνα μέρος τῆς ὑπεραξίας ποὺ συσσωρεύεται στὸν τομέα τῆς παραγωγῆς ἀγαθῶν κατανάλωσης δὲν μπορεῖ νὰ ρευστοποιηθεῖ στὰ πλαίσια τοῦ ἀμιγοῦς καπιταλισμοῦ. Καὶ αὐτὸ τὸ μέρος αὐξάνει μὲ τὴ βελτίωση τῶν παραγωγικῶν μεθόδων καὶ μὲ τὴ χρησιμοποίηση παραγωγικῶν μέσων ποὺ βρίσκονται ὁλοένα καὶ σὲ μεγαλύτερη δυσαναλογία μὲ τὴ χρησιμοποιούμενη νέα ἐργατικὴ δύναμη. Αὐτὸ ἀποτελεῖ μέρος αὐτῆς τῆς οὐσίας τῆς καπιταλιστικῆς συσσώρευσης.

Ὁ Μπουχάριν πίστευε ὅτι εἶχε ἀπορρίψει τὴ βασικὴ ἰδέα τῆς θεωρίας τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ δική του «λύση» μεταμορφώνεται σὲ μιὰ ἔμμεση ἐπιβεβαίωση τῶν ἀποφασιστικῶν θέσεων τῆς Λούξεμπουργκ. Προσπαθώντας νὰ ἐκθέσει τὸ μηχανισμὸ τῆς συσσώρευσης τοῦ κεφαλαίου σὲ μιὰ κοινωνία «ἀμιγοῦς καπιταλισμοῦ», παίρνει γιὰ παράδειγμα ἕνα καθεστὼς «κρατικοῦ καπιταλισμοῦ» ποὺ παράγει ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίου καὶ καταλήγει στὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα: «Ἂν ἔχει γίνει ἕνα λάθος στοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς παραγωγῆς ἀγαθῶν κατανάλωσης ποὺ προορίζονται γιὰ τοὺς ἐργαζόμενους, αὐτὸ τὸ πλεόνασμα θὰ διανεμηθεῖ στοὺς ἐργάτες ἢ ἕνα σχετικὸ μέρος τοῦ προϊόντος θὰ καταστραφεῖ. Τὸ ἴδιο στὴν περίπτωση ἑνὸς λάθους στὴν παραγωγὴ εἰδῶν πολυτελείας, ἡ λύση εἶναι ἁπλή. Ἔτσι καμιὰ κρίση ὑπερπαραγωγῆς δὲν πρόκειται νὰ συμβεῖ ἐδῶ». Αὐτὴ ἡ λύση εἶναι καταπληκτική. Ἔχουμε ἐδῶ ἕναν «καπιταλισμὸ» στὸν ὁποῖο δὲν ὑπάρχει ἀναρχικὴ ἀλλὰ σχεδιασμένη οἰκονομία, δὲν ὑπάρχει πλέον ἀνταγωνισμὸς ἀλλὰ ἕνα παγκόσμιο καὶ οἰκουμενικὸ τράστ καὶ στὸν ὁποῖον οἱ καπιταλιστὲς δὲν ἔχουν πλέον ἀνάγκη νὰ ἀπασχολοῦνται μὲ τὴν ρευστοποίηση τῆς ὑπεραξίας τους, γιατὶ τὰ ἀπούλητα προϊόντα τους θὰ μποροῦν πολὺ ἁπλᾶ νὰ καταναλίσκονται δωρεάν. «Ἡ παραγωγὴ λει-

τουργεῖ γενικὰ δίχως δυσχέρεια». Πραγματικά, ἀρκεῖ ὑποθετικὰ νὰ ἐξαλείψουμε ὅλα τὰ δεδομένα τοῦ προβλήματος —τὴν ἀναρχία τῆς παραγωγῆς, τὸν ἀνταγωνισμό, τὴν ἀνάγκη νὰ πουληθοῦν τὰ προϊόντα— καὶ τὸ πρόβλημα ἀσφαλῶς δὲν θὰ ὑπάρχει πλέον. «Κατὰ τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ», γράφει ὁ Μπουχάριν, «οἱ κρίσεις στὴν ὑπόθεσή μας, δηλαδὴ σὲ μιὰ κρατικοκαπιταλιστικὴ κοινωνία εἶναι ἀναπόφευκτες. Ἔχουμε, ἀντίθετα, ἀποδείξει ὅτι σ' αὐτὴ τὴν κοινωνία δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν κρίσεις». Ἡ θέση ὅμως τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ δὲν εἶναι καθόλου αὐτὴ ποὺ ἰσχυρίζεται ὁ Μπουχάριν καὶ πιθανῶς πάνω στὸ δικό του παράδειγμα αὐτὴ θὰ ἦταν σύμφωνη μαζί του. Ἡ Λούξεμπουργκ δὲν ὀνομάζει «ἀμιγὴ καπιταλισμὸ» μιὰ μορφὴ κοινωνίας ὅπου οἱ καπιταλιστὲς θὰ ἀσκοῦσαν τὴν ἐξουσία, θὰ εὐωχοῦνταν ἐν εἰρήνῃ μεταξύ τους, θὰ εἶχαν τοὺς σκλάδους τοῦ κράτους καὶ —μαζὶ μὲ τὸν ἐφεδρικὸ στρατὸ ποὺ πρέπει σημαντικὰ ἀναγκαστικὰ νὰ αὐξάνεται— ἕνα μεγάλο στρῶμα ἀδηφάγων ἀλητῶν γιὰ νὰ καταβροχθίζει τὴν πλεονάζουσα παραγωγή. Αὐτὸ ἀσφαλῶς εἶναι τὸ ἰδεῶδες τοῦ φασισμοῦ, δὲν εἶναι ὁ «ἀμιγὴς καπιταλισμὸς» μὲ τὴν ἔννοια τοῦ Μάρξ. Ἡ κριτικὴ τοῦ Μπουχάριν ἐναντίον τῆς θεωρίας τῆς συσσώρευσης τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ, καταλήγει στὸ πιὸ ἰσχυρὸ ἐπιχείρημα ὑπὲρ αὐτῆς τῆς θεωρίας: ὅτι ἡ καπιταλιστικὴ συσσώρευση ἔχει ἀνάγκη ἑνὸς μὴ καπιταλιστικοῦ χώρου.

Ἕνα ἄλλο σημεῖο τῆς θεωρίας τῆς συσσώρευσης, ποὺ ἔγινε ἰδιαιτέρως ἀντικείμενο κριτικῆς, κυρίως ἀπὸ τὸ Μπουχάριν, εἶναι οἱ ἀπέραντες δυνατότητες τῆς καπιταλιστικῆς ἐπέκτασης σὲ μὴ καπιταλιστικὲς χῶρες. Δηλαδὴ ὅτι μ' αὐτὴ τὴ θεωρία δίνεται μεγάλη παράταση στὴ ζωὴ τοῦ καπιταλισμοῦ. Ἀλλὰ ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἔχει ἤδη σταθεῖ σ' αὐτὸ ἐπιχείρημα ἐπαναλαμβάνοντας μὲ ἐπιμονὴ ὅτι ἡ ἐπιθανάτια ἀγωνία τοῦ καπιταλισμοῦ ἀναγκαστικὰ θὰ ἀρχίσει πολὺ πρὶν ἡ ἐσωτερική του τάση γιὰ τὴ διεύρυνση τῆς ἀγορᾶς προσκρούσει στὸ ἀντικειμενικό της ὅριο. Κι' αὐτὴ ἡ ἄποψη δὲν εἶναι γιὰ τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἕνα πρόσχημα γιὰ νὰ σώσει μιὰ ἀνυπεράσπιστη θεωρία. Στὸ «Μεταρρύθμιση ἢ Ἐπανάσταση» δεκαπέντε χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴ «Συσσώρευση» στὸ μέρος ποὺ ἀναφέρεται στὶς γενικὲς ἀντιφάσεις τοῦ καπιταλισμοῦ γράφει:

> «Βέβαια, ἡ τρέχουσα σοσιαλδημοκρατικὴ τακτικὴ δὲν εἶναι νὰ περιμένει τὴν ἀνάπτυξη τῶν καπιταλιστικῶν ἀνταγωνισμῶν μέχρι τὶς τελευταῖες τους συνέπειες καὶ τότες μόνον νὰ περάσει στὴν κατάργησή τους. Ἀντίθετα, ἡ οὐσία κάθε ἐπαναστατικῆς τακτικῆς συνίσταται σ' αὐτό: στηρίζεται μονάχα

πάνω στὴ διαπιστωμένη τάση τῆς ἀνάπτυξης, καὶ ἀντλεῖ ἀπ' αὐτὴ ὡς τὸ τέλος τίς συνέπειες γιὰ τὴν πολιτικὴ πάλη».

Ἡ δυνατότητα τῆς ἐπέκτασης δὲν εἶναι μία γεωγραφικὴ ἄποψη —δὲν εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν τετραγωνικῶν χιλιομέτρων ποὺ ἀποφασίζει — οὔτε μιὰ δημογραφικὴ ἄποψη— δὲν εἶναι ἡ ἀριθμητικὴ ἀναλογία ἀνάμεσα στὸν καπιταλιστικὸ καὶ στὸ μὴ καπιταλιστικὸ πληθυσμό, ποὺ δείχνει τὸ βαθμὸ τῆς ὡριμότητας τοῦ προτσές. Πρόκειται γιὰ ἕνα πρόβλημα, οἰκονομικὸ καὶ κοινωνικό, γιὰ τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ ὑπολογίσουμε ἕνα πολύπλοκο σύνολο συμφερόντων, δυνάμεων καὶ ἀντιφατικῶν φαινομένων: προωθητικὴ δύναμη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καὶ πολιτικὴ ἰσχὺς τῶν μεγάλων καπιταλιστικῶν κρατῶν, προστριβὲς ἀνάμεσα στοὺς διάφορους τρόπους παραγωγῆς, παρόρμηση ἢ συγκράτηση στὴν ἐπέκταση ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμὸ ἀνάμεσα στὶς ἰμπεριαλιστικὲς δυνάμεις, πάλη ἀνάμεσα στὴ βαρειὰ βιομηχανία καὶ στὴν ὑφαντουργικὴ βιομηχανία στὴ βιομηχανοποίηση τῶν ἀποικιῶν (Ἰνδίες), προφύλαξη τῶν μητροπολιτικῶν συμφερόντων ἀπέναντι τῶν ἀποικιῶν, ἀποικιακὲς ἐπαναστάσεις, ἰμπεριαλιστικοὶ πόλεμοι καὶ ἐπαναστάσεις στὶς καπιταλιστικὲς χῶρες μὲ τὶς συνέπειες ποὺ θὰ ἔχουν αὐτές, ἀναστατώσεις στὴν ἀγορὰ κεφαλαίων, ἔλλειψη πολιτικῆς ἀσφαλείας σὲ μεγάλες ἐδαφικὲς περιοχὲς (Κίνα) καὶ πολλὰ ἄλλα στοιχεῖα. Στὴ σημερινὴ ἐποχὴ ἡ γιγάντια ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων συνοδεύεται ἀπὸ τόσα ἐμπόδια στὴν ἐπέκτασή της, ποὺ προκαλεῖ βαθειὲς οἰκονομικές, πολιτικὲς καὶ κοινωνικὲς διαταραχὲς καὶ πιστοποιεῖ τὴν παρακμὴ τοῦ καπιταλισμοῦ. Θεωρητικά, μιὰ νέα καπιταλιστικὴ ἐξόρμηση ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ἐξασφαλίσει νέους χώρους στὶς παραγωγικὲς δυνάμεις καὶ νὰ ἀνοίξει μιὰ νέα περίοδο γενικῆς ἀνάπτυξης, εἶναι βέβαια κατανοητή. Ἀλλὰ δὲν μποροῦμε νὰ διακρίνουμε πῶς θὰ μποροῦσε αὐτὴ νὰ πραγματοποιηθεῖ. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ, ἐρευνώντας τοὺς νόμους τῆς ἱστορίας, δὲν ἄφησε τὸν ἑαυτό της νὰ ὑποκύψει σὲ μιὰ τυφλὴ μοιρολατρεία. Αὐτὸ τὸ δείχνουν τὰ συμπεράσματα ποὺ ἀπ' αὐτὲς τὶς ἔρευνες ἔβγαλε γιὰ τὴν πάλη τῆς ἐργατικῆς τάξης:

«Ἐδῶ, ὅπως παντοῦ στὴν ἱστορία, ἡ θεωρία ἐκπληροῖ ἐντελῶς τὸ ρόλο της, ὅταν αὐτὴ δείχνει τὴν τ ά σ η τῆς ἐξέλιξης, τὸ λογικὸ τέρμα πρὸς τὸ ὁποῖον ἀντικειμενικὰ τείνει. Ὁ καπιταλισμὸς δὲν μπορεῖ νὰ φτάσει αὐτὸ τὸ τέρμα ὅμοια ὅπως καὶ καμιὰ ἀπὸ τὶς προγενέστερες περιόδους τῆς ἱστορικῆς ἐξέλιξης δὲν μπόρεσε νὰ ξετυλιχτεῖ μέχρι τὶς τελευταῖες της συνέπειες. Καὶ γίνεται τόσο λιγότερο δυνατὸν νὰ φτάσει σ' αὐτὸ τὸ τέρμα ὅσο ἡ κοινωνικὴ συνείδηση, ἐνσαρκωμένη

αὐτὴ τὴ φορὰ στὸ σοσιαλιστικὸ προλεταριάτο, παρεμβαίνει ἐπιπλέον σὰν ἐνεργὸς παράγων σ' αὐτὸ τὸ τυφλὸ παιγνίδι τῶν δυνάμεων. Καὶ ἡ ὀρθὴ κατανόηση τῆς θεωρίας τοῦ Μὰρξ εἶναι, σ' αὐτὴν ἐπίσης τὴν περίπτωση, γι' αὐτὴν τὴ συνείδηση, ἡ πηγὴ τῶν πλέον γονίμων παρορμήσεων καὶ τῶν πιὸ ἀποτελεσματικῶν ἐρεθισμῶν».

9ο

Ἡ πάλη ἐναντίον τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ

Τὸ πολιτικὸ πρόβλημα

Η «Συσσώρευση» δὲν ἔδωσε μόνο μιὰ λύση σὲ ἕνα ἀφηρημένο ἐπιστημονικὸ πρόβλημα. Αὐτὴ ἀπέδειξε ἐπίσης ὅτι ὁ ἰμπεριαλισμὸς μὲ τὰ τυπικά του φαινόμενα —πάλη ἀνάμεσα στὰ καπιταλιστικὰ κράτη γιὰ τὴν κατάκτηση ἀποικιῶν, γιὰ ζῶνες ἐπιρροῆς, γιὰ ἐπενδύσεις κεφαλαίων καὶ γιὰ πρῶτες ὕλες, ἐξαγωγὴ κεφαλαίων, ἐνισχυμένοι προστατευτικοὶ δασμοί, δεσπόζων ρόλος τοῦ τραπεζιτικοῦ κεφαλαίου καὶ τῶν τράστ, αὔξηση τῶν ἐξοπλισμῶν κλπ.— δὲν εἶναι τὸ τυχαῖο προϊὸν ὁρισμένων πολιτικῶν μέτρων ποὺ δὲν ἐξυπηρετοῦν παρὰ μόνον τὸ συμφέρον στενῶν καπιταλιστικῶν κλικῶν (πολεμικὴ βιομηχανία) : αὐτὸς εἶναι μιὰ ἱστορικὴ ἀναγκαιότητα καὶ ἀντιπροσωπεύει τὸν τελευταῖο σταθμὸ τῆς καπιταλιστικῆς ἐξέλιξης. Ἡ συνειδητοποίησή του εἶχε γιὰ τὴ Λούξεμπουργκ μιὰ μεγάλη πολιτικὴ σημασία γιὰ τὴν ἐργατικὴ τάξη.

> «Ὅπως πάντα σὲ τέτοιες περιπτώσεις, μόνον μιὰ ἀκριβὴς θεωρητικὴ σύλληψη τοῦ προβλήματος στὴ ρίζα του μπορεῖ νὰ δώσει στὴν πρακτική μας δράση, στὴν πάλη ἐναντίον τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, αὐτὴ τὴ βεβαιότητα στὸν σκοπὸ καὶ αὐτὴ τὴν ἐπιθετικὴ δύναμη ποὺ εἶναι ἀπαραίτητες στὴν πολιτικὴ τοῦ προλεταριάτου».

Αὐτὸ τὸ θεμελιῶδες ζήτημα ἔδωσε ἀφορμὴ γιὰ ἀρκετὰ βίαιες συζητήσεις μέσα στὴ γερμανικὴ σοσιαλδημοκρατία καὶ κατέληξε σὲ πολὺ περίεργες ἀνασυγκροτήσεις. Οἱ ρεφορμιστὲς δὲν εἶχαν κα-

θόλου ἐπέμβει στὴ συζήτηση γιὰ τὴ «Συσσώρευση». Μερικοὶ ἀπ' αὐτούς, ἐκεῖνοι ποὺ δείχνονταν καὶ ἐντελῶς συνειδητὰ ἐπιδοκίμαζαν τὸν γερμανικὸ ἰμπεριαλισμὸ (Σίππελ, Λέτνερ, Κέσσελ, Μαουρεμπρέχερ, Βίννιγκ κλπ.) υἱοθετοῦσαν μὲ ἱκανοποίηση τὴ θέση σύμφωνα μὲ τὴν ὁποίαν ὁ ἰμπεριαλισμὸς ἦταν ἀναπόφευκτος καὶ ἱστορικὰ ἀναγκαῖος. Ὁ ἀληθινὸς μαρξισμός, λέγανε, δὲν μπορεῖ νὰ ἀντιταχτεῖ στὴν ἱστορικὴ πρόοδο, πρέπει ἀντίθετα νὰ τὴν ἐνθαρρύνει, τόσο περισσότερο ἀφοῦ ἡ ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιὰ τὸν σοσιαλισμό. Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι συγχέανε τὴ θέση τοῦ προλεταριάτου καὶ τὴ θέση τῆς μπουρζουαζίας στὸ ἱστορικὸ προτσές. Ξεχνοῦσαν ὅτι ἡ καπιταλιστικὴ ἐκμετάλλευση ἦταν ἐπίσης μιὰ ἱστορικὴ ἀναγκαιότητα καὶ μιὰ ἱστορικὴ πρόοδος ἐν σχέσει μὲ τὶς πιὸ πρωτόγονες μέθοδες, αὐτὸ ὅμως δὲν ἐμπόδιζε τοὺς σοσιαλιστὲς νὰ ἀγωνίζονται ἐναντίον τοῦ καπιταλισμοῦ.

Ἡ πλειοψηφία τῶν διοικούντων τὸ κόμμα εἶχε μιὰ ἐντελῶς ἄλλη θέση σ' αὐτὸ τὸ πρόβλημα. Ὅσο οἱ κίνδυνοι τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ γίνονταν μεγαλύτεροι, τόσο περισσότερο αὐτοὶ ζητοῦσαν νὰ τοὺς ἀποφύγουν μὲ τὴν πολιτικὴ τῆς στρουθοκαμήλου. Ὁ Κάουτσκυ εἶχε δημιουργήσει μιὰ εἰδικὴ θεωρία γι' αὐτὸ τὸ γεγονός. Παραδεχόταν ὅτι ἡ καπιταλιστικὴ ἐπέκταση δὲν μποροῦσε νὰ συγκρατηθεῖ. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἐπέκταση δὲν εἶχε τίποτε τὸ κοινὸ μὲ τὸν ἰμπεριαλισμό. Ὁ ἰμπεριαλισμὸς ἦταν, κατὰ τὴ γνώμη του, ἡ ἰδιαίτερη καὶ βίαιη μορφὴ ἐπέκτασης, ποὺ χρησιμοποιοῦσαν μόνον μικρὲς καπιταλιστικὲς ὁμάδες, οἱ μεγάλοι τραπεζίτες καὶ οἱ μιλιταριστές. Κι' αὐτὸς ἦταν ἀντίθετος στὸ συμφέρον τοῦ συνόλου τῆς ἀστικῆς τάξης καὶ ἰδίως στὸ συμφέρον τῆς βαρειᾶς βιομηχανίας. Ἡ πολιτικὴ κυριαρχία ἔχει πάψει νὰ εἶναι ἕνα καλὸ μέσο γιὰ τὴν προαγωγὴ τῆς οἰκονομικῆς ἐπέκτασης. Τὰ ἔξοδα γιὰ ἐξοπλισμοὺς δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ περιορίζουν τὶς ἐπενδύσεις στὴν Τουρκία, στὴν Κίνα, στὴν Περσία κλπ. Γι' αὐτὸ ἡ πλειοψηφία τῆς ἀστικῆς τάξης ἀντιτάσσεται ὁλοένα καὶ περισσότερο στὴ βίαιη ἰμπεριαλιστικὴ πολιτικὴ καὶ πρέπει νὰ περιμένουμε μιὰ στροφὴ τῶν καπιταλιστικῶν δυνάμεων ἀπὸ τὴν ἰμπεριαλιστικὴ πολιτικὴ στὸν οἰκονομικὸ φιλελευθερισμό, στὴν ἐλεύθερη ἀνταλλαγὴ καὶ στὴν πολιτικὴ τῶν ἀνοικτῶν θυρῶν. Στὴν ἐποχὴ ποὺ ὁ Κάουτσκυ ἄρχισε νὰ ἀναπτύσσει τὴ θεωρία του, ὅλες αὐτὲς οἱ βεβαιώσεις του καὶ οἱ προοπτικές του ἔρχονταν σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ γεγονότα ποὺ ζούσαμε. Ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ τὴν ἔκανε πραγματικὰ γελοία ἦταν ὅτι αὐτὴ κατασκευαζόταν στὶς παραμονὲς τοῦ πολέμου. Δὲν ἦταν παρὰ ἡ προσπάθεια νὰ ἀποφύγει τὴ φρικτὴ πραγματικότητα. Καὶ ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ προπάντων τὸν Κάουτσκυ εἶχε ὑπ' ὄψη της, αὐτὸν τὸν «ἔμπειρο ἀρχηγὸ» τὸν κρυμμένον στὰ παρασκήνια, ὅταν στὴν «Ἀντικριτική» της ἀπεκά-

λυπτε τὴν πολιτικὴ τάση ἐκείνων οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἐπιτεθεῖ στὴν «Συσσώρευση»:

> «Ἡ πίστη στὴ δυνατότητα τῆς συσσώρευσης μέσα σὲ μιὰ «ἀπομονωμένη καπιταλιστικὴ κοινωνία», ἡ πίστη ὅτι «ὁ καπιταλισμὸς μπορεῖ ἐπίσης νὰ ἐννοηθεῖ καὶ δίχως ἐπέκταση» εἶναι ἡ θεωρητικὴ διατύπωση μιᾶς πολὺ καθορισμένης πρακτικῆς τάσης. Αὐτὴ ἡ ἄποψη βλέπει στὴν ἰμπεριαλιστικὴ φάση ὄχι μιὰ ἱστορικὴ ἀναγκαιότητα, ὄχι μιὰ περίοδο ἀποφασιστικῆς ἀναμέτρησης γιὰ τὴ νίκη τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἀλλὰ τὴν ὀλέθρια ἐφεύρεση ἑνὸς μικροῦ ἀριθμοῦ ἀνθρώπων ποὺ ἔχουν συμφέρον. Αὐτὴ ἡ ἄποψη θέλει νὰ πείσει τὴ μπουρζουαζία ὅτι ὁ ἰμπεριαλισμὸς καὶ ὁ μιλιταρισμὸς τῆς εἶναι ἐπιβλαβῆ ἀπὸ τὴν ἄποψη τῶν δικῶν της συμφερόντων, θέλει νὰ ἀπομονώσει ἔτσι τὴν ὑποτιθέμενη δράκα τῶν κερδοσκόπων τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ καὶ νὰ συγκροτήσει μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἕνα κοινὸ μέτωπο τοῦ προλεταριάτου μὲ τὰ πλατιὰ στρώματα τῆς μπουρζουαζίας γιὰ νὰ «μετριάσουν» τὸν ἰμπεριαλισμό, νὰ τὸν κάνουν νὰ ἀφανιστεῖ μὲ ἕνα «μερικὸ ἀφοπλισμό», «νὰ ἀφαιρέσουν ἔτσι τὸ κεντρί του». Ὅπως ὁ φιλελευθερισμὸς στὴν ἐποχὴ τῆς παρακμῆς του προσκαλοῦσε τὴν κακοπροαίρετη μοναρχία νὰ γίνει καλοπροαίρετη μοναρχία, ἔτσι καὶ τὸ «μαρξιστικὸ κέντρο» συμβουλεύει τὴν κακὰ σκεπτόμενη μπουρζουαζία νὰ γίνει μιὰ φωτισμένη μπουρζουαζία. Στὴν καταστρεπτικὴ πορεία τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ προτείνει διεθνεῖς συμφωνίες γιὰ τὸν ἀφοπλισμό, στοὺς ἀνταγωνισμοὺς ἀνάμεσα στὶς μεγάλες δυνάμεις γιὰ τὴν παγκόσμια δικτατορία τοῦ ξίφους προτείνει τὴν εἰρηνικὴ ὁμοσπονδία τῶν δημοκρατικῶν κρατῶν. Ἡ γενικὴ ἀναμέτρηση ποὺ πρέπει νὰ δώσει ἕνα τέρμα στὴν ἱστορικὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ προλεταριάτο καὶ στὸ κεφάλαιο μεταμορφώνεται σὲ ἕναν οὐτοπικὸ συμβιβασμὸ ἀνάμεσα στὸ προλεταριάτο καὶ στὴ μπουρζουαζία γιὰ τὸν «μετριασμὸ» τῶν ἰμπεριαλιστικῶν ἀντιθέσεων ἀνάμεσα στὰ ἰμπεριαλιστικὰ κράτη».

Ἐναντίον τοῦ κινδύνου τοῦ πολέμου

Οἱ κρίσεις πάνω στὴ φύση τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ ἀνταναχλῶνταν στὶς θέσεις πάνω στὴν τακτική. Παρὰ τὶς καμιὰ φορὰ βίαιες ἀντιϊμπεριαλιστικὲς δηλώσεις της, ἡ γερμανικὴ σοσιαλδημοκρατία ὑπεστήριζε στὸ Ράϊχσταγκ τὴν ἐξωτερικὴ γερμανικὴ πολιτικὴ στὰ

ἀποφασιστικά της σημεῖα. Δὲν ἔκανε κριτικὴ παρὰ στὶς «ὑπερβολὲς» αὐτῆς τῆς πολιτικῆς, στὶς προκλήσεις τοῦ Γουλιέλμου ΙΙ καὶ τοῦ ὑπουργοῦ του τῶν Ἐξωτερικῶν Κίντερλεν - Βέχτερ. Αὐτὴ ἦταν ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς τῆς «εἰρηνικῆς διείσδυσης» στὰ ἀποικιακὰ ἐδάφη. Ἀρνοῦνταν νὰ ἰδεῖ τὶς αἱματηρὲς συνέπειες αὐτῆς τῆς πολιτικῆς.

Οἱ ἰμπεριαλιστὲς μέσα στὸ στρατόπεδο τῆς σοσιαλδημοκρατίας πήγαιναν πιὸ μακριά. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς μιλοῦσαν ἀνοιχτὰ γιὰ τὴν ἀνάγκη μιᾶς στρατιωτικῆς σύγκρουσης μὲ τὴν Ἀγγλία. Ἀντίθετα ὁ Κέσσελ ζητοῦσε τὸ 1913 μιὰ συμφωνία μὲ τὴν Ἀγγλία γιὰ τὴν εἰρηνικὴ διανομὴ τοῦ κόσμου, ἰδιαίτερα τῆς Ἀφρικῆς. Ἐπιδοκίμαζαν ἀποφασιστικὰ τὴν ἀποικιακὴ πολιτικὴ στὴν ὁποίαν ὁ Ντάβιντ ἔβλεπε «ἕνα ἀναπόσπαστο μέρος τῆς οἰκουμενικῆς ἐκπολιτιστικῆς δράσης τοῦ σοσιαλιστικοῦ κινήματος». Τὰ ζητήματα τὰ σχετικὰ μὲ τὸν ἰμπεριαλισμό, τὰ κρίνανε πάντα ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ λαοῦ ποὺ κυριαρχοῦσε στὸν ὁποῖον μόνον ἁρμόζει ἕνας κάποιος «κοινωνικὸς δεσποτισμός».

Τὸ κέντρο τοῦ κόμματος ἦταν αἰσιόδοξο. Ὁ Μπερνστάϊν, ἀκόμα καὶ τὸ 1911, θεωροῦσε τὴ συζήτηση γιὰ τὸν πόλεμο ὡς ἄνευ ἀντικειμένου καὶ τὴν ἀνάγκη τῆς εἰρήνης σὰν μιὰ παγκόσμια πραγματικότητα. Τὶς δηλώσεις τῶν κυβερνήσεων γιὰ τὴν εἰρήνη τὶς ἔπαιρνε τοῖς μετρητοῖς. Τὰ ἔξοδα γιὰ τοὺς ἐξοπλισμοὺς οἱ ἄνθρωποι τοῦ κέντρου τὰ βλέπανε μόνον ἀπὸ τὴν ἄποψη ὅτι ἀπογυμνώνουν τὸ ἔθνος καὶ τὴν οἰκονομία ἀπὸ τὰ κεφάλαιά τους. Ἐκθειάζανε τὶς ἀρετὲς τοῦ ἀφοπλισμοῦ, τῶν διεθνῶν διαιτητικῶν δικαστηρίων, τῶν συμφώνων καὶ τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης. Σ' αὐτὰ βλέπανε ἀποτελεσματικὰ ἐμπόδια γιὰ τὸν πόλεμο. Κάνανε ἔκκληση στὴν καλὴ θέληση τῆς ἰμπεριαλιστικῆς μπουρζουαζίας καὶ ὄχι στὴ σταθερὴ θέληση τοῦ προλεταριάτου.

Στὴν ἀποφασιστική της πάλη ἐναντίον ὅλης αὐτῆς τῆς πολιτικῆς ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ὑπελόγιζε στὴν ἀριστερὴ πτέρυγα τῆς σοσιαλδημοκρατίας. Αὐτοὶ ὅμως πάνω στοὺς ὁποίους ὑπελόγιζε δὲν εἶχαν πάντα μιὰ διαυγὴ ἀντίληψη τῆς κατάστασης. Ἡ Λούξεμπουργκ εἶχε σὰν βασική της ἀρχὴ ὅτι ποτὲ ἡ σοσιαλδημοκρατία δὲν ἔπρεπε νὰ παίρνει μέρος ὑπὲρ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης μεγάλης δύναμης στὶς ἐξωτερικὲς ὑποθέσεις τους, γιατὶ πάντα πρόκειται γιὰ τὴ διαρπαγὴ καὶ τὴν ὑποδούλωση λαῶν ὁποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ διπλωματική τους μάσκα. Ἡ ἐργατικὴ τάξη πρέπει πάντα νὰ ἔχει τὴ δική της ἐξωτερικὴ πολιτική, διεθνιστικὴ καὶ ἐπαναστατική. Σὲ κάθε ἰδιαίτερη διεθνὴ σύγκρουση, πρέπει νὰ ἀποκαλύπτει τὰ κρυμμένα καπιταλιστικὰ συμφέροντα καὶ νὰ δείχνει τὶς συνέπειες. Αὐτὴ τὸ ἔκανε μὲ μιὰ σπάνια διορατικότητα, ἀγκαλιάζοντας πάντα ὁλόκληρο τὸ πεδίο τῆς παγκόσμιας πολιτικῆς μὲ τὶς πολύπλο-

κες ἀλληλοεξαρτήσεις ἀνάμεσα στὶς διάφορες ὄψεις τῆς διεθνοῦς πραγματικότητας. Καταπολεμοῦσε δίχως ἐπιφυλάξεις τὶς εἰρηνιστικὲς ἀπάτες τῆς ἀστικῆς διπλωματίας καὶ τὶς εἰρηνιστικὲς αὐταπάτες τῆς σοσιαλδημοκρατίας. Ὅταν ὁ Σὲρ Ἔντουαρντ Γκρέϋ, προτείνοντας τὸ 1911 ἕναν γενικὸ περιορισμὸ τῶν ἐξοπλισμῶν, συνάντησε τὴ γενικὴ ἐπιδοκιμασία, ἡ Ρόζα ἔγραφε: «Ὁ μιλιταρισμὸς εἶναι στενὰ δεμένος μὲ τὴν ἀποικιακὴ πολιτική, μὲ τὴ δασμολογικὴ πολιτική, μὲ τὴν παγκόσμια πολιτική. Ἐὰν λοιπὸν τὰ σύγχρονα κράτη θέλουν σοβαρὰ καὶ εἰλικρινὰ νὰ θέσουν τέρμα στοὺς ἐξοπλισμούς, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀρχίσουν νὰ ἀφοπλίζονται ἀπὸ τὴν ἐμπορική τους πολιτική, νὰ παραιτηθοῦν ἀπὸ τὶς ἀποικιακὲς ἐκστρατεῖες καὶ ἀπὸ τὴν πολιτικὴ τῶν ζωνῶν ἐπιρροῆς. Ἐν συντομία, νὰ κάνουν καὶ στὴν ἐξωτερικὴ καὶ στὴν ἐσωτερική τους πολιτικὴ τὸ ἀντίθετο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ σήμερα ἀνταποκρίνεται σ' αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν οὐσία τῆς πολιτικῆς ἑνὸς κράτους τῆς ἀστικῆς τάξης». (Ἄρθρο: Οὐτοπίες γιὰ τὴν εἰρήνη. Leipziger Volkszeitung, 6 Μαΐου 1911).

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ δὲν ἔχει γενικὰ γράψει τὰ ἄρθρα της γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ παρὰ γιὰ νὰ διαλύσει τὴ σύγχυση ποὺ βασίλευε στὶς γραμμὲς τῶν μαρξιστῶν πάνω σὲ μιὰ συγκεκριμένη περίπτωση καὶ γιὰ νὰ ἐπηρεάσει τὴν ἐσφαλμένη τακτικὴ τοῦ κόμματος. Ὑπέδειχνε τότες τὶς βασικὲς γραμμὲς μιᾶς ὀρθῆς ἐκτίμησης τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ καὶ σκιαγραφοῦσε τὴ θέση τῆς σοσιαλδημοκρατίας πάνω στὰ οἰκονομικὰ καὶ πολιτικὰ φαινόμενα, ἰδιαιτέρως στὴν πάλη τῶν μεγάλων δυνάμεων γιὰ τὴν παγκόσμια ἀγορά. Ἡ συμβολή της στὴ μελέτη τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς μέσω τῶν ἄρθρων της στὸν σοσιαλδημοκρατικὸ τύπο ἦταν ἐξαιρετικῆς σημασίας. Ἀπ' αὐτὲς τὶς μελέτες ξεχώριζαν μερικὲς βασικὲς ἰδέες γιὰ τὴν τακτικὴ τοῦ κόμματος: ἡ ἰμπεριαλιστικὴ πολιτικὴ δὲν μπορεῖ νὰ ὑπερνικηθεῖ μέσα στὰ πλαίσια τοῦ καπιταλισμοῦ γιατὶ αὐτὴ ἀνταποκρίνεται στὸ ζωτικὸ συμφέρον τοῦ ἴδιου τοῦ κοινωνικοῦ καπιταλιστικοῦ καθεστῶτος. Γι' αὐτὸ ἡ πάλη ἐναντίον τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ πρέπει νὰ κατευθύνεται ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος. Ἰμπεριαλισμὸς ἢ Σοσιαλισμός; Αὐτὸ εἶναι τὸ ἐρώτημα. Κάθε προσπάθεια νὰ βρεθεῖ μιὰ μερικὴ λύση στὶς διεθνεῖς συγκρούσεις ἀναγκαῖα ὁδηγεῖ στὸ πλευρὸ τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τὰ ἰμπεριαλιστικὰ κράτη καὶ κατὰ γενικὸ κανόνα στὴ συνθηκολόγηση μὲ τὴ δική του μπουρζουαζία ἐναντίον ἄλλων λαῶν, στὴν ἐγκατάλειψη τῆς διεθνιστικῆς θέσης. Ἔτσι τὸ σοσιαλιστικὸ κίνημα θὰ πέφτει ὅλο καὶ περισσότερο στὸν ἐθνικισμὸ καὶ τελικὰ θὰ παρασυρθεῖ στὸν ἰμπεριαλιστικὸ πόλεμο. Ὅλα τὰ μέσα ποὺ ὑποτίθεται ὅτι θὰ σώσουν τὴν εἰρήνη πάνω στὸ ἔδαφος τῆς καπιταλιστικῆς κοινωνίας καὶ ἰδιαίτερα ἡ προπαγάνδα τῆς εἰρηνικῆς ἐπέκτασης, τοῦ ἀφοπλισμοῦ, τῶν διεθνῶν διαιτητικῶν δικαστηρίων, τῶν συμφώνων, τῆς ἐκπολιτιστι-

κῆς ἀποικιακῆς πολιτικῆς δὲν εἶναι παρὰ ἀπάτες ποὺ δικαιολογοῦν καὶ καμουφλάρουν τὴν ἱμπεριαλιστικὴ βία. Σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις ἐμποδίζουν τὴν κατανόηση καὶ ἐξασθενίζουν τὴ μαχητικότητα τῆς ἐργατικῆς τάξης. Γιὰ νὰ ἀγωνιστοῦμε ἐναντίον τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ πρέπει ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος νὰ ἐξηγοῦμε ἀκατάπαυστα, ἀπὸ μαρξιστικὴ ἄποψη, τὰ ἀπόρρητα τῶν διπλωματικῶν συγκρούσεων καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος νὰ ἐνισχύουμε τὴ διεθνὴ ἀλληλεγγύη τῶν ἐργαζομένων, μὲ μιὰ ἰσχυρὰ καὶ ἐνιαία ἐπέμβαση τῆς διεθνοῦς ἐργατικῆς τάξης σ' ὅλες τὶς παγκόσμιες πολιτικὲς κρίσεις καὶ μὲ τὴν πάλη ἐναντίον τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἱμπεριαλιστικῆς πολιτικῆς στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας. Δηλαδὴ ἐναντίον τοῦ μιλιταρισμοῦ, τῆς αὔξησης τῶν φόρων, τῆς αὐξανόμενης ἀκρίβειας τῆς ζωῆς, τοῦ μαρασμοῦ τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς καὶ τῆς δημοκρατίας, γιὰ τὴν κατάκτηση τῶν δημοκρατικῶν δικαιωμάτων.

Γιὰ τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ, ὅπως καὶ γιὰ ὁλόκληρη τὴ γερμανικὴ σοσιαλδημοκρατικὴ ἀριστερά, ἡ κοινωνικὴ ἐξέλιξη εἶχε φτάσει σὲ ἕνα τόσο βαθμὸ ὡριμότητας ὥστε κάθε μεγάλος κλονισμὸς θὰ θέτει στὴν ἡμερήσια διάταξη αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν σοσιαλισμό, δηλαδὴ πολιτικά: τὴν κατάκτηση τῆς ἐξουσίας. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὴ ζύμωση καὶ τὴν ὀργάνωση πρέπει νὰ περάσουμε στὴ δράση τῶν μαζῶν. Μιὰ ἐπιθετικὴ θέληση πιὸ ἀποφασιστικὴ πρέπει νὰ ἐμπνέει τὴν πολιτικὴ τοῦ κόμματος.

Μετὰ τὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1905, οἱ μεγάλες εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις εἶχαν συγκροτηθεῖ σὲ δύο στρατόπεδα, τὴν Τριπλὴ Συμμαχία (Γερμανία, Αὐστροουγγαρία, Ἰταλία) καὶ τὴν Τριπλὴ Συνεννόηση (Ἀγγλία, Γαλλία, Ρωσία). Ἡ σύγκρουση στὸ Μαρόκο τὸ 1906 ἔκανε ἄμεσα αἰσθητὸ τὸν κίνδυνο ἑνὸς εὐρωπαϊκοῦ πολέμου. Ὁ φόβος τοῦ πολέμου ἄρχισε νὰ καταλαμβάνει τὶς λαϊκὲς μάζες. Ἡ πάλη ἐναντίον τοῦ πολέμου καὶ ἡ τακτικὴ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου ἔγιναν τὰ πιὸ ἐπείγοντα ζητήματα γιὰ τὴ Διεθνή. Στὸ διεθνὲς Συνέδριο τῆς Στουττγκάρτης τὸ 1907 συζητήθηκε γιὰ πρώτη φορὰ σ' ὅλο του τὸ βάθος αὐτὸ τὸ ζήτημα κάτω ἀπὸ πρίσμα τοῦ ἱμπεριαλιστικοῦ πολέμου. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἀντιπροσώπευε τὸ ρωσικὸ κόμμα στὴν ἐπιτροπὴ στὴν ὁποίαν εἶχε ἀνατεθεῖ ἡ σύνταξη τῆς ἀπόφασης γιὰ τὸ ζήτημα τοῦ πολέμου. Ἐκεῖ ἀντιτάχτηκε ἀποφασιστικὰ στὸ σχέδιο ἀπόφασης τῶν Ἄγγλων καὶ Γάλλων ποὺ ζητοῦσαν νὰ κηρυχτεῖ στὴν περίπτωση πολέμου γενικὴ ἀπεργία καὶ ἀπεργία τῶν στρατιωτῶν. Αὐτὴ ἦταν ἐναντίον κάθε ὑπόσχεσης ποὺ δὲν θὰ μποροῦσε νὰ τηρηθεῖ στὶς ἀποφασιστικὲς στιγμές. Καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ περιμένουμε ὡσότου νὰ προσφύγουν οἱ κυβερνήσεις στὰ ὅπλα, ἐὰν οἱ λαϊκὲς μάζες ἦταν ἕτοιμες νὰ σταματήσουν τὴ δουλειά τους. Ἐκεῖνο ποὺ τὴν ἐνδιέφερε ἦταν, ἡ ἀντίθεση στὸν πόλεμο νὰ ἐκφραστεῖ καθαρὰ καὶ τὰ κόμματα νὰ ἀναλάβουν

μιὰ πολιτικὴ δράση ποὺ νὰ στηρίζεται στὴν ἐπαναστατικὴ θέληση καὶ στὴ δύναμη τῆς ἐργατικῆς τάξης. Συνέταξε ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν Λένιν καὶ τὸν Μάρτωφ μιὰ ἀπόφαση ποὺ ὑπέστη μὲ τὶς ἐπειβάσεις τοῦ Μπέμπελ πλῆθος τροποποιήσεων, γιὰ νὰ πάρει μιὰ μορφὴ ἔτσι ποὺ νὰ μὴ δώσει πρόσχημα στὸν ὑπουργὸ τῶν Ἐσωτερικῶν γιὰ παραπομπὴ σὲ δίκη ἢ στὴν ἀπαγόρευση τοῦ κόμματος. Οἱ ἀποφασιστικὲς φράσεις αὐτῆς τῆς ἀπόφασης ἦταν οἱ ἀκόλουθες:

> «Στὴν περίπτωση τῆς ἀπειλῆς ἑνὸς πολέμου, τὸ καθῆκον τῆς ἐργατικῆς τάξης ὅλων τῶν ἐνδιαφερομένων χωρῶν ὅπως καὶ τὸ καθῆκον τῶν ἀντιπροσώπων της στὰ κοινοβούλια εἶναι νὰ καταβάλουν ὅλες τους τὶς δυνάμεις γιὰ νὰ ἀποτρέψουν τὸν πόλεμο μὲ ὅλα τὰ μέσα ποὺ τοὺς φαίνονται πιὸ κατάλληλα καὶ ποὺ ποικίλλουν ἀνάλογα μὲ τὴν ὀξύτητα τῆς πάλης τῶν τάξεων καὶ μὲ τὴ γενικὴ πολιτικὴ κατάσταση.
> »Στὴν περίπτωση ποὺ παρ' ὅλα αὐτὰ ἐκραγεῖ ὁ πόλεμος, ἔχουν καθῆκον νὰ ἀγωνιστοῦν γιὰ τὸν γρήγορο τερματισμό του καὶ νὰ χρησιμοποιήσουν μὲ ὅλες τους τὶς δυνάμεις τὴν οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ κρίση ποὺ δημιούργησε ὁ πόλεμος γιὰ νὰ ἐξεγείρουν τὰ πιὸ πλατιὰ λαϊκὰ στρώματα καὶ νὰ ἐπισπεύσουν τὴν πτώση τῆς καπιταλιστικῆς κυριαρχίας».

Ἔτσι χαράχτηκε ὁ δρόμος ποὺ πρέπει νὰ ἀκολουθήσουν, μὲ λέξεις μετρημένες καὶ δίχως ρομαντισμό. Ὁ σκοπὸς καὶ ὁ χαρακτήρας αὐτῆς τῆς πολιτικῆς ἦταν πολὺ διαυγής. Ἡ ἀπόφαση ἔγινε δεκτὴ στὸ συνέδριο μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ δίχως ἀντιπολίτευση. Πίστευε πραγματικὰ ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ὅτι αὐτὴ ἡ ἀπόφαση θὰ ἐφαρμοζόταν; Ἤξερε ὅτι μέσα στὴ Διεθνῆ ὑπῆρχε μεγάλος ἀριθμὸς ἐθνικιστῶν ποὺ δὲν βλέπανε στὴν ἀπόφαση παρὰ μιὰ κενὴ διατύπωση. Ἀλλὰ ἔλπιζε ὅτι οἱ ἡγέτες τῆς ἀριστερᾶς καὶ ἡ διεύθυνση τοῦ κόμματος θὰ ὑπερνικοῦσαν τὶς ἀδυναμίες τους στὶς ἀποφασιστικὲς στιγμὲς καὶ θὰ βρίσκονταν στὸ ὕψος τῆς κατάστασης.

Ἡ πάλη γιὰ τὴν καθολικὴ ψῆφο

Γρήγορα συνέβησαν γεγονότα ποὺ φαίνονταν νὰ δικαιολογοῦν αὐτὴ τὴν ἐλπίδα. Γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία της ἡ γερμανικὴ σοσιαλδημοκρατία κινητοποίησε τὶς ἐργατικὲς μάζες σὲ μιὰ ἐπιθετικὴ πολιτική. Ὁ στόχος εἶχε καλὰ ἐπιλεγεῖ. Ἀπὸ ἕνα ἀναχρονισμὸ ὁλόενα καὶ πιὸ κραυγαλέο, ἡ πιὸ σύγχρονη καπιταλιστικὴ χώρα βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία ἑνὸς μισοαπολυταρχισμοῦ

πού στηριζόταν σὲ μιὰ ἐκφυλισμένη ἀριστοκρατία πρώσσων γαιοκτημόνων. Αὐτὴ ἡ τάξη, ἡ ὁποία εἶχε μονοπωλήσει τὶς κορυφὲς τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ καὶ τῆς διοίκησης, ἐξασφάλιζε αὐτή της τὴ θέση πρῶτα ἀπὸ ὅλα μέσω τοῦ πρωσσικοῦ κοινοβουλίου. Οἱ γιοῦνκερς εἶχαν ἐκεῖ μιὰ ἀπόρθητη πλειοψηφία χάρις σὲ ἕνα ἐκλογικὸ σύστημα πού διαιροῦσε τὸν πληθυσμὸ σὲ τρεῖς φορολογικὲς τάξεις ἀφήνοντας ἔτσι σὲ ἕναν ἐλάχιστο ἀριθμὸ ἐκλογέων τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν τοὺς βουλευτές. Τὸ 1908 ἡ σοσιαλδημοκρατία συγκέντρωσε 600.000 ψήφους καὶ μ' αὐτοὺς πῆρε 2 ἕδρες στὸ κοινοβούλιο. Οἱ συντηρητικοὶ μὲ 418.000 ψήφους πῆραν 212 ἕδρες.

Τὸ 1908 γνώρισε τὴν πρώτη ἐξωκοινοβουλευτικὴ ἔφοδο τῶν ἐργατῶν ἐναντίον τοῦ φρουρίου τῶν γιοῦνκερς. Γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Πρωσσία οἱ ἐργάτες κατεβαίνουν στοὺς δρόμους παρὰ τὴν ἀπαγόρευση τῆς ἀστυνομίας. Αὐτὲς οἱ διαδηλώσεις εἶχαν τουλάχιστο ἕνα ἀποτέλεσμα: στὸν λόγο τοῦ θρόνου ὁ Γουλιέλμος ΙΙ ἀνήγγειλε μιὰ μεταρρύμθιση τοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος. Δυὸ χρόνια ἀργότε ὁ καγκελλάριος Μπέτμανν Χόλβεγκ κράτησε αὐτὴ τὴν ὑπόσχεση προβαίνοντας σὲ μιὰ δῆθεν μεταρρύθμιση πού ἦταν μιὰ πρόκληση: Οἱ διπλωματοῦχοι, οἱ συνταξιοῦχοι ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ ἀνώτεροι δημόσιοι ὑπάλληλοι —δηλαδὴ ἕνα μικρὸ στρῶμα «καλλιεργημένων» ἀνδρῶν— ἔπρεπε νὰ ἀποτελοῦν μιὰ νέα τάξη ἐκλογέων. Αὐτὸ ὑπῆρξε τὸ σύνθημα μεγάλων ἐργατικῶν διαδηλώσεων πού βρήκανε συμπαθῆ ἀπήχηση σὲ χιλιάδες μικροαστούς. Τὸν Φεβρουάριο καὶ τὸν Μάρτη τοῦ 1910, τὰ πλήθη κάθε Κυριακὴ ὅλο καὶ μὲ μεγαλύτερη δύναμη παρελαύνανε στοὺς δρόμους τῶν μεγάλων πόλεων. Στὴν ἐπαρχία πῆραν πολλὲς φορὲς τὴ μορφὴ αἱματηρῶν συγκρούσεων μὲ τὴν ἀστυνομία. Ἀλλὰ τὰ θύματα δὲν ἔκαναν ἄλλο παρὰ νὰ ἐνισχύουν τὴ μαχητικότητα τῶν μαζῶν. Στὸ Βερολῖνο, ὁ διευθυντὴς τῆς Ἀστυνομίας Τράουγκοτ φὸν Γιάκοβ, ἕνας ἀπὸ τοὺς μελλοντικοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ πραξικοπήματος τοῦ Κὰππ (1920) ἐξαπέλυε ἀπειλητικὲς δηλώσεις σὲ στὺλ Ναπολέοντα. Ὁ στρατὸς βρισκόταν σὲ πολεμικὴ ἑτοιμότητα καὶ προπαρασκευαστικὲς ἀσκήσεις μὲ ἐπιθέσεις ἱππικοῦ γίνονταν στοὺς δρόμους τοῦ Βερολίνου. Ἀλλὰ οἱ σοσιαλδημοκράτες ὀργανωτὲς ἐργάζονταν τόσο ἐπιτήδεια πού ἐξευτέλιζαν καὶ γελοιοποιοῦσαν τὸν φὸν Γιάκοβ. Οἱ ἑκατοντάδες χιλιάδες τῶν διαδηλωτῶν συγκεντρώνονταν πάντα ἐκεῖ πού δὲν τοὺς περίμεναν. Ἡ ἐπιρροὴ τοῦ κόμματος πάνω στὴν ἐργατικὴ τάξη ἦταν ἀπεριόριστη. Αὐτὴ ἡ προσφυγὴ στὴν ἄμεση δράση δὲν ἀπέσπασε τὴν καθολικὴ ψῆφο στὴν Πρωσσία, ἐξαφάνισε μόνον ἀπὸ τὴν ἡμερησία διάταξη τὸ σχέδιο τοῦ Μπέτμανν Χόλβεγκ. Ἀλλὰ ἐκεῖνο πού ἀπέσπασε, ἦταν τὸ δικαίωμα τοῦ δρόμου.

Αὐτὴ ἦταν μιὰ πρώτη χειροπιαστὴ νίκη τῶν γερμανῶν ἐργατῶν. Κι' αὐτὴ ἡ νίκη ἐνέπνευσε στὶς μάζες μιὰ χαρούμενη μαχη-

τικότητα. Καὶ δὲν ἦταν ἁπλῶς μιὰ ἀναλαμπή. Ταυτόχρονα οἱ ἀνθρακωρύχοι ἑτοιμάζονταν γιὰ μιὰ πλατειὰ δράση ἀμέσων διεκδικήσεων. 200.000 οἰκοδόμοι κατέβηκαν σὲ μιὰ πάλη ποὺ κράτησε τρεῖς μῆνες καὶ ποὺ διεξήχθη μὲ τόση σταθερότητα, ἐπιμονὴ καὶ ἐπιδέξια τακτικὴ ποὺ ἔληξε μὲ νίκη. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἔβλεπε σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση ὅ,τι χρειαζόταν γιὰ νὰ περάσουν σὲ μιὰ δυναμικὴ ἀναμέτρηση ἀκόμα πιὸ σοβαρὴ γιὰ νὰ ἐπιτύχουν ἐπίσης καὶ τὴν καθολικὴ ψῆφο. Ἡ γενικὴ πολιτικὴ ἀπεργία τῆς φαινόταν τὸ μόνο μέσο γιὰ τὴν ἐντατικοποίηση τῆς δραστηριότητας καὶ γιὰ νὰ τὴν ἐμποδίσουν νὰ ἀποτελματωθεῖ.

«Σὲ μιὰ κατάσταση ὅπως ἡ παροῦσα, οἱ μακροὶ δισταγμοί, οἱ μακρὲς διακοπὲς ἀνάμεσα στοὺς ἰδιαίτερους ἀγῶνες, ἡ ἀναποφασιστικότητα στὴν ἐκλογὴ τῶν μέσων καὶ στὴν κατάλληλη στρατηγικὴ γιὰ τὴ συνέχεια τῆς πάλης, πληρώνονται σχεδὸν μὲ μιὰ χαμένη μάχη». Αὐτὴ ἡ γνώμη ὑπῆρχε πολὺ πλατειὰ καὶ μέσα στὸ κόμμα. Πολλὲς ὀργανώσεις (Μπρεσλάου, Χάλλ, Καίνιγκσμπεργκ, Ρηνανία κλπ.) ἀπαιτοῦσαν τὴν κήρυξη γενικῆς ἀπεργίας. Στὸ Κίελο καὶ στὴ Φρανκφούρτη - Χανάου, εἶχαν ἤδη κηρυχτεῖ μακρᾶς διαρκείας ἀπεργίες διαμαρτυρίας. Ἡ διεύθυνση τοῦ κόμματος καὶ ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ τῶν συνδικάτων συνῆλθαν στὶς ἀρχὲς Μαρτίου σὲ κοινὴ συνεδρίαση γιὰ νὰ συζητήσουν τὴν κήρυξη τῆς γενικῆς ἀπεργίας. Τελικὰ ἀπεφάσισαν νὰ μὴν τὴν κηρύξουν.

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ εἶχε βέβαια συνείδηση τῶν δυσκολιῶν τῆς κατάστασης. Μιὰ τάξη ποὺ δὲν εἶχε ποτὲ στὸ παρελθόν της μεγάλους ἀγῶνες καὶ ποὺ εἶχε συνηθίσει ἀπὸ πολλὰ χρόνια νὰ δέχεται τὰ συνθήματά της ἀπὸ τὴ σοσιαλδημοκρατία δὲν ἦταν εὔκολο νὰ κάνει τὸ πήδημα στὴ γενικὴ ἀπεργία. Γι' αὐτὸ ἡ Ρόζα ζήτησε ἀπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ κόμματος νὰ ἐπεξεργαστεῖ ἕνα συνολικὸ σχέδιο ποὺ ἡ ἐφαρμογή του νὰ ἄρχιζε ἀπὸ ἀπεργίες διαμαρτυρίας περιορισμένης διαρκείας. Ταυτόχρονα, ἔπρεπε νὰ θέσει στὴν ἡμερήσια διάταξη τὴ συζήτηση γιὰ τὴ γενικὴ ἀπεργία γιὰ νὰ σφυγμομετρήσει τὸν βαθμὸ μαχητικότητας τῶν μαζῶν.

Κι' ἀκόμα ἔπρεπε νὰ πάει πιὸ μακριά.

Παρὰ τὴ δύναμη του, τὸ κίνημα γιὰ τὴν καθολικὴ ψῆφο δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ ἕνας σταθμὸς στὴν περίοδο τῶν μεγάλων μαζικῶν ἀγώνων ποὺ ἀνοίγονταν μπροστὰ στὴν ἐργατικὴ τάξη. Μέχρι ἐδῶ, ἡ γερμανικὴ ἀριστερὰ ἀντέτασσε στὸν ἰμπεριαλισμὸ τὸ σύνθημα τοῦ σοσιαλισμοῦ. Αὐτὸ ἦταν ἐκεῖνο ποὺ ἔπρεπε γιὰ τὴν γενικὴ διαπαιδαγωγικὴ ἀντιϊμπεριαλιστικὴ ἐργασία καὶ αὐτὸ ἐτόνιζε τὸν χαρακτήρα ὁλοκλήρου τῆς ἱστορικῆς περιόδου. Ἀλλὰ σὰν σύνθημα ποὺ θὰ συνένωνε τὶς μάζες μέσα στὴν πάλη ὁ σοσιαλισμὸς καὶ ἡ κατάκτηση τῆς ἐξουσίας δὲν μποροῦσαν νὰ τεθοῦν ἄμεσα. Τὸ σύν-

θημα πού ἔπρεπε ἄμεσα νὰ τεθεῖ στὴν προπαγάνδα καὶ στὴ δράση ἦταν κατὰ τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἡ Δημοκρατία:

> «Τὸ σύνθημα τῆς Δημοκρατίας ἔχει σήμερα ἀπείρως μεγαλύτερη ἀξία ἀπὸ τὴν ὀνειρώδη ἔκφραση τοῦ δημοκρατικοῦ «λαϊκοῦ κράτους» ἢ ἀπὸ ἕναν δογματισμὸ πού αἰωρεῖται στὰ σύννεφα. Αὐτὸ εἶναι μιὰ πολεμικὴ κραυγὴ ἐναντίον τοῦ μιλιταρισμοῦ, τῆς θαλασσοκρατίας, τῆς ἀποικιακῆς πολιτικῆς, τῆς παγκόσμιας πολιτικῆς, τῆς κυριαρχίας τῶν γιοῦνκερς, τῆς πρωσσικοποίησης τῆς Γερμανίας. Εἶναι ἡ συνέπεια καὶ ἡ σύνοψη τῆς καθημερινῆς μας πάλης ἐναντίον ὅλων αὐτῶν τῶν μερικῶν φαινομένων τῆς ἀντίδρασης πού κυριαρχεῖ».

Αὐτὸ τὸ σύνθημα δὲν ἦταν μόνον τὸ «σύνθημα τοῦ διαχωρισμοῦ ἀνάμεσα στὶς τάξεις, τὸ σημεῖο πρὸς τὸ ὁποῖον θὰ κατευθυνόταν ἡ ταξικὴ πάλη» στοὺς καθημερινοὺς ἀγῶνες. Προσαρμόζοντας τὰ συμπεράσματά της ἀπὸ τὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση στὴ γερμανικὴ κατάσταση, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ προέβλεπε ὅτι ὁ πρῶτος ἀποφασιστικὸς σταθμὸς μιᾶς γερμανικῆς ἐπανάστασης θὰ ἦταν ἡ πτώση δύο δωδεκάδων μοναρχιῶν. Ἀλλὰ ἡ ἐπανάσταση θὰ προχωρήσει πιὸ πέρα ἀπὸ αὐτὸν τὸν πρῶτο ἀποφασιστικὸ σταθμό, πρὸς τὴν κατάκτηση τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὸ προλεταριάτο. Ὅλοι οἱ μεγάλοι καθημερινοὶ ἀγῶνες συνδέονταν γι' αὐτὴν μὲ τὸν τελικὸ σκοπό. Αὐτὸ ἦταν τὸ συμπέρασμά της ἀπὸ τὴ γενικὴ ἐκτίμηση τῆς ἐποχῆς μας.

Πρὶν ἀκόμα, οἱ διαδηλώσεις γιὰ τὴν καθολικὴ ψῆφο φτάσουν στὰ ἀκραῖα σημεῖα τους, ἡ Ρόζα συνόψισε τὶς θέσεις της σὲ ἕνα μεγάλο ἄρθρο πού τὸ ἔστειλε στὸ Worwârts. Ἐκεῖ ὅμως τὴν πληροφόρησαν ὅτι ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ Μαρτίου 1910, ἡ διεύθυνση τοῦ κόμματος ἔδωσε ἐντολὴ νὰ ἀπαγορευτεῖ κάθε προπαγάνδα ὑπὲρ τῆς γενικῆς ἀπεργίας. Ὁ Κάουτσκυ ὁ ὁποῖος εἶχε στὴν ἀρχὴ δεχτεῖ γιὰ τὴ Neue Zeit αὐτὸ «τὸ πολὺ ὡραῖο καὶ πολὺ ἐνδιαφέρον» ἄρθρο, πειθάρχησε ἐπίσης στὴν ἐντολὴ τοῦ γραφείου τοῦ κόμματος καὶ ἀρνήθηκε τελικὰ νὰ τὸ δημοσιεύσει. Τὸ ἄρθρο τότες δημοσιεύτηκε σὲ συνέχειες σὲ ἐπαρχιακὲς ἐφημερίδες.

Ἡ στάση τοῦ Κάουτσκυ ἦταν ἐπαίσχυντη. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἦταν ἀπὸ τοὺς κυριότερους συνεργάτες τῆς Neue Zeit, διαρκῶς τὸν βοηθοῦσε στὴν ἐργασία του τοῦ ἀρχισυντάκτη, ὁρισμένες στιγμὲς τὸν εἶχε ἀντικαταστήσει καὶ τὴν ἐκτίμηση πού ἔχαιρε ὁ Κάουτσκυ ἀνάμεσα στοὺς σοσιαλιστὲς τῆς ἀριστερᾶς μέσα στὴ Διεθνὴ τὴ χρωστοῦσε σὲ μεγάλο βαθμὸ στὴν πνευματική του συνεργασία μὲ τὴ Ρόζα. Ἀλλὰ ὁ Κάουτσκυ δὲν ἦταν μόνον πού ὑπέκυψε στὶς ἀποφάσεις τοῦ κόμματος, τότες ἔκανε μιὰ πλήρη πολιτικὴ στρο-

φὴ καὶ ἔσπασε τὴν πνευματικὴ συμμαχία του μὲ τὴ Ρόζα. Αὐτὸ φάνηκε ὅταν δημοσίευσε στὴ Neue Zeit μιὰ κακεντρεχὴ κριτικὴ στὸ ἄρθρο ποὺ εἶχε ἀρνηθεῖ νὰ δημοσιεύσει. Οἱ ἰδέες ποὺ ὑπεστήριζε τώρα βρίσκονταν σὲ κατάφωρη ἀντίφαση μὲ ὅλα ὅσα εἶχε ὑποστηρίξει μέχρι τότες καὶ στὴν ἐπιθεώρηση καὶ στὶς πιὸ ἐνδιαφέρουσες μπροσοῦρες του «Ἡ Κοινωνικὴ Ἐπανάσταση» (2η ἔκδοση 1907) καὶ «Ὁ Δρόμος γιὰ τὴν Ἐξουσία» (1909). Στὴ δεύτερη ἀπ' αὐτὲς τὶς μπροσοῦρες του, σὲ πλήρη συμφωνία μὲ τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ, εἶχε σαφῶς διακηρύξει: «Ἔχουμε κάθε λόγο νὰ σκεφτοῦμε ὅτι μπήκαμε σὲ μιὰ περίοδο ἀγώνων γιὰ τὴν κατάκτηση τῶν θεσμῶν καὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ Κράτους». Τώρα δήλωνε ὅτι αὐτὴ ἡ ἀντίληψη ἦταν παράλογη. Ἡ σοσιαλδημοκρατία ἔπρεπε νὰ περιοριστεῖ στὴν ἄμυνα, νὰ ὑπεκφεύγει τοὺς κινδύνους καὶ νὰ πραγματοποιήσει μιὰ «στρατηγικὴ ἐξασθένισης», τουλάχιστο μέχρι τὶς ἐκλογὲς τοῦ Ράϊχσταγκ ποὺ θὰ γίνουν σὲ δυὸ χρόνια καὶ θὰ τῆς δώσουν μιὰ συντριπτικὴ νίκη, θὰ «καταστρέψουν ἐντελῶς τὸ κυβερνητικὸ σύστημα ἐξουσίας» καὶ θὰ δημιουργήσουν τέλος τὶς συνθῆκες μιᾶς «στρατηγικῆς ἀνατροπῆς». Αὐτὴ ἦταν ἡ πολιτικὴ τοῦ Κάουτσκυ. Αὐτὸ ἦταν τώρα γιὰ τὴ σοσιαλδημοκρατία «τὸ κλειδὶ αὐτῆς τῆς μεγάλης ἱστορικῆς κατάστασης». Δὲν ἦταν λοιπὸν ἡ ὁρμητικὴ δράση τῶν μαζῶν ποὺ θὰ δημιουργοῦσε τὴν ἐπαναστατικὴ κατάσταση, ἀλλὰ ἡ φανταστικὴ καταστροφὴ τοῦ κυβερνητικοῦ συστήματος μὲ τὸ ἐκλογικὸ ψηφοδέλτιο. Ὅταν ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ εἶχε γράψει, τὸ 1907, στὴν Κλάρα Τσέτκιν, ὅτι στὴν περίπτωση τῆς μεγάλης κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς στροφῆς, ἡ διεύθυνση τοῦ κόμματος «θὰ προσαρμόσει τὰ πάντα στὸ κοινοβουλευτικὸ καλούπι» καὶ θὰ καταπολεμήσει σὰν ἐχθρὸ τοῦ λαοῦ καθέναν ποὺ θὰ ἤθελε νὰ προχωρήσει πιὸ πέρα, εἶχε ἀναφέρει τὸ Μπέμπελ, ἀλλὰ δὲν εἶχε σκεφτεῖ ἀσφαλῶς τὸν Κάουτσκυ.

Θὰ ἰδοῦμε ἐν συνεχείᾳ μέχρι ποιοῦ σημείου ὁ Κάουτσκυ εἶχε προσωπικὰ καὶ πολιτικὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ. Προσπάθησε πρῶτα μὲ ἄθλιες προφάσεις νὰ ἐμποδίσει τὴ δημοσίευση τῆς ἀπάντησης τῆς Ρόζας στὸ ἄρθρο του. Μόνον μιὰ ἰσχυρὰ πίεση τὸν ἐξανάγκασε νὰ δημοσιεύσει αὐτὴ τὴν ἀπάντησή. Πιασμένος στὶς ἴδιες του τὶς ἀντιφάσεις ἄρχισε τότες μιὰ πολεμική, κατηγορώντας συκοφαντικὰ τὴ Ρόζα γιὰ παραποίηση καὶ προσφεύγοντας στὰ συνήθη στοὺς ἀποστάτες τεχνάσματα. Στὴ συζήτηση ποὺ κράτησε ἀπὸ τὸ Μάη ἕως τὸν Αὔγουστο τοῦ 1910, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἀνέπτυξε ὅλο της τὸ ταλέντο τοῦ πολεμιστή. Ἀλλὰ σ' αὐτή της τὴν πολεμικὴ δὲν δοκίμαζε τὴ χαρὰ γιὰ τὴν ὁποίαν εἶχε μιλήσει παλιὰ στὸν Κάουτσκυ. Τώρα στὴν πένα της ὑπῆρχε ἡ πίκρα.

Ὁ Μέριγκ σ' αὐτὴ τὴ συζήτηση ἦταν ἐναντίον τῆς Ρόζας. Καὶ ὁ Λένιν ἐπίσης ὑπεράσπισε τὸν Κάουτσκυ ἐναντίον μιᾶς «ἐ-

σφαλμένης ἑρμηνείας» τῆς στρατηγικῆς τῆς ἐξασθένισης. Οἱ μενσεβίκοι βρίσκανε σ' αὐτὴν μιὰ ἐπιβεβαίωση τῆς πολιτικῆς τους. Ὁ Μέριγκ γρήγορα ἐπανόρθωσε τὸ λάθος τους. Ὁ Λένιν, μετὰ τὴν ἔκρηξη τοῦ παγκοσμίου πολέμου, κατάλαβε μὲ φρίκη ὅτι ἡ στάση τοῦ Κάουτσκυ ἀπὸ τὸ 1910 καὶ ὕστερα δὲν περιοριζόταν σὲ μιὰ διαφορετικὴ ἐκτίμηση τῆς κατάστασης, ἀλλὰ ἐσήμαινε μιὰ ρήξη μὲ ὅλη τὴν ἐπαναστατικὴ πολιτική.

Ἐκεῖνο ποὺ ἔσπασε δὲν ἦταν μόνον ἡ φιλία ἀνάμεσα στὸν Κάουτσκυ καὶ στὴ Λούξεμπουργκ, ἀλλὰ ἡ ἑνότητα τῆς πλειοψηφίας τῆς ἀριστερᾶς μέσα στὸ κόμμα. Ἡ σοσιαλδημοκρατία διαιρέθηκε σὲ τρία ρεύματα πολὺ καθαρὰ διακρινόμενα μεταξύ τους: τοὺς ρεφορμιστὲς ποὺ ὅλο καὶ περισσότερο κλίνανε πρὸς τὸν ἰμπεριαλισμό, τὸ «μαρξιστικὸ κέντρο» ποὺ ἤθελε νὰ διατηρήσει τὴν παραδοσιακὴ πολιτική, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα περνοῦσε ὅλο καὶ περισσότερο στὶς θέσεις τοῦ Μπερνστάϊν, καὶ τὴν ἐπαναστατικὴ πτέρυγα ἢ ὅπως ἦταν περισσότερο γνωστὴ τὴ ριζοσπαστικὴ ἀριστερά, ἐπικεφαλῆς τῆς ὁποίας βρίσκονταν ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ, ἡ Κλάρα Τσέτκιν, ὁ Μέριγκ, ὁ Λῆμπκνεχτ, ὁ Κάρσκι, ὁ Ράντεκ, ὁ Πάνεκεκ.

Ὅλη ἡ πολιτικὴ τοῦ κόμματος σ' αὐτὴν τὴν πρὸ τοῦ πολέμου περίοδο τὴ γεμάτη ἀπὸ μεγάλες διεθνεῖς ἀναστατώσεις μπορεῖ νὰ συνοψιστεῖ σ' αὐτά: νὰ ὑπεκφεύγει τὶς δυσκολίες, νὰ ὑποχωρεῖ καὶ νὰ τρέφει διαρκῶς νέες αὐταπάτες. Μετὰ τὴν ἀποστολὴ τὸ 1911 στὸ Ἀγκαντὶρ τῶν γερμανικῶν θωρηκτῶν, ποὺ ἀπειλοῦσαν σοβαρὰ τὴ Γαλλία, καὶ ὅταν ὁ γερμανὸς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Κίντερλεν - Βαῖχτερ ἔφερε τὸν κόσμο ἔτσι στὸ χεῖλος τοῦ πολέμου, τὸ Γραφεῖο τῆς 2ης Διεθνοῦς ἀπεφάσισε νὰ ὀργανώσει μιὰ γενικὴ καμπάνια ἐναντίον τοῦ πολεμικοῦ κινδύνου. Τὸ γραφεῖο τοῦ γερμανικοῦ κόμματος ἀρνήθηκε νὰ πάρει μέρος σ' αὐτήν, γιατὶ εἶχε, ὅπως ἔλεγε, τὴ βεβαίωση ἐκ μέρους τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν ὅτι δὲν ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ προκληθεῖ πόλεμος καὶ γιατὶ φοβοῦνταν ἐξ ἄλλου ὅτι θὰ ἔχανε ψήφους στὶς προσεχεῖς ἐκλογές, ἐὰν ἐκδηλωνόταν περισσότερο βίαια ἐναντίον τῆς γερμανικῆς ἀποικιακῆς πολιτικῆς. Μόνον ὅταν ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἐσήμανε συναγερμὸ ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ σκανδάλου, τὸ κόμμα ἔκανε μερικὲς δειλὲς διαμαρτυρίες ἐναντίον τῆς μαροκινῆς περιπέτειας. Στὶς ἐκλογὲς γιὰ τὸ Ράϊχσταγκ τὸ 1912, ἡ σοσιαλδημοκρατία κέρδισε πολλὲς ἕδρες. Στὸ δεύτερο γῦρο τὸ γραφεῖο τοῦ κόμματος συνῆψε μιὰ ἐπαίσχυντη συμφωνία μὲ τοὺς «προοδευτικούς». Σύμφωνα μ' αὐτὴν ἔπρεπε νὰ «μετριάσει» τὴν ἐκλογική του καμπάνια καὶ νὰ ἀποφύγει κάθε προπαγάνδα σὲ μιὰ ὁλόκληρη σειρὰ ἀπὸ τὰ πιὸ οὐσιώδη ζητήματα. Αὐτὸ προκάλεσε μιὰ τρομερὴ σύγχυση μέσα στὸ κόμμα. Ὁ Κάουτσκυ δικαιολόγησε αὐτὴ τὴν πολιτικὴ μὲ τὴ δῆθεν ἀναγέννηση τῆς ἀστικῆς ἀριστερᾶς καὶ τὴν ὕπαρξη ἑνὸς νέου φιλελευθερισμοῦ ποὺ στηριζόταν

στὴ «νέα μεσαία τάξη». Ἔβλεπε στὴν κατάκτηση 110 κοινοβουλευτικῶν ἑδρῶν μιὰ ἱστορικὴ στροφή. «Ἐὰν ἀκόμα δὲν ἔχουμε κατακτήσει τὴ δεσπόζουσα θέση ποὺ περιμένουμε (ὀνειρευόταν τουλάχιστο 125 ἕδρες!), ἔχουμε ὅμως ἐπιτύχει νὰ καταδικάσουμε σὲ ἀδυναμία τὴν ἀντίδραση καὶ τὴν κυβέρνηση». Στὴν πραγματικότητα, οἱ φιλελεύθεροι ὅλο καὶ περισσότερο ἐξελίσσονταν πρὸς τὰ δεξιὰ κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῶν ἱμπεριαλιστικῶν συμφερόντων τους καὶ ἡ μπουρζουαζία κάθε ἄλλο ἦταν παρὰ ἀντίπαλος τῆς κυβέρνησης καὶ τῆς ἀντίδρασης. Τώρα παραστέκονταν στὶς ὑποχωρήσεις στὸ πεδίο τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς. Ἡ ἐκλογικὴ μεταρρύθμιση στὴν Πρωσσία θάφτηκε, ἐνῶ κάθε χρόνος ἔφερνε ὅλο καὶ νέες στρατιωτικὲς δαπάνες καὶ ὅλο καὶ νέους φόρους. Τὸ κυνήγι τῶν κοινοβουλευτικῶν ἑδρῶν καὶ οἱ πολιτικὲς κομπίνες πληρώνονταν ἔτσι καλά.

Ἡ πολιτικὴ τῆς σοσιαλδημοκρατίας γινόταν ὁλοένα καὶ περισσότερο μιὰ πολιτικὴ φυγῆς μπροστὰ στὴν πραγματικότητα. Ἐνῶ ἡ Ἰταλία ἐπιχειροῦσε τὴ ληστρικὴ ἐκστρατεία της στὴν Τριπολίτιδα, ἐνῶ οἱ βαλκανικοὶ πόλεμοι προαναγγέλλανε τὸν παγκόσμιο πόλεμο καὶ ἡ ἐξωτερικὴ γερμανικὴ πολιτικὴ στὰ Βαλκάνια ἐνίσχυε τὸν κίνδυνο γενίκευσης τοῦ πολέμου, ἡ διεύθυνση τοῦ κόμματος ὀνειρευόταν εἰρηνικὲς προοπτικές. Ἡ κοινοβουλευτικὴ ὁμάδα στὸ Ράϊχσταγκ συνέχαιρε τὴν κυβέρνηση γιὰ τὴν ἐξωτερική της πολιτικὴ καὶ ἐξεθείαζε τὴν εἰρηνικὴ ἀποστολὴ τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας. Ταυτοχρόνως ἡ ἱμπεριαλιστικὴ πτέρυγα τοῦ κόμματος γινόταν ὅλο καὶ πιὸ ἀσυγκράτητη στὶς ἐκδηλώσεις της καὶ στὸν Sozialistische Monatschefte ὑπεστήριζε ἀνοιχτὰ τὴν καμπάνια τῆς μπουρζουαζίας ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ρωσίας. Τὸ 1913 ἡ κυβέρνηση ἐπαρουσίασε ἕνα στρατιωτικὸ προϋπολογισμό, ἐπεξεργασμένον ἀπὸ τὸ Λούντενντορφ, ποὺ δὲν εἶχε τὸ προηγούμενό του στὴν ἱστορία τῆς πολιτικῆς τῶν ἐξοπλισμῶν. Ἐπέτρεπε ἀρχικὲς δαπάνες ἑνὸς δισεκατομμυρίου, ἐπὶ πλέον ἀπὸ τὶς τρέχουσες δαπάνες ποὺ ἦταν κι' αὐτὲς ἀνάλογες στὸ ὕψος. Ἡ σοσιαλδημοκρατία περιορίστηκε σὲ καθαρὰ κοινοβουλευτικὲς διαμαρτυρίες. Ἀκόμα αὐτὴ ἐπεδοκίμασε τὸν προϋπολογισμό, γιατὶ αὐτὴ τὴ φορὰ οἱ δαπάνες ἔπρεπε νὰ καλυφτοῦν ἀπὸ μιὰ φορολογία στοὺς πλούσιους. Στοιχεῖα τῆς ἀριστερᾶς (ὁ Ράντεκ καὶ ὁ Πάννεκεκ) ὑπεστήριζαν αὐτὴ τὴν ἀπόφαση. Ἀλλὰ ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἤξερε ὅτι γιὰ πολλοὺς βουλευτὲς αὐτὴ ἡ ἐπιδοκιμασία τῶν φόρων ἔκρυβε τὶς ἐθνικιστικὲς καὶ ἱμπεριαλιστικές τους ἰδέες καὶ ὑπενθύμισε τὴ θέση ἀρχῆς τῆς ἀριστερᾶς: μπροστὰ στὸν κίνδυνο τοῦ πολέμου δὲν θὰ πρέπει νὰ δίνουμε κανένα πρόσχημα ἐπιδοκιμασίας τῆς πολιτικῆς τῶν ἐξοπλισμῶν καὶ ἐμπιστοσύνη στὴν κυβέρνηση.

Οἱ ἐπιθέσεις τῆς Ρόζας ἐναντίον ὁλόκληρης τῆς πολιτικῆς τοῦ κόμματος εὕρισκαν σοβαρὴ ἀπήχηση στὴ βάση. Αὐτὸ ἔκανε μεγα-

λύτερη τὴ λύσσα τῶν ἀντιπάλων της ἐναντίον της. Ὁ Κάουτσκυ χαρακτήριζε τὴ Ρόζα καὶ τοὺς φίλους της σὰν «δημαγωγούς», «ἀναρχοσυνδικαλιστές», «Ρώσους», κατηγορώντας τους ὅτι προσφεύγουν σὲ «αἰφνιδιασμούς», σὲ «στριφνὲς ραδιουργίες», στὸν «πραξικοπηματισμό», στὴν «ἐπαναστατικὴ γυμναστικὴ» κ.λπ. Τὸ Μάρτη τοῦ 1913 μιὰ συνδιάσκεψη τοῦ κομματικοῦ τύπου ἐπέβαλε στοὺς συντάκτες τῶν ἐφημερίδων τὴν ὑποχρέωση νὰ ἀποφεύγουν τὴν κριτικὴ στὴν κοινοβουλευτικὴ ὁμάδα καὶ στὴ διεύθυνση τοῦ κόμματος. Ἡ πλειοψηφία τῶν συντακτῶν τῆς ἀριστερᾶς δὲν ὑπελόγισε αὐτὴ τὴν ἀπαγόρευση. Ἀλλὰ ὅταν ὁ Παόυλ Λὲνς ἐγκατέλειψε τὴ σύνταξη τῆς Leipziger Volkszeitung τὸ θέρος τοῦ 1913 καὶ τὴ διεύθυνσή της τὴν ἀνέλαβε ὁ Χὰνς Μπλόκ, τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον ὄργανο τῆς ριζοσπαστικῆς ἀντιπολίτευσης ὑπέκυψε καὶ αὐτὸ στὶς ἀποφάσεις τοῦ κόμματος. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ διέκοψε κι' αὐτὴ μιὰ συνεργασία τόσο ὑπέροχη ποὺ εἶχε κρατήσει δεκαπέντε ὁλόκληρα χρόνια. Ὁ Μέριγκ καὶ ὁ Κάρσκι ποὺ συμμετεῖχαν στὴ σύνταξη, τάχτηκαν ἀλληλέγγυοι μὲ τὴ Ρόζα. Ἡ Κλάρα Τσέτκιν τοὺς ἐνεθάρρυνε. Φυσικὰ ἡ ρήξη συνοδεύτηκε ἀπὸ ὅλων τῶν εἰδῶν τὶς προσωπικὲς συγκρούσεις. Ὅμως δὲν ἐπρόκειτο γιὰ προσωπικὲς φιλονικίες ἀλλὰ γιὰ μιὰ πράξη μὲ βαθειὰ πολιτικὴ σημασία. Ὁ Κάρσκι, τὸ τέλος τοῦ 1918 ἔγραφε στὸν Μπλόκ.

> «Ἕνα πράγμα ἐνδιαφέρει: ἐμεῖς οἱ τρεῖς (ἡ Λούξεμπουργκ, ὁ Μέριγκ, ὁ Κάρσκι), καὶ ἰδιαίτερα ἐγὼ θέλω νὰ τὸ ὑπογραμμίσω, ἔχουμε τὴ γνώμη ὅτι τὸ κόμμα περνάει μιὰ ἐσωτερικὴ κρίση, ἀπείρως πιὸ σοβαρὴ ἀπὸ αὐτὴν τῆς ἐποχῆς τοῦ ρεβιζιονισμοῦ. Ἡ λέξη εἶναι ἴσως σκληρή, ἀλλὰ εἶμαι πεπεισμένος ὅτι τὸ κόμμα ἀπειλεῖται νὰ πέσει σὲ ἕναν πλήρη μαρασμὸ ἂν συνεχίσει ἔτσι. Καὶ σὲ μιὰ τέτοια στιγμὴ δὲν ὑπάρχει γιὰ ἕνα ἐπαναστατικὸ κόμμα παρὰ ἕνα μόνον μέσο σωτηρίας: ἡ πιὸ ριζοσπαστικὴ καὶ ἡ πιὸ αὐστηρὴ αὐτοκριτική».

Γιὰ νὰ ἐκπληρώσει ἡ ἀριστερὰ αὐτὸ τὸ καθῆκον, καὶ γιὰ νὰ ἐξασφαλίσει μιὰ πιὸ μεγάλη ἐπιρροὴ στὸν προσανατολισμό της, ἐξέδωσε τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1913 τὴ Sozialistische Korrespondenz ποὺ ἐξακολουθοῦσε νὰ κυκλοφορεῖ καὶ μετὰ τὴν ἔναρξη τοῦ πολέμου, μέχρι ποὺ τελικὰ ὑπέκυψε κάτω ἀπὸ τὰ κτυπήματα τῆς στρατιωτικῆς λογοκρισίας. Δίπλα στὰ ἄρθρα πάνω στὰ ζητήματα τακτικῆς, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἀφιέρωσε προπάντων τὶς δυνάμεις της στὴν πάλη ἐναντίον τοῦ μιλιταρισμοῦ. Ὅταν ἀπὸ ἕνα ἀσήμαντο γεγονὸς ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς τοῦ φρουρίου τῆς Σαβέρνης, στὴ Λωρραίνη, κήρυξε τὸ στρατιωτικὸ νόμο καὶ προκάλεσε μ' αὐτὸ ἕ-

ναν μικρὸ ἐμφύλιο πόλεμο, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἄρχισε μιὰ καμπάνια τόσο δριμεῖα ἐναντίον τῆς μιλιταριστικῆς κλίκας, ποὺ ἐπέσυρε πάνω της γιὰ πάντα τὸ μῖσος τῶν στρατιωτικῶν. Οἱ διώξεις δὲν θὰ περιμένουν ἐξ ἄλλου πολύ.

Ἡ δικαιοσύνη ἐπεμβαίνει

Τὸ πρῶτο κτύπημα καταφέρθηκε ἐναντίον της στὶς 20 Φεβρουαρίου 1914, στὸ δικαστήριο τῆς Λάντ ντὲ Χέσσε, στὴ Φραγκφούρτη. Σὲ μιὰ συγκέντρωση στὴν περιοχὴ τῆς Φραγκφούρτης τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1913, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ εἶχε πεῖ μὲ τὴν πιὸ δυνατὴ φωνή: «Ἐὰν μᾶς ζητήσουν νὰ πάρουμε τὰ ἀνθρωποκτόνα ὅπλα ἐναντίον τῶν γάλλων ἀδελφῶν μας ἢ τῶν ὁποιωνδήποτε ξένων ἀδελφῶν μας, θὰ διακηρύξουμε: ὄχι, δὲν θὰ τὸ κάνουμε αὐτό!». Ἡ δικαιοσύνη εἶδε σ' αὐτὸ μιὰ προτροπὴ τῶν στρατιωτικῶν σὲ ἀπειθαρχία, κατηγορία ποὺ δὲν στεκόταν σὲ καμιὰ περίπτωση νομικῶς ὅπως ἀναντίρρητα ἀπέδειξαν οἱ συνήγοροί της, ὁ Πάουλ Λέβι καὶ ὁ Κοὺρτ Ρόζενφελντ. Ὁ εἰσαγγελέας ζήτησε ἕνα χρόνο φυλακὴ καὶ τὴν ἄμεση σύλληψή της, ποινὴ ποὺ ποτὲ δὲν εἶχε ἀπαγγελθεῖ γιὰ τὸ ἀδίκημα τῆς προπαγάνδας, μετὰ τὴν κατάργηση τοῦ νόμου ἐναντίον τῶν σοσιαλιστῶν. Ἡ στάση τῆς Ρόζας ὑπῆρξε χαρακτηριστική. Ἀνεγνώρισε ὅτι πραγματικὰ εἶχε πεῖ αὐτὴ τὴ φράση πάνω στὴν ὁποίαν στηριζόταν ἡ κατηγορία. Δὲν περιορίστηκε μόνον νὰ ἐξηγήσει τὴν ἔννοια αὐτῆς τῆς φράσης. Ἀντὶ νὰ ὑπερασπιστεῖ πέρασε στὴν ἐπίθεση. Καταφέροντας βαριὰ κτυπήματα ἐναντίον τοῦ εἰσαγγελέα, τῆς κάστας τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ Γουλιέλμου ΙΙ, δικαιολόγησε τὴν πάλη ἐναντίον τοῦ μιλιταρισμοῦ καὶ τοῦ πολέμου. Ἀπορρίπτοντας τὴν ἄποψη ὅτι ἡ τυφλὴ πειθαρχία τοῦ στρατιώτη εἶναι τὸ θεμέλιο τῆς ἐξουσίας τοῦ κράτους καὶ τοῦ στρατοῦ, ἐξέθεσε τὴν πολιτική της σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τὸν πόλεμο:

> «Νομίζουμε ὅτι γιὰ τὸν πόλεμο καὶ γιὰ τὴ λήξη του δὲν μπορεῖ νὰ ἀποφασίζει μόνον ὁ στρατός, οἱ «διαταγὲς» ἀπ' τὰ πάνω καὶ ἡ τυφλὴ πειθαρχία ἀπ' τὰ κάτω, ἀλλὰ ἐπίσης νὰ ἀποφασίζει καὶ πρέπει νὰ ἀποφασίζει, ἡ μεγάλη ἐργαζόμενη μάζα τοῦ πληθυσμοῦ. Νομίζουμε ὅτι οἱ πόλεμοι δὲν μποροῦν νὰ γίνονται παρὰ ὅταν ἡ ἐργατικὴ τάξη συμμετέχει μὲ ἐνθουσιασμὸ ἐπειδὴ βλέπει σ' αὐτὸν μιὰ ὑπόθεση δίκαιη καὶ ἀναγκαία ἢ τουλάχιστον ὅσο αὐτὴ τὸν ἀνέχεται μὲ ὑπομονή. Ἐὰν ἀντίθετα ἡ μεγάλη πλειοψηφία τοῦ ἐργαζομένου πληθυσμοῦ σχηματίσει τὴν πεποίθηση —καὶ ἐμεῖς, οἱ σοσιαλδη-

μοκράτες θεωροῦμε ἀκριβῶς καθῆκον μας νὰ ἀφυπνίσουμε αὐτὴ τὴν πεποίθηση καὶ αὐτὴ τὴ συνείδηση— ἐὰν ἡ πλειοψηφία τοῦ λαοῦ σχηματίσει τὴν πεποίθηση ὅτι οἱ πόλεμοι εἶναι ἕνα φαινόμενο βάρβαρο, βαθιὰ ἀνήθικο, ἀντιδραστικὸ καὶ ἐπιβλαβὲς στὸ λαό, τότες οἱ πόλεμοι δὲν θὰ μποροῦν νὰ γίνουν — ἀκόμα καὶ ἂν ὁ στρατιώτης ἐξακολουθεῖ στὴν ἀρχὴ νὰ πειθαρχεῖ στὶς διαταγὲς τῶν ἀνωτέρων του!».

Καὶ στὴν ἀπαίτηση τοῦ εἰσαγγελέα ὅτι πρέπει νὰ προβοῦν στὴν ἄμεση σύλληψή της, ἀπάντησε:

«Καὶ γιὰ νὰ τελειώνω, μιὰ λέξη ἀκόμα γι' αὐτὴν τὴν ἀχαρακτήριστη ἐπίθεση ποὺ ξαναγυρίζει στὸ δράστη της. Ὁ εἰσαγγελέας εἶπε κατὰ λέξη, τὸ ἔχω σημειώσει, ὅτι ἀπαιτεῖ τὴν ἄμεση σύλληψή μου, γιατὶ «θὰ ἦταν ἀκατανόητο, ἐὰν ἡ κατηγορούμενη δὲν θὰ προσπαθοῦσε ἀμέσως νὰ φύγει». Πράγμα ποὺ θέλει νὰ πεῖ μὲ ἄλλες λέξεις: ἐὰν ἐγώ, ὁ εἰσαγγελέας, θὰ ἔπρεπε νὰ κάνω ἕνα χρόνο φυλακή, θὰ προσπαθοῦσα νὰ τὸ σκάσω. Κύριε, εἰσαγγελέα σᾶς πιστεύω, ἐσεῖς θὰ τὸ σκάζατε. Ἕνας σοσιαλδημοκράτης ὅμως δὲν τὸ σκάζει. Δὲν ἀρνεῖται τὶς πράξεις του· καὶ περιφρονεῖ τὶς κυρώσεις σας. Καὶ τώρα, καταδικάστε με!».

Ἡ ἀπόφαση τοῦ δικαστηρίου ἦταν ἕνας χρόνος φυλακή, ἀλλὰ ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἔμεινε προσωρινὰ ἐλεύθερη. Βγαίνοντας ἀπὸ τὴν αἴθουσα τοῦ δικαστηρίου βρέθηκε μπροστὰ σὲ μιὰ μαζικὴ συγκέντρωση τῶν ἐργατῶν τῆς Φραγκφούρτης ποὺ περίμεναν τὴν ἔκβαση τῆς δίκης. Μίλησε στὴ συγκέντρωση μὲ τὴν ἔξαρση ἑνὸς μαχητὴ ποὺ εἶχε συνείδηση ὅτι ἡ μάχη δὲ βρισκόταν παρὰ στὴν ἀρχή της. Ἐχλεύασε τὴν ἀπόφαση τοῦ δικαστηρίου, ὑπεστήριξε μὲ τόλμη τὶς ἰδέες γιὰ τὶς ὁποῖες τὸ δικαστήριο τὴν κατεδίκασε καὶ ἐκάλεσε τοὺς ἐργάτες νὰ δυναμώσουν τὴν πάλη τους ἐναντίον τοῦ μιλιταρισμοῦ καὶ τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου. Αὐτὴ ἡ καθαρὰ ταξικὴ ἀπόφαση τοῦ δικαστηρίου προκάλεσε μιὰ βαθειὰ ἀγανάκτηση σὲ ὅλους τοὺς γερμανοὺς ἐργάτες. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ καλοῦνταν νὰ μιλήσει σὲ πολυάριθμες συγκεντρώσεις ὅπου ἡ συρροὴ τῶν μαζῶν ἦταν ἀσυνήθης. Αὐτὸ ἦταν τὸ προοίμιον μιᾶς πλατειᾶς προπαγανδιστικῆς καμπάνιας ἐναντίον αὐτῆς τῆς δικαιοσύνης καὶ αὐτοῦ τοῦ μιλιταρισμοῦ καὶ ἐναντίον τῆς ὁλοένα καὶ πιὸ ἀπειλητικὰ ἐπερχόμενης καταιγίδας τοῦ πολέμου. Ἀλλὰ ἡ διεύθυνση τοῦ γερμανικοῦ κόμματος συγκρατοῦσε τὸ κίνημα, ἐξαιτίας ἀκριβῶς τῶν νεφῶν ποὺ συσσωρεύονταν στὸν πολιτικὸ οὐρανό.

Ὅμως ἡ ἀντιϊμπεριαλιστικὴ πάλη συνεχιζόταν. Τὸ στρατοδι-

κεῖο τῆς Ἐρφούρτης εἶχε γιὰ ἐντελῶς ἀσήμαντα πράγματα καταδικάσει στρατιῶτες σὲ πολὺ βαρειὲς ποινές. Ἡ Λούξεμπουργκ παίρνοντας ἀπ' αὐτὸ ἀφορμὴ ἔγραψε βίαιο ἄρθρο γιὰ «τὰ δράματα ποὺ γίνονται καθημερινὰ μέσα στοὺς γερμανικοὺς στρατῶνες καὶ τῶν ὁποίων τὰ θύματα δὲν μποροῦν παρὰ σπάνια νὰ κάνουν νὰ φτάνουν οἱ πονεμένες κραυγές τους μέχρι τὰ αὐτιά μας». Ὁ πρῶσσος ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν τῆς ὑπέβαλε μήνυση ἐπὶ ἐξυβρίσει τοῦ στρατοῦ. Αὐτὸ προκάλεσε μιὰ θύελλα. Στὴν ἔκκληση τῆς ὑπεράσπισης, 30.000 θύματα καὶ μάρτυρες τῆς μιλιταριστικῆς κτηνωδίας ἀπαντήσανε πρόθυμοι νὰ ἐμφανιστοῦν στὴ δίκη. Τὴ στιγμὴ ὅμως ποὺ θὰ ἄρχιζε ἡ δίκη, ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ ὑπουργοῦ εὐτελῶς καὶ δουλοπρεπῶς ζήτησε τὴν ἀναβολή, προφανῶς γιὰ νὰ ἐμποδίσει τὴν παρέλαση τόσων χιλιάδων μαρτύρων μπροστὰ ἀπὸ τὴν ἕδρα τοῦ στρατοδικείου. Ἡ δίκη θάφτηκε. Ἀλλὰ ἡ δικαιοσύνη δὲν ἄφησε γιὰ πολὺ τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἐλεύθερη. Τὸν Ἰούνη τοῦ 1914, σὲ μιὰ κομματικὴ συνέλευση στὸ Βερολῖνο εἶχε προτείνει μιὰ ἀπόφαση γιὰ τὴ γενικὴ ἀπεργία, ἀπόφαση ἀρκετὰ μετριοπαθῆ στὸν τόνο καὶ ποὺ ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν εἶχε τίποτε περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι αὐτὴ καὶ πολλοὶ ἄλλοι εἶχαν πολλὲς φορὲς γράψει καὶ πεῖ. Ἀπαγγέλθηκε κατηγορία καὶ ἐναντίον της καὶ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ὑπέγραψαν τὴν ἀπόφαση καὶ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ τὴν ψήφισαν. Ἦταν πλέον φανερὸ ὅτι ὁ σκοπὸς τὸν ὁποῖον ἐπεδίωκαν ἦταν νὰ πνίξουν αὐτὴ τὴ φύση τῆς ἐπανάστασης ἐναντίον τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ. Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου νέες δίκες καὶ καταδίκες θὰ προστεθοῦν σ' αὐτές. Καμιὰ πολιτικὴ προσωπικότητα, μετὰ τὸν Λασσάλ, δὲν καταδιώχτηκε μὲ τόσο πεῖσμα καὶ μὲ τόση μέθοδο στὴ Γερμανία, ὅσο ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ.

Παρ' ὅλη τὴν πολὺ κακὴ κατάσταση τῆς ὑγείας της, ἡ προοπτικὴ μιᾶς μακρᾶς κάθειρξης δὲν τὴν κατέβαλε καθόλου. Ὁ δικαστικὸς διωγμὸς ἐναντίον της ἦταν γι' αὐτὴν ἡ ἐπιβεβαίωση ὅτι ἔκανε τὸ καθῆκον της. Ἐκεῖνο ποὺ τὴν ἔθλιβε ἦταν ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ ἔπρεπε νὰ πάρουν σοβαρὲς ἀποφάσεις καὶ νὰ ἐπωμιστοῦν βαριὰ καθήκοντα, ἡ διεύθυνση δηλαδὴ τοῦ κόμματος καὶ τὰ παλιά του στελέχη, δὲν ἦταν παρὰ πυγμαῖα ἀνθρωπάρια δίχως θέληση καὶ δίχως ψυχή. Ὅλες της τὶς ἐλπίδες τὶς ἐστήριζε στὴ νέα γενεά, τῆς ὁποίας τὰ καλύτερα στοιχεῖα εἶχαν διαμορφωθεῖ ἀπὸ τὸ δικό της παράδειγμα. Στὸν Κὰρλ Λῆμπκνεχτ ξεχώριζε ἕναν σύντροφο καὶ ἕναν ἀρχηγό. Γεννημένος στὶς 13 Αὐγούστου 1871, ὁ Κὰρλ δὲν ἦταν πολὺ πιὸ νέος ἀπὸ τὴ Ρόζα. Οἱ περιορισμοὶ ὅμως τοὺς ὁποίους ἡ πρωσσικὴ νομοθεσία ἐπέβαλε γιὰ τὴν ἄσκηση τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ δικηγόρου τὸν ἀνάγκαζαν γιὰ χρόνια νὰ ἀπέχει ἀπὸ δημόσιες πολιτικὲς ἐμφανίσεις. Ἔτσι ἀρκετὰ ἀργὰ μπῆκε στὴν πολιτικὴ ἀρένα. Ἀλλὰ τότες ρίχτηκε μέσα στὴν πάλη μὲ τόσο πάθος καὶ τόση πρωτοβουλία ποὺ οἱ «πατέρες τοῦ κόμματος» μάταια προσπαθοῦσαν νὰ

τοῦ βάλουν χαλινό. Ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς ἱδρυτὲς τοῦ κινήματος τῆς γερμανικῆς καὶ τῆς διεθνοῦς σοσιαλιστικῆς νεολαίας. Αὐτὸς ἦταν ποὺ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ καθαρῶς παιδαγωγικὰ καθήκοντα καθόρισε σ' αὐτὸ τὸ κίνημα καὶ καθήκοντα πολιτικά: τὴν πάλη ἐναντίον τοῦ μιλιταρισμοῦ. Τὸ 1906 δημοσίευσε μιὰ μπροσούρα μὲ τὸν τίτλο «Μιλιταρισμὸς καὶ ἀντιμιλιταρισμὸς» μὲ τὴν ὁποίαν μετέφερε στὴ γερμανικὴ ἐργατικὴ νεολαία τὴν πεῖρα τῆς βελγικῆς καὶ τῆς σουηδικῆς νεολαίας στὴν πάλη ἐναντίον τοῦ μιλιταρισμοῦ καὶ ἔθετε τὰ θεμέλια καὶ τὸ πρόγραμμα αὐτῆς τῆς πάλης. Στὸ πρῶτο διεθνὲς συνέδριο τῆς νεολαίας, στὴ Στουττγκάρτη, τὸ 1907, ἐκλέγηκε στὴ διεύθυνση τῆς Διεθνοῦς τῶν Σοσιαλιστικῶν Νεολαιῶν, μαζὶ μὲ τὸν Ἀνρὶ ντὲ Μάν (1). Ἀμέσως κατόπι, τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1907 συνελήφθηκε καὶ καταδικάστηκε γι' αὐτή του τὴ μπροσούρα, ἐπὶ ἐσχάτη προδοσία σὲ ἕνα χρόνο φυλακὴ σὲ φρούριο. Αὐτὴ ἦταν γι' αὐτὸν μιὰ μεγάλη τιμὴ γιατὶ οἱ δίκες γιὰ ἐσχάτη προδοσία ἐναντίον σοσιαλδημοκρατῶν ἦταν σπάνιες. Ἀπὸ τότες ἀπέκτησε μιὰ μεγάλη ἐκτίμηση μέσα στὸ κόμμα. Κέρδισε τὴν ἀπεριόριστη ἐμπιστοσύνη τῶν ἀγωνιστῶν ποὺ εἶδαν σ' αὐτὸν ἕναν μαχητὴ μὲ ἰσχυρὴ ἐπαναστατικὴ θέληση. Τὸ 1908 οἱ ἐργάτες τοῦ Βερολίνου στείλανε τὸν φυλακισμένο τοῦ φρουρίου ἀντιπρόσωπό τους στὸ πρωσσικὸ κοινοβούλιο. Τὸ 1912 ἔγινε βουλευτὴς τοῦ Πότσνταμ στὸ Ράϊχσταγκ. Ὁ Λῆμπκνεχτ εἶχε μιὰ διεθνιστικὴ συνείδηση πολὺ πιὸ ἀνεπτυγμένη ἀπὸ τὴν πλειοψηφία τῶν διευθυνόντων τὸ κόμμα. Αὐτὸ τὸν ἔκανε νὰ δημιουργήσει πολὺ στενὲς σχέσεις μὲ τὴ ρωσικὴ σοσιαλδημοκρατία. Οἱ μπολσεβίκοι τοῦ εἶχαν ἀπεριόριστη ἐμπιστοσύνη καὶ σ' αὐτὸν στηρίζονταν μέσα στὴ Γερμανία γιὰ τὴν παράνομη ἐργασία τους στὴ Ρωσία. Τὸ 1904, μαζὶ μὲ τὸν Οὔγκο Χάαζε εἶχαν

---

(1) Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ὁ νέος ντὲ Μὰν ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς ἐλπίδες τῆς ἀριστερῆς πτέρυγας τῆς Διεθνοῦς. Κατὰ τὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο ἔγινε Βέλγος ἐθνικιστής. Μετὰ τὴ ρωσικὴ φεβρουαριανὴ ἐπανάσταση τοῦ 1917 πῆγε στὴν Πετρούπολη μὲ τὸν Βαντερβέλντε γιὰ νὰ παρακινήσει τὸ στρατὸ νὰ συνεχίσει τὸν πόλεμο στὸ πλευρὸ τῆς Ἀντάντ. Μετὰ τὸν πόλεμο ξέκοψε ἀπὸ τὸ μαρξισμό. Ἔγινε γιὰ ἕνα διάστημα καθηγητὴς στὴ Φραγκφούρτη. Μετὰ τὴν ἄνοδο τοῦ Χίτλερ στὴν ἐξουσία, ξαναγύρισε στὸ Βέλγιο. Ἐκεῖ ἀνέπτυξε μιὰ ἔντονη προπαγάνδα ὑπὲρ τῆς σχεδιασμένης οἰκονομίας, ἔγινε ὑπουργὸς καὶ πρόεδρος τοῦ Βελγικοῦ Ἐργατικοῦ Κόμματος. Ἐκδήλωνε ὁλοένα περισσότερο τάσεις φασιστικές, μόλο ποὺ παρέμενε στὸ Βελγικὸ Ἐργατικὸ Κόμμα. Κατὰ τὴν κατοχὴ τοῦ Βελγίου συνεργάστηκε μὲ τοὺς ναζί. Μετὰ τὸν πόλεμο καταδικάστηκε ἐρήμην ἰσόβια γιὰ ἐσχάτη προδοσία, ἔζησε στὴν Ἑλβετία, ἀργότερα ἀμνηστεύθηκε. (Σημείωση τοῦ συγγραφέα). Πέθανε σὲ δυστύχημα στὴν Ἑλβετία τὸ 1953. (Σημείωση τοῦ γάλλου μεταφραστή).

προσφέρει μιὰ μεγάλη ὑπηρεσία στὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση, μὲ τὴν ἰδιότητα τῶν συνηγόρων στὴ δίκη τοῦ Καίνγκσμπεργκ (1). Αὐτὴ ἡ δίκη, μὲ τὴν ὁποίαν ἡ κυβέρνηση Μπύλοφ ὑπελόγιζε ὅτι θὰ βοηθοῦσε τὸν τσαρισμό, μεταμορφώθηκε σὲ μιὰ δημόσια καταγγελία τοῦ ἀπολυταρχισμοῦ. Στὰ δέκα χρόνια ποὺ προηγοῦνται τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου, ὁ Κὰρλ Λῆμπκνεχτ μὲ τὴ δραστηριότητά του ξεπέρασε πάρα πολὺ τὸ κοινὸ μέτρο. Σὲ ἕνα της γράμμα στὸν Ντίφενμπαχ, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ περιγράφει αὐτὴ τὴν πυρετώδη ζωή:

> «Ξέρετε ἴσως πῶς ζεῖ ἀπὸ δῶ καὶ πολλὰ χρόνια: δὲν ζεῖ πλέον παρὰ στὸ κοινοβούλιο, στὶς συνεδριάσεις, στὶς ἐπιτροπές, στὶς συνδιασκέψεις, μέσα στὸν πυρετὸ καὶ στὴν ἐπείγουσα ἀναχώρηση, ἀπὸ τὸ μετρὸ στὸ τράμ καὶ ἀπὸ τὸ τράμ στὸ αὐτοκίνητο, ὅλες οἱ τσέπες του γεμάτες σημειωματάρια, τὰ χέρια του φορτωμένα ἐφημερίδες ποὺ τὶς ἀγοράζει ἀλλὰ ποὺ δὲν τοῦ μένει ποτὲ καιρὸς νὰ τὶς διαβάσει, σκεπασμένος ὁλόκληρος ἀπὸ τὴ σκόνη τοῦ δρόμου, καὶ ὅμως πάντα μὲ τὸ τόσο νεανικὸ καὶ τόσο φιλικὸ χαμόγελο στὰ χείλη».

Πραγματικὰ φαινόταν ἀκούραστος, γιατὶ οἱ πολιτικοὶ λόγοι, ἡ ἐργασία τοῦ γραφείου καὶ οἱ δικαστικὲς ὑποθέσεις δὲν τὸν ἐμπόδιζαν νὰ περνάει τὶς νύχτες συζητώντας καὶ πίνοντας κάνα ποτήρι γεμάτος χαρὰ ἀνάμεσα στοὺς συντρόφους του. Ἡ σκόνη τοῦ δρόμου μπορεῖ νὰ τὸν σκέπαζε ὁλόκληρο, ἀλλὰ δὲν μποροῦσε νὰ πνίξει τὸν αὐθεντικὸ ἐνθουσιασμὸ ποὺ διεπότιζε ὁλόκληρη τὴ δραστηριότητά του. Γι' αὐτὴν τὴν ἀφοσίωσή του στὴν ὑπόθεση, γιὰ τὴ γεμάτη πάθος ἰδιοσυγκρασία του καὶ γι' αὐτὸν τὸν γνήσιο ἐνθουσιασμό του, ἡ Ρόζα ἐκτιμοῦσε βαθιὰ τὸν Λῆμπκνεχτ. Ἀνεγνώριζε σ' αὐτὸν ἕναν ἐπαναστάτη παρ' ὅλο ποὺ ὑπῆρχαν ἐνίοτε διαφωνίες μεταξύ τους σὲ μικρὰ ζητήματα τακτικῆς μέσα στὸ κόμμα. Στὴν πάλη ἐναντίον τοῦ μιλιταρισμοῦ καὶ ἰδιαιτέρως στὴν πάλη ἐναντίον τοῦ πολέμου ἐργάζονταν ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἀλληλοσυμπληρώνονταν. Ἡ Ρόζα στὸ πεδίο τῆς θεωρίας καὶ ὁ Κὰρλ στὴν πρακτικὴ δράση. Ἀπὸ τὰ τελευταῖα χρόνια πρὸ τοῦ πολέμου βάδιζαν ὁ ἕνας δίπλα στὸν ἄλλον... μέχρι τὸν θάνατο.

---

(1) Ὁ μελλοντικὸς πρῶσσος πρωθυπουργὸς Ὄττο Μπράουν ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς κύριους κατηγορούμενους σ' αὐτὴ τὴ δίκη. Κατηγορήθηκε γιὰ ἀπόπειρα ἐσχάτης προδοσίας, ἐπίθεση στὸν Τσάρο, συγκρότηση παράνομης ὀργάνωσης, λαθραία εἰσαγωγὴ ἐπαναστατικοῦ προπαγανδιστικοῦ ὑλικοῦ στὸ ρωσικὸ μέτωπο. Οἱ κυριότεροι κατηγορούμενοι ἀθωώθηκαν, μερικοὶ ἄλλοι καταδικάστηκαν σὲ ποινὲς φυλάκισης γιὰ συγκρότηση παράνομης ὀργάνωσης.

10ο

Μιὰ λαμπάδα ποὺ φλέγεται ὁλόκληρη

Ἡ γυναίκα

ΣΤΗΝ πολεμική της ἐναντίον τοῦ ρεβιζιονισμοῦ ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ εἶχε μιλήσει γιὰ τὶς ἐπικείμενες μεγάλες καταστροφές. Ἡ πρώτη ἀπ' αὐτὲς βρισκόταν τώρα ἐν ὄψει. Δέκα χρόνια πρὶν ἡ Ρόζα, προχωροῦσε πρὸς τὴν ἐπανάσταση «γεμάτη χαρὰ ὅπως ἕνας ἥρωας ποὺ βαδίζει στὴ νίκη». Ἐκεῖνο ποὺ ἐρχόταν τώρα δὲν ἦταν ἡ πάλη τῶν λαῶν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή τους ποὺ τόσο τὴν προσδοκοῦσε καὶ ποὺ τόσο εἶχε γι' αὐτὴν ἀγωνιστεῖ. Ἦταν ἡ σφαγὴ τῶν λαῶν, γιὰ τὴν ὁποίαν ἦταν βέβαια προετοιμασμένη, ἀλλὰ ποὺ τόσο τὴν εἶχε μισήσει καὶ τόσο τὴν εἶχε καταραστεῖ. Οἱ μάζες ποὺ ἔβλεπε τώρα δὲν ἦταν αὐτὲς ποὺ μὲ πίστη, συνείδηση καὶ ἐνθουσιασμὸ ἐξορμοῦν γιὰ τὴ χειραφέτησή τους, ἀλλὰ οἱ τυφλὲς καὶ ἐξουθενωμένες μάζες ποὺ σέρνονταν στὸ σφαγεῖο στὴν ὑπηρεσία τῶν ἐχθρῶν τους καὶ τῆς βαρβαρότητας. Ἡ ἐποχὴ τῆς πιὸ βαρειᾶς δοκιμασίας, τῶν πιὸ σκληρῶν ἠθικῶν καὶ φυσικῶν πόνων ἀλλὰ καὶ τῆς πιὸ μεγάλης ἀνάπτυξης τῶν δυνάμεών της, ἄρχιζε γιὰ τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ. Εἶχε τὴ δύναμη νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ πεπρωμένο της. Ἡ ὑγεία της ἦταν πιὸ ἐπισφαλὴς ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα της καὶ τὸ ἠθικό της ἦταν ὅσο ποτὲ ὑγιᾶ καὶ ἀκμαῖα. Ἡ μεγαλοφυΐα της εἶχε φθάσει στὴν πλήρη της ὡριμότητα. Τὸ εὐγενὲς μέταλλο τοῦ χαρακτήρα της, εἶχε μὲ τὴν πεῖρα ἀκονιστεῖ καὶ εἶχε γίνει πιὸ σκληρὸ καὶ πιὸ κοφτερό. Ἀκτινοβολοῦσε τώρα μὲ τὴν πιὸ ζωηρὴ λάμψη.

Ἡ κοινὴ γνώμη εἶχε σχηματίσει γι' αὐτὴν μιὰ εἰκόνα περισ-

σότερο παραμορφωμένη ἀπὸ τὸ μῖσος παρὰ ἐξωραϊσμένη ἀπὸ τὴ συμπάθεια. Γιὰ τοὺς ἐχθρούς της ἦταν ἡ «αἱμοσταγὴς Ρόζα». Καὶ ἐχθροί της ἦταν, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς καπιταλιστὲς καὶ τοὺς μιλιταριστὲς καὶ ἐκεῖνοι ποὺ μάζευαν τὰ ψίχουλα ἀπὸ τὸ τραπέζι τῶν ἐκμεταλλευτῶν καὶ ἀρκετοὶ προλετάριοι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἦταν ὑπὲρ τῶν ἐπαναστάσεων τοῦ παρελθόντος ἢ τῶν ἐπαναστάσεων σὲ ἄλλες χῶρες, ἀλλὰ ποὺ στὴ διάλυση ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ ὑπάρχοντος καθεστῶτος δὲν ἦταν ἱκανοὶ νὰ ἰδοῦν τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἔγκλημα καὶ ἀναρχία. Οἱ δημοσιογράφοι καὶ οἱ γελοιογράφοι τὴν παρουσιάζανε σὰν μιὰ μανιακή, μιὰ μέγαιρα, μιὰ ἐμπρήστρια. Οἱ λυσσώδεις ἐναντίον της ἐπιθέσεις μ' αὐτοὺς τοὺς χαρακτηρισμοὺς εἶχαν φτάσει σὲ παροξυσμὸ στοὺς ἐπαναστατικοὺς μῆνες τοῦ 1918 - 19 κι' αὐτὲς εἶχαν δημιουργήσει τὴν πρόσφορη γιὰ τὴ δολοφονία της ἀτμόσφαιρα. Πάνω ἀπὸ ὅλα ὑπῆρχε ἡ μομφὴ γιὰ σκληρότητα. Πολλοὶ εἶχαν τότες ἐπηρεαστεῖ ἐναντίον της.

Ὅταν ἀργότερα δημοσιεύτηκαν τὰ γράμματά της ἀπὸ τὴ φυλακή, πολλοὶ ἄλλαξαν γνώμη. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ὅπως οἱ ἴδιοι ὁμολογοῦσαν εἶχαν μὲ ἀνακούφιση δεχτεῖ τὴν εἴδηση τοῦ θανάτου της, τώρα ποὺ εἶδαν πόσο εἶχαν ἀπατηθεῖ γι' αὐτὴ τὴ γυναίκα, μετάνοιωναν καὶ κατηγοροῦσαν τὸν ἑαυτό τους. Ἀλλὰ αὐτὰ τὰ γράμματα δίνουν μόνον μιὰ μονόπλευρη εἰκόνα τῆς Λούξεμπουργκ. Ἡ ἐπαναστάτρια ποὺ σ' αὐτὴν μόνον ἀποκαλύπτεται ὅλο τὸ μεγαλεῖο τῆς Ρόζας, ἐξαφανίζεται σχεδὸν πίσω ἀπὸ τὴ συναισθηματικὴ γυναίκα καὶ τὴν καλλιτέχνιδα.

Ἀπὸ τὴ φυσική της διάπλαση ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ δὲν ἦταν κομμένη στὰ μέτρα μιᾶς ἡρωΐδας. Ἦταν λεπτὴ καὶ ἡ παλιὰ ἀρρώστια τῶν ἰσχίων τῆς εἶχε ἀφήσει μιὰ ἐλαφρὰ χωλότητα. Τὸ πρόσωπό της εἶχε ἔντονα χαρακτηριστικὰ ἑβραϊκοῦ τύπου. Μιὰ ἀσυνήθης τόλμη καὶ ἀποφασιστικότητα ἦταν ἀποτυπωμένη σ' αὐτό. Ἄλλους ἀπωθοῦσε καὶ ἄλλους προσέλκυε μὲ τὴ γοητεία της. Ὅλοι αἰσθάνονταν ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ δυνατὴ προσωπικότητα. Στὴ συζήτηση τὸ σὲ διηνεκὴ κίνηση πρόσωπό της ἀντανακλοῦσε ὅλα τὰ αἰσθήματα, ἀπὸ τὴν αὐστηρὴ σοβαρότητα μέχρι τὴν πιὸ μεγάλη χαρά, ἀπὸ τὴν καλωσύνη καὶ τὴ συμπάθεια μέχρι τὴ σκληρότητα καὶ τὸν χλευασμό. Σ' αὐτὲς τὶς στιγμὲς δὲν ἔβλεπες πλέον παρὰ τὸ εὐρὺ καὶ ὡραῖο της μέτωπο, τὸ στόμα μὲ τὴν καταπληκτικὴ εὐγλωττία (ποὺ καμιὰ φορὰ μποροῦσες νὰ διακρίνεις σ' αὐτὸ μιὰ βαθιὰ μελαγχολία), τὰ μεγάλα μαῦρα καὶ γεμάτα ζωντάνια μάτια ποὺ δεσπόζανε σ' ὅλο της τὸ πρόσωπο. Αὐτὰ τὰ μάτια, τὰ πότε ὀνειροπόλα καὶ πότε εὔθυμα καὶ γελαστὰ ἀναζητοῦσαν στὴ συζήτηση λαίμαργα τὸ βλέμμα τοῦ συνομιλητῆ της. Μιὰ εὐφυΐα διαρκῶς ἐν ἐγρηγόρσει καὶ μιὰ δυνατὴ ψυχὴ ἀντανακλῶνταν σ' αὐτά. Ἡ φωνὴ τῆς Ρόζας ἦταν διαυγὴς ὅπως τὸ κρύσταλλο. Κατεῖχε τόσο τέλεια

τὴ γερμανικὴ γλῶσσα ποὺ μποροῦσε νὰ ἀποδίδει καὶ τὶς πιὸ λεπτὲς ἀποχρώσεις. Μιλοῦσε γερμανικὰ μὲ ἕναν ἐλαφρὸ πολωνικὸ τόνο ποὺ ὑπεγράμμιζε τὸν προσωπικὸ χαρακτήρα τῶν λόγων της. Ἤξερε νὰ σιωπᾶ καὶ νὰ ἀκούει. Ὅλες οἱ ψυχικὲς καταστάσεις συναντοῦσαν σ' αὐτὴν μιὰ ἠχώ. Μιλοῦσε γιὰ τὰ μικρὰ πράγματα τῆς ζωῆς μὲ ἕναν τόσο αὐθόρμητο καὶ πνευματώδη τρόπο, ποὺ χαίρονταν νὰ τὴν ἀκοῦν καὶ ποὺ πλούτιζε κάθε συζήτηση.

Ἀλλὰ δὲν σπαταλοῦσε τὰ πλούτη της. Ἦταν γεμάτη κατανόηση γιὰ τὰ παιδιά. Αὐτὰ ποὺ ἦταν στὸ δρόμο τῆς κατοικίας της βλέπανε σ' αὐτὴν μιὰ πραγματικὴ φίλη. Διασκέδαζε τρελλὰ μὲ τὰ παιδιὰ τοῦ Κάουτσκυ, συμμετέχοντας στὰ παιγνίδια τους μὲ θρησκευτικὴ σοβαρότητα καὶ ζῆλο. Μὲ τοὺς ἄνδρες ποὺ δὲν ἦταν στὸν στενὸ φιλικό της κύκλο, ἦταν συνήθως ψυχρὴ καὶ σχεδὸν τοὺς κρατοῦσε σὲ ἀπόσταση. Οἱ ἐπιφυλάξεις της ὀφείλονταν πρὸ παντὸς σὲ μιὰ ἀνώτερη ἀντίληψη τῆς φιλίας. Γιὰ νὰ θεωρήσει ἕναν φίλο της ἔπρεπε πολλὲς φορὲς νὰ τὸν ἰδεῖ καὶ νὰ τὸν γνωρίσει. Καὶ ἐκεῖνο ποὺ τὴν ἐνδιέφερε δὲν ἦταν τόσο μιὰ πλήρης συμφωνία στὶς ἰδέες, ὅσο ὁ χαρακτήρας. Ἡ παραμικρὴ ἀμφιβολία πάνω σ' αὐτὸ ὁδηγοῦσε στὴ ρήξη. Στὸ πολωνικὸ κίνημα φαίνεται πώς, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Λεὸ Γιόγκισες, δὲν εἶχε ἄλλους στενοὺς φίλους παρὰ τοὺς Ἰούλιο Κάρσκι καὶ Ἀδόλφο Βάρσκι. Τὸν Κὰρλ Ράντεκ, ποὺ ἦταν ὁ πιὸ προικισμένος μαθητὴς τοῦ Λεὸ καὶ τῆς Ρόζας, τὸν κρατοῦσε σὲ ἀπόσταση. Τὸν διέκρινε ἕνας κάποιος κυνισμὸς καὶ αὐτὸ δυσαρεστοῦσε τὴ Ρόζα. Μὲ τὸν Τρότσκυ ἦταν σύμφωνη στὰ πιὸ οὐσιώδη προβλήματα τὰ σχετικὰ μὲ τὴ Ρωσία, ἀλλὰ δὲν εἶχε καμιὰ προσωπικὴ οἰκειότητα μαζί του. Ἀντίθετα μὲ τὸν Λένιν εἶχε συχνὰ διασταυρώσει τὸ ξίφος καὶ εἶχε ἐκφραστεῖ μὲ πολὺ σκληρὲς λέξεις ἐναντίον του. Ὅμως ἔτρεφε γι' αὐτὸν ἐξαιρετικὴ ἐκτίμηση καὶ μέσα στὴ βράση τῶν ρωσικῶν φραξιονιστικῶν ἀγώνων, ὅταν ἦταν φοβερὰ ἐναντίον τῶν μπολσεβίκων, μποροῦσε νὰ μιλάει μὲ ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὴ χαρὰ ποὺ τῆς ἔδινε κάθε συζήτηση μ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο στὸν ὁποῖον ἔβλεπε τὸν ἀδιάλλαχτο ἐπαναστάτη, τὸν ἁπλὸ καὶ δίχως καμιὰ προσποίηση. Στὴν ἄλλη ἄκρη ἦταν ὁ Ζωρές. Δίχως ἀμφιβολία δὲν ὑπῆρχαν μέσα σ' ὅλο τὸ σοσιαλιστικὸ στρατόπεδο θεωρητικοὶ ποὺ νὰ ἐπιτίθονταν τόσο ὁ ἕνας στὸν ἄλλο ὅσο ἡ Ρόζα καὶ ὁ Ζωρές. Καὶ ὅμως αὐτὴ αἰσθανόταν πάντα νὰ συγκινεῖται ἀπὸ τὴ δυνατή του προσωπικότητα. Καὶ στὶς ἐπιθέσεις μεταξύ τους ὑπῆρχε πάντα ἕνας τόνος συντροφικότητας. Ἐκεῖνο ποὺ ἐκτιμοῦσε σ' αὐτόν, φαίνεται ἀπὸ ἕνα γράμμα της στὴ Σόνια Λῆμπκνεχτ: «Ἦταν ἀσφαλῶς ἕνας ὡραῖος τύπος ἀνθρώπου: ἀνοικτόκαρδος, φυσικός, γεμᾶτος ἀπὸ ἐσωτερικὴ ὁρμὴ καὶ εὐφυΐα. Πολὺ τὸν ἐκτιμοῦσα τὸν Ζωρές». Δὲν ἦταν λοιπὸν οἱ κρίσεις της στενὰ περιορισμένες στοὺς φίλους της. Ἤξερε νὰ εἶναι ἐπιεικὴς στὶς ἀδυναμίες, ἀκόμα καὶ σ'

αὐτὲς τῶν φίλων της. Ἀλλὰ ἀπαιτοῦσε ἀπ' αὐτοὺς μιὰ ἀπόλυτη εἰλικρίνεια στὰ αἰσθήματα καὶ στὸν χαρακτήρα. Στὴ Γερμανία μὲ πολὺ λίγους εἶχε στενὲς σχέσεις: μὲ τὸν Μπέμπελ, τὸν Μέριγκ, τὸν Κάρλ καὶ τὴ Σόνια Λῆμπκνεχτ καὶ μερικοὺς καλλιτέχνες. Μιὰ πολὺ στενὴ φιλία τὴν εἶχε συνδέσει μὲ τὶς οἰκογένειες τῆς Τσέτκιν καὶ τοῦ Κάουτσκυ ὅπως καὶ μὲ τὸ νέο γιατρὸ Χάνς Ντίφεμπαχ.

Σ' αὐτὸν τὸν στενὸ κύκλο ἡ Ρόζα δειχνόταν ὅ,τι πραγματικὰ ἦταν. Γεμάτη ἀπὸ βαθειὰ κατανόηση γιὰ τοὺς φίλους της, ἔδινε στὸν καθένα ἐκεῖνο ἀκριβῶς ποὺ εἶχε ἀνάγκη, παρηγοριά, θάρρος, ἐνθουσιασμό. Μπροστά τους καὶ γι' αὐτοὺς ξετύλιγε ὅλα τὰ πλούτη ποὺ τὴν εἶχε προικίσει ἡ φύση. Ἐκεῖ ἄφηνε ἐπίσης ἐλεύθερο τὸ δηκτικό της πνεῦμα δίχως νὰ χαρίζεται σὲ κανέναν. Μιὰ φορὰ σὲ ἕνα περίπατό της μὲ τὴν Κλάρα Τσέτκιν εἶχανε πλησιάσει πάρα πολὺ κοντὰ σὲ ἕνα πεδίο στρατιωτικῆς βολῆς. Ὅταν γύρισαν στὸ σπίτι τοῦ Κάουτσκυ ὅπου ἦταν συγκεντρωμένοι οἱ «πατέρες τοῦ κόμματος» καὶ διηγήθηκαν τὸν κίνδυνο στὸν ὁποῖον εἶχαν ἐκτεθεῖ, ἄρχισαν γελώντας ὅλοι νὰ φαντάζονται τὶς τραγικὲς συνέπειες ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ἔχει αὐτὸ τὸ ἐπεισόδιο. Ὁ Μπέμπελ δοκίμαζε νὰ συνθέσει ἕνα ἐπιτάφιο γιὰ τὶς δυὸ «ντουφεκισμένες» ἀλλὰ καθὼς χανόταν μέσα σὲ ὑπερβολές, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ, τὸν διέκοψε γιὰ νὰ τοῦ πεῖ ὅτι θὰ ἔπρεπε ἁπλῶς νὰ γράψουν: «Ἐδῶ ἀναπαύονται οἱ δύο τελευταῖοι ἄνδρες τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας». Ὁ γέρο Μπέμπελ φαίνεται πὼς βρῆκε πολὺ τραβηγμένο αὐτὸ τὸ ἀστεῖο. Δεχόταν συνήθως τὶς σαρκαστικές της παρατηρήσεις τόσο πιὸ εὔκολα ὅσο αὐτὴ δὲν στενοχωριόταν καθόλου νὰ χλευάζει τὸν ἑαυτό της. Ἔτσι ὅταν βρισκόταν ἀνάμεσα σὲ φίλους βασίλευε μιὰ ἀτμόσφαιρα γεμάτη χαρὰ καὶ εὐθυμία. Ἡ Ρόζα ἀγαποῦσε τὴ μουσικὴ καὶ συχνὰ τραγουδοῦσε, προπαντὸς τὰ τραγούδια τοῦ Οὔγκο Βὸλφ καὶ τὶς ἄριες τοῦ Μότσαρτ. Ἐνδιαφερόταν γιὰ τὴ λογοτεχνία καὶ ἀγαποῦσε νὰ μιλάει γι' αὐτήν.

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἦταν αὐστηρὴ θεωρητικὸς καὶ σοβαρὰ ἀφοσιωμένη στὴν ἐργασία της. Ἀλλὰ δὲν εἶχε τίποτε τὸ κοινὸ μὲ τὸν σοφὸ ποὺ χάνεται στὶς χίλιες δυὸ λεπτομέρειες τῆς θεωρητικῆς του σφαίρας καὶ εἶναι τυφλὸς γιὰ τὴ ζωή. Δὲν ἔμοιαζε μὲ τὸν Φάουστ, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι δὲν τὴ βασάνιζαν φαντάσματα τοῦ παρελθόντος, ἐσωτερικὲς ἀμφιβολίες καὶ τρικυμίες. Ἐπιθυμοῦσε ὅμως ὅπως ὁ Φάουστ νὰ νοιώσει τὰ πάντα, νὰ γνωρίσει κάθε τί, εἶχε τὴν ὁρμὴ τοῦ δημιουργοῦ: «Πρέπει κάθε μέρα νὰ γίνεσαι ἕνας ἄνθρωπος ὅλο καὶ μὲ περισσότερες γνώσεις». Εἶχε φυσικὲς κλίσεις ποὺ τῆς ἄνοιγαν τοὺς πιὸ εὐρεῖς τομεῖς. Μελετοῦσε τὶς ἐπιστῆμες ποὺ ἡ γνώση τους εἶναι ἀπαραίτητη στὴν πολιτική: τὴν οἰκονομία καὶ τὴν ἱστορία. Ἐργαζόταν ἀκαταπόνητα σ' αὐτοὺς τοὺς τομεῖς, ὄχι ἀπὸ καθῆκον, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀνάγκη νὰ διεισδύσει ἐντελῶς στὸ κοι-

νωνικὸ γίγνεσθαι. Μελετοῦσε ἐξ ἄλλου γεωλογία καὶ ἐθνολογία καὶ εἶχε μιὰ ἰδιαίτερη ἀγάπη στὴ βοτανικὴ καὶ τὴν ὀρνιθολογία. Δὲν ἱκανοποιοῦνταν ἁπλῶς νὰ καρποῦται μερικὲς γνώσεις ἀλλὰ ριχνόταν σ' αὐτὴ τὴ μελέτη μ' ὅλη της τὴν ψυχὴ καὶ ἀφοσιωνόταν σ' αὐτὴ μὲ τόσο πάθος ποὺ γιὰ ἑβδομάδες καὶ γιὰ μῆνες ξεχνοῦσε τὰ πάντα. Τὴν ἄνοιξη τοῦ 1917 ἔγραφε σχετικὰ στὸ φίλο της Ντίφενμπαχ: «Πόσο μ' εὐχαριστεῖ νὰ καταγίνομαι, ἐδῶ καὶ τρία χρόνια, μὲ τὴ βοτανική, ὅπως πάντα μὲ μεγάλη ζέση, μὲ ὅλη τὴν ψυχή μου, σὲ βαθμὸ ποὺ νὰ ξεχνῶ τὸν κόσμο, τὸ κόμμα, τὴν ἐργασία, καὶ ἕνα μόνο πάθος νὰ μὲ κατέχει μέρα καὶ νύχτα: νὰ γυρίζω ἔξω, στοὺς ἀνοιξιάτικους ἀγρούς, νὰ μαζεύω ὁλόκληρες ἀγκαλιὲς φυτὰ καὶ νὰ τὰ ξεχωρίζω ἔπειτα στὸ σπίτι μου, νὰ τὰ προσδιορίζω, νὰ τὰ ταξινομῶ σὲ φυτολόγιο. Σὲ τί πυρετικὴ κατάσταση ἔζησα ὅλη τούτη τὴν ἄνοιξη, πόσο ὑπέφερα ὅταν εἶχα μπροστά μου ἕνα νέο μικρὸ φυτὸ ποὺ δὲν μποροῦσα νὰ τὸ προσδιορίσω καὶ νὰ τὸ ταξινομήσω· πολλὲς φορὲς ἔχασα σχεδὸν τὴ συναίσθησή μου ἀπορροφημένη σὲ τέτοιο βαθμὸ ποὺ ἡ Γερτρούδη ἐξοργιζόταν καὶ ἀπειλοῦσε ὅτι θὰ «πετάξει ἔξω» τὰ φυτά μου. Ἀλλὰ τώρα εἶμαι σπίτι μου, στὸ πράσινο βασίλειο, τὸ ἔχω κατακτήσει ἐξ ἐφόδου καὶ μὲ πάθος, καὶ αὐτὸ ποὺ τὸ ἀδράχνει κανεὶς μὲ τέτοια ζέση ρίχνει βαθειὲς ρίζες».

Τὴν ἴδια παθιασμένη ἀποκλειστικότητα παρουσίαζε κάποτε στὶς καλλιτεχνικὲς κλίσεις της. Ἀπὸ τὴν παιδική της ἡλικία ἡ Ρόζα ζωγράφιζε: φυτά, ζῶα, τοπία, πορτραῖτα. Τὸ ἐργαλεῖο ποὺ χρησιμοποιοῦσε ἦταν τὸ μολύβι ἢ ἡ πένα. Κάποτε ἀπεφάσισε νὰ χρησιμοποιήσει ἐλαιοχρώματα. Καὶ κατόρθωσε νὰ ὑπερνικήσει ὅλες τὶς δυσκολίες μιᾶς τεχνικῆς ποὺ κανεὶς δὲν τὴν εἶχε διδάξει. Ζωγράφοι ποὺ εἶδαν αὐτοὺς τοὺς πίνακες ἔμειναν κατάπληκτοι γιὰ τὸ ταλέντο καὶ τὸ καλλιτεχνικὸ ἔνστικτο ποὺ ἀπεκάλυπταν αὐτοί. Τὸ 1909 ἔκανε τὸ δικό της πορτραῖτο, ποὺ ὁ ἀπροσποίητος ρεαλισμός του ἐκδηλώνει τὶς ἱκανότητές της, παρόλο ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ χαλιναγωγήσει τὴν κλίση της πρὸς τὰ κάπως ζωηρὰ χρώματα.

Σ' ὅλες της αὐτὲς τὶς δραστηριότητες, ὅπως καὶ στὴν πολιτική, φανερώνεται ἡ ἀδάμαστη ἐνεργητικότητά της, ἡ ἀπληστία της γιὰ τὴ ζωή, ἡ δημιουργική της θέληση, ἡ ἀπέχθειά της γιὰ τὴ νωθρότητα. Ἔχει ὅπως ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ

Στὸ κεφάλι μιὰ ὀρχήστρα
καὶ στὴν ψυχὴ μιὰ λύρα.

Ἐὰν τῆς εἶχε ἀποκλειστεῖ ὁ δρόμος τῆς πολιτικῆς δραστηριότητας, ἀσφαλῶς θὰ γινόταν συγγραφέας. Οἱ στίχοι ποὺ ἔγραφε στὴν παιδική της ἡλικία ἀναμφισβήτητα ἐκδηλώνανε ἀπὸ τότες ἤδη μιὰ

ἐσωτερική ἀνάγκη πού δὲν ἔπαυε πάντα νὰ ἀναζητεῖ νὰ ἐκφραστεῖ. Στὸ πρῶτο της ἄρθρο, μιὰ ἔκκληση γιὰ τὴν Πρωτομαγιά, ὁ Λεὸ χρειάστηκε νὰ προβάλει τὸ βέτο του: χωρὶς νὰ τὸν ρωτήσει, ἡ Ρόζα τὸ εἶχε γράψει σὲ καλὰ ρυθμισμένους στίχους. Δὲν εἶναι παράξενο πού βρίσκομε ἀκόμη ποιήματά της. Γιατὶ ἦταν πραγματικὰ προικισμένη μὲ λυρικὴ φλέβα. Πολλὰ ἀπὸ τὰ γράμματά της εἶναι ἀληθινὰ ποιήματα. Προπαντὸς τὰ γράμματά της ἀπὸ τὴ φυλακή. Ἐκεῖ, διψασμένη ἀπὸ ζωή, ζητεῖ τὰ μοτίβα τῆς χαρᾶς καὶ τὰ βρίσκει στὶς ἀναμνήσεις. Σ' αὐτά της τὰ γράμματα οἱ εἰκόνες διαδέχονται ἡ μιὰ τὴν ἄλλη. Μὲ λίγες γραμμὲς μᾶς παρουσιάζει ἕνα τοπίο. Περιγράφει ἀσήμαντα γεγονότα τῆς καθημερινῆς ζωῆς μὲ τόση ζωντάνια καὶ τόσο χρῶμα πού ὁ ὑπάλληλος τῆς μπυραρίας, ὁ ἐφημεριδοπώλης, ἡ γριούλα, τὸ ἀνθοπωλεῖο στὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ δρόμου καὶ ἀκόμα τὰ λαχεῖα στὴ βιτρίνα τοῦ καπνοπωλείου, εἶναι ὅλα πραγματικὰ καὶ ζωντανὰ αὐτὴ τὴ στιγμὴ μπροστά μας. Ἀναπνέουμε σ' αὐτὰ τὸν γεμάτο σκόνη ἀέρα καὶ καιγόμαστε ἀπ' τὸν καυτερὸ ἥλιο μιᾶς θερινῆς ἡμέρας ἐνῶ ταυτόχρονα δοκιμάζουμε τὴ χαρὰ πού μᾶς προσφέρει ἕνα εὔθυμο ποίημα. Ἐκεῖνο μόνον πού δὲν θὰ ἰδοῦμε σ' αὐτὰ εἶναι ὁ δικός της ὁ πόνος. Γι' αὐτὸν τραυλίζει σπάνια μερικὲς μόνον λέξεις στοὺς πολὺ στενούς της φίλους. Οἱ προσωπικές της θλίψεις τὴν ἀφήνουν σιωπηλή.

Πολλὰ ἄλλα προτερήματα πού εἶχε ἡ Ρόζα δὲν μπόρεσαν νὰ ἀναπτυχθοῦν ἐντελῶς. Ἡ πολιτικὴ δραστηριότητα καὶ ἡ θεωρητικὴ ἐργασία ἀπορροφοῦσαν σχεδὸν ὅλο της τὸν χρόνο. Εἶναι πάντα στὰ γράμματά της ἀπὸ τὴ φυλακή, σ' αὐτὴ τὴν ἀνάπαυλα ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες, πού ἀποκαλύπτεται τί ἐνεργητικότητα καὶ τί θησαυροὶ κρύβονταν μέσα σ' αὐτὴ τὴ γυναίκα. Ἀπὸ κάθε γραμμὴ ἀναπηδοῦν ἰδέες πού θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπεξεργαστοῦν: ἱστορικοὶ παραλληλισμοί, χαρακτηρισμοὶ ὁρισμένων περιόδων τοῦ πολιτισμοῦ, κρίσεις γιὰ τὴ λογοτεχνία καὶ τοὺς συγγραφεῖς, γιὰ τὴ μουσικὴ καὶ τοὺς συνθέτες, δοσμένες μὲ λίγες γραμμὲς ἀλλὰ πολὺ φωτεινὲς καὶ μὲ πολὺ βαθειὰ ἔννοια. Τὰ ἱστορικὰ καὶ φιλολογικὰ δοκίμια πού εἶχε βρεῖ στοὺς ἄγγλους καὶ γάλλους μαίτρ, ἐπιθυμοῦσε νὰ τὰ ἐγκλιματίσει μέσα στὴ γερμανικὴ λογοτεχνία. Ἐνεθάρρυνε τὸν φίλο της Ντίφενμπαχ, βαθὺ γνώστη τῆς λογοτεχνίας καὶ ἀξιόλογο στυλίστα, νὰ δοκιμάσει σ' αὐτὸ τὸν δρόμο. Ἕνα τέτοιο δοκίμιο θὰ πρέπει νὰ δώσει «ἕναν πίνακα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐποχῆς, σκιαγραφημένον μὲ ἐλαφρὲς γραμμές, ἀλλὰ πού νὰ μπορεῖ ταυτοχρόνως νὰ εἶναι κάτι ὁλότελα ζωντανὸ καὶ τερπνό». Θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι διαποτισμένο μὲ «πνευματικὴ χάρη» καὶ σχεδιασμένο «μὲ μερικὲς γραμμὲς ἀριστοτεχνικὰ ἐπιλεγμένες πού νὰ ἐξάπτουν τὴ φαντασία τοῦ ἀναγνώστη... ἀκριβῶς ὅπως στὶς ἰδιωτικές μας συνομιλίες μὲ εὐφυεῖς ἀνθρώπους λεπτοὶ ὑπαινιγμοὶ κάνουν εὐχάριστη τὴ συζήτηση, ἐνῶ

γίνεται τὸ ἀντίθετο μὲ τὶς βαρειὲς καὶ σοβαρὲς ἐξηγήσεις».

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἔχει δώσει ἡ ἴδια τὸ παράδειγμα ἑνὸς τέτοιου δοκιμίου στὴν εἰσαγωγή της στὶς ἀναμνήσεις τοῦ Κορολένκο ποὺ ἡ ἴδια εἶχε μεταφράσει. Σ' αὐτὴ τὴν εἰσαγωγὴ ξαναζωντανεύει τὸν Κορολένκο, «αὐτὸν τὸν εὐαίσθητο ποιητὴ ποὺ σ' ὅλη του τὴ ζωὴ τὸν συνοδεύει ἡ ἀνάμνηση ἑνὸς βουεροῦ δάσους στὴν παιδική του ἡλικία, ἑνὸς περιπάτου μιὰ σκοτεινὴ βραδυὰ ἀνάμεσα στοὺς ἀγρούς, ἑνὸς τοπίου μὲ ὅλες του τὶς ἀποχρώσεις σὲ φωτισμὸ καὶ ἀτμόσφαιρα καὶ ὁ ὁποῖος στὸ βάθος πάντα αἰσθάνεται τὸν ἑαυτό του λίγο ξένο ἀπὸ τὶς πολιτικὲς διχόνοιες» παρόλο ποὺ πέρασε δέκα χρόνια στὴν ἐξορία καὶ ποὺ τελικὰ ἀφιέρωσε τὴ ζωή του στὴν πάλη ἐναντίον τῆς ἀθλιότητας καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀδικίας, ἐναντίον τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς καταπίεσης. Τὸν ξεχωρίζει μέσα σὲ ἕναν μνημειώδη πίνακα τῆς ρωσικῆς λογοτεχνίας ἀπὸ τὸν Ποῦσκιν μέχρι τὸν Γκόρκι. Οἱ κρίσεις της γίνονται ὅπως πάντα μὲ κριτήρια μαρξιστικά. Ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὴ ρωσικὴ λογοτεχνία καὶ στὴ λογοτεχνία τῆς Δύσης αὐτῆς τῆς ἐποχῆς ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸ διαφορετικὸ κοινωνικὸ ἔδαφος τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Διαλύει κάθε μυστικισμὸ ποὺ ὀργίαζε πάντοτε στὴ φιλολογικὴ κριτική, προπάντων τῆς ρωσικῆς λογοτεχνίας. Ἡ ἔκθεσή της διαφωτίζει καὶ κάνει προσιτὰ καὶ εὐκολονόητα τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα, τοὺς καλλιτέχνες, τὰ ἔργα τους. Ταυτοχρόνως ἀποδείχνει ὅτι ὁ μαρξισμὸς δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ χονδροειδὴς κονφορμισμὸς ὅπως θέλουν νὰ τὸν παριστάνουν οἱ ἀντίπαλοί του, ἀλλὰ ἕνα ἐργαλεῖο ποὺ στὰ χέρια ἑνὸς ποὺ ξέρει νὰ τὸ χειρίζεται ἀνακαλύπτει τὰ ἐλατήρια τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας καὶ συνειδητοποιεῖ τὴν ἠθικὴ δύναμη τῆς τέχνης. Γιὰ τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ στὴν κριτικὴ τῆς λογοτεχνίας δὲν μποροῦμε νὰ χρησιμοποιοῦμε τυποποιημένους ὅρους ἢ πολιτικὲς καταδίκες:

> «Αὐτὰ τὰ στερεότυπα, ὅπως «ἀντιδραστικὸς» ἢ «προοδευτικός», δὲν λένε πολλὰ πράγματα σχετικὰ μὲ τὴν τέχνη. Ὁ Ντοστογιέφσκι εἶναι, τουλάχιστο στὰ τελευταῖα του ἔργα, καθαρὰ ἀντιδραστικός, μυστικιστής, θρησκομανὴς καὶ ἀντισοσιαλιστής. Οἱ μυστικιστικὲς θεωρίες τοῦ Τολστόϊ ἀφήνουν νὰ διαφαίνονται ἀντιδραστικὲς τάσεις. Καὶ ὅμως καὶ οἱ δύο αὐτοί, μὲ τὰ ἔργα τους, μᾶς συγκλονίζουν καὶ μᾶς ἀνυψώνουν ἠθικὰ καὶ ψυχικά. Αὐτὸ γίνεται γιατὶ ἡ ἀφετηρία τους δὲν εἶναι ἀντιδραστική. Δὲν εἶναι τὸ κοινωνικὸ μίσος, ἡ μικροψυχία, ὁ ἐγωϊσμὸς τῆς κάστας, ἡ προσήλωση στὸ ὑπάρχον καθεστὼς ποὺ δεσπόζουν στὴ σκέψη τους καὶ στὰ αἰσθήματά τους, ἀλλὰ ἀντίθετα μιὰ μεγαλόδωρη ἀγάπη γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἕνα βαθὺ αἴσθημα ὑπευθυνότητας ἀπέναντι

στὴν κοινωνικὴ ἀδικία... Στὸν ἀληθινὸ καλλιτέχνη, ἡ λύση ποὺ συνιστᾶ στὰ κοινωνικὰ προβλήματα ἔχει δευτερεύουσα σημασία. Ἐκεῖνο ποὺ ἐνδιαφέρει καὶ ἐκεῖνο ποὺ προσδιορίζει εἶναι ἡ πηγὴ τῆς τέχνης του, τὸ πνεῦμα ποὺ τὸν ζωογονεῖ καὶ ὄχι ὁ σκοπὸς στὸν ὁποῖον συνειδητὰ προσηλώνεται».

Ἡ ζωτικὴ πηγὴ τῆς ρωσικῆς λογοτεχνίας, ποὺ ἔκανε τὴν ἐμφάνισή της στὴ σκηνὴ ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰώνα, πάνοπλη ὅπως ἡ Ἀθηνᾶ ὅταν βγῆκε ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ Δία, καὶ ποὺ ἐπὶ ἕναν ὁλόκληρο αἰώνα δεσπόζει σ' αὐτήν, εἶναι τὸ βαθὺ καὶ μαχητικὸ μίσος ἐνάντια στὸ σκοταδισμό, τὴν ἀμάθεια καὶ τὴν καταπίεση. Στὴν εἰσαγωγή της στὸν Κορολένκο καὶ στὶς μελέτες της γιὰ τὸν Τολστόϊ, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ξέρει νὰ ἐκθέτει αὐτὸν τὸν χαρακτήρα τῆς ρωσικῆς λογοτεχνίας μὲ μιὰ λεπτὴ εὐαισθησία, μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ μὲ σφρίγος.

Ἡ αὐστηρὴ νοημοσύνη της, ἡ ἐνεργητικότητά της, ἡ ἀφοβία της, ἡ πεποίθηση στὸν ἑαυτό της ἔχουν κάτι τὸ ἀνδρικό. Ἀλλὰ δὲν εἶχε τίποτε ἀπὸ τὶς λόγιες καὶ φιλολογοῦσες γυναῖκες, τίποτα ἀπὸ τὶς ἐξαλλες ποὺ συμπεριφέρονται σὰν ἄντρες. Ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ εἶναι φυσικὴ στοὺς τρόπους της ἦταν πάντα ἐντελῶς γυναίκα. Μιὰ προσωπικότητα δὲν ἦταν γι' αὐτὴν μιὰ «διαπρεπὴς γυναίκα» ἀλλὰ «μιὰ καρδιὰ γεμάτη καλωσύνη καὶ ἐσωτερικὴ σταθερότητα». Ὅλη αὐτὴ ἡ ἐνεργητικότητά της δὲν τὴν ἐμπόδιζε νὰ εἶναι γεμάτη ἁβρότητα καὶ εὐαισθησία, κατανόηση καὶ πρόθυμη νὰ προσφέρει βοήθεια. Καὶ καμιὰ φορά, ξαφνικά, ἐπιθυμοῦσε νὰ ἀποφύγει τὸν θόρυβο τῶν μαχῶν. «Πρέπει παρ' ὅλα αὐτὰ κάποιος νὰ μὲ πιστέψει: Εἶναι ἀπὸ σύμπτωση ποὺ ἁρπάχτηκα καὶ στριφογυρίζω μέσα στὸν κυκλώνα τῆς παγκόσμιας ἱστορίας, ἐνῶ γεννήθηκα γιὰ νὰ βόσκω χῆνες».

Ἡ Ρόζα δὲν αἰσθανόταν καθόλου ὑποχρεωμένο τὸν ἑαυτό της νὰ κρατάει τὴν πόζα τῆς «σπουδαίας γυναικείας προσωπικότητας». Ἤθελε νὰ παίζει καὶ νὰ ἀστειεύεται. Μιὰ μέρα εἶχε μεταμφιεστεῖ σὲ γκέϊσσα γιὰ νὰ πάρει μέρος σὲ μιὰ γιορτὴ προσωπιδοφόρων μὲ στενούς της φίλους. Παρακολουθοῦσε μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον τὴν ἐκλεκτὴ λογοτεχνία, καὶ ὅμως δὲν περιφρονοῦσε οὔτε τὴν κακὴ καὶ σωρηδὸν κατεβρόχθιζε δεκάδες ἀπὸ πολὺ κοινὰ ρομάντζα. Οἱ ἠθικές της ἰδέες ἦταν πλατειὲς καὶ ἐλεύθερες. Ἀλλὰ εἶχε κάποτε μερικὲς ἀβλαβεῖς καὶ ἀπαρχαιωμένες προκαταλήψεις. Οἱ νέοι παραξενεύονταν γι' αὐτὲς καὶ εὐχαριστιοῦνταν ποὺ μποροῦσαν νὰ τὴν πειράζουν λίγο γι' αὐτές.

Ἡ ἀγωνίστρια

Ἀπὸ τὰ γράμματα τῆς Λούξεμπουργκ ἀπὸ τὴ φυλακὴ ἐκεῖνο ποὺ ἀσφαλῶς κάνει τὴν πιὸ βαθειὰ ἐντύπωση, εἶναι τὸ γράμμα στὴ Σόνια Λῆμπκνεχτ, ὅπου μιλάει γιὰ τὸν βούβαλο ποὺ τὸν εἶχαν φέρει στὴ Γερμανία σὰν πολεμικὸ λάφυρο, δεμένον στὸ ζυγὸ καὶ ποὺ τόσο ἐπαίσχυντα τὸν κακομεταχειρίζονταν μπροστὰ στὰ μάτια της: «Ὦ φτωχέ μου βούβαλε, φτωχὲ πολυαγαπημένε μου ἀδελφέ, νὰ ἐδῶ καὶ οἱ δυό μας ἀδύνατοι καὶ βουβοί, ἑνωμένοι καὶ οἱ δύο στὸν πόνο, στὴν ἀδυναμία καὶ στὴ νοσταλγία...». Δίπλα σ' αὐτὰ ὑπάρχουν ἱστορίες γιὰ μισοπεθαμένες ἀπὸ τὸ κρύο πεταλοῦδες ποὺ τὶς μεταφέρει στὸν ἥλιο γιὰ νὰ ζεσταθοῦν, γιὰ κανθάρους πιασμένους ἀπὸ ἀδηφάγα μερμήγκια, ποὺ τοὺς ἀπελευθερώνει ἀπὸ τοὺς βασανιστές τους γιὰ νὰ βασανίζεται κατόπι καὶ ἡ ἴδια μὲ τὴ σκέψη ὅτι μ' αὐτὸ ποὺ ἔκανε τοὺς κατεδίκασε ἴσως σὲ ἕναν πιὸ ἀργὸ καὶ πιὸ ὀδυνηρὸ θάνατο. Ἀκατάπαυστα ἐπανεμφανίζεται σ' αὐτὴν αὐτὴ ἡ βαθειὰ συμπόνια γιὰ κάθε βασανιζόμενο πλάσμα, ἄνθρωπο ἢ ζῶο. Εἶναι αὐτὸ τὸ αἴσθημα ἀνεπτυγμένο σ' αὐτὴν πολὺ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ἄνθρωπο, μιὰ ἐνδόμυχη συμμετοχὴ στὸν πόνο τῶν ἄλλων, ἕνας πόνος ἐντελῶς φυσικὸς ποὺ ἐξ ὁλοκλήρου τὴν ἀναστατώνει. Μιὰ τέτοια συμπόνια διακρίνει τοὺς μεγάλους φιλανθρώπους. Ἀλλὰ ἡ Ρόζα ἤξερε ὅτι μιὰ σταγόνα νερὸ γρήγορα ἐξατμίζεται πάνω σὲ ἕνα πυρωμένο σίδερο. Ἡ ἀτομικὴ ἀγωνία δὲν μποροῦσε νὰ τὴν κάμει νὰ λησμονήσει τὴν ἀπέραντη ἀθλιότητα τοῦ κόσμου.

Στὴν εἰσαγωγή της στὴν αὐτοβιογραφία τοῦ Κορολένκο ἀφιερώνει πολλὲς γραμμὲς γι' αὐτὸ τὸ αἴσθημα ποὺ ἀγκαλιάζει τὸ πᾶν καὶ τοὺς πάντες, γι' αὐτὴ τὴν «ἀλληλεγγύη μὲ τὸν πόνο τῶν μαζῶν», γιὰ τὴν «κοινωνικὴ εὐθύνη» ποὺ οἱ μεγάλοι ρῶσοι συγγραφεῖς ποτὲ δὲν τὰ εἶχαν ἀπαρνηθεῖ. Ἡ ἴδια λέει γιὰ τὴ ρωσικὴ φιλολογία: «Αὐτὴ τινάζει μὲ τὴν πιὸ ἀπελπισμένη ἐνεργητικότητα τὶς κοινωνικὲς καὶ πολιτικὲς ἁλυσίδες, αὐτὴ σπαράσσεται καὶ πληρώνει τίμια μὲ τὸ αἷμα της τὴν τιμὴ τῆς πάλης». Ἀναζητεῖ τὴν πηγὴ τῆς παρακμῆς τῆς δημιουργικῆς δραστηριότητας τοῦ Λεονίντ Ἀντρέγιεφ στὸν «ὑπερβολικὸ κοινωνικὸ οἶκτο ποὺ παρέλυσε τὴν ἱκανότητά του γιὰ δράση καὶ τὴν ἀτομική του ἀντίδραση». Ἡ ἐνεργητικότητα καὶ ἡ θέληση τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ ἦταν στὰ μέτρα τῆς ἀλληλεγγύης της μὲ τὸν πόνο τῶν μαζῶν. Δοκίμαζε μιὰ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη νὰ προχωρήσει μέχρι τὶς πιὸ βαθειὲς αἰτίες τῶν κοινωνικῶν φαινομένων καὶ ποτὲ δὲν ὑποχωροῦσε ὁποιεσδήποτε καὶ ἂν ἦταν οἱ συνέπειες ἀπ' αὐτές της τὶς ἔρευνες. Αὐτὰ εἶναι τὰ στοιχεῖα τῆς μαχητικότητάς της. Αὐτὰ τὴν ἔκαναν ἐπαναστάτρια.

Τὸν σύνδεσμο ἀπ' αὐτὰ τὰ στοιχεῖα μποροῦμε νὰ τὸν παρατη-

ρήσουμε σ' ὅλη τὴ ζωὴ τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ. Ὅταν μέσα στὴν παραφορὰ τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1918, κρατάει τὴν ὑπόσχεση ποὺ εἶχε δώσει στὶς ποινικὲς συγκρατούμενές της καὶ κάνει ἔκκληση γιὰ τὴ βελτίωση τῶν συνθηκῶν τῆς φυλακῆς καὶ τὴν κατάργηση τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου, θέτει τὸν ἀκόλουθο κανόνα:

> «Ἡ ἐπαναστατικὴ ἐνεργητικότητα ἡ πιὸ ἀνηλεὴς καὶ ὁ ἀνθρωπισμὸς ὁ πιὸ γενναιόδωρος, αὐτὰ ἐμπνέουν τὸν μόνο ἀληθινὸ σοσιαλισμό. Ἕναν κόσμο πρέπει νὰ ἀνατρέψουμε, ἀλλὰ κάθε δάκρυ ποὺ χύνεται ἐνῶ θὰ μποροῦσε νὰ μὴ χυθεῖ εἶναι μιὰ κατηγορία. Καὶ ὁ ἄνθρωπος ποὺ στὴ διάση του γιὰ τὴν ἐκτέλεση ἑνὸς σοβαροῦ καθήκοντος, πατάει ἀπὸ βάναυση ἀπροσεξία ἕνα σκουλήκι, διαπράττει ἕνα ἔγκλημα» (Rote Fahne, Δεκέμβρης 1918).

Ὅμως αὐτὴ ἤξερε πολὺ καλὰ —καλύτερα ἀπὸ τοὺς προλετάριους τοῦ κόμματος— ὅτι ἐκεῖνο ποὺ διακυβεύεται στὴν πολιτικὴ εἶναι ἡ εὐτυχία καὶ ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ ὅτι ἡ πάλη ἀπαιτεῖ νὰ εἶσαι σκληρός. Εἶχε πλήρη συνείδηση τῆς εὐθύνης της ἀπέναντι τῆς ἱστορίας. Ἀλλὰ ποτὲ δὲν ὀχυρωνόταν πίσω ἀπ' αὐτὴ τὴν ὑπευθυνότητά της γιὰ νὰ ἀποφύγει τοὺς ἀγῶνες καὶ νὰ πείθει τοὺς σκλάβους ὅτι ὁ ζυγὸς ποὺ τὸν ἔχουν συνηθίσει εἶναι λιγότερο ὀδυνηρὸς ἀπὸ τὴ θυσία. Ἡ συνείδηση τῆς εὐθύνης της εἶναι γι' αὐτὴν μιὰ ἐπιτακτικὴ ἐντολὴ γιὰ δράση. Ἔπαιρνε τὶς ἀποφάσεις ποὺ ἐπιβάλλονται, τὶς ἐστάθμιζε, ἀλλὰ ἐπίσης ἀπαιτοῦσε ἀπὸ τοὺς ἄλλους θυσίες καὶ ἔδινε πρώτη γεμάτη χαρὰ τὸ παράδειγμα. Ἡ γαλήνια βεβαιότητα ποὺ ποτὲ δὲν τὴν ἐγκατέλειψε εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς ρίζες αὐτῆς τῆς πεποίθησης γιὰ τὴν ὁποία ὅλοι ὅσοι τὴν πλησίαζαν μιλοῦσαν μὲ θαυμασμὸ καὶ ποὺ ὁρισμένους τοὺς ἔφερνε σὲ ἀμηχανία.

Αὐτὸ τὸ σταθερὸ αἴσθημα τῆς ἀξίας της τὴν ἔσπρωχνε στὶς πιὸ μεγάλες πραγματοποιήσεις. Ἑνωμένο αὐτὸ μὲ τὸ πάθος ποὺ τὴν κατεῖχε ἐμπνέει ὅλη τὴν πολιτική της δραστηριότητα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς της. Ὅσο ὅμως φλογερὴ καὶ ἂν ἦταν ἡ φωτιὰ στὸ ἐσωτερικό της, ἐκεῖνο ποὺ κυριαρχοῦσε στὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἦταν ἡ θέληση καὶ ἡ σκέψη. Ἡ καρδιά της εἶχε μάθει νὰ πειθαρχεῖ στὸ κεφάλι της. Ὅλες οἱ πολιτικές της ἀποφάσεις ἔπρεπε νὰ δικαιολογηθοῦν μπροστὰ στὸ δικαστήριο τῆς λογικῆς. Δὲν εἶχε παύσει νὰ ἑνσωματώνει ὅλες της τὶς παρατηρήσεις καὶ ὅλες τὶς καθημερινές της ἐμπειρίες σὲ ἕνα συναφὴ πίνακα τῆς κοινωνικῆς ἐξέλιξης. Δὲν παραδεχόταν ποτὲ ἕνα γεγονός, μιὰ κρίση, ἕναν κανόνα τακτικῆς ἁπλῶς ἐπειδὴ αὐτὰ ἦταν ἔγκυρα καὶ δεκτὰ χτές. Ἔπρεπε ἡ ἴδια νὰ τὰ ὑποβάλλει σὲ ἔλεγχο.

Ὁ σοσιαλισμὸς γιὰ τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ δὲν ἦταν μόνον μιὰ

ἐλπίδα, ἀλλὰ τὸ ἀντικείμενο μιᾶς ἀδάμαστης θέλησης γιὰ δράση. Γι' αὐτὸ ἦταν πάντα ἕτοιμη νὰ προχωρήσει μέχρι τὶς τελευταῖες συνέπειες σ' ὅ,τι αὐτὴ θεωροῦσε σωστό. Ἀκόμα καὶ ὅταν αὐτὲς οἱ συνέπειες θὰ πλήγωναν τὰ αἰσθήματά της. Στὴ σκέψη της δὲν ὑπῆρχε θέση γιὰ συμβιβασμούς. Ποτὲ καμιὰ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὴ θεωρητική της θέση καὶ στὴν πολιτικὴ καὶ πρακτική της δράση.

Αὐτή της ἡ στάση, ἀποτέλεσμα μιᾶς σιδερένιας αὐτοπειθαρχίας, τὴν ἀνέβαζε πολὺ πιὸ πάνω ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς συναγωνιστές της. Σ' αὐτὰ πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ μιὰ φαντασία ποὺ εἶχε ἀσυνήθιστη δύναμη. Τὴ διοχέτευε στὰ κανάλια τῆς μαρξιστικῆς σκέψης ἀλλὰ ταυτόχρονα τὴν ἄφηνε νὰ ξεδιπλώνεται μὲ μιὰ δίχως ὅρια τόλμη. Ἀπὸ ἐδῶ ὁ δημιουργικὸς ρεαλισμός της ποὺ δὲν παύει νὰ τὸν ὑποβάλλει σὲ δοκιμασία. Ἐκεῖνο ποὺ ὑπεστήριζε φαινόταν σὲ πολλοὺς ἀντίθετο μὲ τὴν πραγματικότητα γιατὶ αὐτὸ δὲν συμβιβαζόταν μὲ τὴν πραγματικότητα τῆς στιγμῆς. Ἐὰν ἡ θεωρία τῆς συσσώρευσης ἀντιμετώπισε τόσες βίαιες ἐπιθέσεις δὲν ἦταν μόνον ἐπειδὴ αὐτὴ κατέληγε σὲ ἀνεπιθύμητα γι' αὐτοὺς πολιτικὰ συμπεράσματα, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ γιατὶ οἱ ἀντίπαλοί της δὲν κατεῖχαν μιὰ θεωρητικὴ ἱκανότητα τόσο μεγάλη ποὺ νὰ μποροῦν νὰ ἰδοῦν πέραν ἀπὸ τὴ στιγμιαία εὐημερία τοῦ καπιταλισμοῦ.

Δίχως δραματισμὸ τοῦ μέλλοντος δὲν ὑπάρχει μεγάλη στρατηγικὴ πολιτική, ὅπως ὅλοι οἱ μεγάλοι στρατηγοὶ τῆς πάλης τῶν τάξεων —ὁ Μάρξ, ὁ Ἔνγκελς, ὁ Λένιν, ὁ Τρότσκι— ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ, αἰσθανόταν κι' αὐτὴ διαρκῶς τὴν ἀνάγκη νὰ βλέπει πέραν ἀπὸ τὴν τωρινὴ πραγματικότητα. Καὶ ὅπως αὐτοί, ἔκανε κι' αὐτὴ καμιὰ φορὰ λάθη γιατὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ συλλάβει ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς μελλοντικῆς ἐξέλιξης καὶ νὰ τὰ ἐκτιμήσει σωστά. Καμιὰ φορὰ ἐπίσης ἔπεφτε θῦμα τῆς ἐπαναστατικῆς της ἀνυπομονησίας. Ἂν ἐξετάσουμε κάθε ἰδιαίτερη περίπτωση, διαπιστώνουμε ὅτι πολὺ συχνὰ ἀπὸ τὸ ὑψηλὸ παρατηρητήριό της ἡ Ρόζα δὲν μποροῦσε νὰ βλέπει τὶς στροφὲς τοῦ δρόμου καὶ ἐνόμιζε πιὸ κοντὰ τὸ τέρμα. Τὰ προσδοκώμενα γεγονότα, οἱ ταξικὲς συγκρούσεις κλπ. μερικὲς φορὲς δὲν μποροῦσαν νὰ ὡριμάσουν γιατὶ νέοι παράγοντες ἔκαναν τὴν ἱστορία νὰ παίρνει ἕναν ἄλλο δρόμο. Ἀλλὰ αὐτὰ τὰ ἴδια ξεσποῦσαν κατόπι μέσα σὲ νέες συνθῆκες μὲ μιὰ δεκαπλάσια δύναμη. Αὐτὸ ἔχει πολλὲς φορὲς ἐπαληθευτεῖ, δικαιολογώντας ἔτσι θριαμβευτικὰ τὴν βαθειὰ ἀντίληψη τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ γιὰ τὶς κινητήριες δυνάμεις τῆς ἱστορίας.

Ἡ πνευματικὴ ἔνταση ἦταν γι' αὐτὴν μιὰ ζωτικὴ ἀνάγκη καὶ μιὰ χαρά. Ἡ ζωή της ἔφτανε στὴν πιὸ μεγάλη της ἔνταση μέσα στὴν πάλη. Πρῶτα στὴν πνευματικὴ πάλη. Σχεδὸν ὅλα ὅσα ἔχει γράψει ἔχουν ἕναν χαρακτήρα πολεμικῆς. Ἀκόμα καὶ ὅταν μελετάει προβλήματα, ἀναζητεῖ τὸν ἀντίπαλο γιὰ νὰ τὸν ἀνασκευάσει

καὶ νὰ τὸν κτυπήσει. Δὲν εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ κέντρισμα: «Πρέπει ὅ,τι κάνεις νὰ τὸ κάνεις μὲ χαρά!...». Ἡ χαρὰ ποὺ δοκίμαζε ὅταν διασταύρωνε τὸ ξίφος της, ἔκανε τὰ κτυπήματά της νὰ παίρνουν ἕνα ἦχο πολὺ καθαρὸ καὶ τῆς ἔδινε μιὰ ἠθικὴ ἀνωτερότητα. Ὅταν εἶχε τὸν ἀντίπαλο στὸ ἄμεσο βελληνεκές της, τὸ πνεῦμα της ἐξαπέλυε ὅλα του τὰ πυρὰ καὶ μὲ μιὰ ἐσωτερικὴ ἀγαλλίαση ἐξακόντιζε τὰ χαλύβδινα βέλη τῆς εἰρωνείας της. Οἱ ἄνθρωποι μὲ δυνατὴ καὶ μαχητικὴ ψυχὴ τὴν θαυμάζανε σ' αὐτὲς τὶς ξιφομαχίες της, ἀκόμα καὶ ὅταν αὐτοὶ ἦταν τὰ θύματα. Ὁ Πλεχάνωφ, ποὺ στὸ συνέδριο τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας στὸ Λονδίνο, εἶχε ὑποστεῖ τὴν πιὸ σκληρὴ ἐπίθεση ἀπὸ τὴ Ρόζα, ἀνεγνώριζε δημόσια καὶ ἐκτιμοῦσε τὸ πάθος, τὴν πνευματικὴ λάμψη καὶ τὴν κομψότητα τῶν ἐπιθέσεών της. Ἀλλὰ οἱ στενόκαρδοι ἀντίπαλοι καταφέρονταν ἐναντίον τῆς «μοχθηρίας» καὶ τῆς «γκρίνιας» τῆς Ρόζας καὶ ἐκδικοῦνταν μὲ τὸν τρόπο τους. Αὐτὴ ὅμως ποτὲ δὲν κατεπολέμησε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὶς ἰδέες καὶ δὲν κτυποῦσε προσωπικὰ τὸν ἀντίπαλο παρὰ μόνον ἐὰν αὐτὸς τὴν ὑποχρέωνε.

Τὰ κύρια φυσικά της χαρακτηριστικὰ συγχωνεύονταν μέσα στὴ σοσιαλιστικὴ σκέψη σὲ ἕνα ἁρμονικὸ σύνολο καὶ σχημάτιζαν μὲ ἑνότητα: ἀγάπη στὸν ἄνθρωπο, ἐπιστημονικὴ ἀνωτερότητα, ἀτσαλένια θέληση καὶ χαρὰ γιὰ τὴν πάλη. «Ἡ σοσιαλιστικὴ ἰδέα —γράφει ἡ Κλάρα Τσέτκιν σὲ ἕνα ἄρθρο της στὴ μνήμη τῆς φίλης της— ἦταν γιὰ τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἕνα ἰσχυρὸ πάθος ποὺ κυριαρχοῦσε σ' ὁλόκληρη τὴ σκέψη της καὶ τὴν καρδιά της, ἕνα πάθος ποὺ φλεγόταν δημιουργώντας. Ἡ προετοιμασία τῆς ἐπανάστασης ποὺ ἀνοίγει τὸ δρόμο στὸ σοσιαλισμό, αὐτὸ ἦταν τὸ καθῆκον καὶ ἡ μεγάλη καὶ μοναδικὴ φιλοδοξία αὐτῆς τῆς γυναίκας. Νὰ ζεῖ τὴν ἐπανάσταση, νὰ συμμετέχει στὶς μάχες της, αὐτὸ ἦταν πάνω ἀπὸ ὁτιδήποτε ἄλλο ἡ πιὸ μεγάλη της εὐτυχία. Μὲ μιὰ δυνατὴ θέληση καὶ μὲ μιὰ αὐταπάρνηση γιὰ τὶς ὁποῖες οἱ λέξεις εἶναι πολὺ φτωχές, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἔδωσε στὸ σοσιαλισμὸ τὰ πάντα, ὅ,τι καὶ ἂν εἶχε. Προσέφερε τὸν ἑαυτό της θυσία, ὄχι μόνον μὲ τὸ θάνατό της, ἀλλὰ κάθε μέρα, κάθε ὥρα ἐργασίας καὶ πάλης, στὴ διάρκεια πολλῶν χρόνων... Αὐτὴ ἦταν τὸ ξίφος καὶ ἡ φλόγα τῆς ἐπανάστασης». Συχνὰ ἀνέφερε τὴν παρακάτω ἐξομολόγηση ποὺ ὁ Κόνραντ Φέρντιναντ Μέγερ (1) βάζει στὸ στόμα τοῦ Οὔλριχ φὸν Χοῦττεν:

---

(1) Κόνραντ Μέγερ (1825 - 1898), γερμανόγλωσσος ἐλβετὸς συγγραφέας. Οἱ νουβέλλες του εἶναι γνωστότερες ἀπὸ τὸ λυρικὸ ἔργο του. Οὔλριχ φὸν Χοῦττεν (1488 - 1523), ἀνθρωπιστὴς ἐπαναστάτης ἱππότης. Μεγάλη φυσιογνωμία τῆς μεταρρύθμισης καὶ τῆς γερμανικῆς ἀναγέννησης.

Μετανοιώνω γιὰ τὴν ὥρα ποὺ δὲ ζώστηκα τὸ σπαθί!
Μετανοιώνω, γιὰ τὴ μέρα ποὺ πέρασε δίχως κραυγὴ θανάτου!
Μετανοιώνω —καὶ ραίνω μὲ τὴ στάχτη τῆς ντροπῆς μου τὸ κεφάλι
(— ποὺ δὲν πίστεψα ἀκλόνητα στὴ νίκη!
Μετανοιώνω ποὺ γνώρισα μονάχα μιὰ φορὰ τῆς ἐξορίας τὴν πίκρα!
Μετανοιώνω ποὺ τρεμούλιασε δειλὰ ἡ καρδιά μου μπροστὰ στὸ
(φόβο τοῦ θανάτου!
Μετανοιώνω —καὶ συντρίβεται ἡ ψυχή μου—
ποὺ τὸ Χάρο δὲν τόλμησα τρεῖς φορὲς πιὸ πολὺ νὰ καλέσω (1).

Αὐτοὶ οἱ στίχοι εἶναι χαραγμένοι στὸ μνῆμα τοῦ φίλου τῆς Ρόζας, Μπροῦνο Σόενλανκ. Μιὰ μέρα γράφοντας στὴ γραμματέα της Ματθίλδη Ζακόμπ, ἀναφέρει αὐτοὺς τοὺς στίχους καὶ εὔχεται νὰ χαράσσονταν ἐπίσης καὶ στὸ δικό της τὸ μνῆμα. Δίχως ἀμφιβολία ἦταν πραγματικὰ μιὰ μυστική της εὐχή. Ἀλλὰ ὅταν τοὺς εἶδε γραμμένους στὸ χαρτί, ὑπεχώρησε μπροστὰ σὲ τόσο πάθος καὶ ἔβγαλε ἀπὸ τὸ μυαλό της αὐτὴ τὴν ἰδέα κοροϊδεύοντας τὸν ἑαυτό της:

«Τὸ πῆρες αὐτὸ στὰ σοβαρά, Ματθίλδη; Ἀλλὰ ὄχι, τὸ ἔγραψα στὰ ἀστεῖα! Πάνω στὸ μνῆμα μου, δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχουν παρὰ δυὸ συλλαβές: τσβί - τσβί. Εἶναι τὸ κελάϊδημα τοῦ μελισσοφάγου ποὺ μιμοῦμαι τόσο καλὰ ποὺ ἀμέσως τρέχουν ὅλοι σὲ μένα. Καὶ φαντάσου ὅτι ἀπὸ μέρες ὑπάρχει μέσα σ' αὐτὸ τὸ τσβὶ - τσβὶ (ποὺ κατὰ συνήθεια εἶναι φωτεινὸ καὶ λεπτὸ σὰν βελόνα ἀπὸ λαμπερὸ ἀτσάλι) μιὰ ὁλόμικρη τρίλλια, ἕνα μικροσκοπικὸ χτυποκάρδι. Καὶ ξέρεις τί θέλει νὰ πεῖ αὐτό; Εἶναι ἡ πρώτη κρυφὴ ἀγγελία ἄνοιξης. Παρὰ τὸ χιόνι, τὸ χαλάζι καὶ τὴν ἐρημιά, οἱ μελισσοφάγοι καὶ ἐγώ, πιστεύουμε στὴν ἄνοιξη ποὺ ἔρχεται. Καὶ ἂν τυχὸν πέθαινα ἀπὸ ἀνυπομονησία πρὶν νὰ ἔλθει, μὴ λησμονᾶς ὅτι στὸ μνῆμα μου δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχει τίποτε ἄλλο ἀπό: τσβὶ - τσβί».

Αὐτὴ ἡ ἰδέα, αὐτὴ ἡ παραγγελία ποὺ δίνει καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον τὴ δίνει, αὐτὴ εἶναι ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ. Νὰ βυθίζεται ὁλόκληρη μέσα στὴ φύση ποὺ τὴν αἰσθάνεται καὶ τὴν καταλαβαίνει, νὰ ἀγκαλιάζει τὴν ἀνθρωπότητα μὲ τὴν πιὸ ζωηρὴ στοργή, νὰ διαπερνάει τὸν κόσμο μὲ τὴ λογική της, νὰ ἐξαντλεῖ τὴ ζωὴ καὶ νὰ ἐπιταχύνει τὸ ρυθμό της σὲ μιὰ μάχη γεμάτη φωτιὰ καὶ πάθος, αὐτὴ ἦταν ἡ ζωή της. Καὶ τὸ ἔμβλημά της: «Ὁ ἄνθρωπος πρέπει ἀκατάπαυστα νὰ εἶναι σὰ μιὰ λαμπάδα ποὺ φλέγεται καὶ ἀπὸ τὰ δυὸ ἄκρα».

---

(1) Ἡ ἀπόδοση τῶν στίχων τῆς Δος Καίτης Κ. (Σημ. τοῦ ἕλληνα μεταφραστῆ).

Μὲ τὴν ἀφοσίωσή της στὴν ἐπιστήμη, μὲ τὴ μεγαλοφυΐα της καὶ τὴν ἐπίμονη θέλησή της γιὰ γνώσεις, ὅπως καὶ μὲ τὸν ἀνθρωπιστικὸ ἰδεαλισμό της, μοιάζει μ' αὐτὴν τὴν ἄλλη μεγάλη πολωνίδα, τὴ Μαρία Κιουρί. Ἀλλὰ ἡ Ρόζα ἦταν ἐσωτερικῶς πιὸ ἐλεύθερη, δίχως τὸν ἀσκητισμὸ τῆς μεγάλης σοφοῦ. Σὰν ἐπαναστάτρια, ἔχει τὴ βαθειὰ εὐαισθησία, τὴν καλλιτεχνικὴ φύση, τὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ τὸ πάθος, τὴ φλογερὴ μαχητικότητα καὶ τὴ δίχως ὅρια αὐταπάρνηση τῆς Λουΐζας Μισέλ. Ἀλλὰ ἡ βαθειὰ γνώση τῶν ὅρων τῆς πάλης, ἡ ἐπιστημονική της σκέψη ἡ ἐμπιστοσύνη της στὸ πολιτικό της ἔνστικτο τὴν ἀνεβάζουν πιὸ πάνω ἀπὸ τὴν «κόκκινη παρθένα». Τὰ μεγάλα χαρίσματα τῆς καρδιᾶς της καὶ τοῦ πνεύματός της καὶ ἡ σταθερὴ θέλησή της γιὰ δράση ἑνώνονται σὲ ἕνα τέλειο ἁρμονικὸ σύνολο. Ὁ αἰώνας μας δὲν ἔχει γνωρίσει τίποτε ὅμοιο μ' αὐτὴ τὴ γυναίκα.

Τὸ ὕφος

Ὅταν οἱ πολωνοὶ διάβαζαν τὰ ἄρθρα ποὺ ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἔγραφε στὴ γλώσσα τους, κυριολεκτικὰ συναρπάζονταν ἀπὸ τὸ ὕφος, τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀκτινοβόλα ὡραιότητά τους. Ἡ Ρόζα κατατάσσεται ἀνάμεσα στοὺς μεγάλους μαίτρ τῆς πολωνικῆς γλώσσας. Οἱ γερμανοὶ μποροῦν νὰ τὸ καταλάβουν αὐτό, διαβάζοντας ὅ,τι ἔχει γράψει στὴ γερμανικὴ γλῶσσα. Δοκίμαζε ἕναν κάποιο φόβο ὅταν ἔγραφε στὰ ρωσικά, γιατὶ πίστευε ὅτι δὲν τὰ κατεῖχε ἐντελῶς κι' ἀκόμα δυσπιστοῦσε κάπως καὶ γιὰ τὰ γερμανικά της. Πάντα φοβοῦνταν ὅτι τῆς διέφευγαν σ' αὐτὰ πολωνισμοί. Καὶ ὅμως ἔγραφε μιὰ γερμανικὴ διαυγὴ καὶ αὐθεντική. Ἐὰν ἐξαιρέσουμε τὰ ἐντελῶς πρῶτα ἄρθρα της, πολὺ σπάνιες εἶναι σ' ὅλο της τὸ ἔργο οἱ φράσεις τῶν ὁποίων μιὰ κάποια τραχύτητα στὴ σύνταξη μπορεῖ νὰ θυμίζει ὅτι ἡ γερμανικὴ δὲν εἶναι ἡ μητρική της γλώσσα. Εἶχε ἀφομοιώσει τὸ πνεῦμα τῆς γλώσσας. Ἀντλοῦσε ἀδιάκοπα καὶ ἐπλούτιζε τὸ λεξιλόγιό της κι' ἀκόμα ἤξερε νὰ εἰσάγει, ἐκεῖ ποὺ χρειαζόταν, λαϊκὲς ἐκφράσεις, γιὰ νὰ ἐπενεργεῖ πιὸ ἄμεσα στὸν ἀναγνώστη.

Ὅπως τὸ σφυρὶ στὸ χέρι τοῦ γλύπτη ἀποτελεῖ προέκταση τοῦ βραχίονα, ἔτσι ἡ γλώσσα ποὺ ἔγραφε καὶ μιλοῦσε ἀποτελοῦσε μέρος αὐτῆς της τῆς ὕπαρξης. Χρησιμοποιοῦσε μακρὲς περιόδους. Ἀλλὰ δὲν χανόταν μέσα ἐξαρτημένες προτάσεις ἡ κεντρικὴ σκέψη ὅπως τόσο συχνὰ γίνεται σὲ πολλοὺς γερμανοὺς συγγραφεῖς. Αὐτὲς οἱ περίοδοι εἶναι ὀργανικὰ μέρη τῆς ἴδιας τῆς ἰδέας. Ἡ σύμπλεξη εἶναι ἐλεύθερη καὶ φυσικὴ καὶ συνεπῶς διαυγής. Τὰ παιδαγωγικὰ χαρίσματα τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ ἐκδηλώνονται ἐδῶ. Γράφει γιὰ νὰ

πείσει τὸν ἀναγνώστη. Εἶναι πάνω ἀπὸ ὅλα καθηγήτρια καὶ σπάνια ἀγκιτάτορας. Αὐτό της τὸ ὕφος ἀποκαλύπτει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον παρατηρεῖ, συλλαμβάνει τὰ περίπλοκα φαινόμενα τῆς ζωῆς καὶ ἰδιαίτερα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς μέσα στὴν ἀλληλοδιείσδυση τους στὴν ἑνότητα τοῦ προτσές τους. Ἀλλὰ ἡ ἔκθεση της δὲν εἶναι ποτὲ ξερὴ ἀκαδημαϊκή. Ἀκοῦμε ἐκεῖ νὰ πάλλει ἡ ἠχὼ τῆς πραγματικότητας, αἰσθανόμαστε τὴν ἀδάμαστη ἰδιοσυγκρασία τῆς συγγραφέα.

Ἡ ἐξέλιξη τοῦ ὕφους της δείχνει ὅτι ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ εἶχε λίγο - λίγο βάλει πειθαρχία στὸν ἑαυτό της. Στὴν ἀρχή, τὸ ὕφος της εἶχε πολὺ χρῶμα καὶ πολλὴ λάμψη. Ἀργότερα ἡ μορφὴ παίρνει «τὴν πιὸ ὑψηλὴ ἁπλότητα, δίχως κανέναν καλλωπισμό». Σὲ ἕνα γράμμα στὸν Ντίφενμπαχ γράφει —προφανῶς χαίροντας γιὰ τὴν «αἵρεση» της— ὅτι «δὲν ἐκτιμάω στὰ ἐπιστημονικὰ ἔργα καθὼς καὶ στὴν τέχνη, παρὰ τὴν ἁπλότητα, τὴν ἠρεμία, τὸ μεγαλεῖο. Γι' αὐτὸ ἐπὶ παραδείγματι ὁ πρῶτος τόμος τοῦ «Κεφαλαίου», τόσο κατάφορτος διακόσμησης στὸ στὺλ τοῦ Χέγκελ μοῦ φαίνεται τώρα ἀπαίσιος». Ἀγωνιζόταν πιθανῶς ἀκατάπαυστα ἐναντίον τῆς τάσης νὰ ὑπερφορτώνει τὸ ὕφος της μὲ καλλωπισμούς. Τὸ ζωηρὸ πνεῦμα της εὔκολα πραγματοποιοῦσε ἀπροσδόκητους συνδυασμοὺς ἀνάμεσα σὲ παιδία πολὺ μακρινὰ τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Οἱ εἰκόνες ἀφθονοῦσαν. Ἡ φιλολογικὴ σύνεση ὅμως τὴ χαλιναγωγοῦσε. Συχνὰ ἐπίσης στοχάζεται μὲ βίαια συγκρουόμενες ἀντιθέσεις, ἀλλὰ δὲν τὶς ἐκφράζει μὲ τὴν ἀντιθετικὴ μορφὴ ποὺ δίνει στὸ ὕφος τοῦ Χέγκελ καὶ τοῦ νεαροῦ Μὰρξ τὴν αἴσθηση ἀπὸ τὸ ἄναμμα ἑνὸς πυροτεχνήματος, πηγῆς φωτὸς ἀλλὰ καὶ θαμπώματος. Περιορίζεται σὲ πλαστικὲς ἀντιθέσεις.

Ὅπως οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς μεγάλους στυλίστες, ἀγαποῦσε καὶ ἡ ἴδια τὴν σύγκριση ποὺ ὁλοκληρώνεται φυσιολογικὰ στὴν πορεία τῆς σκέψης, ἔτσι ὅπως ἀναπηδάει ἀπὸ τὸ μυαλό της τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ ἰδέα παίρνει μορφή. Τῆς ἀρέσει νὰ κάνει παραλληλισμοὺς προπαντὸς γιατὶ ἀνακαλύπτοντας γρήγορα τὶς ἀσθενεῖς πλευρὲς τοῦ ἀντιπάλου χειρίζεται μὲ πολὺ χιοῦμορ τὸ ὅπλο τῆς εἰρωνείας ποὺ ἐξαπολύει τότε τὰ βλήματά της ὅπως ὅταν ἡ Ρόζα ἀναφέρεται στὸν ἀστὸ ποὺ τὸ πεπρωμένο του εἶναι «πάντα νὰ ἀδράχνει τὴν ἄκρη τοῦ νυχτιάτικου σκούφου του ὅταν νομίζει πὼς ἔφτασε στὸ ἀστέρι Σείριος». Οἱ εἰκόνες της εἶναι γεμάτες ζωή, τέλειες, δίχως νὰ λείπει ἀπ' αὐτὲς τίποτε τὸ οὐσιῶδες. Νά, ἐπὶ παραδείγματι, πῶς περιγράφει τὸ τέλος τῆς τραγικο-κωμωδίας τοῦ μιλλεραν ισμοῦ: «Οἱ λάμπες στὴ σάλλα σβήνουν καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀρχίζουν νὰ αἰσθάνονται λίγο ἄσκημα ἐκεῖ». Ἡ ἀτμόσφαιρα ποὺ δημιουργεῖται ὑπάρχει ὅλη σ' αὐτό. Καὶ ὁ πίνακας ἀποκτάει τὶς τρεῖς διαστάσεις του μὲ τὴν τελικὴ διατύπωση ὅταν δείχνει τὸν Ζωρὲς ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ τραγουδάει τὰ παλιὰ γεμάτα αἰσιοδοξία τραγούδια τῆς καλῆς ἐ-

ποχῆς τοῦ μιλλεραν ισμοῦ, ἐνῶ τὸ χαλάζι ἔχει ἀφανίσει ἀπὸ καιρὸ τὰ ἀνθισμένα δνειρά του:

> «Ὅπως οἱ παλιὲς ὡραῖες ἄριες ἀπὸ τὶς ὄπερες τοῦ Βέρντι (ποὺ τὶς κορῶνες τους τὶς εἶχαν ἄλλοτε στὰ χείλη τους ὅλοι οἱ νέοι ξένοιαστοι τσαγκαράδες μὲ τὰ μαῦρα μάτια σὰν τὸ προμήνυμα μιᾶς λαϊκῆς ἄνοιξης στὴν ἡλιόλουστη Ἰταλία) βγαίνουν σήμερα ἀγκομαχώντας μὲ μιὰ φρικτὴ μονοτονία ἀπὸ μιὰ σαραβαλιασμένη λατέρνα, ὅμοια ἀκούγονται σήμερα αὐτὲς οἱ μελωδίες τοῦ Ζωρές.
>
> Καὶ ὁ ἴδιος ὁ παίκτης τῆς λατέρνας ἔχει ἀπλανῆ τὰ μάτια σὲ ἕνα ἀνιαρὸ καὶ ἀφηρημένο πρόσωπο. Τὸν βλέπουμε καλά. Μόνον τὸ χέρι ἀπὸ συνήθεια μηχανικὰ γυρίζει τὸ χερούλι. Τὸ πνεῦμα δὲν ὑπάρχει».

Οἱ συγκρίσεις τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ στέκονται πάντα γερὰ στὰ πόδια τους. Ἢ σχεδὸν πάντα. Σπάνια λείπει μιὰ πολὺ τολμηρὴ εἰκόνα. Ἀλλὰ ποτὲ δὲν πέφτει σὲ ὑπερβολές, ὅπως ἀρκετὰ συχνὰ ἔπεφτε ἕνας ἄλλος μεγάλος τεχνίτης τοῦ λόγου, ὁ Λασσάλ. Ὄχι μόνον ἔχει τὴ σύνεση ποὺ συχνὰ ἔλειπε ἀπὸ τὸν Λασσάλ, ἀλλὰ ἀποστρέφεται ἐντελῶς κάθε στόμφο. Τὸ ὕφος της δὲν εἶναι παθητικὸ καὶ δὲν συγκινεῖ βαθιὰ τὸν ἀναγνώστη παρὰ μὲ τὸν ἐπιβλητικὸ χαρακτήρα τῶν γεγονότων ποὺ συσσωρεύει. Καὶ ὅταν τὰ γεγονότα γίνονται τόσο ἐντυπωσιακά, τὸ τραγικὸ τόσο συντριπτικὸ ποὺ τὸ πάθος φαίνεται νὰ ἐπιβάλλεται, αὐτὴ τότες προσφεύγει στὴν εἰρωνεία. Τὰ ἄρθρα της στὸν καιρὸ τοῦ πολέμου εἶναι γεμάτα ἀπ' αὐτήν.

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἔγραφε συνεχῶς γιὰ τὶς ἐφημερίδες, ἀλλὰ δὲν ἦταν δημοσιογράφος. Δὲν μποροῦσε νὰ βλέπει τὸν ἑαυτό της νὰ σχολιάζει μέρα μὲ τὴν ἡμέρα τοὺς λόγους τῶν ὑπουργῶν, τὰ νομοσχέδια, τὶς διπλωματικὲς διενέξεις κ.λπ. Σχεδὸν πάντα ἐκεῖνο ποὺ τὴν ἔκανε νὰ παίρνει τὴν πένα, ἦταν τὰ θεωρητικὰ καὶ τακτικὰ προβλήματα. Ἀλλὰ οἱ σπάνιες καθαρὰ δημοσιογραφικὲς ἐργασίες της θὰ μποροῦσαν νὰ περιληφθοῦν σ' ὁποιαδήποτε συλλογὴ ἀριστουργημάτων. Τὸ καθημερινὸ γεγονὸς προεκτείνεται ἐκεῖ στὸ κοινωνικὸ σύμπαν, τὸ ἰδιαίτερο ἐπεισόδιο γίνεται ἐκεῖ τὸ σύμπτωμα τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος, μιὰ πληγὴ δείχνει τὸ μαρτύριο τῆς ἀνθρωπότητας. Μὲ ἀφορμὴ τὴν ἔκρηξη τοῦ Μόνα - Πελὲ στὴ Μαρτινίκα, τὸ 1902, χαράσσει ἕνα συνταρακτικὸ πίνακα τῶν ἐκρήξεων τῆς παγκόσμιας πολιτικῆς ποὺ μὲ τὴν ὠμή τους ἐπανάληψη, ἀπειλοῦν νὰ καταστρέψουν ὄχι μόνον μιὰ πόλη ἀλλὰ ὁλόκληρες χῶρες. Ὅταν ὕστερα ἀπὸ μισὸ αἰώνα καθυστέρησης, ἡ προστασία τῶν παιδιῶν ἐναντίον τῆς ἐκμετάλλευσης καλλιτέρεψε λίγο στὴ Γερμανία, ἡ Λούξεμπουργκ ἀπέσπασε τὴν ὑποκριτικὴ μάσκα μιᾶς κοινωνίας

ποὺ ἐπιτρέπει καὶ ἐντέλλεται ἐν ὀνόματι τῆς οἰκογενείας σ' αὐτοὺς ποὺ ἐργάζονται στὸ σπίτι νὰ ἐκμεταλλεύονται πιὸ σκληρὰ ἀκόμα τὰ ἴδια τους τὰ παιδιά. Καὶ ὅταν, τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1911, 150 ἄνεργοι καὶ ἄλλοι ἀπόβλητοι τῆς κοινωνίας δηλητηριάστηκαν στὰ νυκτερινὰ ἄσυλα τοῦ Βερολίνου ἀπὸ ἕνα ἄθλιο οἰνόπνευμα καὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς μισοὺς πέθαναν, ἡ Ρόζα ἔγραψε ἕνα κατηγορῶ ὅπου ὁ βαθὺς οἶκτος γιὰ τὴν ἀθλιότητα αὐτῶν τῶν παριῶν, τὸ μίσος καὶ ἡ ἀγανάκτηση ἐναντίον αὐτῆς τῆς κοινωνίας ἔφταναν στὸν παροξυσμό. Καὶ ὅμως αὐτὸ τὸ ἄρθρο δὲν περιέχει οὔτε μιὰ λέξη περιττή.

Ἡ ρήτορας

Ἡ ἀποστροφή της στὰ εὔκολα μέσα γιὰ τὸν ἐπηρεασμὸ τοῦ κοινοῦ, φαίνεται πολὺ καθαρὰ ἐκεῖ ποὺ ὁ πειρασμὸς σ' αὐτὰ εἶναι πολὺ δυνατός: στοὺς λόγους. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἦταν μιὰ γοητευτικὴ ρήτορας. Ἐντούτοις ποτὲ τὰ ρητορικὰ μέσα δὲν τῆς ἦταν εὐχάριστα. Δὲ χρησιμοποιοῦσε πομπώδεις φράσεις καὶ μεγάλες χειρονομίες. Ἐκεῖνο ποὺ κυρίως τὴν ἐνδιέφερε ἦταν τὸ οὐσιαστικὸ περιεχόμενο τῶν λόγων της νὰ γίνεται κτῆμα τῶν ἀκροατῶν της. Ὅταν μιλοῦσε βάδιζε κατὰ μῆκος καὶ πλάτος τοῦ βήματος γιατί ἔτσι αἰσθανόταν τὸν ἑαυτό της πιὸ κοντὰ στοὺς ἀκροατές. Ἀπὸ τὶς πρῶτες της φράσεις τὸ ἀκροατήριο βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὴ γοητεία της. Ἡ διαυγής, μεστή, μελωδική της φωνὴ ἦταν κι' αὐτὴ ἕνα μέσο ποὺ ἔκανε νὰ πλημμυρίζουν ἀπὸ μάζες οἱ αἴθουσες στὶς ὁποῖες θὰ μιλοῦσε. Ἤξερε νὰ συναρπάζει, νὰ συγκλονίζει, νὰ προκαλεῖ ρίγη ἐνθουσιασμοῦ στὰ πλήθη. Ἀλλὰ σπάνια ἔκανε ἔκκληση στὸ αἴσθημα. Ὁ σκοπός της ἦταν νὰ διδάξει ἔτσι ποὺ ἡ δράση νὰ εἶναι ὁ καρπὸς τῆς γνώσης. Εἶχε τὸ χάρισμα μὲ τὰ πιὸ ἁπλὰ μέσα νὰ διευκρινίζει τὰ πιὸ δύσκολα προβλήματα. Μιὰ συναρπαστικὴ εἰκόνα, μιὰ ὀρθὴ σύγκριση ἦταν ἀρκετὲς γιὰ νὰ καταλάβουν οἱ ἀκροατές της στὴν αἴθουσα ἕνα φαινόμενο ποὺ μέχρι τότες τοὺς ἦταν σκοτεινὸ καὶ ἀκατανόητο. Μιὰ ἰδέα ἀπὸ καιρὸ ξεχασμένη ἔπαιρνε ξαφνικὰ νέα ζωή. Ὅ,τι στὸ μυαλὸ τοῦ ἀκροατὴ ἦταν συγχυσμένο γινόταν τώρα μιὰ βεβαιότητα. Παρατηροῦσε νέους δεσμοὺς ἀνάμεσα στὰ πράγματα καὶ νέες προοπτικὲς ἀνοίγονταν μπροστά του. Αἰσθανόταν τὸν ἑαυτό του ἀπεσπασμένον ἀπὸ τὶς ἀσημαντότητες τῆς καθημερινῆς ζωῆς καὶ ἀνυψωμένον στὶς πιὸ ὑψηλὲς περιοχὲς τῆς σκέψης. Αὐτὲς τὶς στιγμὲς ἡ ρήτορας ἐξαφανιζόταν πίσω ἀπὸ ὅ,τι ἔλεγε. Στὸ βῆμα δὲν ὑπῆρχε παρὰ ἡ κρυστάλλινη ἡ γεμάτη μελωδία φωνή. Καὶ ὅμως ἦταν αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινο πλάσμα μὲ τὴ συγκεντρωμένη ἐνεργητικό-

τητα του, μὲ τὴ θέλησή του, τὴ σκέψη του, τὴν τόλμη του, τὴ διαύγειά του, τὴν ἑτοιμότητά του, τὴ θερμή του ἰδιοσυγκρασία ποὺ αἰχμαλώτιζε τὰ πλήθη.

Τὸ πρόσωπο τῆς Ρόζας ἔλαμπε ὁλόκληρο ὅταν εἶχε τὴν εὐτυχία νὰ βρεῖ ἕναν ἀντίπαλο. Ἡ χαρὰ τῆς πάλης τὴ συνάρπαζε. Χρησιμοποιοῦσε ὅλη της τὴ θέληση γιὰ νὰ κτυπήσει τὸν ἀντίπαλο. Μάντευε ἀμέσως τίς ἀδυναμίες του, εὕρισκε τὴ στιγμὴ ποὺ τὰ ἔχανε καὶ τοῦ ἔδινε τότες τὴ χαριστικὴ βολή.

Σὲ ἕνα ἄρθρο στὴ μνήμη τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ (Der Kampf, Φεβρουάριος 1919) ὁ Μὰξ Ἄντλερ μιλάει γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα ποὺ εἶχαν αὐτοὶ οἱ πολεμικοὶ λόγοι: «Μιὰ ἀδάμαστη ἐπαναστατικὴ ἐνεργητικότητα ἐμψύχωνε αὐτὴ τὴ μικρὴ ἰσχνὴ γυναίκα ποὺ δὲν ἔπαυε παρὰ τοὺς πολυάριθμους ἐχθρούς της νὰ κρατάει κάτω ἀπὸ τὴ γοητεία τῆς γεμάτης φωτιὰ ἰδιοσυγκρασίας της τὰ μέλη τοῦ συνεδρίου τοῦ κόμματος καὶ νὰ ἀποσπᾶ βροντώδεις ἐκδηλώσεις ἐπιδοκιμασίας. Ταυτόχρονα ἐκεῖνο ποὺ ἦταν χαρακτηριστικὸ σ' αὐτήν, ἦταν ποὺ ποτὲ τὸ πνεῦμα δὲν ἔχανε τὸν ἔλεγχο τῆς ἰδιοσυγκρασίας της. Στὴ φωτιὰ τῆς ἐπανάστασης ἀναμιγνυόταν ἡ ψυχρὴ σκέψη, ἔτσι ἡ φωτιὰ δὲν ἦταν καταστρεπτική, ἀλλὰ ἐφώτιζε καὶ ἐθέρμαινε». Αὐτὴ ἡ δραστηριότητα ἦταν φυσικὰ πολὺ πιὸ δυνατὴ ἀκόμα στίς μαζικὲς συγκεντρώσεις παρὰ στὰ κομματικὰ συνέδρια ὅπου τὰ στρατόπεδα ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁροθετημένα καὶ ὅπου τὸ φραξιονιστικὸ πνεῦμα δυνάμωνε τὴν ἀντίδραση.

Ἡ ὀξύνοια τῆς Ρόζας, ἡ πνευματική της ἑτοιμότητα καὶ ἡ ἐνστικτώδης της γνώση τῶν ψυχολογικῶν παραγόντων φάνηκε μὲ μιὰ ἰδιαίτερη καθαρότητα στὸ ἀκόλουθο ἐπεισόδιο. Κατὰ τὴν ἐκλογικὴ καμπάνια τοῦ 1907 ἡ Ρόζα μιλοῦσε σὲ μιὰ τεράστια αἴθουσα τῆς Χαζενχάϊντε στὸ Βερολῖνο. Ἡ αἴθουσα ἦταν ἐντελῶς γεμάτη. Ἡ Ρόζα μιλοῦσε γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ καὶ ἀποικιακὴ πολιτική. Ἕνας ὑπολοχαγὸς καὶ ἕνας γέρος ἀστυφύλακας ἐπιτηροῦσαν στὴ συγκέντρωση. Ὁ νεαρὸς ὑπολοχαγὸς ἦταν πολὺ νευρικὸς καὶ πολλὲς φορὲς σήκωνε τὸ χέρι του γιὰ νὰ διακόψει τὴ ῥήτορα ἐπειδὴ οἱ φράσεις της «παρότρυναν σὲ στάση». Κάθε φορὰ ὅμως ἡ Ρόζα τὸν προλάβαινε, περνοῦσε γρήγορα σὲ ἕνα ἄλλο θέμα καὶ ἄφηνε τὸν ὑπολοχαγὸ σὲ πλήρη σύγχυση. Σὲ μιὰ στιγμὴ αὐτὸς σηκώνεται ξαφνικὰ μὲ ἕνα ὕφος πιὸ ἀποφασιστικὸ γιὰ νὰ τὴ διακόψει, ὅταν ἡ Ρόζα τὸν ἀντιμετωπίζει ἀπ' αὐθείας καὶ τοῦ ὑπόσχεται μὲ μιὰ λεπτὴ εἰρωνεία ὅτι τοῦ λοιποῦ θὰ προσαρμόσει ἐντελῶς τὸ λόγο της καὶ στὴ μορφὴ καὶ στὸ περιεχόμενο μ' ὅ,τι ἐπιτρέπει ἡ ἀστυνομία. Καὶ ἀρχίζει ἀμέσως νὰ περιγράφει τὴ γεμάτη κατήφεια ζωὴ αὐτῶν τῶν μικροαστικῶν στρωμάτων ποὺ ταλαντεύονται ἀπὸ δῶ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ συντρίβονται στὴν πάλη ἀνάμεσα στὸ κεφάλαιο καὶ τὴν ἐργασία. Δείχνει τίς διαρκῶς διαψευσμένες ἐλπίδες τους, τίς παιδαριώδεις τους

αὐταπάτες, τὴν δίχως χαρὰ ὕπαρξή της, τὴν ἀσημαντότητα τῆς ζωῆς τοῦ κρατικοῦ ὑπαλλήλου. Δείχνει ἐκεῖνον ποὺ ὑπηρετεῖ τὸ κράτος, δεμένον στοὺς κανονισμούς του, ἐντελῶς πιασμένον στοὺς τροχοὺς τῆς καταπιεστικῆς μηχανῆς, ὄργανο καὶ θῦμα μαζί. Ἀναφέρεται στὴν περίφημη φράση τοῦ Μὰρξ γιὰ τὸ γιατρό, τὸ νομικό, τὸν ἐφημέριο, τὸν ποιητή, τὸν ἐπιστήμονα μεταμορφωμένους σὲ μισθωτοὺς τῆς μπουρζουαζίας. «Καὶ ἐσεῖς ἐπίσης —λέει γυρίζοντας πρὸς τὸν ὑπολοχαγὸ— δὲν εἴσαστε παρὰ ἕνα ἁπλὸ ὄργανο στὴν ὑπηρεσία τῆς μπουρζουαζίας καὶ τῆς ἐκμετάλλευσης τοῦ λαοῦ, εἴτε τὸ ξέρετε εἴτε ὄχι». Αὐτὰ ποὺ εἶπε ἔκαναν τέτοια ἐντύπωση ποὺ ὕστερα ἀπὸ μιὰ στιγμὴ βαθειᾶς σιωπῆς μιὰ θύελλα χειροκροτημάτων συγκλονίζει τὴν αἴθουσα. Ὁ γέρος ἀστυφύλακας χειροκροτεῖ κι' αὐτός. Ὅταν ἡ ρήτορας μιλοῦσε γι' αὐτόν, γιὰ τὴ μηδαμινότητα τῆς ζωῆς του, ξέχασε ἐντελῶς τὸ ἐπάγγελμά του καὶ τὸ λόγο γιὰ τὸν ὁποῖο βρισκόταν ἐκεῖ. Ἔγινε κι' αὐτὸς ἕνα μέρος τοῦ πλήθους μέσα στὴν αἴθουσα καὶ κτυποῦσε τὴ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη τὶς χοντρὲς χεροῦκλες του... μέχρι ποὺ συνάντησε τὸ κατάπληκτο πρόσωπο τοῦ ὑπολοχαγοῦ του. Τότες τὰ χέρια του κατέβηκαν καὶ ἁπλώθηκαν στὶς ραφὲς τοῦ παντελονιοῦ του, ἀναστενάζοντας ἀκόμα ἀπὸ συγκίνηση. Ἐκεῖνος ποὺ γιὰ μερικὲς στιγμὲς ἦταν ἕνας ἄνθρωπος ξανάγινε ἕνας κρατικὸς ὑπάλληλος.

Στὴν προπολεμικὴ ἐποχή, ὅταν ἡ ζωὴ κυλοῦσε δίχως μεγάλες ἀναστατώσεις καὶ ὅταν πίστευαν στὴ σταθερότητα αὐτῆς τῆς πολιτικῆς κατάστασης, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ δὲν ἔπαυε διαρκῶς νὰ προειδοποιεῖ γιὰ τοὺς ἀναπόφευκτα ἐπικείμενους μεγάλους ἀγῶνες, ἀγῶνες στὴν πορεία τῶν ὁποίων οἱ σοσιαλιστὲς θὰ διακινδύνευαν τὰ πάντα. Προσπαθοῦσε νὰ ἐνθουσιάσει τὶς μάζες γιὰ τὴν ἐπερχόμενη ἐπαναστατικὴ ἐποχὴ καὶ νὰ τὶς προειδοποιήσει ὅτι «πρέπει νὰ εἶναι προετοιμασμένες νὰ δώσουν στὸ σοσιαλισμὸ ὄχι μόνο τὴ φωνή τους, ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια τους ἐπίσης τὴ ζωή».

11ο

Ὁ πόλεμος

Ἡ 4η Αὐγούστου

Στὶς 28 Ἰουνίου 1914 ἡ σπίθα πέφτει πάνω στὴν πυριτιδαποθήκη τῆς Εὐρώπης. Ἕνας σέρβος ἐθνικιστὴς δολοφόνησε στὸ Σεράγεβο τὸ διαδοχικὸ ζεῦγος τῆς Αὐστρίας. Ἡ ἔνταση ὅμως ποὺ προκάλεσε αὐτὸ τὸ γεγονὸς ὑπεχώρησε γρήγορα. Ἡ καταιγίδα φαινόταν ἤδη ὅτι ἔχει περάσει, ὅμοια ὅπως τὸ 1905. Τὸ 1906 στὸ Μαρόκο, τὸ 1909 στὴ Βοσνία, τὸ 1911 στὸ Μαρόκο καὶ στὴν Τρίπολι. Οἱ πιὸ ἐπικίνδυνες ἰμπεριαλιστικὲς διαφορές, αὐτὲς ἀνάμεσα στὴ Γερμανία καὶ στὴν Ἀγγλία, φαίνονταν νὰ διευθετοῦνται, σ' αὐτὲς ἀκριβῶς τὶς ἑβδομάδες. Οἱ δυὸ δυνάμεις εἶχαν ἤδη καταλήξει σὲ συμφωνία γιὰ μιὰ ὁλόκληρη σειρὰ ζητήματα σχετικὰ μὲ τὶς ἀποικίες. Ὅταν ξαφνικὰ στὶς 23 Ἰουλίου ἡ μοναρχία τῶν Ἀμβούργων ἀπευθύνει ἕνα τελεσίγραφο στὴ Σερβία, ποὺ ἀφοῦ εἶχε προηγούμενα ἑφτὰ φορὲς διορθωθεῖ, τώρα ἦταν διατυπωμένο ἔτσι ποὺ νὰ προκαλέσει τὸν πόλεμο. Στὶς 25 Ἰουλίου ἡ Αὐστρία, στηριγμένη καὶ ἐνθαρρυνόμενη ἀπὸ τὴ γερμανικὴ κυβέρνηση, κήρυξε τὸν πόλεμο στὴ Σερβία. Στὶς 29 Ἰουλίου ἡ Ρωσία ἐπιστρατεύει μιὰ σειρὰ ἡλικίες.

Στὶς 29 καὶ 30 Ἰουλίου τὸ Γραφεῖο τῆς Ἐργατικῆς Διεθνοῦς συνέρχεται στὶς Βρυξέλλες γιὰ νὰ πάρει θέση πάνω στὸν αὐστροσερβικὸ πόλεμο καὶ πάνω στὸν κίνδυνο τῆς γενίκευσης τοῦ πολέμου. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς ἀρχηγοὺς τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων τῆς Εὐρώπης ἦταν παρόντες: ὁ Ζωρές, ὁ Γκὲντ καὶ ὁ Βαιγιὰν (Γαλλία), ὁ Κάϊρ Χάρντυ (Μεγάλη Βρεταννία), ὁ Ἄ-

ξελροντ (Ρωσία), ἡ Λούξεμπουργκ (Πολωνία), ὁ Χάαζε καὶ ὁ Κάουτσκυ (Γερμανία), ὁ Μοργκάρι καὶ ἡ Ἀντζέλικα Μπαλαμπάνοβα (Ἰταλία), οἱ Βίκτωρ καὶ Φρίντριχ Ἄντλερ (Αὐστρία), ὁ Βαντερβέλντε (Βέλγιο), ὁ Τροέλστρα (Ὁλλανδία). Τὰ πρακτικὰ αὐτῆς τῆς συνεδρίασης ποτὲ δὲ δημοσιευτήκανε. Ἔμειναν ἄγνωστα σὰ νὰ ἐπρόκειτο γιὰ κανένα ἐπικίνδυνο διπλωματικὸ μυστικό. Δὲν ξέρουμε παρὰ ὑπαινιγμοὺς ἀπὸ μερικοὺς ἀπ' αὐτοὺς ποὺ συμμετεῖχαν καὶ οἱ ὑπαινιγμοὶ αὐτοὶ δίνουν μιὰ καταθλιπτικὴ εἰκόνα αὐτῆς τῆς συνεδρίασης. Ἡ στάση τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων μέσα στὸν πόλεμο δὲν συζητήθηκε κατὰ βάθος. Ἔξι χρόνια μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ συνεδρίαση, ὁ Κάουτσκυ ἔγραφε: «Εἶναι καταπληκτικὸ ποὺ κανεὶς ἀπ' ὅσους εἴμαστε ἐκεῖ δὲν σκέφτηκε νὰ θέσει τὸ ζήτημα: τί νὰ κάνουμε ἂν ὁ πόλεμος ξεσπάσει πρίν; (πρὶν ἀπὸ τὸ διεθνὲς συνέδριο ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συνέλθει τὸν Αὔγουστο τοῦ 1914 στὴ Βιέννη) Ποιά στάση τὰ σοσιαλιστικὰ κόμματα πρέπει νὰ κρατήσουν σ' αὐτὸ τὸν πόλεμο;» Αὐτὸ δὲν εἶναι καθόλου σωστό. Τὸ πιὸ πιθανὸ εἶναι ὅτι ἡ στάση τοῦ Βίκτωρ Ἄντλερ, στὸ θέμα γιὰ τὸ ὁποῖον συγκλήθηκε τὸ Γραφεῖο, στὸν αὐστροσερβικὸ δηλαδὴ πόλεμο, εἶχε δημιουργήσει ἕνα ἀδιέξοδο. Τὸ 1912 ἀκόμα, στὸ συνέδριο τῆς Διεθνοῦς στὴ Βασιλεία, ὁ Βίκτωρ Ἄντλερ, εἶχε ἐκφράσει τὴν ἐλπίδα ὅτι τὸ ἔγκλημα τοῦ πολέμου αὐτομάτως θὰ εἶχε γιὰ συνέχεια του τὴν ἀρχὴ τοῦ τέλους τῆς κυριαρχίας τῶν ἐγκληματιῶν. Τώρα, σωστὸ ἐρείπιο, δὲν ἤξερε παρὰ νὰ τραυλίζει:

> «Ὁ πόλεμος ἔχει ἤδη ἀρχίσει. Ἔχουμε ἀγωνιστεῖ μέχρι τώρα ἐναντίον τοῦ πολέμου ὅσο καλύτερα μπορούσαμε. Καὶ ἡ ἐργατικὴ τάξη ἔκανε ὅ,τι μποροῦσε ἐναντίον τῶν φιλοπολέμων σκευωριῶν. Ἀλλὰ τώρα μὴν περιμένετε πλέον καμιὰ ἐκδήλωση ἀπὸ ἐμᾶς. Εἴμαστε σὲ κατάσταση πολέμου. Ὁ τύπος μας ἔχει στραγγαλιστεῖ. Ὁ στρατιωτικὸς νόμος ἔχει κηρυχτεῖ. Δὲν ἤρθα ἐδῶ γιὰ νὰ βγάλω λόγο σὲ λαϊκὴ συγκέντρωση, ἀλλὰ γιὰ νὰ σᾶς πῶ τὴν ἀλήθεια. Πρέπει νὰ ξέρετε ὅτι τώρα, ὅταν ἑκατοντάδες χιλιάδες ἄνθρωποι βρίσκονται ἤδη στὸ δρόμο γιὰ τὸ μέτωπο καὶ ὁ στρατιωτικὸς νόμος ἔχει ἐπιβληθεῖ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας, κάθε δράση εἶναι ἀδύνατη» (1).

(1) Ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Μὰξ Ἔμερς: «Βίκτωρ Ἄντλερ».

Στὴν ἀπολογία του γιὰ τὴν ἀπόπειρα ἐναντίον τοῦ κόμιτος Στούργκ (1), ὁ Φρίντριχ Ἄντλερ περιγράφει ἐπίσης τὶς ἐντυπώσεις του ἀπ' αὐτὴ τὴ συνεδρίαση τοῦ Γραφείου τῆς Διεθνοῦς. Πρώτη φορά, εἶπε, ἤρθε σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς ἀπόψεις τοῦ πατέρα του. Πρὶν ἀπὸ τὴ συνεδρίαση, ὁ Βίκτωρ Ἄντλερ εἶχε μιὰ συζήτηση μὲ τὸν Ἰούλιο Γκέντ, στὴν ὁποίαν μὲ ἔμφαση εἶπε ὅτι ἡ Αὐστρία δὲν θὰ εἶχε μόνον ἕνα σερβικὸ μέτωπο, ἀλλὰ καὶ ἕνα ρωσικό, καὶ ἕνα ἰταλικό, καὶ ἕνα ρουμανικὸ κ.λπ. «Ὁ Γκὲντ ρωτάει: Καὶ τὸ ἐργατικὸ μέτωπο; Σ' αὐτὸ ὁ πατέρας μου ἀπάντησε: Ὄχι, ὄχι, ὄχι! Καὶ μ' αὐτὸ ἤθελε νὰ πεῖ ὅτι ἡ σοσιαλδημοκρατία δὲν θὰ προέβαλλε στὴν Αὐστρία καμιὰ ἀντίδραση στὸν πόλεμο ποὺ διεξήγαγε ἡ ἄρχουσα τάξη». Ὅταν ὁ Μπροὺς Γκλάσιερ, τοῦ ἀγγλικοῦ Ἀνεξάρτητου Ἐργατικοῦ Κόμματος, ἐπετέθηκε ἐναντίον τῶν αὐστριακῶν γι' αὐτή τους τὴ στάση, ὁ Βίκτωρ Ἄντλερ τὸν ἐχλεύασε, ὑπενθυμίζοντάς του τὴν ἀδράνεια τοῦ ἀγγλικοῦ προλεταριάτου κατὰ τὸν πόλεμο τῶν Μπόερς. «Ὁ λόγος του ἔκανε σὲ ὅλους, ἰδιαίτερα στοὺς γερμανοὺς καὶ στοὺς γάλλους, ὅπως ἐπίσης καὶ σὲ μένα, μιὰ ἐξαιρετικὰ ἐξουθενωτικὴ ἐντύπωση». Ἡ ἔκθεση ποὺ ἔκαμε ἀκόλουθα ὁ Βίκτωρ Ἄντλερ γιὰ τὴ διάσκεψη διαπνεόταν ἀπὸ πνεῦμα ἀπόλυτης παθητικότητας.

Αὐτὲς οἱ διηγήσεις πολὺ λίγα μᾶς λὲν γιὰ τὶς συζητήσεις, δείχνουν ὅμως τὴν ἀτμόσφαιρα ποὺ βασίλευε ἐκεῖ. Τὸ κόμμα, ποὺ ἔπρεπε ἀμέσως νὰ ἀναλάβει μιὰ δράση ἐναντίον τοῦ πολέμου, ἐξηγοῦσε μὲ τὸ στόμα ἑνὸς ἡγέτη ποὺ εἶχε τὸ μεγαλύτερο κύρος μέσα στὸ κόμμα του, ὅτι αὐτὸ ὑποτασσόταν δίχως ἀντίδραση στοὺς ὑπεύθυνους τοῦ πολέμου. Οἱ ἡγέτες ἀπὸ τὰ ἄλλα κόμματα μπόρεσαν σὲ ἕνα βραχὺ διάλειμμα νὰ πάρουν μιὰ ἀπόφαση ποὺ στεκόταν ἀκόμα πάνω στὶς ἰδέες καὶ στὶς ἀποφάσεις τῆς Διεθνοῦς. Προσπάθησαν νὰ ἀποσπάσουν τὸν Ἄντλερ ἀπὸ τὴν συνθηκολόγησή του, ἀλλὰ δὲν μπόρεσαν νὰ κάνουν τίποτε. Πολλὰ ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ Γραφείου θὰ αἰσθάνονταν ἤδη αὐτὴ τὴν ὥρα ὅτι σὲ λίγες μέρες θὰ ἀκολουθοῦσαν κι' αὐτὰ τὸν ἴδιο δρόμο. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι γι' αὐτὸ ἀπέφυγαν κάθε ἀπόφαση γιὰ τὴ γενικὴ πολιτικὴ τῆς Διεθνοῦς μέσα στὸν πόλεμο. Ἡ ἀπόφαση τοῦ Γραφείου δείχνει μέχρι ποιοῦ σημείου ἀπατῶνταν πάνω στὸ ρυθμὸ τῆς ἱστορίας: τὸ συνέδριο τῆς Διεθνοῦς

---

(1) Στὶς 21 Ὀκτωβρίου 1916, ὁ Φρίντριχ Ἄντλερ πυροβόλησε ἐναντίον τοῦ ὑπουργοῦ Στούργκ, ἑνὸς ἀπὸ τοὺς κυρίους ὑπευθύνους τοῦ πολέμου, γιὰ νὰ δώσει στὸ αὐστριακὸ προλεταριάτο τὸ σύνθημα τῆς πάλης ἐναντίον τοῦ πολέμου. Καταδικάστηκε γι' αὐτὸ σὲ θάνατο, ἀλλὰ κατόπι μετατράπηκε ἡ ποινή του σὲ 18 χρόνια εἰρκτή. Μετὰ τὴν αὐστριακὴ ἐπανάσταση πῆρε ἀμνηστία.

ποὺ εἶχε προγραμματιστεῖ νὰ συνέλθει στὴ Βιέννη τὰ τέλη Αὐγούστου, ἀποφασίστηκε νὰ ἀρχίσει στὸ Παρίσι στὶς 8 Αὐγούστου. Ἐν τῷ μεταξύ, οἱ προλετάριοι ὅλων τῶν χωρῶν καλοῦνταν: «ὄχι μόνον νὰ συνεχίσουν, ἀλλὰ νὰ δυναμώσουν τὶς ἐκδηλώσεις τους ἐναντίον τοῦ πολέμου, γιὰ τὴν εἰρήνη καὶ γιὰ μιὰ διαιτητικὴ λύση τῆς αὐστροσερβικῆς σύγκρουσης».

Δὲν ξέρουμε τίποτε γιὰ τὴ δραστηριότητα τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ σ' αὐτὴ τὴ συνεδρίαση. Ἀπὸ κάθε τὶ ποὺ ξέρουμε γι' αὐτὴν καὶ ἀπὸ κάθε τὶ ποὺ μάθαμε ἀπ' αὐτήν, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει καμιὰ ἀμφιβολία γιὰ τὴ βασικὴ στάση της. Ἀλλὰ δὲν ξέρουμε τὰ ἐπιχειρήματα ποὺ χρησιμοποίησε καὶ τὶς συγκριμένες προτάσεις ποὺ ὑπέβαλε. Μόνον ἕνα βεβαιωμένο ἐπεισόδιο μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνουμε ὅτι ἡ ἐμπιστοσύνη της στὴ Διεθνὴ εἶχε βαθιὰ κλονιστεῖ ἀπ' αὐτὲς τὶς συζητήσεις.

Τὰ μέλη τοῦ Γραφείου τῆς Διεθνοῦς ἔπρεπε μετὰ τὴ συνεδρίαση νὰ ἐμφανιστοῦν σὲ μιὰ μεγάλη συγκέντρωση ἐναντίον τοῦ πολέμου ποὺ εἶχε ὀργανωθεῖ στὶς Βρύξέλλες. Τὸ βασιλικὸ ἱπποδρόμιο ἦταν ἀσφυκτικὰ γεμάτο, ἐνῶ στὶς εἰσόδους καὶ ἔξω χιλιάδες ἄλλοι συνωστίζονταν. Ἡ ἔναρξη τῆς συγκέντρωσης καθυστεροῦσε γιατὶ τὸ Γραφεῖο δὲν εἶχε τελειώσει τὶς ἐργασίες του. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ συγκεντρωμένοι ἐργάτες συζητοῦσαν πάνω στὰ γεγονότα. Τὸ ἠθικὸ ἦταν ὑψηλὸ καὶ ἡ αἰσιοδοξία βασίλευε. «Δὲν θὰ τολμήσουν. Καὶ ἂν τολμήσουν ἐμεῖς ἔχουμε τὴ Διεθνή!». Ἕνας ἐργάτης ἀρχίζει ἕνα ἐπαναστατικὸ τραγούδι καὶ τὰ πλήθη μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ ἱπποδρόμιο τὸν ἀκολουθοῦν μὲ ἐνθουσιασμό. Τέλος τὰ μέλη τοῦ Γραφείου φτάνουν καὶ ἡ συγκέντρωση ἀρχίζει. Ὁ Βαντερβέλντε καὶ ὁ Οὔγκο Χάαζε μιλᾶν καὶ χειροκροτοῦνται. Ἡ φλογερὴ εὐγλωττία τοῦ Ζωρὲς προκαλεῖ θύελλα χειροκροτημάτων. Ἀνάμεσα στὰ ἄλλα εἶπε: «Ἐμεῖς οἱ Γάλλοι ἔχουμε καθῆκον νὰ ἐπιμείνουμε γιὰ νὰ ἀναγκάσουμε τὴ γαλλικὴ κυβέρνηση ἐνεργητικὰ νὰ μιλήσει στὴ Ρωσία καὶ νὰ τὴν ἐμποδίσει νὰ ἀναμιχτεῖ στὴ σύγκρουση. Καὶ στὴν περίπτωση ποὺ ἡ Ρωσία δὲν τὴν ὑπολογίσει, τὸ καθῆκον μας εἶναι νὰ ποῦμε: ἐμεῖς δὲν ἀναγνωρίζουμε παρὰ μιὰ συνθήκη, εἶναι ἡ συνθήκη ποὺ μᾶς συνδέει μὲ τὴν ἀνθρωπότητα». Ἀμέσως κατόπιν ὁ Ζωρὲς ἀπευθύνεται στὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ: «Ἐπιτρέψατέ μου νὰ χαιρετήσω αὐτὴ τὴν ἀτρόμητη γυναίκα ποὺ ἡ σκέψη της ἔχει φλογίσει τὴν καρδιὰ τοῦ γερμανικοῦ προλεταριάτου». Τὰ πλήθη εἶναι ἀνάστατα. Ἀτέλειωτα χειροκροτήματα καὶ ἐπευφημίες ἀκολουθοῦν τὸν λόγο τοῦ Ζωρές. «ἐκδηλώσεις ἀλησμόνητες, δίχως προηγούμενο» ὅπως ἔγραφε τὸ Le Peuple τῶν Βρυξελλῶν. Καὶ ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ; Αὐτὴ ἔφτασε μετὰ τοὺς ἄλλους ἀντιπροσώπους τῶν κομμάτων. Τὸ πρόσωπο της ἦταν ὠχρὸ καὶ γινόταν φανερὴ ἡ προσπάθειά της νὰ ἐπιβληθεῖ σὲ μιὰ μεγάλη ἐσωτερικὴ ταραχή. Δὲν κάθη-

σε στὸ βῆμα ὅπου κάθονταν τὰ ἄλλα μέλη τοῦ Γραφείου, ἀλλὰ ἔμεινε μακριὰ ὄρθια, ἀτενίζοντας βουβὴ τὸ πλῆθος. Ὕστερα κάθησε καὶ ἔκρυψε τὸ πρόσωπό της μέσα στὰ χέρια της. Δυὸ φορὲς τὰ μέλη τοῦ Γραφείου τὴν κάλεσαν μὲ ἐπιμονὴ νὰ μιλήσει. Αὐτὴ κουνοῦσε ἀρνητικὰ τὸ κεφάλι καὶ δὲν ἔβγαινε ἀπὸ τὸ στόμα της παρὰ μιὰ μόνον λέξη: ὄχι! Εἶχε ἀναγγελθεῖ γιὰ ὁμιλήτρια. Ὁ πρόεδρος Βαντερβέλντε δήλωσε: «Θὰ ἤθελα νὰ δώσω τὸ λόγο στὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ (χειροκροτήματα). Ἀλλὰ ἴσως θέλει νὰ ἀποφύγει αὐτὸ τὸν κόπο». Ὁ Ζωρὲς τὸν διακόπτει: «Θὰ ξεκουραστεῖ στὴ φυλακή!». Καὶ ὁ Βαντερβέλντε συνεχίζει: «Ἀλλὰ θέλω νὰ χαιρετήσω ἐδῶ τὴ γενναία αὐτὴ γερμανίδα ἀγωνίστρια ποὺ τόσα ἔχει κάμει γιὰ τὸ γερμανικὸ προλεταριάτο (ἀτέλειωτα χειροκροτήματα)· ἀφοῦ ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ, αὐτὴ ποὺ τόσο ἄφοβα ἀντιμετώπισε τόσες φορὲς τὴ δικαιοσύνη, ἀρνεῖται νὰ πάρει τὸ λόγο, θὰ τὸν δώσω στὸν Τροέλστρα». Τὰ πλήθη δὲν σταμάτησαν νὰ ἀπαιτοῦν νὰ πάρει τὸ λόγο ἡ Ρόζα. Ἀλλὰ αὐτὴ ἔμενε καθισμένη, ἀκίνητη, βυθισμένη στὶς σκέψεις της. Ἕνας βαθὺς πόνος ἦταν ζωγραφισμένος στὸ πρόσωπό της.

Ἐκεῖ ἦταν μιὰ ἀγνώριστη Ρόζα. Κουρασμένη, αὐτή, ποὺ ἀδύνατη καὶ ἄρρωστη ξετιναζόταν μὲ ἕνα πήδημα ἀπὸ τὸ κρεβάτι, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ μιλήσει στὶς μᾶζες; Δὲν αἰσθανόταν τὴν ἀνάγκη, δὲν εἶχε τὴ δύναμη νὰ ἐνθουσιάσει, νὰ ἐμψυχώσει αὐτὲς τὶς μᾶζες; Αὐτὴ ποὺ ποτὲ δὲν εἶχε δειλιάσει, θὰ δείλιαζε τώρα μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν παγκόσμια καταστροφή, τῆς ὁποίας κανεὶς δὲν μπόρεσε, περισσότερο καθαρὰ ἀπ' αὐτὴν νὰ μετρήσει τὶς διαστάσεις; Αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο! Ἡ πεισματώδης ἄρνησή της νὰ μιλήσει εἶχε ἄλλους λόγους. Καὶ εἶναι τόσο καταφανεῖς ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ἀμφιβολία γι' αὐτό.

Ἡ ἱστορία, καὶ ἰδιαίτερα ἡ πεῖρα τοῦ ρωσοϊαπωνικοῦ πολέμου, τῆς εἶχαν γνωρίσει τὴν τυφλότητα καὶ τὴ σύγχυση μέσα στὶς ὁποῖες ὁ ἐθνικισμὸς καταποντίζει τὶς λαϊκὲς μᾶζες στὴν ἀρχὴ τοῦ πολέμου. Ἤξερε ὅτι ἀντίσταση στὴ σφαγὴ τῶν λαῶν, σημαίνει νὰ σταθεῖς ἀκλόνητος ἐναντίον τοῦ ρεύματος καὶ νὰ εἶσαι ἕτοιμος γιὰ τὶς πιὸ βαρειὲς θυσίες. Εἶχε συνείδηση τοῦ βάρους τοῦ καθήκοντος ποὺ ἡ Διεθνὴς εἶχε ἐπωμισθεῖ τὸ 1907 στὸ συνέδριο τῆς Στουττγκάρτης, υἱοθετώντας τὴν ἀπόφαση Λούξεμπουργκ. Εἶχε συνείδηση τῶν εὐθυνῶν, τῆς αὐταπάρνησης, τοῦ θάρρους ποὺ αὐτὸ τὸ καθῆκον ἀπαιτοῦσε ἀπὸ τὰ σοσιαλιστικὰ κόμματα καὶ τοὺς ἡγέτες τους. Κατὰ τὶς συζητήσεις τοῦ Γραφείου τῆς Διεθνοῦς εἶδε καθαρὰ τὴν ψυχὴ αὐτῶν τῶν ἡγετῶν. Στὴ στάση τοῦ Ἄντλερ καὶ τῆς αὐστριακῆς σοσιαλδημοκρατίας διέγνωσε τὸ σύμπτωμα μιᾶς ἀρρώστειας ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχε προσβληθεῖ ὁλόκληρη ἡ Διεθνής. Παρ' ὅλο ποὺ δὲν μποροῦσε ἀκόμα νὰ ξέρει τὴν ἔκταση αὐτῆς τῆς καταστροφῆς, παρ' ὅλο ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ πιστέψει ὅτι ὅλα τὰ σοσιαλιστικὰ κόμματα,

σχεδὸν δίχως ἐξαίρεση, θὰ περνοῦσαν στὸ στρατόπεδο τοῦ ἐχθροῦ, ἦταν ὅμως ἤδη βέβαιη ὅτι ἡ πλειοψηφία τῶν κομμάτων δὲν θὰ ἀντέχανε σ' αὐτὴ τὴ μεγάλη δοκιμασία, ὅτι στὴν καλύτερη περίπτωση αὐτὰ θὰ ἄφιναν νὰ περάσει ἡ καταιγίδα δίχως νὰ ἀντιταχθοῦν καὶ δίχως νὰ ἀντιδράσουν. Γι' αὐτὸ σ' αὐτὴ τὴ συγκέντρωση διερευνοῦσε αὐτὰ τὰ πλήθη, τὰ γεμάτα ἀκόμα ἐλπίδα καὶ ἐμπιστοσύνη στὴ Διεθνή. Μποροῦσε νὰ μιλήσει σ' αὐτά; Μποροῦσε νὰ τοὺς πεῖ τὴν ἀλήθεια, νὰ διαλύσει αὐτὴ τὴν ἐμπιστοσύνη καὶ νὰ προκαλέσει τὸν πανικό; Αὐτὸ ἦταν ἀδύνατο καὶ γιὰ ψυχολογικοὺς καὶ γιὰ πολιτικοὺς λόγους. Ἀλλὰ ἦταν ἐπίσης ἀδύνατο γιὰ τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ νὰ κάνει ἕναν συμβιβασμὸ μὲ τὸ ψέμα, νὰ προσποιηθεῖ, νὰ ἐνισχύσει στὶς μᾶζες τὶς μάταιες ἐλπίδες ποὺ ἔτρεφαν, νὰ τὶς ἐξαπατήσει. Ἔτσι προτίμησε νὰ σιωπήσει.

Στὶς 31 Ἰουλίου ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ρωσία κηρύσσουν γενικὴ ἐπιστράτευση. Ἡ γερμανικὴ κυβέρνηση στέλνει στὴν Πετρούπολη ἕνα τελεσίγραφο μὲ προθεσμία δώδεκα ὡρῶν. Σὲ μιὰ τόσο βαρειὰ ἀτμόσφαιρα, περιμένοντας ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ τὴ σύλληψη τῶν ἡγετῶν τους, τὸ γραφεῖο τοῦ κόμματος ἀπὸ κοινοῦ μὲ ἀντιπροσώπους τῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας συνῆλθαν γιὰ νὰ ἀποφασίσουν τὴ στάση τους στὸ ζήτημα τῶν πολεμικῶν πιστώσεων. Ὁ Χάαζε καὶ ὁ Λέντεμπουρ ὑπεστήριξαν ὅτι ἔπρεπε νὰ τὶς καταψηφίσουν. Οἱ ἄλλοι ἤθελαν νὰ τὶς ψηφίσουν. Ἡ ἐπικρατοῦσα γενικὰ γνώμη ἦταν ὅτι ἡ ριζοσπαστικὴ πτέρυγα θὰ ἐπέβαλλε τὴ θέση της. Ἀπεφάσισαν νὰ στείλουν τὸν Χέρμαν Μύλλερ στὸ Παρίσι γιὰ νὰ καταλήξουν σὲ μιὰ κοινὴ στάση τῶν γερμανῶν καὶ γάλλων σοσιαλιστῶν. Τὸ ἴδιο βράδυ δολοφονεῖται ὁ Ζωρές. Τὴν 1η Αὐγούστου ὁ Χέρμαν Μύλλερ συζητάει μὲ τοὺς ἡγέτες τοῦ γαλλικοῦ κόμματος. Δὲν μίλησαν οὔτε γιὰ τὴν πάλη ἐναντίον τοῦ πολέμου, οὔτε γιὰ τὴν πάλη τῶν τάξεων κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου, ἀλλὰ ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον γιὰ τὶς πολεμικὲς πιστώσεις. Ὁ Μύλλερ δήλωσε ὅτι οἱ γερμανοὶ πιθανῶς θὰ ψηφίσουν ἐναντίον τῶν πιστώσεων, στὴ χειρότερη περίπτωση θὰ ἀπόσχουν· πάντως ἡ ψῆφος ὑπὲρ τῶν πιστώσεων ἀποκλείεται. Οἱ γάλλοι εἶχαν καταλήξει στὴν ἀπόφαση ὅτι γι' αὐτοὺς ὁ πόλεμος ἦταν ἀμυντικὸς καὶ γι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ ψηφίσουν τὶς πιστώσεις. Ὁ Μύλλερ τοὺς ἀπάντησε ὅτι εἶναι πολὺ δύσκολο ὅταν ὁ πόλεμος ἐκραγεῖ νὰ καθοριστεῖ ποιός εἶναι ἐπιτιθέμενος καὶ ποιὸς ἀμυνόμενος. Τοὺς ἐξηγοῦσε ὅτι ὁ πόλεμος ἔχει βαθιὰ τὶς αἰτίες του στὴν πολιτικὴ τῆς ἱμπεριαλιστικῆς ἐπέκτασης καὶ στοὺς ἐξοπλισμοὺς ποὺ ἀπὸ πολλὰ χρόνια μὲ τὴν ἴδια λύσσα ἐπιδίδονταν ὅλες οἱ δυνάμεις. Ἀπ' τὸ μέρος του ἡ ἐπιχειρηματολογία του βρισκόταν ἀκόμα μέσα στὰ πλαίσια τῶν γνωστῶν σ' ὅλους τοὺς σοσιαλιστὲς θέσεων τῆς Διεθνοῦς. Ἀλλὰ ὅλοι εἶχαν ξεχάσει τὶς ἀποφάσεις τῆς Διεθνοῦς καὶ τὴν πολιτικὴ ποὺ αὐτὲς προσδιόριζαν. Ὁ βέλγος Χυυ-

σμάνς προσπαθοῦσε νὰ πείσει τὸν Μύλλερ ὅτι ἔπρεπε μᾶλλον νὰ ἀπόσχουν παρὰ νὰ καταψηφίσουν τὶς πιστώσεις. Ἐκεῖνο ποὺ ἔδειχναν αὐτὲς οἱ συζητήσεις ἦταν μόνον πόσο ἐνοχλοῦσαν καὶ τοὺς γερμανοὺς καὶ τοὺς γάλλους οἱ θέσεις τῆς Διεθνοῦς. Δὲν ἦταν πλέον ἱκανοὶ νὰ σκεφτοῦν σὰν διεθνιστὲς καὶ προσπαθοῦσε ὁ ἕνας νὰ ρίξει τὶς εὐθῦνες στὸν ἄλλον, διατηρώντας καὶ μιὰ ἐπίφαση δῆθεν διεθνοῦς ἑνότητας.

Ἐνῶ διαρκοῦσαν αὐτὲς οἱ διαπραγματεύσεις, ἡ Γερμανία κήρυξε τὸν πόλεμο στὴ Ρωσία. Κατόπιν οἱ ἀποφάσεις ποὺ πυρπολήσανε ὁλόκληρη τὴν Εὐρώπη ἀκολουθοῦσαν ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης. Στὶς 3 Αὐγούστου ἡ κοινοβουλευτικὴ ὁμάδα τοῦ γερμανικοῦ κόμματος ἀπεφάσισε γιὰ τὴ στάση ποὺ θὰ κρατοῦσε κατὰ τὴν ψηφοφορία στὸ Ράϊχσταγκ γιὰ τὶς πολεμικὲς πιστώσεις. Ἀπὸ τοὺς 111 βουλευτές, οἱ 15 ἐκφραστήκανε ἐναντίον. Ἀνάμεσα σ' αὐτούς, ὁ Λῆμπκνεχτ, ὁ Χάαζε, ὁ Λέντεμπουρ, ὁ Ροῦλε, ὁ Λένσχ. Σ' αὐτὴν ὅμως τὴ μειοψηφία ἐπιβλήθηκε ἡ κομματικὴ πειθαρχία καὶ τοὺς ἀρνήθηκαν τὸ δικαίωμα νὰ ψηφίσουν σύμφωνα μὲ τὶς ἀπόψεις τους. Ἔτσι στὶς 4 Αὐγούστου ἡ σοσιαλδημοκρατικὴ κοινοβουλευτικὴ ὁμάδα ψήφισε μονολιθικὰ τὶς πιστώσεις. Ὁ Κὰρλ Λῆμπκνεχτ σεβάστηκε ἐπίσης κι' αὐτὸς τὴν κομματικὴ πειθαρχία. Αὐτὴ ἡ ψῆφος προκάλεσε τὴν ἀγανάκτηση στὸ ἐξωτερικό. Πολλοὶ πίστεψαν ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ ψεύτικη εἴδηση. Ἡ ρουμανικὴ σοσιαλδημοκρατικὴ ἐφημερίδα ἔγραφε ὅτι αὐτὸ ἦταν ἕνα τερατῶδες ψέμμα. Ὁ Λένιν ἐπίσης πίστεψε ὅτι τὸ φύλλο τοῦ Vorwärts γιὰ τὴν ψῆφο στὸ Ράϊχσταγκ ἦταν πλαστογραφημένο ἀπὸ τὸ γερμανικὸ ἐπιτελεῖο. Ἦταν φανερὸ γιὰ ὅλη τὴ ριζοσπαστικὴ πτέρυγα ὅτι μιὰ τέτοια χρεοκοπία θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ ἐπανορθωθεῖ ἐὰν ἐπρόκειτο γιὰ ὁποιοδήποτε ἄλλο κόμμα μέσα στὴ Διεθνή. Ἀλλὰ ἡ χρεοκοπία τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας ποὺ εἶχε ἕνα διευθύνοντα ρόλο μέσα στὴ Διεθνή, ἐσήμαινε τὴ νίκη τοῦ ἐθνικισμοῦ σ' ὅλη τὴ γραμμὴ τὴν κατάρρευση τῆς Διεθνοῦς. Αὐτὸ ἦταν ἀπίστευτο, ἀκατανόητο. Τὴν ἴδια μέρα, στὶς 4 Αὐγούστου εὐρύτατα κυκλοφορεῖ ἡ φήμη ὅτι ὁ Κὰρλ Λῆμπκνεχτ καὶ ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἐκτελεστήκανε ἀπὸ τὶς στρατιωτικὲς ἀρχές. Αὐτὴ ἡ πρόωρη φήμη γιὰ τὸ ἔγκλημα τῆς 15 Ἰανουαρίου 1919, ἔδειξε ὅτι ὀπαδοὶ καὶ ἀντίπαλοι ξέρανε ποῦ ἔπρεπε στὴ Γερμανία νὰ ζητήσουν τοὺς ἀληθινοὺς ἐπαναστάτες.

Κάτω ἀπὸ τὴ σημαία τῆς ἀνταρσίας

Γιὰ τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ, ἡ ἀπόφαση ποὺ πῆρε ἡ γερμανικὴ σοσιαλδημοκρατία ἦταν ἕνα κτύπημα ἀκόμα πιὸ σκληρὸ ἀπ' αὐ-

τὸ τῶν Βρυξελλῶν. Ἡ στάση τῆς αὐστριακῆς σοσιαλδημοκρατίας ἐσήμαινε παθητικότητα καὶ ὑποταγή. Ἡ ἀπόφαση τοῦ γραφείου τοῦ γερμανικοῦ κόμματος καὶ τῆς κοινοβουλευτικῆς του δμάδας ἐσήμαινε —ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ἦταν τὰ ἐπιχειρήματα ποὺ ἐπικαλοῦνταν— ἐπιδοκιμασία καὶ δικαιολόγηση τοῦ πολέμου, εὐθυγράμμιση μὲ τὸ ἰμπεριαλιστικὸ στρατόπεδο.

Ὁ Κάουτσκυ ἀπατᾶται ὅταν ἰσχυρίζεται ὅτι «στὰ τελευταῖα πρὸ τοῦ πολέμου χρόνια, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ, εἶχε ὑποστηρίξει τὴν ἄποψη ὅτι τὸ προλεταριάτο θὰ ἀπαντοῦσε στὴν ἔκρηξη τοῦ πολέμου μὲ τὴν ἐπανάσταση». Ὁ ρωσοϊαπωνικὸς πόλεμος τὴν εἶχε διδάξει πόσο εἶναι δύσκολο νὰ ἀπαντήσει μὲ ἐπανάσταση ἡ ἐργατικὴ τάξη στὴν κήρυξη τοῦ πολέμου. Ἐξάλλου ἡ κριτική της στὴν πρόταση γιὰ τὴν κήρυξη ἀπὸ τὴ Διεθνὴ γενικῆς ἀπεργίας ἐναντίον τοῦ πολέμου καὶ ἡ ἀπόφαση ποὺ εἶχε συνταχτεῖ ἀπὸ τὴν ἴδια στὸ συνέδριο τῆς Στουττγκάρτης, εἶναι ἀρκετὲς ἀποδείξεις ὅτι εἶχε μιὰ πολὺ πιὸ ρεαλιστικὴ ἀντίληψη τῆς κατάστασης ἀπ' αὐτὴν ποὺ ὁ Κάουτσκυ ἰσχυρίζεται ὅτι εἶχε ἡ Ρόζα. Καὶ ὁ Κάουτσκυ δὲν εἶχε ἀσφαλῶς καθόλου τὴν εὐκαιρία στὰ «πρὸ τοῦ πολέμου τελευταῖα χρόνια» νὰ συζητήσει αὐτὸ τὸ ζήτημα μαζί της. Ἐντούτοις φαινόταν ἀκατανόητο στὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ, ὅτι ἡ γερμανικὴ ἐργατικὴ τάξη θὰ ἀφηνόταν νὰ ὁδηγεῖται στὸ σφαγεῖο δίχως νὰ προβάλει τὴν πιὸ ἐλαφρὰ προσπάθεια νὰ ἀντιδράσει, ὅτι ὅλη ἐκείνη ἡ ἐπὶ τόσα χρόνια ἐργασία γιὰ τὴ διαπαιδαγώγηση καὶ τὴν ὀργάνωση ἐκμηδενίστηκε μέσα σὲ μιὰ ὥρα. Ἡ γερμανικὴ σοσιαλδημοκρατία συνθηκολογεῖ καὶ περνάει στὸ στρατόπεδο τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, ἡ Διεθνὴς καταρρέει, ἕνας ὁλόκληρος κόσμος καταρρέει, κονιορτοποιεῖται.

Γιὰ μιὰ στιγμὴ —τὴ μόνη δίχως ἀμφιβολία στιγμὴ σ' ὅλη της τὴ ζωὴ— ἡ ἀπελπισία τὴν κατέβαλε. Αὐτὸ δὲν κράτησε παρὰ μιὰ μόνον στιγμή! Ἀμέσως ξαναβρῆκε τὸν ἑαυτό της. Τὴν ἴδια μέρα, στὶς 4 Αὐγούστου, ποὺ οἱ ἡγέτες τῆς σοσιαλδημοκρατίας κλείνανε μιὰ συμμαχία μὲ τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸ ἐπιτελεῖο ἕνας μικρὸς ἀριθμὸς ἀγωνιστῶν συγκεντρώθηκε στὸ διαμέρισμα τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἀναλάβει τὴν πάλη ἐναντίον τοῦ πολέμου καὶ ἐναντίον τῆς πολεμικῆς πολιτικῆς τοῦ κόμματός τους. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἦταν ὁ Φρὰντς Μέρινγκ καὶ ὁ Ἰούλιος Κάρσκι. Αὐτὴ ἦταν ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἀνταρσίας ποὺ ἔμεινε στὴν ἱστορία γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα Σπάρτακος. Ἡ Κλάρα Τσέτκιν, ἀπὸ τὴ Στουττγκάρτη ὅπου βρισκόταν, προσχωρεῖ ἀμέσως στὴν ἀνταρσία. Σὲ λίγο ὁ Κὰρλ Λῆμπκνεχτ ἑνώνεται μαζί τους. Εἶχε γρήγορα ἀναγνωρίσει πόσο εἶχε ἀπατηθεῖ, πιστεύοντας ὅτι ἡ ἀπόφαση γιὰ τὶς πολεμικὲς πιστώσεις δὲν ἦταν παρὰ μιὰ παροδικὴ ἀδυναμία. Τώρα ἦταν ὅπως πάντα ἕτοιμος γιὰ τὶς ὁποιεσδήποτε συνέπειες τῆς πάλης.

Παντοῦ στὴ Γερμανία ὑπῆρχαν ἀγωνιστὲς ποὺ εἶχαν μείνει πιστοὶ στὸ σοσιαλισμό, ἰδιαίτερα στὰ ἐργατικὰ προάστια τοῦ Βερολίνου, στὴ Βυρτεμβέργη, στὴ Σαξωνία, στὴ Ρηνανία καὶ στὸ Ροὺρ καθὼς καὶ στὰ λιμάνια. Λίγο - λίγο, ψηλαφητὰ θὰ ξαναβρίσκονταν —παλιοὶ ἀγωνιστὲς ποὺ εἶχαν ζήσει τὴν ἐποχὴ τοῦ ἀντισοσιαλιστικοῦ νόμου, νέοι, γυναῖκες— καὶ θὰ ἄρχιζαν τὴν παράνομη πάλη ἐναντίον τοῦ πολέμου.

Γιὰ τὴ Ρόζα οἱ μῆνες ποὺ ἀκολουθοῦν θὰ εἶναι ἀπαίσιοι. Κάθε μέρα ἔπρεπε νὰ παρακολουθεῖ γεγονότα ποὺ τῆς προκαλοῦσαν ἀηδία καὶ ἀπέχθεια. Ἐκεῖνο ποὺ στὴν ἀρχὴ δὲν ἦταν γιὰ τοὺς ἡγέτες τῆς Διεθνοῦς παρὰ παθητικὴ ἐγκατάλειψη στὸ πεπρωμένο, ἔγινε γρήγορα ἕνας παράφορος πατριωτισμός. Ὅλες οἱ σοσιαλιστικὲς ἀξίες ποδοπατήθηκαν. Σὲ μιὰ νύχτα οἱ συντάκτες τῶν ἐφημερίδων λησμόνησαν ἐκεῖνα ποὺ ξέρανε μιὰ μέρα πρίν: ὅτι ὁ πόλεμος δὲν ἦταν οὔτε λαϊκὸς οὔτε ἀμυντικός, ὅτι ὅλες οἱ δυνάμεις εἶναι ὑπεύθυνες γιὰ τὴν ἔκρηξή του, ὅτι αὐτὸς ἐπιδιώκει κατακτητικοὺς σκοπούς, ὅτι αὐτὸς εἶναι προϊὸν βαθειῶν ἐνδοϊμπεριαλιστικῶν διαφορῶν. Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἑκατὸ φορὲς εἶχαν βεβαιώσει καὶ μὲ τὸ λόγο καὶ μὲ τὴν πένα ὅτι θὰ ἀγωνιστοῦν ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ πολέμου δίχως νὰ ὑπολογίσουν τὶς συνέπειες. Τώρα συσσωρεύανε ψέματα πάνω στὰ ψέματα. Ἁμιλλῶνταν μὲ τοὺς ἐθνικιστὲς στὴ ξενόφοβη προπαγάνδα. Ἐγκωμιάζανε τὸ κράτος ποὺ μέχρι χθὲς τοὺς κατεδίωκε, τὸν αὐτοκράτορα ποὺ τόσες φορὲς τοὺς εἶχε προσβάλει. Ἐπισφραγίσανε τὴν ἱερὴ ἕνωση ποὺ παρέδινε χειροπόδαρα δεμένους τοὺς ἐργάτες στοὺς καπιταλιστὲς γιὰ σκλάβους καὶ στὸ ἐπιτελεῖο γιὰ τροφὴ στὰ κανόνια. Καὶ κάθε μέρα ἔβλεπε νέες λιποταξίες ἀπὸ τὸ στρατόπεδο τῆς Διεθνοῦς. Ὅτι ὁ κενόδοξος Σάϊντεμαν θὰ ξεπερνοῦσε τὸν ἑαυτό του σὲ πατριωτικοὺς ὕμνους, ὅτι ὁ Σύντεκουμ θὰ μεταμορφωνόταν σὲ προπαγανδιστικὸ πράκτορα τοῦ γερμανικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ στὶς οὐδέτερες χῶρες, ὅτι οἱ παλιοί της ἀντίπαλοι, οἱ ἡγέτες τῶν συνδικάτων θὰ συναδελφώνονταν μὲ τοὺς μεγαλοβιομήχανους, αὐτὰ τὰ περίμενε καὶ αὐτὰ ἁπλῶς δυνάμωναν τὴν περιφρόνηση ποὺ ἀπὸ χρόνια αἰσθανόταν γι' αὐτούς. Ἀλλὰ ὁ Πλεχάνωφ, αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἄλλοτε καλοῦσε τοὺς ἐργάτες σὲ ἐπαναστατικὴ ἐξέγερση ἐναντίον τοῦ πολέμου, νὰ γίνει τώρα σημαιοφόρος τοῦ τσάρου ἐναντίον τῆς πρωσικῆς βαρβαρότητας; Ὁ Ἰούλιος Γκέντ, ὁ ἄκαμπτος μαρξιστής, μπῆκε στὴν πολεμικὴ κυβέρνηση τῆς Γαλλίας. Ὁ παλιὸς φίλος τῆς Ρόζας, ὁ Βαιγιάν, εἶχε μιὰ ὑποτροπὴ μπλανκιστικοῦ πατριωτισμοῦ καὶ ἔβλεπε ἐκ νέου τὴ Γαλλία σὰν τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐπαναστατικὸ ἔθνος. Ἕνας ἄλλος σύντροφος τῆς Ρόζας ἀπὸ τοὺς νεανικούς της ἀγῶνες ὁ Πάρβους εἶχε ἀπὸ καιρὸ μεταστραφεῖ. Αὐτὸς εἶχε ἐπιδοθεῖ στὴν κερδοσκοπία καὶ κατὰ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους εἶχε πλουτίσει στὴν ὑπηρεσία τῆς Τουρκίας. Τώρα ἦταν σύμβουλος τοῦ γερμανοῦ

ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ εἶχε ἀναλάβει τὴν ὀργάνωση τοῦ ἐμπορίου μὲ τὶς σκανδιναβικὲς χῶρες καὶ τὰ Βαλκάνια. Ὅταν τόλμησε νὰ ἐπισκεφτεῖ τὴ Ρόζα, αὐτὴ τὸ θεώρησε ὕβρη καὶ βαρειὰ προσβολὴ καὶ τὸν πέταξε ἔξω δίχως νὰ τοῦ πεῖ μιὰ λέξη. Ὁ Κούνωφ, ὁ ἀρχισυντάκτης τοῦ Vorwârts, μιὰ ἀπὸ τὶς «τίμιες πένες» μὲ τὶς ὁποῖες εἶχε ἀναλάβει τὸ 1905 τὴ σύνταξη τοῦ κεντρικοῦ ὀργάνου τοῦ κόμματος, συναγωνιζόταν τώρα μὲ τὸν αὐστριακὸ Ρέννερ ποιός καλύτερα νὰ συμβιβάσει τὸ μαρξισμὸ μὲ τὸν ἰμπεριαλισμό. Ὁ Παόυλ Λένς, ὁ παλιὸς ἀρχισυντάκτης τοῦ Leipziger Volkszeitung, αὐτὸς ποὺ θεωροῦνταν σὰν ἕνα εἶδος ὑπασπιστὴς τῆς Ρόζας, ἀφοῦ δίστασε γιὰ ἕνα μικρὸ διάστημα, πέρασε κατόπι στὸ στρατόπεδο τοῦ ἐχθροῦ, βλέποντας στὴν πολεμικὴ οἰκονομία, αὐτὴν τὴν ὀργανωμένη πείνα, τὴ νίκη τῆς σοσιαλιστικῆς ἰδέας καὶ στὸ γερμανικὸ πόλεμο ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας, «τοῦ δεσπότη τῆς παγκόσμιας ἀγορᾶς», τὴν ἐπανάσταση. Ὁ Κόνραντ Χαίνις, ὁ πιὸ ἐνθουσιώδης ὀπαδὸς τῆς ἀριστερᾶς, ξελαρυγγιαζόταν τώρα στοὺς δρόμους τραγουδώντας τὸ «Ντόϋτσλαντ, Ντόϋτσλαντ, ὕμπερ ἄλλες!». Ὁ Κάουτσκυ προσπαθοῦσε νὰ σκεπάσει τὴ ντροπὴ τοῦ σοσιαλισμοῦ μὲ κοινοτοπίες, σοφίσματα καὶ παραποιήσεις. Ὑπεστήριζε ὅτι δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ προσδιοριστεῖ ὁ χαρακτήρας τοῦ πολέμου, γιατὶ αὐτὸς εἶχε ξεσπάσει μὲ τρόπο ὄχι ὁμαλό. «Κανονικά, τὰ κράτη διατυπώνουν τὶς ἀπαιτήσεις τους, κατόπιν κηρύχνουν τὸν πόλεμο καὶ τέλος ἐπιστρατεύονται. Αὐτὴ τὴ φορὰ ἡ ἐπιστράτευση δὲν ἔγινε ἐξαιτίας τοῦ πολέμου, ἀλλὰ ὁ πόλεμος ἐξαιτίας τῆς ἐπιστράτευσης. Ἔτσι μετὰ τὴν ἔναρξη τοῦ πολέμου ἔπρεπε νὰ προσδιοριστοῦν οἱ σκοποὶ ποὺ αὐτὸς ἐπιδίωκε». Ἀποσιωποῦσε τὴν κατάρρευση τῆς Διεθνοῦς μ' αὐτὴ τὴ διαβόητη δήλωσή του: «Αὐτὴ δὲν εἶναι ἕνα ἀποτελεσματικὸ μέσο κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου. Εἶναι οὐσιωδῶς ἕνα ὄργανο εἰρήνης. Καὶ αὐτὸ μὲ διπλὴ ἔννοια: πάλη γιὰ τὴν εἰρήνη καὶ ταξικὴ πάλη κατὰ τὴ διάρκεια τῆς εἰρήνης!». Ἡ σοσιαλιστικὴ θεωρία παραιτοῦνταν ἔτσι οἰκειοθελῶς καὶ ἀπαιτοῦσε ἀπὸ τὴν ἐργατικὴ τάξη νὰ παραιτηθεῖ κι' αὐτὴ σὰν πολιτικὸς παράγων.

Ἡ ὀργάνωση τῆς ἀντίστασης ἐναντίον τῆς πολιτικῆς τοῦ πολέμου τῆς σοσιαλδημοκρατίας, αὐτὸ ἦταν γιὰ τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ τὸ πιὸ ἄμεσο καθῆκον της. Ἀγωνιζόταν πιὸ ἐντατικὰ ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ μέσα στὶς ὀργανώσεις τοῦ Βερολίνου, τόσο στὴ βάση, ὅσο καὶ στὰ διευθυντικὰ ὄργανα. Οἱ ἐπιτυχίες ἦταν πολὺ μεγαλύτερες ἀπ' ὅ,τι περίμενε μετὰ τὴ λιποταξία τῶν ἀνωτέρων καὶ τῶν μεσαίων στελεχῶν τοῦ κόμματος. Παντοῦ ὑπῆρχαν τουλάχιστον ἰσχυρὲς μειοψηφίες. Στὴ μεγάλη περιφέρεια τοῦ Νίντερμπαρνιμ ἡ πλειοψηφία τῶν μελῶν ἦταν μὲ τὴν ἀντιπολίτευση. Ἀλλὰ κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῆς διπλῆς λογοκρισίας, τῆς στρατιωτικῆς καὶ τῆς ἐσωκομματικῆς, αὐτὲς οἱ ἀντιδράσεις δὲ μποροῦσαν νὰ ἐκφραστοῦν. Στὶς ἐ-

παρχίες ἦταν δύσκολο νὰ διοχετευτοῦν οἱ ἰδέες καὶ τὰ ἐπιχειρήματα τῆς ἀντιπολίτευσης καὶ τὸ ἔδαφος ἔμενε ἐλεύθερο στοὺς ἐπιτήδειους ὑπερασπιστὲς τῆς ἐπίσημης πολιτικῆς τοῦ κόμματος. Ὑπῆρχαν ὅμως, ἐν πάσῃ περιπτώσει, στὴν κοινοβουλευτικὴ ὁμάδα ἕνδεκα ἄνθρωποι ποὺ εἶχαν ἐκφράσει τὴν ἀντίθεσή τους στὴν ψῆφο γιὰ τὶς πολεμικὲς πιστώσεις. Ἐὰν αὐτοὶ ἐκδηλώνανε δημόσια τὴν ἀντίθεσή τους, αὐτὸ θὰ ἀπέδειχνε σ' αὐτὲς τὶς μᾶζες ὅτι δὲν ἦταν μόνες καὶ θὰ ἔδειχνε στὸ ἐξωτερικὸ ὅτι στὴ Γερμανία ἔχει ἀρχίσει ἡ πάλη ἐναντίον τοῦ πολέμου. Ἡ Κλάρα Τσέτκιν, ἀργότερα, στὸν πρόλογό της σὲ μιὰ ἐπανέκδοση τῆς μπροσούρας Γιούνιους, μιλάει γιὰ τὶς προσπάθειες ποὺ μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια εἶχαν τότες καταβάλει:

> «Ἡ πάλη ἔπρεπε ν' ἀνοίξει μὲ μιὰ διαμαρτυρία ἐναντίον τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ψήφου γιὰ τὶς πολεμικὲς πιστώσεις. Αὐτὴ ἡ διαμαρτυρία ἔπρεπε νὰ συνταχτεῖ μὲ τρόπο ποὺ νὰ ἀποφεύγονται οἱ κίνδυνοι ἀπὸ τὶς ἰδιοτροπίες καὶ τὶς δολιότητες τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου καὶ τῆς λογοκρισίας. Ἐξάλλου δίναμε ἀναμφισβήτητα σημασία στὸ γεγονὸς ὅτι ἔπρεπε αὐτὴ ἡ διαμαρτυρία νὰ στηρίζεται στὴν ἀρχὴ σὲ ἕναν ἐπιβλητικὸ ἀριθμὸ γνωστῶν σοσιαλδημοκρατῶν ἀγωνιστῶν. Ἔτσι προσπαθούσαμε νὰ τὴ συντάξουμε μὲ τρόπο ποὺ νὰ μποροῦν νὰ ταχτοῦν ἀλληλέγγυοι μ' αὐτὴν ὅσο τὸ δυνατὸ περισσότερα ἀνώτερα στελέχη, ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἀσκοῦσαν στὰ λόγια πολὺ αὐστηρὴ καὶ ἀκόμα πολὺ ριζοσπαστικὴ κριτικὴ στὴν πολιτικὴ τῆς 4ης Αὐγούστου, στὸ ἐσωτερικὸ τῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας καὶ σὲ πιὸ μικροὺς κύκλους. Ὅλη αὐτὴ ἡ ἐπιφυλακτικότητα ποὺ μᾶς εἶχε πολὺ πονοκεφαλιάσει καὶ μᾶς εἶχε στοιχίσει πολὺ χαρτί, γράμματα, τηλεγραφήματα καὶ πολύτιμο χρόνο δὲν κατέληξε σὲ τίποτε. Ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς τοὺς βίαιους στὰ λόγια κριτικοὺς τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς πλειοψηφίας μόνον ὁ Κὰρλ Λῆμπκνεχτ ἐτόλμησε. Καὶ μαζὶ μὲ τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ, τὸν Φρὰντς Μέρινγκ καὶ μὲ ἐμένα ἀψηφήσαμε τὴν ἁγιοτάτη πειθαρχία τοῦ κόμματος, αὐτὴν ποὺ κατέστρεφε τοὺς χαρακτῆρες καὶ τὶς πεποιθήσεις».

Τὸ ἴδιο φαινόμενο ἐπαναλήφτηκε, ὅταν ἡ γερμανικὴ κυβέρνηση ζήτησε γιὰ δεύτερη φορὰ πολεμικὲς πιστώσεις στὸ Ράϊχσταγκ. Μιὰ ὁλόκληρη σειρὰ βουλευτῶν ἦταν στὴν ἀρχὴ ἕτοιμη νὰ ψηφίσει ἀνοικτὰ ἐναντίον τοῦ πολέμου. Ἀλλὰ ὅσο ἐπλησίαζε ἡ ἡμέρα τῆς ψήφου, τόσο ὅλο καὶ περισσότερο διαλυόταν αὐτὴ ἡ ὁμάδα. Οἱ δικαιολογίες ποὺ ἐπικαλοῦνταν αὐτοὶ οἱ ἥρωες γιὰ τὴν ἄρνησή τους νὰ περάσουν στὴ δράση, ἔφταναν μέχρι νὰ ὁμολογοῦν ἐντελῶς καθαρὰ τὴν προσωπική τους δειλία. Μποροῦμε νὰ φανταστοῦμε πόσο

μεγάλωνε ἡ περιφρόνηση τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ γιὰ τὸ ἀνθρώπινο πλάσμα. Τὴν ἡμέρα τῆς ψήφου δὲν ἔμεινε ἀπ' αὐτὴ τὴν ὁμάδα παρὰ μόνον ὁ Λῆμπκνεχτ ποὺ τόλμησε. Καὶ ἴσως ἦταν καλύτερα ἔτσι. Ἕνας μόνος, ἕνας μοναδικὸς ἄνθρωπος ἀνεβαίνει στὸ βῆμα τοῦ Ράϊχσταγκ καὶ καταγγέλλει τὴν ἐγκληματικὴ παραφροσύνη καὶ τοὺς ὑπεύθυνούς της. Στιγμὴ μεγάλη γιὰ ὁλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα. Αὐτὸ δείχνει τί σ' αὐτὲς τὶς στιγμὲς ἐνδιαφέρει πάνω ἀπὸ ὅλα: ἡ δύναμη καὶ ἡ σημασία τῆς προσωπικότητας. Τὸ ὄνομα τοῦ Λῆμπκνεχτ γίνεται σύμβολο, σύνθημα ἀνασυγκρότησης, περνάει στὰ χαρακώματα, ἐνθαρρύνει καὶ φλογίζει. Κάθε μέρα καὶ περισσότεροι ἀγωνιστὲς περνᾶν κάτω ἀπὸ τὴ σημαία τῆς πάλης ἐναντίον τοῦ πολέμου. Ἡ 2 Δεκεμβρίου 1914 εἶναι ἡ ἡμέρα ποὺ γεννιέται στὴ Γερμανία τὸ ἐπαναστατικὸ μέτωπο ἐναντίον τοῦ πολέμου. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἡμέρα ἡ ἕνωση μέσα στὴν πάλη τοῦ Κάρλ Λῆμπκνεχτ καὶ τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ ἔγινε ἀδιάρρηκτη.

Ἡ «Διεθνής»

Ἡ πολιτικὴ δραστηριότητα τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ σ' αὐτοὺς τοὺς μῆνες ἦταν πολὺ διαφορετικὴ ἀπ' αὐτὴν ποὺ τὴν ἴδια ἐποχὴ ἀνέπτυσσε ὁ Λένιν στὴν Ἑλβετία. Δὲν ὑπῆρχε μεταξύ τους διαφορὰ στὴ στάση ἀπέναντι τοῦ πολέμου καὶ στὴ σοσιαλιστικὴ γενικὰ πολιτική, ἀλλὰ στὴν ἐφαρμογὴ αὐτῆς τῆς πολιτικῆς στὶς συγκεκριμένες συνθῆκες ποὺ δροῦσαν. Ὁ Λένιν ζοῦσε στὴ μετανάστευση, σὲ μιὰ οὐδέτερη χώρα, σχεδὸν ἐντελῶς ἀπομονωμένος ἀπὸ τὶς ρωσικὲς μάζες. Δροῦσε γιὰ μιὰ μικρὴ ἐκλεκτὴ ὁμάδα ἀγωνιστῶν ποὺ εἶχαν μιὰ στέρεη θεωρητικὴ μόρφωση. Ἀπέρριπτε τὸ σύνθημα τῆς εἰρήνης: πολὺ ἀσαφές, πολὺ παθητικό, αὐτὸ τὸ σύνθημα παραπέμπει τὴν ἐργατικὴ τάξη στὴν καλὴ θέληση τῶν κυβερνήσεων, δηλαδὴ τῶν ὑπευθύνων τῆς σφαγῆς. Ἡ διεκδίκηση μιᾶς «δημοκρατικῆς εἰρήνης» δὲν ἀφήνει νὰ ἀνακαλυφτοῦν οἱ πραγματικὲς καὶ διαρκεῖς αἰτίες τῶν πολέμων. Ἐὰν θέλουμε νὰ σεβαστοῦμε τὴν ἀπόφαση τῆς Στουτγκάρτης καὶ ἂν θέλουμε πραγματικὰ «νὰ χρησιμοποιήσουμε τὴν οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ κρίση ποὺ δημιουργεῖ ὁ πόλεμος γιὰ νὰ ξεσηκώσουμε τὰ λαϊκὰ στρώματα καὶ νὰ ἐπιταχύνουμε τὴν πτώση τῆς καπιταλιστικῆς κυριαρχίας» τὸ βασικὸ καθῆκον εἶναι —σύμφωνα μὲ τὴν ὠμὴ διατύπωση τοῦ Λένιν— «ἡ μετατροπὴ τοῦ πολέμου σὲ ἐμφύλιο πόλεμο», ἡ προπαγάνδα, ἡ ὀργάνωση, ἡ προετοιμασία τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Ἐπιτίθονταν μὲ μιὰ ἰδιαίτερη διαιότητα ἐναντίον τοῦ Κάουτσκυ, ἴσως γιατὶ ὁ ἴδιος εἶχε τόσες αὐταπάτες στὸ παρελθὸν γι' αὐτὸν καὶ τὸν εἶχε ὑπερα-

σπίσει ἐναντίον τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ. Τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1914 ἔγραφε στὸν Σλιάπνικωφ:

> «Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ εἶχε δίκιο. Εἶχε καταλάβει ἀπὸ πολὺ πρὶν ὅτι ὁ Κάουτσκυ δὲν ἦταν παρὰ ἕνας χαμερπὴς κόλακας στὴ θεωρία, πιὸ ἁπλᾶ ἕνας χαμερπὴς κόλακας τῆς πλειοψηφίας τοῦ κόμματος, τοῦ ὀππορτουνισμοῦ. Δὲν ὑπάρχει τίποτε στὸν κόσμο ποὺ νὰ εἶναι περισσότερο ἐπιβλαβὲς καὶ περισσότερο ἐπικίνδυνο γιὰ τὴν ἠθικὴ αὐτονομία τοῦ προλεταριάτου, ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀπεχθὴ αὐτοϊκανοποίηση καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν εὐτελὴ ὑποκρισία τοῦ Κάουτσκυ, ποὺ παραμορφώνει τὰ πάντα καὶ θέλει νὰ καθησυχάσει μὲ σοφίσματα καὶ μὲ μιὰ δῆθεν ἐπιστημονικὴ φρασεολογία τὴν ἐργατικὴ συνείδηση ποὺ ἀφυπνίζεται».

Γιὰ τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἐπρόκειτο ἤδη νὰ ἐργαστεῖ μέσα στὶς μάζες, νὰ περάσει στὴ δράση, κι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ τὸ κάνει μὲ πολλὴ προσοχή. Ἔπρεπε νὰ βρεῖ τὰ σημεῖα ἐπαφῆς, νὰ ἀνακαλύψει τὶς ψυχολογικὲς συνθῆκες. Ὅ,τι ἔγραψε σ' αὐτοὺς τοὺς μῆνες καὶ ὅ,τι ἐξηγοῦσε στὶς ἀναρίθμητες συζητήσεις καὶ συγκεντρώσεις στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ κόμματος περιοριζόταν στὴν ἀνάλυση τῶν αἰτιῶν καὶ τοῦ χαρακτήρα τοῦ πολέμου, καθὼς ἐπίσης καὶ γιὰ τὴν πραγματικὴ ἔννοια τῆς πειθαρχίας στὸ κόμμα. Σ' αὐτὸ τὸ τελευταῖο ὑπεστήριζε ὅτι: «Ἡ πειθαρχία στὸ κόμμα στὸ σύνολό του, δηλαδὴ ἡ πειθαρχία στὸ πρόγραμμα του, εἶναι πάνω ἀπὸ ὁποιαδήποτε πειθαρχία σὲ ὁποιοδήποτε κομματικὸ ὄργανο. Ἡ πειθαρχία στὰ κομματικὰ ὄργανα ἐπιβάλλεται μόνον ὅταν αὐτὰ ἐνεργοῦν μέσα στὰ ὅρια τοῦ προγράμματος». Γι' αὐτὸ ἀπὸ ὅλους τοὺς βουλευτὲς μόνον ὁ Λῆμπκνεχτ σεβάστηκε τὴν πειθαρχία τοῦ κόμματος, ἀρνούμενος νὰ ψηφίσει τὶς πολεμικὲς πιστώσεις. Οἱ πιὸ βαρειὲς παραβάσεις τῆς πειθαρχίας, ἀπὸ τὴν ἔναρξη τοῦ πολέμου, γίνονταν συνεχῶς ἀπὸ τοὺς διευθύνοντες τὸ κόμμα κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου, «παραβάσεις τῆς πειθαρχίας, ποὺ συνίσταντο στὸ γεγονὸς ὅτι τὰ ἰδιαίτερα κομματικὰ ὄργανα μὲ δικές τους ἀποφάσεις προδίναν αὐθαίρετα τὴν ἀπόφαση τοῦ συνόλου τοῦ κόμματος, δηλαδὴ τοῦ προγράμματός του».

Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ περιορισμένη μόνον σ' αὐτὰ διαφωτιστικὴ ἐργασία δὲν μποροῦσε νὰ ἦταν ἐπαρκής. Ἔπρεπε νὰ ἐξηγηθοῦν στὸ βάθος τὰ προβλήματα καὶ νὰ ἀποκαλυφτοῦν γιὰ ἕνα εὐρύτερο κοινὸ οἱ πραγματικές τους ρίζες. Γι' αὐτὸ εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ μιὰ ἐπιθεώρηση. Ὕστερα ἀπὸ πολλὲς προσπάθειες καὶ πολλὲς ἀπογοητεύσεις, ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος τοῦ κόμματος στὸ Ντύσσελντορφ δέχτηκε νὰ ἀναλάβει αὐτὴ τὴν τολμηρὴ ἐπιχείρηση. Τὴν ἄνοιξη τοῦ 1915 κυκλο-

φορεῖ ἡ «Διεθνὴς» ὑπὸ τὴ διεύθυνση τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ καὶ τοῦ Φρὰντς Μέριγκ. Οἱ συνεργάτες της ἦταν ἡ Κλάρα Τσέτκιν, ὁ Αὔγουστος Ταλχάϊμερ, ἡ Καῖτε Ντοῦνκερ, ὁ Παόυλ Λάνγκε καὶ ὁ Χάϊνριχ Στρέμπελ. Τὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο τῆς ἐπιθεώρησης ἦταν πολὺ ὑψηλό. Ὁ Μέριγκ μελετοῦσε τὴ στάση τοῦ Μὰρξ καὶ τοῦ Ἔνγκελς πάνω στὰ ζητήματα τοῦ πολέμου καὶ κατέληγε σὲ συμπεράσματα γιὰ τὸ σημερινὸ πόλεμο. Ἡ Τσέτκιν πραγματευόταν τὴ θέση τῶν γυναικῶν ἀπέναντι τοῦ πολέμου. Ὁ Λάνγκε ἀνέλυε τὴν πολιτικὴ τῆς ἱερᾶς ἕνωσης τῶν συνδικάτων. Ὅπως σ' ὅλες τὶς νόμιμες δημοσιεύσεις τῆς ἀντιπολίτευσης, ἡ πάλη ἐναντίον τοῦ πολέμου γινόταν κυρίως μὲ τὴ μορφὴ τῆς κριτικῆς ἐναντίον τῆς κομματικῆς πολιτικῆς γιὰ τὸν πόλεμο, κι' αὐτὸ γιὰ νὰ προφυλάσσονται ἀπὸ τὴ λογοκρισία. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἔγραψε ἕνα ἄρθρο μὲ τὸ ὄνομά της: «Ἡ ἀνοικοδόμηση τῆς Διεθνοῦς» καὶ ἕνα ἄλλο μὲ τὸ ψευδώνυμο Μόρτιμερ: «Προοπτικὲς καὶ σχέδια». Μ' αὐτὸ ἔκανε μιὰ κριτικὴ σὲ ἕνα βιβλίο τοῦ Κάουτσκυ.

Στὸ πρῶτο της ἄρθρο ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ διεπίστωνε ὅτι ἡ γερμανικὴ σοσιαλδημοκρατία παραιτήθηκε πολιτικὰ τὴν 4η Αὐγούστου, ταυτόχρονα μὲ τὴν κατάρρευση τῆς Διεθνοῦς, κατάρρευση ποὺ δὲν ἔχει τὸ προηγούμενό της σ' ὅλη τὴν ἱστορία. Ἡ ἐναλλαγή: σοσιαλισμὸς ἢ ἰμπεριαλισμός, συνόψιζε μὲ ἀπόλυτο τρόπο τὸν πολιτικὸ προσανατολισμὸ τῆς ἐργατικῆς τάξης. Ἀλλὰ τὴ στιγμὴ ποὺ ἀπὸ ἱστορικὴ τάση αὐτὴ ἡ ἐναλλακτικὴ ἐκλογή, ἔγινε μιὰ πολιτικὴ πραγματικότητα, ἡ σοσιαλδημοκρατία ὑπέστειλε τὴ σημαία καὶ δίχως μάχη συνθηκολόγησε μπροστὰ στὸν ἰμπεριαλισμό. Ὁ Κάουτσκυ, ἀντιπρόσωπος τοῦ «μαρξιστικοῦ κέντρου», θεωρητικὸς τοῦ τέλματος, ἔχει προσφέρει μιὰ οὐσιώδη συμβολὴ σ' αὐτὴ τὴν κατάρρευση. Ὅταν ὁ Κάουτσκυ ἐξηγοῦσε ὅτι ἡ Διεθνὴς δὲν ἦταν ἕνα ὅπλο γιὰ τὸν καιρὸ τοῦ πολέμου, ὅταν ὁ Βίκτωρ Ἄντλερ μὲ ἐγκαρτέρηση ἔλεγε ὅτι κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου μόνον ἡ σιωπὴ ἁρμόζει στὸ σοσιαλισμό, εἴχαμε ἐδῶ μιὰ θεωρία οἰκειοθελοῦς εὐνουχισμοῦ. Αὐτὸ μ' ἄλλα λόγια θέλει νὰ πεῖ:

> «Στὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης θὰ εἴμαστε ὑπὲρ τῆς πάλης τῶν τάξεων στὸ ἐσωτερικὸ τῆς κάθε χώρας καὶ ὑπὲρ τῆς διεθνοῦς ἀλληλεγγύης στὸ ἐξωτερικό. Στὸν καιρὸ τοῦ πολέμου θὰ εἴμαστε ὑπὲρ τῆς ἀλληλεγγύης τῶν τάξεων στὸ ἐσωτερικὸ καὶ ὑπὲρ τῆς πάλης ἀνάμεσα στοὺς ἐργαζόμενους τῶν διαφόρων χωρῶν στὸ ἐξωτερικό! Ἡ ἱστορικὴ ἔκκληση τοῦ Κομμουνιστικοῦ Μανιφέστου μετὰ τὴ συμπλήρωσή της καὶ τὴ διόρθωσή της ἀπὸ τὸν Κάουτσκυ πρέπει τοῦ λοιποῦ νὰ διακηρύσσει: Προλετάριοι ὅλων τῶν χωρῶν, ἑνωθῆτε στὸν καιρὸ τῆς εἰ-

ρήνης καὶ κόφτε ὁ ἕνας τοῦ ἀλλουνοῦ τὸ λαιμὸ στὸν καιρὸ τοῦ πολέμου. Σήμερα: «Ὁ καθένας εἶναι ρῶσος, ὁ καθένας εἶναι γάλλος!», καὶ αὔριο ὅταν θὰ γίνει εἰρήνη: «Ἀγκαλιασθῆτε καὶ φιληθῆτε ἑκατομμύρια ἄνθρωποι σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη» (1). Γιατὶ ἡ Διεθνὴς εἶναι «οὐσιωδῶς ἕνα ὄργανο εἰρήνης, δὲν εἶναι ἕνα ἀποτελεσματικὸ ἐργαλεῖο μέσα στὸν πόλεμο».

Αὐτὴ ἡ πίκρα τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ, ποὺ ἐκφράζεται ἐδῶ μὲ σκληρὰ ἀποφθέγματα, χαρακτηρίζει ὅλα τὰ ἄρθρα της στὸν καιρὸ τοῦ πολέμου. Ἀλλὰ ταυτοχρόνως αὐτὴ χαράζει τὶς προοπτικὲς γιὰ τὸ μέλλον. Θὰ εἶναι παράλογο νὰ πιστέψουμε ὅτι ἡ Διεθνὴς μπορεῖ νὰ ξαναγίνει μετὰ τὸν πόλεμο ἡ ὀργάνωση τῆς ταξικῆς πάλης, ἐὰν δὲν ἀρχίσει μέσα στὸν πόλεμο νὰ ξαναγεννιέται πάνω στὸ ἔδαφος τῆς πάλης ἐναντίον τοῦ πολέμου. Αὐτὴ θὰ πρέπει εἴτε νὰ ἀναθεωρήσει στὸ μέλλον τὴν παλιὰ πολιτική της τῆς εἰρήνης, νὰ διακηρύξει τὴν ἁρμονία τῶν τάξεων καὶ νὰ ὑπερασπίσει τὰ ἰμπεριαλιστικὰ συμφέροντα τῆς μπουρζουαζίας, εἴτε νὰ ἐκκαθαρίσει ὅλη τὴ μετὰ τὴν 4η Αὐγούστου τακτική της. Τὸ πρῶτο βῆμα μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια εἶναι ἡ πάλη γιὰ τὴν εἰρήνη. Ἀλλὰ μιὰ πραγματικὴ πάλη καὶ ὄχι στομφώδεις δηλώσεις «ἐναντίον κάθε πολιτικῆς κατακτήσεων» ἐνῶ ἡ φιλοπόλεμη προπαγάνδα συνεχίζεται. Αὐτὰ τὰ ὡραῖα προγράμματα γιὰ τὸ μέλλον, γιὰ τὸν ἀφοπλισμό, τὴν κατάργηση τῆς μυστικῆς διπλωματίας, τὴ γενικὴ ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου μὲ τὶς ἀποικίες καὶ τὴν κοινωνία τῶν ἐθνῶν, δὲν ἔχουν τίποτε τὸ κοινὸν μὲ τὴν πάλη γιὰ τὴν εἰρήνη.

> «Ἐὰν ἡ κατάρρευση τῆς 4ης Αὐγούστου ἔχει ἀποδείξει κάτι, αὐτὸ τὸ κάτι εἶναι ἡ ἱστορικὴ καθολικὴ ἀλήθεια αὐτοῦ τοῦ διδάγματος: ἡ πραγματικὴ ἐγγύηση τῆς εἰρήνης, ὁ πραγματικὸς προμαχώνας ἐναντίον τῶν πολέμων δὲ βρίσκεται οὔτε στὶς εὐσεβεῖς εὐχές, οὔτε στὶς δῆθεν ἔξυπνες συνταγὲς ἢ στὶς κυρίαρχες τάξεις, ἀλλὰ ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον στὴ σταθερὴ θέληση τοῦ προλεταριάτου νὰ μείνει, παρὰ τὶς ὁποιεσδήποτε ἐπιθέσεις τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, πιστὸ στὴν ταξική του πολιτική, στὴ διεθνή του ἀλληλεγγύη... Ἐδῶ ἐπίσης δὲν ὑπάρχει παρὰ μιὰ ἐναλλαγή: ἢ Μπέτμανν - Χόλλβεγκ ἢ Λῆμπκνεχτ. Ἢ ὁ ἰμπεριαλισμὸς ἢ ὁ σοσιαλισμὸς μὲ τὴν ἔννοια τοῦ Μάρξ».

Στὸ τέλος τοῦ ἄρθρου της, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ προσδιορίζει τὴ βαθύτερη αἰτία τῆς χρεοκοπίας τῆς σοσιαλδημοκρατίας ὅπως

---

(1) Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν περίφημη «Ὠδὴ στὴ χαρὰ» τοῦ Σίλλερ

ἐπίσης καὶ τὸν ἀποφασιστικὸ παράγοντα γιὰ τὴν ἀναγέννηση τῆς Διεθνοῦς.

«Ἡ σοσιαλδημοκρατία στάθηκε ἱκανὴ νὰ προβλέψει μὲ τὴν αὐστηρότητα ἑνὸς φυσικοῦ ἐπιστήμονα τὴ μεγάλη σημερινὴ ἱστορικὴ δοκιμασία κι' ἀκόμα νὰ ἀποκαλύψει ὅλες τὶς οὐσιώδεις σχέσεις της. Ἀλλὰ τῆς ἔλειπε ἐντελῶς τὸ δεύτερο ζωτικὸ στοιχεῖο τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος: ἡ ἐνεργητικὴ θέληση ὄχι μόνο νὰ κατανοεῖ τὴν ἱστορία, ἀλλὰ ἀκόμα νὰ τὴν κάνει. Παρ' ὅλη τὴν παραδειγματικὴ θεωρητικὴ γνώση της καὶ παρ' ὅλη τὴ δύναμη τῆς ὀργάνωσής της, αὐτὴ παρασύρθηκε μέσα στὸν τυφώνα τῆς ἱστορίας καὶ σὲ ἐλάχιστο χρονικὸ διάστημα μεταμορφώθηκε σὲ ἕνα ἀκυβέρνητο ναυάγιο παραδομένο στοὺς ἀνέμους τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ ἐναντίον τῶν ὁποίων θὰ πρέπει νὰ ἀγωνιστεῖ γιὰ νὰ ξανάβρει τὸ νησὶ τῆς σωτηρίας, τὸ σοσιαλισμό...

Εἶναι μιὰ ἱστορικὴ κατάρρευση παγκόσμιας σημασίας ποὺ περιπλέκει καὶ ἐπικίνδυνα καθυστερεῖ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς ἀνθρωπότητος ἀπὸ τὴν καπιταλιστικὴ κυριαρχία... Ἡ Διεθνής, τὸ ἴδιο ὅπως καὶ ἡ εἰρήνη, τόσο ζωτικὰ ἀναγκαῖες γιὰ τὴν ἐργατικὴ τάξη, δὲν θὰ κάνουν ξανὰ τὴν ἐμφάνισή τους παρὰ μόνον ἐὰν τὸ προλεταριάτο θὰ εἶναι ἱκανὸ νὰ ἀσκήσει τὴν αὐτοκριτική του, ἐὰν πάρει συνείδηση τῆς δύναμής του. ...Ὁ δρόμος ποὺ ὁδηγεῖ σ' αὐτὴ τὴ δύναμη εἶναι ταυτόχρονα ὁ δρόμος ποὺ ὁδηγεῖ στὴν εἰρήνη καὶ στὴν ἀνοικοδόμηση τῆς Διεθνοῦς».

Αὐτὸ τὸ ἄρθρο εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον γιὰ νὰ ἐκτιμήσουμε τὴν τακτικὴ τῆς Λούξεμπουργκ αὐτὴ τὴν ἐποχή. Ὅλα τὰ πολιτικά της ἐπιχειρήματα ἦταν φανερὰ μὲ προσοχὴ ὑπολογισμένα τόσο γιὰ νὰ βρίσκονται μέσα στὰ περιθώρια ποὺ ἄφινε ἀκόμα ἐλεύθερα ἡ στρατιωτικὴ λογοκρισία ὅσο καὶ νὰ σταθεῖ ἀκριβῶς σ' ὅ,τι ἦταν ἀναγκαῖο, σ' ἐκεῖνο ποὺ τὰ ριζοσπαστικά του στοιχεῖα μποροῦσαν νὰ κατανοηθοῦν αὐτὴ τὴ στιγμή. Γι' αὐτὸ ἡ Ρόζα δὲν ἐξέφραζε ἐντελῶς τὸ βάθος τῆς σκέψης της. Διεπίστωνε τὴν κατάρρευση τῆς Διεθνοῦς. Περνοῦσε μὲ μερικὲς σκληρὲς φράσεις τοὺς ἡγέτες τοῦ κόμματος, τοὺς σοσιαλιμπεριαλιστὲς καὶ ἡ ἐπίθεσή της συγκεντρωνόταν προπαντὸς ἐναντίον τοῦ Κάουτσκυ. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι θεωροῦσε ἀναπόφευκτο τὸ σχίσμα μὲ τοὺς σοσιαλιστὲς τοῦ πολέμου, τόσο σὲ ἐθνικὸ ὅσο καὶ σὲ διεθνὲς πεδίο. Ἀλλὰ δὲν ἦταν διατεθειμένη νὰ κλείσει τὶς πόρτες καὶ δὲν ἄφηνε τὸν ἑαυτό της νὰ παρασυρθεῖ ἀπὸ ἐντυπώσεις τῆς στιγμῆς. Ὅσο ὑπῆρχε μιὰ ὁρισμένη ἐλευθερία στὸ κίνημα, ὅπως καὶ ὁρισμένες δυνατότητες στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ κόμματος, ἔπρεπε νὰ τὶς ἐκμεταλευτεῖ. Τὸ κύριο καθῆκον

τώρα εἶναι μιὰ ἀκάματη διαφωτιστικὴ ἐργασία γιὰ νὰ κατακτήσει ὅσο τὸ δυνατὸν εὐρύτερα τμήματα ἀπὸ τὴ βάση τοῦ κόμματος σὲ μιὰ διεθνιστικὴ πολιτική. Μιὰ τέτοια διαφωτιστικὴ ἐργασία εἶναι περισσότερο δυνατὴ στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ κόμματος παρὰ ἔξω ἀπ' αὐτό. Ἡ Ρόζα πίστευε τότες ὅτι ἡ ἀποφασιστικὴ ἐκκαθάριση θὰ γινόταν μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴ τῶν συντρόφων ἀπὸ τὸ μέτωπο. Τὸ γραφεῖο τοῦ κόμματος ἀπαντοῦσε στὴν αὐξανόμενη ἀντίσταση τῶν ἀγωνιστῶν μὲ τὴν προοδευτικὴ κατάργηση τῆς δημοκρατίας στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ κόμματος. Σ' αὐτὰ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ πολέμου, ἡ ὀροθεσία, ἀκόμα καὶ στὴ διεύθυνση τοῦ κόμματος, δὲν ἦταν ἐντελῶς καθαρή. Ἡ στάση τοῦ Κάουτσκυ ὅλο καὶ περιστερο τὴν ἔπειθε ὅτι αὐτὸς ἦταν χαμένος γιὰ τὸ αὐριανὸ ἐπαναστατικὸ κόμμα. Ἀλλὰ ἀνάμεσα στὰ διευθύνοντα στελέχη καὶ ἀνάμεσα ἀκόμα καὶ στοὺς βουλευτὲς ὑπῆρχαν πολλοὶ ἀναποφάσιστοι. Ὑπῆρχε δηλαδὴ ἀκόμα πιθανότητα νὰ ἐξελιχτοῦν πρὸς τὰ ἀριστερὰ κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῶν γεγονότων. Ἔτσι ἡ Ρόζα ἀναζητοῦσε μιὰ συμμαχία μὲ τὴν ὁμάδα Γεωργίου Λέντεμπουρ, Οὔγκο Χάαζε καὶ Ἀδόλφου Χόφφμαν, παρ' ὅλο ποὺ αὐτοὶ ἀρνοῦνταν νὰ καταλήξουν στὰ συμπεράσματα ποὺ αὐτὴ θεωροῦσε ἀναγκαῖα. Γιὰ μιὰ τέτοια πολιτικὴ ἔπρεπε σ' ὁρισμένες περιπτώσεις νὰ ὑποχωρεῖ καὶ νὰ κάνει παραχωρήσεις σὲ ὀργανωτικὰ ζητήματα, πιθανῶς ἔπρεπε νὰ παραιτεῖται ἀπὸ ὁρισμένες πολιτικὲς ἐνέργειες, ἀλλὰ ὑπὸ τὸν ἀπόλυτο ὅρο νὰ μὴ παρεμβάλλεται κανένα ὅριο στὴν προπαγανδιστικὴ της δραστηριότητα, νὰ ἀσκεῖ πολεμικὴ δίχως ἐπιφυλάξεις στὴ φιλοπόλεμη πολιτικὴ τοῦ γραφείου τοῦ κόμματος, ὅπως ἐπίσης καὶ νὰ ἀποκαλύπτει δημόσια κάθε ἀναποφασιστικότητα μέσα στὶς γραμμὲς τῆς ἀντιπολίτευσης. Σ' ὅλα αὐτὰ εὕρισκε σύμφωνο τὸ Λένιν.

Στὸ γενικὸ προσανατολισμὸ τῆς προπαγάνδας, φαίνεται ὅμως ὅτι ὑπῆρχαν διαφορὲς ἀνάμεσα στὸ Λένιν καὶ στὴ Ρόζα. Ὁ Λένιν ἀπέρριπτε ἀποφασιστικὰ τὸ σύνθημα τῆς «εἰρήνης». Ἡ Ρόζα, ἀντίθετα, τὸ ἔθετε στὸ κέντρο τῆς πολιτικῆς της δράσης. Ἀλλὰ διαρρήδην κατεδίκαζε τὴν ἔκκληση στὶς κυρίαρχες τάξεις καὶ σ' αὐτὴν τὴν ἔκκληση ὁ Λένιν ἔβλεπε τὴν παγίδα αὐτοῦ τοῦ συνθήματος. Ἡ Ρόζα μιλοῦσε μόνον γιὰ ταξικὴ πάλη καὶ ὄχι γιὰ ἐπανάσταση, οὔτε γιὰ ἐμφύλιο πόλεμο ὅπως μιλοῦσε ὁ Λένιν. Ἀλλὰ ἐξηγοῦσε καθαρὰ ὅτι μιὰ εἰρήνη ποὺ νὰ ἀνταποκρίνεται στὰ συμφέροντα τῆς προλεταριακῆς τάξης δὲ μποροῦσε νὰ ἐπιτευχθεῖ παρὰ μὲ τὴν κατάληψη τῆς ἐξουσίας.

Στὸ ἄρθρο της «Προοπτικὲς καὶ σχέδια» ἡ Ρόζα κάνει κριτικὴ σὲ ἕνα ἔργο τοῦ Κάουτσκυ καὶ ἰδιαίτερα στὶς ἰδέες του γιὰ τὸν ἰμπεριαλισμό. Ἀπορρίπτει ἀποφασιστικὰ τὴ συνταύτιση τῆς «σύγχρονης δημοκρατίας» καὶ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ καθεστῶτος μὲ τοὺς σοσιαλιστικοὺς σκοπούς: «Ἡ σοσιαλδημοκρατία ἔχει πάντα ὑπο-

στηρίξει ὅτι δημοκρατία πλήρης καὶ ὁλόκληρη, πραγματική καὶ οὐσιαστική, καὶ ὄχι τυπική, δὲ μπορεῖ νὰ ἐννοηθεῖ παρὰ μόνον ὅταν πραγματοποιηθεῖ ἡ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἰσότητα, δηλαδὴ ἕνα σοσιαλιστικὸ καθεστώς. Ἡ «δημοκρατία» τοῦ ἐθνικοῦ ἀστικοῦ κράτους εἶναι πάντα σὲ τελευταία ἀνάλυση περισσότερο ἢ λιγότερο μιὰ ὀφθαλμαπάτη».

Τὸ πρῶτο τεῦχος τῆς ἐπιθεώρησης «Ἡ Διεθνὴς» ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ ἀρχὴ μιᾶς συστηματικῆς μελέτης ὅλων τῶν προβλημάτων ποὺ ὁ πόλεμος ἔθεσε γιὰ τὸ ἐργατικὸ κίνημα. Καὶ ἦταν μιὰ ἀρχὴ γεμάτη φλόγες. Ἡ στρατιωτικὴ λογοκρισία κατάλαβε τὸν κίνδυνο: ἀπὸ τὸ πρῶτο τεῦχος ἡ ἐπιθεώρηση ἀπαγορεύεται καὶ ὁ εἰσαγγελέας ἀπαγγέλλει μιὰ κατηγορία ἐπὶ ἐσχάτη προδοσία ἐναντίον τοῦ Μέριγκ, τῆς Λούξεμπουργκ, τῆς Τσέτκιν, τοῦ ἐκδότου καὶ τοῦ τυπογράφου.

Ἕνα χρόνο στὶς γυναικεῖες φυλακὲς

Ὅταν, τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1915, ἡ «Διεθνὴς» κυκλοφόρησε, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἐξέτιε ἤδη ἀπὸ πρὶν δυὸ μῆνες τὴν ποινὴ ποὺ τῆς εἶχε ἐπιβάλει πρὶν ἕνα χρόνο τὸ δικαστήριο τῆς Φραγκφούρτης. Πρὶν ἀκόμα ἀπὸ τὸν πόλεμο εἶχε ἀρρωστήσει καὶ ἡ κατάστασή της εἶχε ἐπιδεινωθεῖ τόσο πολὺ ποὺ πέρασε ὅλο τὸ χειμώνα στὸ νοσοκομεῖο. Γιὰ λόγους λοιπὸν ὑγείας τὴν εἶχαν ἀφήσει ἐλεύθερη μὲ μιὰ προθεσμία μέχρι τῆς 31 Μαρτίου 1915 ὁπότε ἔπρεπε νὰ ξαναμπεῖ στὴ φυλακή. Στὶς 19 Φεβρουαρίου εἶχε ἀποφασίσει νὰ πάει μαζὶ μὲ τὴν Κλάρα Τσέτκιν στὴν Ὁλλανδία γιὰ νὰ παρακολουθήσουν τὶς τελευταῖες προετοιμασίες γιὰ τὴ σύγκληση μιᾶς διεθνοῦς συνδιάσκεψης γυναικῶν καὶ γιὰ νὰ ἀποκαταστήσουν τοὺς διεθνεῖς δεσμούς, ὅταν ξαφνικά, τὴν παραμονὴ τῆς ἀναχώρησης, συλλαμβάνεται καὶ μεταφέρεται στὶς γυναικεῖες φυλακὲς τῆς Μπαρνιμστράσσε, στὸ Βερολῖνο. Αὐτὴ ἡ ἐπικίνδυνη ἐπαναστάτρια ἔπρεπε νὰ ταφεῖ ζωντανὴ σ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου. Πράγματι αὐτὴ ἦταν ἡ ἀρχὴ τῆς πολύχρονης κάθειρξης ποὺ κράτησε, μὲ μιὰ βραχεῖα διακοπή, μέχρι τὴν ἐπανάσταση.

Ἡ Ρόζα περιέγραψε τὴν πρώτη μέρα τῆς φυλάκισής της, μὲ τὸ τόσο χαρακτηριστικὸ ὕφος της, σὲ ἕνα της γράμμα στὴ φίλη της καὶ γραμματέα της Ματθίλδη Ζακόμπ:

> «Ἡ μεταφορά μου μὲ τὴν «κλούβα» δὲ μοῦ ἔκανε ἐντύπωση. Εἶχα ἤδη κάνει ἀκριβῶς τὸ ἴδιο ταξίδι στὴ Βαρσοβία. Ἡ δμοιότητα ἦταν τόσο χτυπητὴ ὥστε μοῦ γέννησε μερικὲς ἀ-

στεῖες ἰδέες. Ὑπῆρχε ὅμως καὶ μιὰ διαφορά. Οἱ Ρῶσοι χωροφύλακες ποὺ μὲ συνόδευαν μοῦ συμπεριφέρονταν μὲ πολὺ σεβασμὸ ἐπειδὴ ἤμουν «πολιτική». Ἀντίθετα οἱ βερολινέζοι ἀστυνομικοὶ μοῦ δηλώνανε πὼς λίγο σκοτίζονταν γιὰ τὸ τί εἶμαι καὶ μὲ στοιβάξανε στὸ ἴδιο ἁμάξι μὲ τὶς νέες μου «συνάδελφες». Τώρα αὐτὰ εἶναι ἀσήμαντα πράγματα. Μὴν ξεχνᾶτε ποτὲ ὅτι πρέπει νὰ παίρνουμε τὴ ζωὴ ὅπως εἶναι μὲ ψυχικὴ ἠρεμία καὶ γαλήνη. Καὶ σὲ σᾶς ποὺ ἔχετε μιὰ τόσο ὑπερβολικὴ ἰδέα γιὰ τὸν ἡρωϊσμό μου, θὰ σᾶς ὁμολογήσω μὲ πραγματικὴ συντριβὴ ὅτι ὅταν γιὰ δεύτερη φορὰ τὴν ἴδια μέρα μὲ γδύσανε καὶ μὲ ψάχνανε, δὲ μποροῦσα παρὰ μὲ πολὺ κόπο νὰ κρατήσω τὰ δάκρυά μου. Φυσικὰ ἔβραζα μέσα μου ἀπὸ λύσσα γιὰ μιὰ τέτοια ἀδυναμία κι' ἀκόμα βρίσκομαι σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση. Καὶ ἐκεῖνο ποὺ τὸ πρῶτο βράδυ μὲ ἔκανε νὰ ἀγανακτῶ, δὲν ἦταν τόσο τὸ κελλὶ τῆς φυλακῆς ἢ ὁ ἀπότομος χωρισμός μου ἀπὸ τοὺς ζῶντες, ἀλλὰ —μαντέψτε— τὸ γεγονὸς ὅτι θὰ κοιμώμουν δίχως νυχτικὸ καὶ δίχως νὰ χτενίσω τὰ μαλλιά μου. Καὶ ἀφοῦ πάντα στοὺς κλασσικοὺς πρέπει νὰ βρίσκουμε κάτι ἀνάλογο, θυμηθῆτε τὴν πρώτη σκηνὴ ἀπὸ τὴν «Μαρία Στιούαρτ» ὅταν τῆς παίρνουν τὰ κοσμήματα: «Ὅταν τῆς παίρνανε αὐτὰ τὰ μικρὰ στολίδια τῆς ζωῆς», λέει ἡ Λαίδη Κέννεντυ, «ἦταν γι' αὐτὴν πιὸ σκληρὸ ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὶς μεγάλες δοκιμασίες ποὺ εἶχε ὑποφέρει». (Βρὲς τὸ ἀκριβὲς χωρίο στὸ Σίλλερ, ποὺ περιγράφει τὴ σκηνὴ καλύτερα ἀπὸ μένα). Ἀλλὰ τὰ ἔχω χαμένα; Ὁ θεὸς νὰ τιμωρήσει τὴν Ἀγγλία (1) καὶ νὰ μὲ συγχωρέσει καὶ ἐμένα ποὺ συγκρίνω τὸν ἑαυτό μου μὲ μιὰ ἀγγλίδα βασίλισσα».

Ἡ φυλακὴ αὐτὴ τὴ φορὰ στενοχωροῦσε περισσότερο τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ. Σ' ἕνα της γράμμα στὸ Ντίφενμπαχ τὸ Νοέμβρη ἔγραφε: «Ἀπὸ ἕξι μῆνες τώρα ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι βρίσκομαι ἐδῶ σὲ πανηγύρι. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ τιμὴ σήμερα μοῦ βαραίνει στὸ στῆθος ὅμοια ὅπως βαραίνει σὲ σᾶς ὁ Σιδηροῦς Σταυρός». Ἤξερε πόσο τὴν εἶχαν ἀνάγκη ἔξω. Φαίνεται ὅτι στὴν ἀρχὴ εἶχε στὴ φυλακὴ μιὰ ὁρισμένη ἐλευθερία κινήσεων. Μπόρεσε ὄχι μόνον νὰ γράψει κρυφὰ τὴ «μπροσούρα Γιούνιους» ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν περάσει ἔξω μέχρι τὸν Ἀπρίλη 1915. Κατόπιν ὅμως γιὰ ἕξι ὁλόκληρους μῆνες δὲν μπόρεσε οὔτε μιὰ γραμμὴ νὰ περάσει ἀπὸ τὰ κάγκελλα τῆς φυλακῆς της. Ἴσως οἱ συνθῆκες τῆς φυλακῆς της ἐπιδεινώθηκαν γιατὶ

(1) Ἔκφραση ποὺ χρησιμοποιοῦνταν κατὰ τὸν πόλεμο ἀπὸ τοὺς γερμανοὺς πατριῶτες.

σὲ μιὰ σύγκρουσή της μὲ ἕναν ἀξιωματικὸ τῆς ἀστυνομίας ἡ Ρόζα, ἀντὶς γιὰ ἀπάντηση σὲ μιὰ ἀναιδὴ φράση του, τοῦ πέταξε ἕνα βιβλίο στὸ κεφάλι. Πλήρωσε αὐτή της τὴν πράξη μὲ μιὰ νέα ποινή.

Μποροῦμε νὰ φανταστοῦμε πόσο αὐτὴ ἡ ζωὴ στὴ φυλακὴ τὴν ἐβάραινε. Μὲ πόση ἀνυπομονησία ἔσερνε τὶς ἀλυσίδες της. Ἔξω ἡ παγκόσμια σφαγὴ μὲ τὰ θύματά της καὶ τοὺς πόνους της, τὴν ὅλο καὶ μεγαλύτερη πεῖνα τῶν μαζῶν καὶ τὴν κατάρρευση τοῦ ἠθικοῦ. Κάθε μέρα ἀναγγέλλονταν νίκες τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων, ἀλλὰ πουθενὰ δὲ φαινόταν τὸ τέλος τοῦ πολέμου. Ἡ ἐπίσημη διεύθυνση τοῦ κόμματος, εἶχε ἀπὸ καιρὸ ἀφήσει κάθε ἐπιφύλαξη καὶ ὁ ἐθνικισμὸς ἔκανε θραύση μέσα στὶς γραμμὲς τῆς σοσιαλδημοκρατίας. Ἤδη τρεφόταν μὲ τὶς ἐλπίδες τῶν κατακτήσεων. Τὸ 1915 ἦταν ὁ χρόνος ὁ πιὸ μαῦρος γιὰ τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα. Ἡ ἀντιπολίτευση, στοὺς κόλπους τῆς ὁποίας οἱ ὀπαδοὶ τῆς Ρόζας ἐργάζονταν ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ κέντρου τοῦ κόμματος, δὲν ἐσημείωνε καμιὰ πρόοδο. Ἐὰν ἡ Ρόζα μποροῦσε στὴ φυλακή της νὰ βλέπει ὅ,τι ἐδημοσίευε αὐτὴ ἡ ἀντιπολίτευση, θὰ ἔπρεπε βαθειὰ νὰ ἀπογοητευτεῖ ἀπὸ τὴν ἀτονία τῶν ἰδεῶν. Εἴχαμε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1915 ἕνα βῆμα ἐμπρός. Μιὰ αἴτηση στὸ γραφεῖο τοῦ κόμματος ὑπογραφόταν σχεδὸν ἀπὸ χίλια στελέχη. Ἀλλὰ κι' ἀπ' αὐτὴ τὴν αἴτηση ἔλειπαν ἡ ὁρμή, οἱ μεγάλες προοπτικές, ἡ θέληση γιὰ δράση. Ἡ διεθνὴς συνδιάσκεψη τῶν γυναικῶν ποὺ μὲ πρωτοβουλία τῆς Κλάρας Τσέτκιν εἶχε συνέλθει στὴ Βέρνη τὸ Μάρτη τοῦ 1915, πολὺ λίγη ἀπήχηση εἶχε. Μόνον ἡ διεθνὴς σοσιαλιστικὴ συνδιάσκεψη τοῦ Τσίμμερβαλντ (Σεπτέμβριος 1915) ἔδωσε μιὰ νέα ὁρμὴ στὸ κίνημα. Τὸ Τσίμμερβαλντ ἦταν ἡ ἀρχὴ τοῦ διεθνοῦς κινήματος ἐναντίον τῆς πολιτικῆς τοῦ πολέμου. Στὸ Βερολίνο τὸν Ὀκτώβρη οἱ γυναῖκες κατεβαίνουν στοὺς δρόμους διαμαρτυρόμενες γιὰ τὴν ἀκρίβεια τῆς ζωῆς. Ἦταν φανερὸ ὅτι οἱ μᾶζες ἄρχιζαν νὰ ταράζονται στὴ σκέψη ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑποφέρουν ἕνα νέο πολεμικὸ χειμώνα.

Ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ βοηθήσουν μὲ τὸ δυναμισμό τους τὸ κίνημα λείπανε. Καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα ἔλειπε ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ καὶ μαζί της λείπανε καὶ σχεδὸν ὅλοι οἱ κυριότεροι συναγωνιστές της. Ὁ Κὰρλ Λῆμπκνεχτ εἶχε σταλεῖ στὸ μέτωπο σὰν στρατιώτης σὲ «τάγμα ἐργασίας». Δὲν μποροῦσε νὰ ἐπεμβαίνει ἄμεσα παρὰ κατὰ τὶς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς. Ἐκεῖ ὑπέβαλε τότες στὴν κυβέρνηση μιὰ ὁμοβροντία «μικρῶν ἐρωτήσεων». Μ' αὐτὸ τὸ μόνο ὅπλο ποὺ τοῦ ἔμεινε ξεσκέπαζε τοὺς σκοποὺς καὶ τὶς μέθοδες τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ. Καὶ προσπαθοῦσε αὐτὰ νὰ φτάνουν στὰ αὐτιὰ τῶν μαζῶν. Κυκλοφοροῦσε μερικὲς προκηρύξεις ποὺ ἡ διαύγειά τους καὶ ὁ ἐπιθετικός τους τόνος συγκλονίζανε τὴν ἀπάθεια τοῦ λαοῦ. Τὸ κείμενο μιᾶς ἀπ' αὐτὲς ἦταν: «Ὁ κύριος ἐχθρὸς εἶναι μέ-

σα στὴ χώρα μας!». Ἡ Κλάρα Τσέτκιν εἶχε συλληφθεῖ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1915 καὶ ὅταν τὸν Ὀκτώβρη τὴν ἄφησαν ἐλεύθερη ἦταν βαριὰ ἄρρωστη. Στὸ Βερολίνο ὁ Βίλχελμ Πήκ, ὁ Ἔρνστ Μέγερ, ὁ Οὔγκο Ἐμπερλάϊν, στὴ Στουττγκάρτη ὁ Φρίντριχ Βέστμεγερ (1) εἶχαν συλληφθεῖ.

Τὰ νέα ποὺ θὰ ἐνεθάρρυναν ἦταν πολὺ σπάνια. Ἀντίθετα ἦταν πάρα πολλὰ καὶ πάρα πολὺ ὀδυνηρὰ τὰ μοιραῖα νέα ποὺ φτάνανε μέχρι τὸ κελὶ τῆς Λούξεμπουργκ. Αὐτὴ δεχόταν στωϊκὰ ὅλα αὐτὰ τὰ κτυπήματα: «Εἶμαι σὲ κατάσταση νὰ καταπίνω μὲ πλήρη γαλήνη τὰ πάντα». Ἔπεσε ὁλόκληρη στὴν ἐργασία, ἔγραψε τὴν «Ἀντικριτική» της στὸ ζήτημα τῆς συσσώρευσης, ἐργάστηκε στὴν «Εἰσαγωγὴ στὴν πολιτικὴ οἰκονομία» καὶ ἄρχισε νὰ μεταφράζει τὶς ἀναμνήσεις τοῦ Κορολένκο.

Τὰ τέλη τοῦ 1915 ἡ πόρτα τοῦ κελλιοῦ της φαίνεται νὰ μισοάνοιξε καὶ πάλι λίγο. Ἔτσι μπόρεσε νὰ ἀποκαταστήσει μιὰ μυστικὴ ἀλληλογραφία μὲ τὸν Κὰρλ Λῆμπκνεχτ, τῆς ὁποία μερικὰ ἀποσπάσματα διατηροῦνται. Ἀμέσως ἀνέπτυξε τὴν πολιτική της πρωτοβουλία. Ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν Κὰρλ ἔμειναν σύμφωνοι ὅτι ἡ συμμαχία μὲ τοὺς «ἑτοιμόρροπους βρυκόλακες» τοῦ κέντρου τοῦ κόμματος, εἶχε γίνει ἕνα φρένο στὴν ἐπαναστατικὴ προπαγάνδα καὶ δράση. Ἔρριξε τὴν ἰδέα μιᾶς ἐθνικῆς συνδιάσκεψης τῆς ἀριστερᾶς ἡ ὁποία πράγματι συνῆλθε στὸ Βερολίνο τὴν 1η Ἰανουαρίου 1916. Ἡ ὀργάνωση ἔγινε περισσότερο σταθερὴ καὶ ὁ τίτλος τοῦ Σπάρτακου ποὺ εἶχε χρησιμοποιηθεῖ γιὰ τὶς ἐκδόσεις ἔδωσε τώρα τὸ ὄνομα του στὴ νέα ὀργάνωση. Στὴ φυλακὴ ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ εἶχε ἐπεξεργασθεῖ μιὰ σειρὰ «Θέσεων» ποὺ ἀπετέλεσαν τὴν προγραμματικὴ βάση τῆς ὀργάνωσης γιὰ ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου. Αὐτὲς τὶς πέρασε ἔξω ἀπὸ τὴ φυλακὴ δίχως νὰ πάρουν εἴδηση οἱ δεσμοφύλακές της.

Τὰ τέλη Ἰανουαρίου 1916 ἡ Ρόζα ἀφέθηκε ἐλεύθερη. Ἐλεύθερη φυσικὰ κάτω ἀπὸ τὸ καθεστὼς τῆς πρωσσικῆς στρατιωτικῆς δικτατορίας. Οἱ γυναῖκες τοῦ Βερολίνου ἀνάμεσα στὶς ὁποῖες εἶχε ἀγωνιστεῖ καὶ οἱ ὁποῖες τῆς εἶχαν μείνει πιστὲς ἤθελαν νὰ ἐκδηλώσουν τὸ σεβασμό τους καὶ τὴ στοργή τους. Προετοίμασαν μιὰ δεξίωση γεμάτην χαρά, συμπάθεια καὶ εὐγνωμοσύνη. Κατόπιν οἱ φίλοι διαδέχονταν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Ἀπ' αὐτὴ τὴν πρώτη μέρα ἡ Ρό-

---

(1) Ὁ Βέστμεγερ ἦταν ἀπὸ τὸν στενὸ κύκλο τῶν φίλων τῆς Κλάρας Τσέτκιν καὶ τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ. Αὐτὸς διηύθυνε τὴν ἀριστερὴ πτέρυγα στὴ Βυρτεμβέργη. Ἦταν ἕνας ἀγωνιστὴς ἀκαταπόνητος καὶ μὲ πλατιοὺς ὁρίζοντες. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἔναρξη τοῦ πολέμου αὐτὸς εἶχε κάμει τὴ διατύπωση: «Ὁ κύριος ἐχθρὸς εἶναι μέσα στὴ χώρα μας!». Πέθανε κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου.

ζα δὲν θὰ γνώριζε πλέον οὔτε ἀνάπαυση οὔτε ἄνεση. Μόνον ἡ φιλολογικὴ δραστηριότητα τῆς ἐπέτρεπε νὰ παίρνει λίγο ἀνάσα. Ἔπρεπε νὰ συγκεντρώσει ὅλη της τὴν ἐνεργητικότητα γιὰ νὰ πραγματοποιήσει τὸ μάξιμουμ μὲ τὶς ἐλαττωμένες δυνάμεις της. Χρησιμοποίησε ὅλες της τὶς δυνάμεις δίχως ὑπολογισμὸ μέχρι ποὺ οἱ πόρτες τῆς φυλακῆς ἀνοίξανε γιὰ νὰ ξαναμπεῖ καὶ νὰ ξαναταφεῖ καὶ πάλι σ' αὐτήν.

Ἡ μπροσούρα Γιούνιους

Βγαίνοντας ἀπὸ τὴ φυλακὴ ἡ Ρόζα ξαναβρῆκε τὰ χειρόγραφα τῆς μπροσούρας της πάνω «Στὴν κρίση τῆς σοσιαλδημοκρατίας». Οἱ τεχνικὲς δυσκολίες γιὰ τὶς παράνομες ἐκδόσεις καὶ ἡ σύλληψη ἢ ἡ ἐπιστράτευση τῆς πλειοψηφίας τῶν ἀγωνιστῶν καὶ τῶν συμπαθούντων δὲν εἶχαν ἐπιτρέψει ὡς τότε τὴν ἐκτύπωσή της. Αὐτὰ τὰ ἐμπόδια γρήγορα τώρα ὑπερνικήθηκαν καὶ ἡ μπροσούρα κυκλοφόρησε τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1916, ἕνα χρόνο δηλαδὴ ἀπὸ τὴ σύνταξή της. Παρ' ὅλο ποὺ ἡ κυκλοφορία γινόταν ἀναγκαστικὰ μυστικά, οἱ ἐπανεκδόσεις διαδέχονταν ἡ μιὰ τὴν ἄλλη. Αὐτὴ ἡ μπροσούρα ἔγινε ἕνα ἀπαραίτητο ὄργανο γιὰ χιλιάδες παράνομους ἀγωνιστές.

Ἡ Ρόζα ἤθελε νὰ τὴν ὑπογράψει μὲ τὸ ὄνομά της. Ἀλλὰ οἱ φίλοι της κατόρθωσαν νὰ τὴν πείσουν ὅτι αὐτὴ ἡ θαρραλέα της χειρονομία δὲν θὰ μποροῦσε καθόλου νὰ ἀντισταθμίσει τὴ ζημιὰ ποὺ θὰ εἶχε τὸ κίνημα ἀπὸ μιὰ νέα σύλληψή της. Ἔτσι πῆρε τὸ ψευδώνυμο τοῦ Γιούνιους, αὐτοῦ τοῦ μεγάλου ὑπερασπιστὴ τοῦ ἀγγλικοῦ Συντάγματος ἐναντίον τῶν ἀπολυταρχικῶν προσβολῶν τοῦ Γεωργίου τοῦ 3ου δίνοντας μιὰ νέα λάμψη σ' αὐτὸ τὸ ὄνομα: εἶχε τὴν ἴδια μ' αὐτὸν γνώση τῆς πολιτικῆς πραγματικότητας, τὴν ἴδια ὁρμὴ στὶς ἐπιθέσεις της, τὴν ἴδια πειστικότητα τῆς ἐπιχειρηματολογίας της, τὴν ἴδια δύναμη καὶ τὴν ἴδια χάρη στὸ ὕφος, μόνον ποὺ τῆς Ρόζας εἶχε περισσότερο διαιότητα καὶ περισσότερο πάθος. Ἦταν στὸ μέτρο τῶν γεγονότων ποὺ κι' αὐτὰ ἐπίσης ἦταν τόσο περισσότερο τερατώδη!

Ἡ Ρόζα περιγράφει σ' αὐτὴ τὴ μπροσούρα αὐτὸν τὸν κόσμο, στὸν ὁποῖον ἡ γενικὴ σφαγὴ ἔχει γίνει ἕνα καθημερινὸ διαρκὲς ἔργο. Οἱ ἐμπορικὲς ὑποθέσεις εὐδοκιμοῦν πάνω στὰ ἐρείπια καὶ οἱ κερδοσκόποι τοῦ πολέμου μετατρέπουν σὲ χρυσάφι τὸ αἷμα ἐκείνων ποὺ πέφτουν στὶς μάχες. Κι' αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ὀνομάζουν πατριωτικό τους καθῆκον. Οἱ χῶρες ἐρημώνονται, οἱ αὐθεντικὲς ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὰ εἴδωλα τῆς ἀστικῆς κοινωνίας καταρρέουν. Αὐτὴ ἡ κοινωνία δείχνει τὸ πραγματικό της πρόσωπο «ὄχι ὅταν αὐ-

τὴ εἶναι καλοστολισμένη, ἐνάρετη, πασαλειμμένη ἀπὸ πολιτισμό, φιλοσοφία, ἠθική, τάξη, εἰρήνη καὶ νομιμότητα, ἀλλὰ ὅταν αὐτὴ εἶναι αὐτὸ τὸ ἀδηφάγο τέρας, αὐτὸ τὸ ἀναρχικὸ Σάββατο τῶν μαγισσῶν, αὐτὴ ἡ πανούκλα ποὺ λυμαίνεται τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν ἀνθρωπότητα». Ἡ Ρόζα στιγματίζει τὴ διεθνὴ σοσιαλδημοκρατία ποὺ πρόδωσε τὸ σοσιαλισμὸ καὶ στιγματίζει ἐπίσης καὶ τοὺς προχωρημένους ἐργάτες ποὺ μὲ τυφλὴ ἐμπιστοσύνη ἀκολουθοῦν τὰ παραγγέλματα ποὺ τοὺς δίνει ἡ πολεμικὴ σάλπιγγα τῶν ἀρχηγῶν τους. Κάθε φράση της εἶναι καὶ ἕνα δυνατὸ κτύπημα μαστιγίου.

Αὐτὸ τὸ ἔργο δὲν εἶναι ὅμως μιὰ ἁπλὴ πολεμικὴ καὶ προπαγανδιστικὴ μπροσούρα. Ὅπως πάντα, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ χαλιναγωγεῖ τὰ αἰσθήματά της, συγκρατεῖ τὴν ἀγανάκτησή της. Θέλει νὰ λύσει τὰ προβλήματα ποὺ ἔχει θέσει ὁ πόλεμος, νὰ ἐξηγήσει καὶ νὰ πείσει. Ἐπίσης ἔχουμε σ' αὐτὸ ἕνα ἐγχειρίδιο τῆς ἱστορίας καὶ τῆς προλεταριακῆς στρατηγικῆς. Στὰ ἱστορικὰ κεφάλαια τῆς «Συσσώρευσης» εἶχε σὲ γενικὲς γραμμὲς περιγράψει τὶς ἱμπεριαλιστικὲς ἐπιδιώξεις τῶν μεγάλων δυνάμεων. Ἐδῶ ἀναπτύσσει τὶς ἰδέες της μέσα ἀπὸ τὴν πολυπλοκότητα τῶν διεθνῶν γεγονότων στὶς τελευταῖες δεκαετίες. Δείχνει πῶς τὰ δυὸ ἱμπεριαλιστικὰ στρατόπεδα συγκροτήθηκαν κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῶν συμφερόντων καὶ τῶν γεγονότων, πῶς ὁ κόμπος ξανασφίχτηκε τόσο μέχρι ποὺ κόπηκε. Ἔτσι ἀποκαλύπτει τὴν πραγματικὴ φύση τοῦ πολέμου: «Ὁ παγκόσμιος πόλεμος ποὺ ἐπίσημα ἄρχισε στὶς 4 Αὐγούστου εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος... ποὺ οἱ βουλευτές, οἱ ἐφημερίδες, οἱ μπροσοῦρες ἔχουν στιγματίσει χιλιάδες φορές, εἶναι αὐτὸς ποὺ τὸν ἔχουν καταγγείλει σὰν ἕνα παράλογο ἱμπεριαλιστικὸ ἔγκλημα, αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει καμιὰ σχέση οὔτε μὲ τὸν πολιτισμό, οὔτε μὲ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα καὶ ποὺ εἶναι ἐντελῶς καὶ ἀπ' εὐθείας ἀντίθετος μ' αὐτά». Μόνον τὰ μικρὰ κράτη, τὸ Βέλγιο καὶ ἡ Σερβία διεξάγουν τυπικὰ ἕναν ἀμυντικὸ πόλεμο. Ἀλλὰ κι' αὐτὰ ἐπίσης δὲν εἶναι παρὰ πιόνια στὴ σκακιέρα τῆς παγκόσμιας πολιτικῆς. Παρασυρμένα μέσα στὸν πόλεμο, μπαίνουν ἀμέσως στὴν τροχιὰ τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τὰ δυὸ ἱμπεριαλιστικὰ συγκροτήματα. Ἡ κατάστασή τους δὲν μπορεῖ νὰ κριθεῖ μειονωμένα καὶ τυπικά. «Εἶναι πάντα ἡ ἱστορικὴ πραγματικότητα τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ ποὺ καθορίζει σήμερα τὸ χαρακτήρα τῶν πολέμων στὶς διάφορες χῶρες». Ἐπίσης ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἀποφασιστικὰ ἐπιτίθεται ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἀντιγράφουν σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο τὴ στάση τῶν δημοκρατικῶν κομμάτων στοὺς ἐθνικοὺς πολέμους προηγουμένων ἐποχῶν. Τὸ κριτήριο ποὺ ἦταν ἀποφασιστικὸ γιὰ τὸ Μὰρξ καὶ τὸν Ἔνγκελς ἀκόμα καὶ μετὰ τὸ 1890 δὲν μπορεῖ πλέον νὰ ἐφαρμοστεῖ: στὶς μεγάλες συγκρούσεις τῆς ἐποχῆς τους ἡ ἐργατικὴ τάξη ἔπρεπε νὰ πάρει τὸ μέρος τῆς δύναμης τῆς ὁποίας ἡ νίκη θὰ συνέβαλλε στὴν πρόοδο τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ γενικοῦ

συμφέροντος τοῦ διεθνοῦς προλεταριάτου. Ἡ Ρόζα ἀποδείχνει ὅτι καὶ τὰ δυὸ στρατόπεδα ἐπιδιώκουν τὴν κατάκτηση καὶ τὴν καταπίεση, ὅτι ἡ νίκη ὁποιουδήποτε ἀπ' αὐτὰ θὰ ἔχει τὰ ἴδια ὀδυνηρὰ ἀποτελέσματα γιὰ τὴ διεθνὴ ἐργατικὴ τάξη. Γι' αὐτὸ ἡ ἐργατικὴ τάξη δὲν πρέπει νὰ πάρει τὸ μέρος οὔτε τοῦ ἑνὸς οὔτε τοῦ ἄλλου ἀπὸ τὰ δυὸ ἀντίπαλα ἰμπεριαλιστικὰ συγκροτήματα, ἀλλὰ νὰ ἀγωνιστεῖ ἐναντίον τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ στὸ σύνολό τους καὶ στὸ διεθνὲς πεδίο.

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ὑποστηρίζει ἀκόμα ὅτι στὴν ἐποχὴ τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ δὲν μποροῦν πλέον νὰ ὑπάρχουν ἐθνικοὶ πόλεμοι μὲ τὴ στενὴ ἔννοια τοῦ ὅρου. Ὁ Λένιν ἐπιτέθηκε πολὺ βίαια ἐναντίον αὐτῆς τῆς θέσης στὴν κριτική του στὴν «Μπροσούρα Γιούνιους» (1). Ὑπογράμμιζε μὲ ἐπιμονὴ τὸ μεγάλο ρόλο ποὺ οἱ πόλεμοι γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἄμυνα τῶν καταπιεζομένων λαῶν ἐναντίον τῶν ἰμπεριαλιστικῶν δυνάμεων θὰ παίζανε στὴν ἐποχὴ τῆς παγκόσμιας προλεταριακῆς ἐπανάστασης. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἦταν δίχως ἀμφιβολία ἀνεπιφύλακτα σύμφωνη μ' αὐτὴ τὴν ἰδέα τοῦ Λένιν ποὺ ἄνοιγε νέες καὶ ἀποφασιστικὲς προοπτικές. Αὐτὴ στὶς θέσεις της δὲν εἶχε ὑπόψη της παρὰ τοὺς ἀγῶνες στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ στρατοπέδου, ὅπως ἄλλωστε ὁ ἴδιος ὁ Λένιν τοὺς εἶχε προβλέψει.

Ὡστόσο μιὰ ἄλλη ἰδέα ποὺ ἡ Ρόζα ἐκφράζει σὲ σύνδεσμο μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἐθνικῆς ἄμυνας παραξενεύει ἐκ πρώτης ὄψεως. Σὲ φλογερὴ ἀντίφαση μὲ τὴν ὑπόλοιπη ἐπιχειρηματολογία της διακηρύττει ὅτι ἡ σοσιαλδημοκρατία ἔχει καθῆκον νὰ ὑπερασπίσει τὴ χώρα σὲ περίπτωση μεγάλης κρίσης. Μέμφεται τὸ κόμμα ὅτι «ἐγκατέλειψε τὴν πατρίδα στὴν ὥρα τοῦ μεγαλύτερου κινδύνου». Ἡ ἀντίφαση μπορεῖ ὡστόσο εὔκολα νὰ λυθεῖ. Ἡ Ρόζα ἀνατρέχει στὸ παράδειγμα τοῦ πολέμου τῶν Γιακωβίνων, στὴν Κομμούνα τοῦ Παρισιοῦ καὶ στὴν προοπτικὴ ποὺ χάραζε ὁ Ἔνγκελς τὸ 1892 ἑνὸς πολέμου ὄχι - ἰμπεριαλιστικοῦ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας ἐνάντια στὴ Γερμανία. Πρόσθετα, ἡ Ρόζα ὑπογραμμίζει ὅτι «ὁ Ἔνγκελς μὲ τὴν ἐθνικὴ ἄμυνα στὴν ἔννοια τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς πολιτικῆς δὲν ἐννοοῦσε τὴν ὑποστήριξη στὴ στρατιωτικὴ κυβέρνηση τῆς Πρωσσίας τῶν γιοῦνκερς καὶ τοῦ ἐπιτελείου της, ἀλλὰ μιὰ ἐπαναστατικὴ ἐπιχείρηση κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν Γάλλων Γιακωβίνων». Εἶναι φανερὸ ὅτι πρόκειται ἐδῶ γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς πατρίδας μετὰ τὴν κατάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὸ προλεταριάτο. Καὶ κατηγορεῖ τὴ σοσιαλδημοκρατία ἀκριβῶς γιατὶ αὐτὴ ἐμπόδισε τὴν κατάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπαρνούμενη τὴν πάλη τῶν τάξεων. Ἐδῶ, ὅπως ἐξάλλου καὶ σὲ ὅλο τὸ ἔργο, δὲν μιλάει γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ἐξουσίας μὲ τὸ συνηθισμένο καθαρὸ προσδιορισμό, παρόλο ποὺ ὅλο τὸ

(1) Λένιν καὶ Ζηνόβιεφ: «Ἐναντίον τοῦ ρεύματος».

περιεχόμενο δὲν ἀφήνει καμιὰ ἀμφιβολία γιὰ τὸ βάθος τῆς σκέψης της. Προφανῶς τὴ στιγμὴ ποὺ ἔγραφε τὴ μπροσούρα ὑπολόγιζε ἀκόμα σὲ νόμιμη ἔκδοσή της, πράγμα ποὺ ἐπέβαλλε σύνεση. Μὰ αὐτὸ δυσκολεύει ἐπίσης τὸν ἀναγνώστη νὰ ἀκολουθήσει τὴν πορεία τῆς σκέψης της. Μπορεῖ ἀκόμα νὰ περιπέσει σὲ μεγαλύτερη σύγχυση ὅσο ἡ Ρόζα συνέδεε αὐτὴ τὴν ἰδέα μὲ ἕνα πρόγραμμα δράσης ποὺ κορυφωνόταν στὸ «σύνθημα μιᾶς μεγάλης ἑνωμένης γερμανικῆς δημοκρατίας». Εἶναι ἡ ἐπανάληψη ἑνὸς συνθήματος στὸ ὁποῖο ἡ Ρόζα ἔβλεπε τὸ 1910 ἕνα ἐπαναστατικὸ μοχλό. Ὡστόσο, ἂν ἦταν σωστὸ ἐκείνη τὴν ἐποχή, μέσα στὶς συνθῆκες τοῦ πολέμου κινδύνευε νὰ θεωρηθεῖ ὅτι συμβάλλει στὴ δικαιολόγηση τῆς φιλοπόλεμης πολιτικῆς τῶν σοσιαλδημοκρατῶν στὶς δημοκρατικὲς χῶρες. Ἐπειδὴ μιὰ γερμανικὴ ἀστικὴ δημοκρατία θὰ ἔκαμνε ἐπίσης ἱμπεριαλιστικὴ πολιτική· αὐτὸ δὲν ἔδινε μιὰ λύση στὸ πρόβλημα τοῦ πολέμου.

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ὁπωσδήποτε πολέμησε ἔντονα τὸν κίνδυνο τῆς σύγχυσης ποὺ περιέκλειε αὐτὸ τὸ σύνθημα, κονιορτοποιώντας τὸ μύθο τῆς ἀπελευθερωτικῆς ἀποστολῆς μὲ τὸν ὁποῖο τὰ δυὸ ἱμπεριαλιστικὰ στρατόπεδα προσπαθοῦσαν νὰ κερδίσουν τὶς λαϊκὲς μᾶζες. Ὁ σκοπὸς τῆς Ἀντάντ δὲν ἦταν νὰ ἀπελευθερώσει τὸν κόσμο ἀπὸ τὸν πρωσσικὸ καισαρισμὸ καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ Χίντεμπουργκ δὲν ἦταν νὰ φέρει μὲ τὶς γερμανικὲς λόγχες τὴν ἐπανάσταση στὴ Ρωσία. Ἔτσι ἡ Ρόζα ἀποσπᾶ ἀπὸ τὰ χέρια τῶν κατακτητῶν τὴ σημαία τῆς δημοκρατίας καὶ μὲ ἰδιαίτερη διαιότητα ἐπιτίθεται ἐναντίον τοῦ μύθου γιὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸ δῆθεν ρόλο τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας. Δείχνει ἐπίσης τὴν ἀλλαγὴ τοῦ τσαρισμοῦ στὴν ἐξωτερικὴ καὶ τὸν ὁλέθριο ρόλο τοῦ πολέμου στὴν ἐπανάσταση ποὺ ἐγκυμονεῖται ἤδη στὴ Ρωσία:

> «Ὁ πόλεμος ποὺ ἐξαπέλυσαν τὸ Βερολῖνο καὶ ἡ Βιέννη ἔχει θάψει τὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια ποὺ δημιουργεῖ — ἴσως ξανὰ γιὰ χρόνια. Τὰ γερμανικὰ ὅπλα δὲν συντρίβουν τὸν τσαρισμὸ ἀλλὰ τοὺς ἀντιπάλους του. Αὐτὰ τὰ ὅπλα ἀντίθετα ἐπιτρέπουν στὸν τσαρισμὸ νὰ διεξάγει ἕνα πόλεμο, τὸν πιὸ δημοφιλῆ ποὺ γνώρισε ἡ Ρωσία ἐδῶ κι ἕναν αἰώνα. Ὅλα βοηθᾶν αὐτὴ τὴ φορὰ γιὰ νὰ δίνουν ἕνα ἠθικὸ φωτοστέφανο στὴ ρωσικὴ κυβέρνηση: Ὁ πόλεμος αὐτὸς εἶναι γιὰ ὅλους ἔξω ἀπὸ τὴ Γερμανία μιὰ πρόκληση ποὺ ἔχει ἐξυφανθεῖ στὸ Βερολῖνο καὶ στὴ Βιέννη. Ἡ «Ἱερὴ Ἕνωση» στὴ Γερμανία καὶ τὸ ἐθνικιστικὸ παραλήρημα ποὺ ἔχει αὐτὴ ἐξαπολύσει. Ἡ τύχη τοῦ Βελγίου. Ἡ ἀνάγκη νὰ προστρέξει στὴ βοήθεια τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας. —Ποτὲ ὁ ἀπολυταρχισμὸς δὲν εἶχε μιὰ τόσο ἐξαιρετικὰ εὐνοϊκὴ θέση σὲ ἕναν εὐρωπαϊκὸ πόλεμο. Ἡ σημαία τῆς ἐπανάστασης καὶ οἱ ἐλ-

πίδες ποὺ τὴν συνώδευαν ἔχουν ἐμπλακεῖ μέσα στὴν ἄγρια θύελλα τοῦ πολέμου— ἀλλὰ ἔχουν καταποντιστεῖ μὲ τιμὴ καὶ θὰ ἀναδυθοῦν ἐκ νέου μέσα ἀπὸ τὴν ὀλέθρια σφαγὴ — παρὰ τὰ γερμανικὰ ὅπλα καὶ παρὰ τὴ νίκη ἢ τὴν ἥττα τοῦ τσαρισμοῦ».

Καὶ οἱ προοπτικές; Μὲ ἤρεμη πεποίθηση καὶ παρὰ τὰ ἀνακοινωθέντα τῶν καθημερινῶν νικῶν τῶν κεντρικῶν δυνάμεων, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ προέβλεψε τὴν κατάρρευση τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Τουρκίας. Καὶ παρὰ τὴν «ἀδελφικὴ» συνεργασία τῶν «συμμάχων» ἡ Ρόζα ἐπροφήτεψε τὸν ἀνταγωνισμὸ τῆς Ἰαπωνίας ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ τῆς Μεγάλης Βρεταννίας καὶ τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν ἀπὸ τὸ ἄλλο, γιὰ τὸν ἔλεγχο τῆς Κίνας. Ἀλλὰ ὁποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ κατάληξη τοῦ πολέμου, εἴτε νίκη, εἴτε ἥττα, ἡ εἰρήνη θὰ εἶναι ἐπίσης ἐντελῶς μοιραία γιὰ τοὺς ἐργάτες ὅλων τῶν χωρῶν, ἐὰν αὐτὴ δὲν θὰ εἶναι μιὰ εἰρήνη ὑπαγορευμένη ἀπὸ τὴν «ἐπαναστατικὴ ἐπέμβαση τοῦ προλεταριάτου». Γιὰ νὰ προετοιμάσει καὶ γιὰ νὰ πραγματοποιήσει αὐτὴ τὴν ἐπέμβαση δὲν ὑπάρχει παρὰ ἕνα μέσο: ἡ συνέχιση καὶ ἡ ἐντατικοποίηση τῆς πάλης τῶν τάξεων, ἐπίσης μέσα στὸν πόλεμο, πρὸ παντὸς μέσα στὸν πόλεμο. Ἡ περιγραφὴ καὶ ἡ ἑρμηνεία αὐτῶν τῶν τερατωδῶν γεγονότων, ἀπὸ τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ σ' αὐτὴ τὴν μπροσούρα, εἶναι πραγματικὰ μεγαλειώδης:

«Ἡ ἐξαπόλυση τῆς ἰμπεριαλιστικῆς κτηνωδίας πάνω στὸ ἔδαφος τῆς Εὐρώπης ἔχει καὶ ἕνα ἄλλο ἀποτέλεσμα γιὰ τὸ ὁποῖον ὁ «πολιτισμένος κόσμος» οὔτε ἀγανακτεῖ, οὔτε ἐξεγείρεται: Εἶναι ἡ μαζικὴ ἐξολόθρευση τοῦ εὐρωπαϊκοῦ προλεταριάτου. Ποτὲ ἕνας πόλεμος δὲν ἔχει ἐξαφανίσει σὲ τέτοιες ἀναλογίες ὁλόκληρα στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ, ποτὲ δὲν ἔχει σὲ τόση ἔκταση συμπεριλάβει ὅλες τὶς μεγάλες χῶρες τοῦ παλαιοῦ πολιτισμοῦ. Ἑκατομμύρια ἀνθρώπινες ζωὲς ἐξοντώνονται στὰ Βόσγια, στὶς Ἀρδέννες, στὸ Βέλγιο, στὴν Πολωνία, στὰ Καρπάθια, στὸ Σαῦο. Ἑκατομμύρια ἄνθρωποι μεταμορφώνονται σὲ ἀνάπηρους. Καὶ τὰ ἐννέα δέκατα ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς εἶναι ἐργάτες τῆς πόλης καὶ τῆς ἐξοχῆς. Εἶναι ἡ δύναμή μας καὶ ἡ ἐλπίδα μας, αὐτὸ ποὺ μέρα μὲ τὴν ἡμέρα θερίζεται ὅπως τὰ στάχυα μὲ τὸ δρεπάνι. Εἶναι οἱ πιὸ ἐκλεκτές, οἱ πιὸ σκεπτόμενες, οἱ πιὸ διαμορφωμένες δυνάμεις τοῦ διεθνοῦς σοσιαλισμοῦ, οἱ φορεῖς τῶν πιὸ ἱερῶν παραδόσεων καὶ τοῦ πιὸ τολμηροῦ ἡρωϊσμοῦ τοῦ συγχρόνου ἐργατικοῦ κινήματος, ἡ πρωτοπορία ὁλοκλήρου τοῦ παγκοσμίου προλεταριάτου: οἱ ἐργάτες τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας, τοῦ Βελγίου, τῆς

Γερμανίας, τῆς Ρωσίας, αὐτοὶ ποὺ συντρίβονται καὶ ποὺ σφάζονται κατὰ μάζες... Αὐτὸ ποὺ γίνεται, εἶναι μιὰ σφαγὴ ποὺ δὲν ἔχει τὸ προηγούμενό της. Τὸ ἄνθος τῆς νεολαίας τοῦ ἐργαζόμενου πληθυσμοῦ περιορίζεται ὅλο καὶ περισσότερο στὶς πολιτισμένες χῶρες σὲ σχέση μὲ τὶς γυναῖκες, τοὺς γέρους, τοὺς ἀνάπηρους. Εἶναι μιὰ αἱμοραγία ἀπὸ τὴν ὁποία κινδυνεύει νὰ πεθάνει τὸ εὐρωπαϊκὸ ἐργατικὸ κίνημα... Εἶναι ἕνα ἔγκλημα πολὺ χειρότερο ἀπὸ τὴν αἰσχρὴ καταστροφὴ τῆς Λουβαίνης καὶ τῆς μητρόπολης τῆς Ρέμς. Εἶναι... ἕνα θανάσιμο χτύπημα ἐναντίον ἐκείνου ποὺ φέρνει στοὺς κόλπους του τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητας καὶ τοῦ μόνου ποὺ μπορεῖ νὰ σώσει καὶ νὰ προφυλάξει γιὰ μιὰ καλύτερη κοινωνία τοὺς πολύτιμους θησαυροὺς τοῦ παρελθόντος. Ὁ καπιταλισμὸς δείχνει ἐδῶ τὸ πραγματικό του πρόσωπο, ἀποδείχνει ὅτι ἔχει χάσει τὸ ἱστορικὸ δικαίωμα νὰ ὑπάρχει, ὅτι ἡ κυριαρχία του δὲν συμβιβάζεται πλέον μὲ τὴν πρόοδο τῆς ἀνθρωπότητας...
»Ἡ Γερμανία, ἡ Γερμανία ὑπεράνω ὅλων! Ζήτω ἡ δημοκρατία! Ζήτω ὁ τσάρος καὶ ὁ σλαβισμός! Δέκα μίλλια ὕφασμα γιὰ σκηνές, ἐγγυήσεις σύμφωνες μὲ τοὺς κανονισμούς! Ἑκατὸ χιλιάδες κιλὰ λαρδί, ἐρζὰτς καφέ, παραδοτέα ἀμέσως! Οἱ μετοχὲς ἀνεβαίνουν, οἱ προλετάριοι πέφτουν. Καὶ καθένας ἀπ' αὐτοὺς ποὺ πέφτουν, εἶναι ἕνας μαχητὴς τοῦ μέλλοντος, ἕνας στρατιώτης τῆς ἐπανάστασης, ἕνας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μόνον αὐτοὶ μποροῦν νὰ σώσουν τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὸν καπιταλιστικὸ ζυγό.
»Αὐτὴ ἡ παραφροσύνη θὰ σταματήσει, αὐτὴ ἡ κόλαση θὰ ἐξαφανιστεῖ μόνον ὅταν οἱ ἐργάτες τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Γαλλίας, τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ρωσίας, θὰ ἀποτοξινωθοῦν ἀπὸ τὴ μέθη τους, θὰ δώσουν μεταξύ τους ἀδελφικὰ τὰ χέρια καὶ στὸν κτηνώδη χορὸ τῶν ἱμπεριαλιστικῶν ὑαινῶν ἀντιτάξουν τὴν πανίσχυρη βροντώδη πολεμικὴ κραυγὴ τῆς ἐργασίας: Προλετάριοι ὅλων τῶν χωρῶν ἑνωθῆτε!»

Ὁ Σπάρτακος

Ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς ἐπιχειρηματολογίας καὶ ἀπὸ τὸ ὕφος ποὺ συγκλονίζει τὸν ἀναγνώστη, ἡ μπροσούρα Γιούνιους εἶναι τὸ πιὸ βίαιο ντοκουμέντο ἀπὸ ὅλα ὅσα κυκλοφόρησαν τότες ἐναντίον τοῦ πολέμου καὶ ἐναντίον τῆς φιλοπόλεμης πολιτικῆς. Τὸ περιεχόμενό του προορίζεται γιὰ προπαγάνδα στὶς μάζες. Ἀλλὰ ἀκόμα σήμερα αὐτὴ εἶναι περισσότερο ἀπὸ ἕνα ἱστορικὸ ντοκουμέντο. Εἶναι ὁ

μίτος τῆς Ἀριάδνης μέσα στὸ σημερινὸ χάος. Ἀπὸ τότες ποὺ εἶχε γραφτεῖ εἶχε περάσει ἤδη ἕνας χρόνος καὶ σ' αὐτὸ τὸ χρόνο εἶχε σημειώσει προόδους τὸ κίνημα ἐναντίον τοῦ πολέμου. Γι' αὐτὸ ἦταν ἀπαραίτητες συγκεκριμένες ντιρεκτίβες γιὰ τὴν ἐπαναστατικὴ δράση. Ἡ Ρόζα τὶς ἔδωσε μὲ τὸ «Κατευθυντήριες ἀρχὲς πάνω στὰ καθήκοντα τῆς διεθνοῦς σοσιαλδημοκρατίας» ποὺ τὸ εἶχε γράψει στὴ φυλακὴ καὶ κυκλοφόρησε ἔπειτα μαζὶ μὲ τὴν μπροσούρα.

Αὐτὲς οἱ κατευθυντήριες ἀρχὲς συνειδητὰ ἐπεδίωκαν νὰ προκαλέσουν ἕναν διαχωρισμὸ ἀνάμεσα στοὺς ὀπαδοὺς τῆς Λούξεμπουργκ καὶ τοῦ Λῆμπκνεχτ καὶ στὴν ὑπόλοιπη συγχυσμένη καὶ ἀναποφάσιστη γερμανικὴ ἀντιπολίτευση. Γι' αὐτὸ οἱ «κατευθυντήριες ἀρχὲς» καταλήγουν καταγγέλλοντας μὲ ἰδιαίτερη ἐπιμονὴ τὰ «οὐτοπικὰ καὶ στὸ βάθος ἀντιδραστικὰ σχέδια» (διεθνὴς διαιτησία, ἀφοπλισμός, ἐλευθερία τῶν θαλασσῶν, Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν κλπ.) πάνω στὰ ὁποῖα οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Κάουτσκυ καὶ τοῦ Οὔγκο Χάαζε τοποθετοῦσαν τὶς ἐλπίδες τους.

> «Ὁ ἰμπεριαλισμός, τελευταία φάση καὶ ἀνώτατο στάδιο τῆς παγκόσμιας πολιτικῆς κυριαρχίας τοῦ κεφαλαίου, εἶναι ὁ κοινὸς θανάσιμος ἐχθρὸς τοῦ προλεταριάτου ὅλων τῶν χωρῶν... Ἡ πάλη ποὺ διεξάγεται ἐναντίον του εἶναι ταυτοχρόνως γιὰ τὸ διεθνὲς προλεταριάτο ἡ πάλη γιὰ τὴν πολιτικὴ ἐξουσία μέσα στὴ χώρα, ἡ ἀποφασιστικὴ σύγκρουση ἀνάμεσα στὸν σοσιαλισμὸ καὶ τὸν καπιταλισμό. Ὁ τελικὸς σοσιαλιστικὸς σκοπὸς δὲν μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ ἀπὸ τὸ διεθνὲς προλεταριάτο παρὰ μόνον ἐὰν αὐτὸ ἀνοίξει μέτωπο ἐναντίον τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ σὲ παγκόσμια κλίμακα καὶ σ' ὅλη τὴ γραμμή. Τὸ σύνθημα «πόλεμος ἐναντίον τοῦ πολέμου» πρέπει νὰ γίνει ὁ κανόνας ποὺ θὰ κατευθύνει τὴν πολιτική του δραστηριότητα χρησιμοποιώντας ὅλη του τὴν ἐνεργητικότητα καὶ ὅλη τὴν ἀπόφασή του γιὰ θυσία».

Οἱ συνέπειες ἐπεκτάθηκαν ἐπίσης καὶ στὸ πεδίο τῆς ὀργάνωσης: τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα ἔπρεπε νὰ σπάσει μὲ τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα ποὺ εἶχαν παραδοθεῖ στὸν ἰμπεριαλισμό. Ἔπρεπε νὰ δημιουργηθεῖ μιὰ νέα ἐργατικὴ Διεθνής, μιὰ Διεθνὴς ἑνὸς ἀνώτερου τόπου ἀπ' αὐτὴν ποὺ κατέρρευσε, «νὰ ἔχει μιὰ ὁμοιογενῆ ἀντίληψη γιὰ τὰ συμφέροντα καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ προλεταριάτου, μιὰ συνεπὴ τακτικὴ καὶ τὴν ἱκανότητα νὰ ἐπεμβαίνει καὶ στὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης καὶ στὸν καιρὸ τοῦ πολέμου». Τὴ μεγαλύτερη σημασία ἔδινε στὴ διεθνῆ πειθαρχία.

> «Τὸ κέντρο τῆς βαρύτητας τῆς ταξικῆς ὀργάνωσης τοῦ προ-

λεταριάτου βρίσκεται στὴ Διεθνῆ. Ἡ Διεθνὴς ἀποφασίζει στὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης γιὰ τὴν τακτικὴ τῶν ἐθνικῶν τμημάτων στὸ ζήτημα τοῦ μιλιταρισμοῦ, τὴν ἀποικιακὴ πολιτική, τὴν ἐμπορικὴ πολιτική, τὴν Πρωτομαγιὰ καὶ ἐπὶ πλέον γιὰ ὁλόκληρη τὴν τακτικὴ στὴν περίπτωση πολέμου. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀποφάσεων τῆς Διεθνοῦς εἶναι ὑποχρεωτικὴ καὶ εἶναι πιὸ πάνω ἀπὸ κάθε ἄλλη ὑποχρέωση τῆς ὀργάνωσης...
»Ἡ πραγματικὴ ὑπεράσπιση τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας περνάει σήμερα ἀπὸ τὴ διεθνὴ ταξικὴ πάλη ἐναντίον τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ. Ἡ πατρίδα τῶν προλεταρίων στὴν ὑπεράσπιση τῆς ὁποίας ὅλα τὰ ἄλλα πρέπει νὰ ὑποτάσσονται, εἶναι ἡ σοσιαλιστικὴ Διεθνής».

Αὐτὲς οἱ «κατευθυντήριες ἀρχὲς» προκαλέσανε βίαιες συζητήσεις μέσα στὸ σύνολο τῆς ἀντιπολίτευσης. Γιὰ τὴ δεξιὰ τάση, αὐτὴν ποὺ ἦταν συγκεντρωμένη γύρω ἀπὸ τὸν Κάουτσκυ, αὐτὲς οἱ ἀρχὲς ἦταν ἁπλᾶ καὶ καθαρὰ ἀπαράδεκτες. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Λέντεμπουρ, τάση ποὺ ἦταν πιὸ ἀριστερά, διατηροῦσαν ἐπιφυλάξεις προπαντὸς στὴν ὑποχρέωση μιᾶς αὐστηρῆς διεθνοῦς πειθαρχίας. Ἀκριβῶς πάνω σ' αὐτὸ ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἦταν ἀδιάλλακτη. Ἡ σοσιαλδημοκρατία χρεοκόπησε γιατὶ δὲν εἶχε σ' αὐτὴν ἀναπτυχθεῖ τὸ διεθνιστικὸ πνεῦμα, γιατὶ ἡ παλιὰ Διεθνὴς δὲν ἀποτελοῦσε μιὰ πραγματικὴ ἑνότητα οὔτε στὶς συνειδήσεις οὔτε στὰ γεγονότα. Καὶ στὴ σκέψη της καὶ στὰ αἰσθήματά της ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἦταν περισσότερο διεθνίστρια ἀπὸ ὅλους τοὺς μεγάλους σοσιαλιστὲς ἀρχηγούς. Δὲν ἐπρόκειτο γιὰ προπαγάνδα, ἀλλὰ γιὰ αὐθεντικὴ ὁμολογία πίστεως, ὅταν μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτῶν τῶν συζητήσεων ἔγραφε:

«Ἡ παγκόσμια ἀδελφότητα τῶν ἐργατῶν, εἶναι γιὰ μένα ὅ,τι πιὸ ἱερὸ καὶ πιὸ ἀνώτερο ὑπάρχει στὴ γῆ. Εἶναι τὸ ἄστρο μου, τὸ ἰδεῶδες μου, ἡ πατρίδα μου. Θὰ προτιμοῦσα νὰ πεθάνω παρὰ νὰ μὴ μείνω πιστὴ σ' αὐτὸ τὸ ἰδεῶδες!»

Οἱ συχνὲς ἐπεμβάσεις της στοὺς ἐσωτερικοὺς ἀγῶνες τῶν ἄλλων κομμάτων ἦταν γι' αὐτὴν καθῆκον καὶ δικαίωμα αὐτονόητα. Στὴ συνείδησή της, τὸ διεθνὲς προλεταριάτο ἀποτελοῦσε ἕνα μόνον ἐνιαῖο σῶμα. Καὶ ὁ σκοπός της ἦταν τώρα νὰ πραγματοποιήσει αὐτὴ τὴν ἑνότητα γιὰ τὸ μέλλον. Ὁποιοσδήποτε ἀρνοῦνταν νὰ ἐπιδοκιμάσει αὐτό, ἀπέδειχνε ὅτι ὑπῆρχε σὲ ξένο ἔδαφος.

Ἡ ὀροθετικὴ γραμμὴ χαράχτηκε ἔτσι στὸ ἐσωτερικὸ τῆς ἀντιπολίτευσης. Ἡ ἄκρα ἀριστερὰ συγκεντρώθηκε γύρω ἀπὸ τὴ Λούξεμπουργκ καὶ τὸν Λῆμπκνεχτ. Μιὰ συνδιάσκεψη ποὺ συνῆλθε τὰ μέσα Μαρτίου 1916 ἀπέδειξε ὅτι ὁ μικρὸς πυρήνας ποὺ τὸ καλο-

καίρι τοῦ 1914 εἶχε σηκώσει τὴ σημαία τῆς ἀνταρσίας μέσα στὴ γερμανικὴ σοσιαλδημοκρατία, συγκέντρωνε τώρα γύρω του ἕνα σοβαρὸ ἀριθμὸ ἀγωνιστῶν καὶ στελεχῶν. Στὴ συνδιάσκεψη πῆραν μέρος ἀντιπροσωπεῖες ἀπὸ τὰ κύρια βιομηχανικὰ διαμερίσματα τοῦ Βερολίνου, τῆς Σαξωνίας, τῆς Θουριγγίας, τῆς κεντρικῆς Γερμανίας, τῆς Φρανκφούρτης, τῆς Βυρτεμβέργης, τῆς Ρηνανίας. Δηλώσεις συμπαθείας ἔφτασαν σ' αὐτὴν ἀπὸ τὸ βορρᾶ, τὴ Βαυαρία καὶ τὴ Σιλεσία. Οἱ Σοσιαλιστικὲς Νεολαῖες, ποὺ τὸ Πάσχα τοῦ 1916 εἶχαν κάνει μιὰ κρυφὴ συνδιάσκεψη στὴν Ἰένα, τάχτηκαν στὴ συντριπτική τους πλειοψηφία μὲ τὸ μέρος τοῦ Σπάρτακου. Αὐτὴ ἡ πρόοδος τοῦ κινήματος ἐπολλαπλασίαζε τὴ δουλειὰ γιὰ τὴ Ρόζα. Κι' αὐτὴ τὸ δεχόταν μὲ χαρά. Διαρκεῖς συζητήσεις, συνεδριάσεις, συνδιασκέψεις. Κι' ἀκόμα ἡ Ρόζα ἔπρεπε νὰ ταξιδεύει στὶς ἐπαρχίες γιὰ νὰ ἐνθαρρύνει ἐκεῖ τοὺς ἀγωνιστές.

Εἶχε ἐπίσης τώρα καθήκοντα ἀσυνήθιστα νὰ ἐκπληρώνει. Ἡ Ρόζα ἔπρεπε νὰ χαλιναγωγεῖ καὶ τὴν ἀνυπομονησία ἐκείνων ποὺ βρίσκανε ἀπαράδεκτο νὰ μένουν σὲ ἕνα κόμμα ποὺ εἶχε γίνει ὁ σημαιοφόρος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἐπιτελείου, σὲ ἕνα κόμμα τοῦ ὁποίου ἡ διεύθυνση ἄρχιζε νὰ καταργεῖ τὰ δημοκρατικὰ δικαιώματα τῶν μελῶν, ποὺ ἀπαγόρευε στὶς τοπικὲς ὀργανώσεις τὴν ἐλεύθερη διάθεση τοῦ τύπου τους καὶ ποὺ ἀπέκλειε ἀπὸ τὴν κοινοβουλευτικὴ ὁμάδα τοὺς βουλευτὲς τῆς ἀντιπολίτευσης. Αὐτοὶ οἱ σύντροφοι ἐπέμεναν γιὰ τὴ δημιουργία ἑνὸς νέου κόμματος. Ἡ Ρόζα ἦταν ἀποφασιστικὰ ἀντίθετη μ' αὐτούς. Βέβαια ὁ σκοπὸς ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ δημιουργία ἑνὸς ἐπαναστατικοῦ κόμματος. Ἀλλὰ ἔπρεπε, ὅσο ἦταν δυνατόν, νὰ ἀγωνίζονται διατηρώντας τὶς ἀρχές τους μέσα στὴν παλιὰ σοσιαλδημοκρατία. Δὲν ἔπρεπε σὲ καμιὰ περίπτωση νὰ ἀφήσουν οἰκειοθελῶς στοὺς ἀποστάτες ἀρχηγοὺς τὴ σοσιαλδημοκρατικὴ βάση. Ὄχι αἵρεση. Τὸ καθῆκον ἔπρεπε τώρα νὰ εἶναι μόνον ἡ προσωρινὴ συγκρότηση τῶν ὀπαδῶν τοῦ Σπάρτακου σὲ ὀργανωμένη τάση στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ κόμματος. Ἔτσι ἔβλεπε ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ τὴν κατάσταση.

Πέραν ἀπ' αὐτὸ τὸ καθῆκον, ἔπρεπε νὰ προσπαθήσουν νὰ κινητοποιήσουν τὶς μάζες τὶς ἴδιες στὴν πάλη κατὰ τοῦ πολέμου. Προπαντὸς ὁ Λῆμπκνεχτ ἦταν ἀνυπόμονος πάνω σ' αὐτό. Διαλέξανε τὴν Πρωτομαγιὰ τοῦ 1916 γιὰ μιὰ πρώτη προσπάθεια. Ὁ Σπάρτακος κάνει μιὰ πλατειὰ κινητοποίηση στὰ ἐργοστάσια τοῦ Βερολίνου γιὰ μιὰ διαδήλωση στὴν πλατεῖα τοῦ Πότσνταμ. Αὐτὴ ἡ πρώτη προσπάθεια εἶχε μιὰ μεγάλη ἐπιτυχία. Ἀπὸ τὸ πρωῒ στὶς 8, ἕνα πλῆθος ἐργατῶν, σχεδὸν δέκα χιλιάδες, συγκεντρώνεται στὴν πλατεῖα, τὴν ὁποία ἤδη ἀπὸ πολὺ πιὸ πρὶν εἶχε καταλάβει ἡ ἀστυνομία. Ὁ Κὰρλ Λῆμπκνεχτ μὲ τὴ στολὴ τοῦ στρατιώτη ἐργασίας καὶ ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ βρίσκονταν στὸ κέντρο τῶν διαδηλωτῶν, ποὺ

μὲ ἐνθουσιασμὸ τοὺς χαιρετοῦσαν. Ἡ φωνὴ τοῦ Λῆμπκνεχτ ἀντηχεῖ τότες βροντώδης: «Κάτω ὁ πόλεμος! Κάτω ἡ κυβέρνηση!». Ἀμέσως οἱ ἀστυνομικοὶ ἐφορμοῦν ἐναντίον του καὶ τὸν ἁρπάζουν μέσα ἀπὸ τὸ πλῆθος. Ἡ Ρόζα ὁρμάει γιὰ νὰ ἀπελευθερώσει τὸν Κάρλ, ἀλλὰ οἱ ἀστυνομικοὶ τὴν ἀπωθοῦν μὲ βιαιότητα. Τὸ πλῆθος τῶν διαδηλωτῶν ἐπιτίθεται γιὰ νὰ προστατεύσει τοὺς ἀρχηγούς του. Γιὰ δύο ὧρες μετὰ τὴ σύλληψη τοῦ Λῆμπκνεχτ οἱ διαδηλώσεις, οἱ διαμαρτυρίες καὶ οἱ συγκρούσεις μὲ τὴν ἀστυνομία συνεχίζονταν στὴν πλατεῖα καὶ στοὺς γειτονικοὺς δρόμους. Γιὰ πρώτη φορὰ στὴν πρωτεύουσα ἡ ἀντίσταση κατὰ τοῦ πολέμου ἐκδηλώνεται στὸν δρόμο. Ὁ πάγος ἔχει σπάσει.

Ἡ ἐπέμβαση τοῦ Λῆμπκνεχτ ἀπέδειξε γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ τὸν ἀποφασιστικὸ ρόλο τοῦ προσωπικοῦ παραδείγματος. Ὅταν ἡ ἐχθρικὴ πτώση εἶναι τόσο τρομακτική, ὅταν ἡ σοσιαλδημοκρατία εἶχε ἐξαχρειωθεῖ, ὅταν ἡ ἐργατικὴ τάξη εἶχε ἀποδιοργανωθεῖ καὶ εἶχε χάσει τὴν ἐμπιστοσύνη της καὶ στὸν ἑαυτό της καὶ στοὺς ἀρχηγούς της, τότε πρέπει ὁρισμένα ἄτομα νὰ δίνουν τὸ παράδειγμα τοῦ θάρρους καὶ τῆς θυσίας, νὰ δείχνουν μὲ τὶς πράξεις τους ὅτι εἶναι συνεπῆ μ' αὐτὰ ποὺ λένε κι' ἀκόμα νὰ δείχνουν ὅτι ἡ δράση εἶναι δυνατή. Ἐπειδὴ ἡ Ρόζα καὶ ὁ Κὰρλ εἶχαν ἀναγνωρίσει αὐτὴ τὴν ἀνάγκη, γι' αὐτὸ ἀπεφάσισαν νὰ ἀναλάβουν οἱ ἴδιοι προσωπικὰ καὶ νὰ ἀντιμετωπίσουν αὐτοὶ ὅλους τοὺς κινδύνους. Μετὰ τὴ σύλληψη τοῦ Κάρλ, ἡ Ἕνωση Σπάρτακος μπῆκε σὲ μιὰ περίοδο ἀποφασιστικῆς δραστηριότητας. Προκηρύξεις πάνω στὶς προκηρύξεις κυκλοφοροῦσαν σ' ὅλη τὴ Γερμανία. Ἡ Λούξεμπουργκ εἶχε γράψει μιὰ ὁλόκληρη σειρὰ ἀπ' αὐτές, ἐξηγώντας μὲ φράσεις γεμάτες ἐνθουσιασμὸ τὴν πάλη τοῦ Λῆμπκνεχτ καὶ προτρέποντας τοὺς ἐργάτες νὰ ἀκολουθήσουν αὐτὸ τὸ παράδειγμα. Ὁ Λῆμπκνεχτ ὁ ἴδιος ὑπεστήριζε αὐτὴ τὴ δραστηριότητα μὲ τὰ μέσα ποὺ εἶχε στὴ διάθεσή του. Ἐβομβάρδιζε τὸ στρατοδικεῖο μὲ δηλώσεις ποὺ μόνον ἡ ἀρχικὴ διατύπωση: «Τὸ κατηγορητήριο ἐναντίον μου...» ἔδινε τὸν χαρακτήρα τῆς ὑπεράσπισής του. Στὴν πραγματικότητα δὲν ὑπερασπίζει τὸν ἑαυτό του ἀλλὰ καταγγέλλει τὴ γερμανικὴ πολιτικὴ τοῦ πολέμου. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ντοκουμέντα βγαίνανε ἀπὸ τὴ φυλακή, τυπώνονταν ἀπὸ τὴν Ἕνωση Σπάρτακος καὶ κυκλοφοροῦσαν στὶς μάζες. Ἔτσι κατακτῶνταν χιλιάδες ἀγωνιστὲς κατὰ τοῦ πολέμου.

Καὶ χιλιάδες ποὺ μέχρι τώρα ἀκολουθοῦσαν τὴ σοσιαλδημοκρατικὴ διεύθυνση ἄρχιζαν νὰ ἀποδεσμεύονται ἀπ' αὐτήν. Ἡ στάση τῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας ἀπέναντι τοῦ Λῆμπκνεχτ συνέβαλε πολὺ σ' αὐτὴ τὴν ἀποδέσμευση. Ὅταν τὸ στρατοδικεῖο ζήτησε ἀπὸ τὴ Βουλὴ νὰ ἄρει τὴν κοινοβουλευτικὴ ἀσυλία τοῦ Λῆμπκνεχτ, τὰ ἀστικὰ κόμματα ψήφισαν φυσικὰ μὲ ἐνθουσιασμὸ ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς. Οἱ σοσιαλδημοκράτες βουλευτὲς ψήφισαν ἐναντίον τῆς ἄρσης,

ἀλλὰ συκοφαντώντας καὶ βρίζοντας τὸν Λῆμπκνεχτ. Δήλωναν δημόσια καὶ ἐπίσημα ὅτι ὁ Λῆμπκνεχτ ἦταν ἕνας ἀβλαβὴς ἔξαλλος. Ὁ βουλευτὴς Ντάβιντ εἶχε προσθέσει: «Ἕνας σκύλος ποὺ γαυγίζει δυνατά, δὲν δαγκώνει!». Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ τοῦ ἔδωσε τὴν ἀκόλουθη ἀπάντηση σὲ μιὰ προκήρυξη ποὺ κυκλοφόρησε ἀμέσως τότες.

«Σκύλος εἶναι αὐτὸς ποὺ γλύφει τὶς μπόττες ἐκείνων ἀπὸ τοὺς ὁποίους γιὰ πολλὰ χρόνια δεχόταν κλωτσιές.
Σκύλος εἶναι ἐκεῖνος πού, μὲ τὸ ρύγχος μέσα στὸ φίμωτρο τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου, κουνάει χαρούμενα τὴν οὐρά του κοιτάζοντας στὰ μάτια τοὺς στρατιωτικοὺς δικτάτορες, ἐκλιπαρώντας ταπεινὰ τὴ χάρη τους.
Σκύλος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει βραχνιάσει γαυγίζοντας ἐναντίον ἑνὸς ἀπόντος, ἐναντίον ἑνὸς ἁλυσοδεμένου, προσφέροντας ἔτσι σκυλίσια ὑπηρεσία στοὺς ἰσχυροὺς τῆς ἡμέρας.
Σκύλος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἀπαρνηθεῖ ὅλο τὸ παρελθὸν τοῦ κόμματός του, ὅλο ἐκεῖνο ποὺ τοῦ ἦταν ἱερὸ γιὰ μιὰ ὁλόκληρη γενεά, ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὴ διαταγὴ τῆς κυβέρνησης, φτύνει πάνω στὸ παρελθόν του καὶ τὸ πετάει στὸ βοῦρκο».

Στὶς 28 Ἰουνίου 1916 ὁ Κὰρλ Λῆμπκνεχτ καταδικάζεται σὲ δυόμισι χρόνια φυλακή. Ἀπὸ τὴν ἔναρξη τῆς δίκης σειρὰ διαδηλώσεων συγκροτοῦνται στὸ Βερολίνο. Τὴν ἡμέρα τῆς καταδίκης 55.000 ἐργάτες ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια πολεμοφοδίων τοῦ Βερολίνου κατεβαίνουν σὲ ἀπεργία διαμαρτυρίας. Ἐπίσης διαδηλώσεις ἐναντίον τῆς καταδίκης συγκροτοῦνται στὴ Στουττγκάρτη καὶ ἀπεργίες ξεσπᾶν στὴ Βρέμη καὶ στὴ Μπροῦνσβικ. Ἡ πολεμικὴ ἀπεργία, ποὺ δὲν ἦταν δυνατὴ στὴν ἐποχὴ τῆς εἰρήνης, ὅταν οἱ ὀργανώσεις ἦταν ἰσχυρὲς καὶ οἱ ὀπαδοί της κατηγοροῦνταν σὰν ἀναρχοσυνδικαλιστὲς καὶ ρομαντικοί, γίνεται τώρα πραγματικότητα μέσα στὴ βράση τοῦ πολέμου κάτω ἀπὸ τὸ καθεστὼς τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου καὶ τῆς τρομοκρατίας. Στὸ μέτρο ποὺ χρειαζόταν νὰ δοθεῖ μιὰ ὤθηση καὶ ἕνας σκοπὸς στὴν αὐθόρμητη θέληση τῶν μαζῶν, ἡ ἀπεργία ἦταν ἔργο τοῦ Σπάρτακου. Παρ' ὅλο ποὺ οἱ ὀργανωμένοι σπαρτακιστὲς ἦταν ἀκόμα λίγοι, ἑκατοντάδες χιλιάδες ἐργάτες ἀκολουθοῦσαν ἤδη τὰ συνθήματά τους. Εἶχαν γίνει οἱ ἐκφραστὲς τῶν μαζῶν. Ἡ ἱερὴ ἕνωση εἶχε ἀρχίσει νὰ σπάζει. Ἡ ἐθνικιστικὴ μέθη διαλυόταν. Ἡ ἀφύπνιση ἄρχισε.

Ἀλλὰ καὶ ὁ μιλιταρισμὸς ἐκδικοῦνταν. Ἑκατοντάδες σπαρτακιστὲς εἶχαν συλληφθεῖ. Τὰ ἐργοστάσια «χτενίζονταν» ἀπὸ τὰ πιὸ ζωντανὰ στοιχεῖα. Χιλιάδες ἀγωνιστὲς στέλνονταν στὸ μέτωπο. Φυσικὰ τώρα ἐκεῖ μετέφεραν τὶς ἐπαναστατικὲς ἰδέες. Οἱ καταδίκες

στὶς μαζικὲς δίκες γίνονταν ὅλο καὶ περισσότερο αὐστηρές. Οἱ μιλιταριστὲς μποροῦσαν νὰ ἔχουν μιὰ προσωρινὴ ἐπιτυχία. Στὰ ἐργοστάσια τὸ πολιτικὸ κίνημα θὰ ἔμενε γιὰ κάποιο διάστημα ἀκέφαλο. Γι' αὐτὸ δὲν εἴχαμε πολιτικὲς ἐκδηλώσεις ὅταν ὁ Λῆμπκνεχτ καταδικάστηκε γιὰ δεύτερη φορὰ σὲ τέσσερα χρόνια φυλακή. Ἀλλὰ ὁ ἀτρόμητος λόγος τοῦ Λῆμπκνεχτ: «Κανεὶς στρατηγὸς δὲν ἦταν ποτὲ τόσο ὑπερήφανος γιὰ τὴ στολή του, ὅσο εἶμαι ἐγὼ τώρα μὲ τὴ μπλούζα τοῦ καταδίκου...» χαράχτηκε μέσα στὶς συνειδήσεις τῶν μαζῶν. Ὁ ἀπομονωμένος κατάδικος ποὺ ἐπιδιόρθωνε παπούτσια μέσα στὸ φρούριο τοῦ Λουκάου ἔγινε ἕνα σύμβολο καὶ μιὰ διαρκὴς προειδοποίηση.

Στὶς φυλακὲς τῆς ὁδοῦ Μπάρνιμ, τοῦ Βρόνκε, τοῦ Μπρεσλάου

Στὶς 10 Ἰουλίου 1916 ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ συλλαμβάνεται πάλι. Ὁ στρατηγὸς φὸν Βρίσμπεργκ δήλωσε ἀργότερα σὲ μιὰ πολιτικὴ δίκη ποὺ παρίστατο σὰν μάρτυρας, ὅτι αὐτὴ ἡ σύλληψη τῆς Ρόζας ἔγινε μὲ τὴν ἄμεση ἀπαίτηση ἑνὸς σοσιαλδημοκράτη βουλευτή. Λίγο ἀργότερα συλλαμβάνεται ὁ Φρὰντς Μέριγκ ποὺ ἦταν τότε 70 χρονῶν. Ὁ Ἔρνστ Μέγερ ξαναμπαίνει στὴ φυλακή. Ὁ Ἰούλιος Κάρσκι κλείνεται σὲ στρατόπεδο συγκέντρωσης. Ἀλλὰ ὁ Σπάρτακος δὲν παρέλυσε. Ὁ Λεὸ Γιόγκισες παίρνει τώρα στὰ χέρια του τὰ ἡνία. Οἱ ὀργανωτικές του ἱκανότητες, ἡ πεῖρα του ἀπὸ παράνομη δράση, ἡ αὐστηρὴ αὐτοπειθαρχία του, τὸ χάρισμά του στὸ χειρισμὸ τῶν ἀνθρώπων, δώσανε νέες δυνάμεις καὶ νέα ὁρμὴ στὸ κίνημα. Τὰ «Γράμματα τοῦ Σπάρτακου» κυκλοφοροῦσαν τώρα κανονικὰ καὶ τακτικά. Δὲν ἦταν πλέον γραφομηχανημένα ἢ πολυγραφημένα φύλλα ὅπως στὶς ἀρχές, ἀλλὰ ἔντυπα ποὺ κυκλοφοροῦσαν σὲ ἕναν εὐρύτερο κύκλο ἀναγνωστῶν. Δὲν ἦταν πλέον τὸ Δελτίο μιᾶς πολιτικῆς ὁμάδας, ἀλλὰ ἕνα περιοδικὸ ποὺ διευκρίνιζε καὶ ἀνέλυε τὰ παγκόσμια γεγονότα — ἕνα ὅπλο ποὺ συγκλόνιζε τὶς μᾶζες. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἔγραφε τακτικὰ σὲ κάθε τεῦχος σχεδὸν τὰ τρία τέταρτα. Τὰ χειρόγραφα περνοῦσαν μέσα ἀπὸ τὰ κάγκελλα τῆς φυλακῆς. Τὰ τείχη τοῦ φρουρίου δὲν εἶχαν τὴ δύναμη νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἠχὼ τῆς φωνῆς της.

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ δὲν εἶχε συλληφθεῖ ἐπὶ τῇ βάσει μιᾶς καταδίκης. Ἡ φυλάκισή της ἦταν «ἕνα προληπτικὸ μέτρο». Ἔτσι μ' αὐτὸν τὸν ὅρο ξαναζωντανεύει κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου ἡ παράδοση τῆς Βαστίλλης. Θεωρητικὰ ὁ φυλακισμένος αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἦταν ἕνας φιλοξενούμενος καὶ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς φυλακῆς ἔχαιρε κάθε ἐλευθερίας. Στεροῦνταν μόνον αὐτὸ ποὺ εἶναι τὸ βασι-

κὸ δικαίωμα κάθε φυλακισμένου: νὰ ξέρει πότε τελειώνει ἡ ποινή του. Οἱ διαταγές, πραγματικὰ σφραγισμένα γράμματα ὅπως τὴν ἐποχὴ τῆς Βαστίλλης, ἔρχονταν μὲ πρωσσικὴ ἀκρίβεια ἀπὸ τὶς στρατιωτικὲς ἀρχὲς γιὰ νὰ καθορίζουν τὴν τύχη τῆς φυλακισμένης γιὰ τοὺς ἑπόμενους τρεῖς μῆνες. Μποροῦσε νὰ ἀπασχολεῖται μὲ ὁτιδήποτε, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ αὐτὴ ἤθελε: τὴν πολιτική. Μποροῦσε νὰ ἐπικοινωνεῖ δίχως ἐμπόδιο μὲ τὸν ἔξω κόσμο μὲ γράμματα: ἀλλὰ τὰ γράμματα λογοκρίνονταν. Μποροῦσε νὰ δέχεται ἐπισκέψεις, ἀλλὰ μόνον ὅσον ἡ στρατιωτικὴ διοίκηση θὰ θεωροῦσε ἄξιους γι' αὐτό. Ἡ διαμονὴ σ' αὐτὰ τὰ φιλόξενα οἰκήματα ἦταν πληρωμένη. Δὲν ἐξέτιε λοιπὸν καμιὰ ποινή, ἀλλὰ ἦταν πολὺ χειρότερα ἀπὸ μιὰ ποινικὴ κάθειρξη.

Ὁ πρῶτος σταθμὸς ἦταν καὶ πάλι οἱ γυναικεῖες φυλακὲς τοῦ Βερολίνου στὶς ὁποῖες τὸ τμῆμα τῆς προληπτικῆς κάθειρξης εἶχε τὸ ὄνομα: «Στρατιωτικὴ ἐπιτήρηση γυναικῶν, ὁδὸς Μπάρνιμ». Περιβάλλον οἰκογενειακὸ καὶ καλὸ τὸ προσωπικὸ ποὺ ἐπιτηροῦσε. Ἀλλὰ οἱ στρατιωτικὲς ἀρχὲς ὑποψιάζονταν ὅτι ἡ Ρόζα διατηροῦσε ἐπαφὲς μὲ τοὺς ἔξω. Ἔτσι ἀπεφάσισαν νὰ τὴν ὑποβάλουν σὲ μιὰ πιὸ αὐστηρὴ ἀπομόνωση. Τὸν Σεπτέμβρη τοῦ 1916 ἡ Ρόζα μεταφέρεται στὴν ἀστυνομικὴ διεύθυνση, μέχρις ὅτου βρεθεῖ ἕνα πιὸ κατάλληλο μέρος. Ἐκεῖ ἦταν ἕνα μπουντρούμι ἐννέα κυβικῶν μέτρων, βρώμικο, γεμάτο κοριούς, τὰ πάντα ἄνω κάτω σ' αὐτό, μπουντρούμι ἀπ' αὐτὰ ποὺ περνᾶν μιὰ δυὸ μέρες οἱ γιὰ μεταγωγὴ φυλακισμένοι. Δὲν ὑπῆρχε φῶς καὶ σ' αὐτὲς τὶς φθινοπωρινὲς μέρες τὸ κελὶ σκοτείνιαζε ἀπὸ τὶς 5 τὸ ἀπόγευμα. Ὅλη τὴ νύκτα ἀντηχοῦσαν στὸ διάδρομο βήματα, κλειδιὰ ποὺ ἀνοιγόκλειναν, ὁ διαρκὴς θόρυβος ἀπὸ τὶς σιδερένιες πόρτες ποὺ δέχονταν νέους φυλακισμένους. Σ' αὐτὰ προσθέτονταν ἡ διαρκὴς κίνηση τοῦ μετρὸ ποὺ ἔκανε ἕναν καταχθόνιο πάταγο καὶ ἔκανε τὸ κελὶ νὰ τρέμει. «Ἡ παραμονή μου στὸν ἑνάμισυ μῆνα ποὺ πέρασα ἐκεῖ, ἄφησε στὸ κεφάλι μου ἄσπρες τρίχες καὶ στὰ νεῦρα μου σχισμὲς ποὺ δὲν θὰ θεραπευτοῦν ποτέ». Στὸ τέλος τοῦ Ὀκτώβρη 1916 ἡ Ρόζα μεταφέρεται στὸ φρούριο Βρόνκε, σὲ μιὰ χαμένη γωνιὰ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Πόζεν. Ἐκεῖ ἦταν πλήρης ἡσυχία. Ἡ κάθειρξη ἦταν περισσότερο ὑποφερτή. Τὸ κελὶ ἦταν ὅλη τὴν ἡμέρα ἀνοιχτὸ καὶ στὴν αὐλὴ τῆς φυλακῆς ὑπῆρχαν μερικὲς λωρίδες μὲ πρασινάδα καὶ ἄνθη κι' ἀκόμα ἡ Ρόζα μποροῦσε νὰ ἀκούει τὸ κελαΐδισμα τῶν πουλιῶν. Ἦταν μιὰ κατάσταση σχεδὸν εἰδυλλιακή. Ἀλλὰ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1917 τὴν πῆραν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ τὴ στείλανε στὶς φυλακὲς τοῦ Μπρεσλάου. Αὐτὲς ἦταν ἕνα σκοτεινὸ οἰκοδόμημα. Ἡ Ρόζα ἦταν ἐκεῖ διαρκῶς κλεισμένη στὸ κελί της καὶ δὲν μποροῦσε νὰ βγαίνει ἀπ' αὐτὸ παρὰ γιὰ ἕνα βραχὺ περίπατο. Σ' αὐτὸν τὸν βραχὺ περίπατο στὴ στενὴ αὐλὴ τῆς φυλακῆς της, ἡ Ρόζα πήγαινε καὶ καθόταν σὲ ἕνα μέρος τοῦ

τείχους ὅπου εὕρισκε λίγον ἥλιο καὶ τὰ μάτια της ἀκόρεστα γιὰ χρῶμα ἀναζητοῦσαν λίγο πράσινο στὰ ἴχνη ἀπὸ χόρτο ποὺ βρίσκονταν στὶς σχισμὲς ἀπὸ τὶς πλάκες τῆς αὐλῆς. Αὐτὸς ἦταν ὁ κόσμος μέσα στὸν ὁποῖον ἔζησε ἡ Ρόζα —μαζὶ μὲ τὸν πρῶτο χρόνο τῆς φυλακῆς της— τρία χρόνια καὶ τέσσερους μῆνες, μέχρι ποὺ ἡ ἐπανάσταση, στὶς 9 Νοεμβρίου 1918, ἔσπασε τὶς πόρτες τοῦ δεσμωτηρίου της.

Ἔξω ὁ κόσμος ἦταν ζωσμένος στὶς φλόγες. Καὶ ἡ Ρόζα φλεγόταν ἀπὸ τὴ γεμάτη πάθος θέληση νὰ δράσει, νὰ διδάξει, νὰ προτρέψει σὲ δράση γιὰ νὰ τεθοῦν τὰ θεμέλια ἑνὸς νέου κοινωνικοῦ κόσμου μέσα στὸ χάος καὶ μέσα στὸ λυκόφως τῶν θεῶν. Καὶ ὅμως αὐτὴ ἦταν ριγμένη μέσα σ' αὐτὴ τὴ νῆσο τῶν νεκρῶν. Αἰσθανόταν σὰν νὰ ζοῦσε κάτω ἀπὸ ἕναν γυάλινο κώδωνα, μέσα σὲ μιὰ ἀραιωμένη ἀτμόσφαιρα, μέσα σὲ μιὰ καταθλιπτικὴ μοναξιὰ καὶ μέσα σὲ μιὰ τέτοια σιωπὴ ποὺ γιὰ ἑβδομάδες ὁλόκληρες δὲν ἄκουγε οὔτε τὴ φωνή της. Ἔβλεπε μὲ μιὰ τρομερὴ διαύγεια τὰ κομματιασμένα σώματα στὰ χαρακώματα, τὴν τύχη ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων. Συναισθανόταν τὴν αὐξανόμενη ἀγωνία τῶν μαζῶν, τὸ θάνατο τῶν παιδιῶν, τὴ φθορὰ μιᾶς ὁλόκληρης γενεᾶς, τὴ γενικὴ ἀποκτήνωση καὶ τὴν καταστροφὴ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀλλὰ καμιὰ στέρηση, κανένας καταναγκασμός, κανένας πόνος δὲν μποροῦσαν νὰ τὴν κλονίσουν. Ὑπέφερε τὴ μοίρα της μὲ πλήρη γαλήνη, δίχως νὰ λυγίζει, μὲ τὸ κεφάλι ψηλά.

Εὕρισκε μιὰ πηγὴ χαρᾶς στὸ κελαΐδισμα ἑνὸς μικροῦ πουλιοῦ, σὲ μιὰ ὑπόνοια ἄνθους στὴν αὐλή, στὰ μερμήγκια ποὺ χάραζαν τοὺς δρόμους τους μέσα ἀπὸ τὶς πέτρες, στὴ ναρκωμένη ἀπὸ τὸ κρύο πεταλούδα ποὺ τὴ ξαναζωντάνευε στὸν ἥλιο, σ' αὐτὸ τὸ μικρὸ μέρος ἀπὸ ὅπου ἔβλεπε ἕνα κομμάτι ἀπ' τὸ γαλάζιο οὐρανό. Ζοῦσε τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἔγνοια τῶν φίλων της ποὺ βρίσκονταν ἔξω. Στὰ γράμματα ποὺ ἔπαιρνε, ἤξερε νὰ διαβάζει κάτω ἀπὸ τὰ νεκρὰ γράμματα. Συναισθανόταν τὴν ἠθικὴ ἀγωνία ἐκείνου ποὺ ἔγραφε. Σὲ ὅλους ἔδινε θάρρος. «Νὰ εἶσαι ἥσυχη, τίποτε δὲν θὰ μὲ κλονίσει... δὲν ὑπάρχει ἴχνος ταλάντευσης σὲ μένα» ἔγραφε στὴ Ματθίλδη Βούργ. Καὶ στὴ Σόνια Λῆμπκνεχτ: «Σονιούτσα, πολυαγαπημένη, νὰ εἶσαι ἤρεμη καὶ γαλήνια. Ἔτσι εἶναι ἡ ζωή, καὶ ἔτσι πρέπει νὰ τὴν παίρνουμε, μὲ θάρρος, μὲ γενναιότητα, μὲ τὸ χαμόγελο». Ἔβαζε τὸν ἑαυτό της στὴ θέση τῶν ἄλλων καὶ ἤξαιρε ἐκεῖνο ποὺ εἶχε ὁ καθένας ἀνάγκη. Τὰ γράμματα στὴ Σόνια ἦταν γεμάτα τρυφερότητα καὶ στοργή, ἤθελε νὰ τῆς δίνει θάρρος καὶ ἠρεμία. Στὴ Λουΐζα Κάουτσκυ εἶχαν μιὰ οἰκειότητα καὶ μιὰ λεπτὴ εἰρωνεία. Στὴν Κλάρα Τσέτκιν εἶχαν τὴν ἤρεμη πεποίθηση μιᾶς βαθειᾶς φιλίας ποὺ εἶχε δημιουργηθεῖ ἀπὸ τὴν ἁρμονία τῶν ἰδεῶν καὶ ἀπὸ τὴν κοινὴ

πάλη. Στὸν Ντίφενμπαχ ξεχείλιζαν ἀπὸ μιὰ εὔθυμη φλυαρία συχνὰ μέχρι ὑπερβολῆς. Αἰσθανόταν τὴν ἀνάγκη νὰ δώσει χαρὰ στὸ φίλο ποὺ βρισκόταν σὲ διαρκὴ κίνδυνο. Ὅλα αὐτὰ τὰ γράμματα εἶναι ὑπέροχες σκιαγραφίες, ἄξια νὰ μείνουν γιὰ ἀνάμνηση καὶ ἐνθύμια.

Φυσικὰ τὰ βιβλία ἦταν γι' αὐτὴν ἕνα καταφύγιο στὴ μοναξιὰ καὶ τὴ μονοτονία τῆς ζωῆς της. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη ἦταν προνομιούχα ἐν σχέσει μὲ τοὺς κοινοὺς καταδίκους. Μποροῦσε νὰ διαβάζει... ἐκεῖνο ποὺ ἐπέτρεπε ἡ λογοκρισία. Ἔσβηνε τὴ δίψα της στὴν κλασικὴ καὶ σύγχρονη λογοτεχνία γαλλική, ἀγγλική, ρωσικὴ καὶ γερμανική. Βυθιζόταν στὴ μελέτη τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἐργαζόταν στὴν «Εἰσαγωγὴ στὴν Πολιτικὴ Οἰκονομία», στὴ μετάφραση τοῦ Κορολένκο, σὲ μιὰ ἱστορία τῆς Πολωνίας τῆς ὁποίας τὸ χειρόγραφο χάθηκε μέσα στὴν ἐπανάσταση καὶ ἀργότερα σὲ μιὰ μελέτη γιὰ τὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση. Ἐξακολουθοῦσε νὰ ἔχει πληροφορίες γιὰ τὰ παγκόσμια γεγονότα καὶ γιὰ ὅ,τι γινόταν στὸ διεθνὲς ἐργατικὸ κίνημα. Ὅλες τὶς «ἡμέρες τοῦ ταχυδρόμου» τὰ ἄρθρα της ἦταν ἕτοιμα καὶ περνοῦσαν λαθραῖα ἔξω κάτω ἀπὸ τὴ μύτη τῶν δεσμοφυλάκων της. Εἶχε ὅλο τὸν καιρὸ γιὰ νὰ σκέφτεται στὸ βάθος τὰ προβλήματα καὶ νὰ δίνει μορφὴ στὶς ἰδέες της. Ἔτσι τὰ ἄρθρα της ἦταν ἐκλεκτὰ κομμάτια ἀφιερωμένα στὶς μανοῦβρες τοῦ Σάϊντεμαν καὶ τῶν ἀνθρώπων του, στὸ ἐξάμβλωμα μιᾶς «Ἀνεξαρτήτου Πολωνίας» ποὺ δὲν θὰ ἦταν παρὰ μιὰ νέα δεξαμενὴ ἀπὸ σάρκες γιὰ τὰ κανόνια, στὶς πασιφιστικὲς παρακρούσεις τοῦ Οὐίλσων. Καὶ τὸ δικό της «ceterum censeo» ἦταν πάντα ἡ αὐτόνομη ἐπαναστατικὴ δραστηριότητα τῶν μαζῶν:

> «Μιὰ σοσιαλιστικὴ πολιτικὴ τῆς εἰρήνης συνοψίζεται σήμερα σ' αὐτὰ τὰ ἁπλὰ συνθήματα: Ἐργαζόμενοι! Ἢ οἱ ἀστικὲς κυβερνήσεις θὰ κάνουν τὴν εἰρήνη ὅπως ἔκαναν καὶ τὸν πόλεμο, καὶ τότες, ὁποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ἔκβαση τοῦ πολέμου, ὁ ἰμπεριαλισμὸς θὰ μείνει ἡ κυρίαρχη δύναμη. Καὶ ἡ ἀναπόφευκτη συνέπεια θὰ εἶναι νέοι ἐξοπλισμοί, νέοι πόλεμοι, νέα ἐρείπια, βασιλεία τῆς ἀντίδρασης καὶ βαρβαρότητας. Ἢ ἐσεῖς θὰ ἀνασυγκροτήσετε τὶς δυνάμεις σας γιὰ μιὰ μαζικὴ ἐπαναστατικὴ πάλη γιὰ τὴν κατάκτηση ἀπὸ σᾶς τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, γιὰ τὴν ὑπαγόρευση ἀπὸ σᾶς τῆς εἰρήνης στὸ ἐσωτερικὸ καὶ στὸ ἐξωτερικό. Εἴτε ὁ ἰμπεριαλισμὸς καὶ ἡ ἀργὴ ἢ γρήγορη παρακμὴ τῆς κοινωνίας, εἴτε ἡ πάλη γιὰ τὸν σοσιαλισμὸ μόνη δυνατὴ σωτηρία. Τρίτος δρόμος καὶ μέσος δρος δὲν ὑπάρχει...». (Γράμμα τοῦ Σπάρτακου, Ἀπρίλης 1917).

Ἤλπιζε σ' αὐτὴ τὴν ἐξέγερση τῶν μαζῶν καὶ τὴν περίμενε. Ἔδειχνε στοὺς ἐργαζόμενους τὶς τρομακτικὲς συνέπειες ποὺ θὰ εἶχε γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἡ ἀδυναμία τους. Εἶχε ὅμως πάντα ἐμπιστοσύνη στὴν πορεία τῆς ἱστορίας. Ἤξερε ὅτι ὁ μὲ τὴ στολὴ τοῦ στρατιώτη γερμανὸς ἐργάτης, «αὐτὴ ἡ σάρκα γιὰ τὰ κανόνια ἡ πιὸ ρωμαλέα, ἡ πιὸ σκεπτόμενη, ἐὰν ἔχει μιὰ σοσιαλδημοκρατικὴ διαπαιδαγώγηση, μιὰ πειθαρχία στὴν ὀργάνωση, μιὰ θεωρητικὴ μόρφωση», θὰ ξανασηκωθεῖ στὰ πόδια του. Περίμενε μὲ πάθος αὐτὴ τὴν ἡμέρα καὶ ἐν τῷ μεταξὺ παρακολουθοῦσε ἔντονα τὸ αἱμοσταγὲς δράμα ποὺ ἐκτυλισσόταν στὴν παγκόσμια σκηνή. «Ἡ παγκόσμια ἱστορία μᾶς δίνει τὴν ἐντύπωση» ἔγραφε σὲ μιὰ φίλη της «ἑνὸς κακοῦ ρομάντζου τῆς δεκάρας μέσα στὸ ὁποῖο τὰ ἀφελῆ γεγονότα καὶ τὰ αἱματηρὰ ἐπεισόδια ἀνταγωνίζονται μεταξύ τους. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ τὸ παρατήσουμε αὐτὸ τὸ ρομάντζο δίχως νὰ τὸ διαβάσουμε. Δὲν ἀμφιβάλλω οὔτε γιὰ μιὰ στιγμὴ γιὰ τὴ διαλεκτικὴ τῆς ἱστορίας. Κι' ἀκόμα ὅταν αὐτὴ μοῦ γυρίζει τὴν πλάτη».

Ὑπῆρχε σ' αὐτὴν ἡ γαλήνη «σὲ ἀνεξάντλητη ποσότητα», ἦταν γεμάτη χαρὰ δίχως νὰ γνωρίζει τὴν αἰτία καὶ ἀναζητοῦσε αὐτὴ τὴν αἰτία μέσα στὴν ἴδια τὴ ζωή: «Καὶ στὸ τρίξιμο τῆς ὑγρῆς ἄμμου, κάτω ἀπὸ τὰ ἀργὰ καὶ βαριὰ βήματα τοῦ φρουροῦ, ἀκούεται ἡ ὡραία μελωδία τῆς ζωῆς — ἀρκεῖ νὰ ξέρεις νὰ ἀκοῦς». Ἐν τούτοις ἔπρεπε καὶ ἡ Ρόζα νὰ πληρώσει τὸ φόρο σ' αὐτὴ τὴ ζωή. Οἱ σφαγές, οἱ καταστροφές, ὁ θρίαμβος τῆς βαρβαρότητας, ἡ ἀποκτήνωση, ἡ δειλία τῶν ἀνθρώπων στὸν κατὰ διαταγὴ ἡρωϊσμό, τὸ ποδοπάτημα ὅλων ἐκείνων ποὺ τῆς ἦταν ἱερὰ καὶ ἡ δική της ἀδυναμία καὶ ἡ μοναξιά, ὅλα αὐτὰ κλονίσανε τὴν ἐσωτερική της ἰσορροπία καὶ σπάσανε τὴν ἐνεργητικότητά της. Γιὰ ἕνα διάστημα φρικιοῦσε συγκινοῦνταν καὶ ὑπέφερε ἀπὸ κατάθλιψη. Ἀλλὰ γρήγορα συνῆλθε. Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1917 ἕνα νέο πολὺ δυνατὸ κτύπημα τῆς κατάφερε ἡ μοίρα. Ὁ Χάνς Ντίφενμπαχ σκοτώθηκε στὸ μέτωπο. Αὐτὸ τὸ νέο τῆς ἄνοιξε μιὰ βαθειὰ πληγὴ ποὺ δὲ ξανάκλεισε ποτὲ ἐντελῶς. Ἀφοῦ ὑπερνίκησε τὸν πρῶτο ὀξὺ πόνο σκέφτηκε αὐτὸ ποὺ ἡ ἴδια εἶχε γράψει στὸν Ντίφενμπαχ στὶς ἀρχὲς τοῦ πολέμου. Ἐκφράζει τώρα αὐτὴ τὴν ἴδια ἰδέα σὲ ἕνα γράμμα της στὴ Σόνια Λῆμπκνεχτ:

> «Ξέρετε, Σονίτσκα, ὅσο περισσότερο αὐτὸ διαρκεῖ, ὅσο περισσότερο ἡ ἀχρειότητα καὶ οἱ θηριωδίες κάθε μέρα ξεπερνᾶν κάθε ὅριο καὶ κάθε μέτρο, τόσο περισσότερο γίνομαι ἤρεμη καὶ σταθερή. Λέω στὸν ἑαυτό μου ὅτι ὅπως στὴν καταιγίδα, στὴν παλίρροια, στὴν ἔκλειψη τοῦ ἡλίου, δὲν ἔχουν καμιὰ ἔννοια τὰ ἠθικὰ κριτήρια, τὸ ἴδιο πρέπει νὰ δεχόμαστε κι' αὐ-

τὰ τὰ γεγονότα σὰν δεδομένα κανοντάς τα ἀντικείμενα ἔρευνας καὶ γνώσης».

Αὐτὴ τὴν ἀντίληψη τῆς ζωῆς ποὺ τὴν ἔκανε νὰ κρατιέται ὄρθια μέσα στὴν κατάρρευση ἑνὸς κόσμου, τὴν εἶχε διατυπώσει ἕνα χρόνο πρὶν μὲ μιὰ ἰδιαίτερη δύναμη, σὲ ἕνα γράμμα της στὴ Λουΐζα Κάουτσκυ:

«Ὅλοι ὅσοι μοῦ γράφουν θρηνοῦν καὶ ἐλπίζουν συγχρόνως. Δὲν ξέρω τίποτε πιὸ γελοῖο ἀπ' αὐτό. Δὲν καταλαβαίνεις λοιπὸν ὅτι ἡ γενικὴ ἀθλιότητα εἶναι πολὺ πιὸ μεγάλη γιὰ ἐκεῖνον ποὺ βογγάει ἀπὸ πάνω... Ἀλλὰ ὅταν ὁλόκληρος ὁ κόσμος βρίσκεται σὲ παραφορά, δὲν προσπαθῶ πλέον παρὰ νὰ καταλάβω αὐτὸ ποὺ ἔγινε καὶ γιατὶ ἔγινε. Καὶ ὅταν κάνω αὐτὸ τὸ καθῆκον μου συνεχίζω νὰ εἶμαι ἤρεμη καὶ σὲ καλὴ ψυχικὴ διάθεση. Ultra posse nemo obligatur... Τὸ νὰ χάνουμε ἐντελῶς τὸν ἑαυτό μας μέσα στὶς καθημερινὲς συμφορὲς μοῦ εἶναι ἀπολύτως ἀκατανόητο καὶ ἀνυπόφορο. Δὲς μὲ τί ψυχρὴ φρόνηση ὑψωνόταν ὁ Γκαῖτε πάνω ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Σκέψου σὲ ποιὰ ἐποχὴ ζοῦσε: στὴ μεγάλη γαλλικὴ ἐπανάσταση μὲ ὅλα τὰ τρομακτικὰ αἱματηρὰ γεγονότα ποὺ τὴν συνόδευαν. Καὶ κατόπιν ἀπὸ τὸ 1973 ἕως τὸ 1815 ἡ ἀδιάκοπη σειρὰ τῶν πολέμων. Καὶ ὅμως μὲ τὶ ἤρεμία, μὲ τί ἐσωτερικὴ ἰσορροπία ἐξακολουθοῦσε τὶς μελέτες του πάνω στὴ μεταμόρφωση τῶν φυτῶν, πάνω στὴ θεωρία τῶν χρωμάτων, πάνω σὲ χίλια πράγματα. Δὲν σοῦ ζητάω νὰ γίνεις ποιητὴς σὰν τὸ Γκαῖτε, ἀλλὰ ὁ καθένας μπορεῖ νὰ ἐφαρμόσει στὸν ἑαυτό του ἢ τουλάχιστο νὰ προσπαθήσει νὰ ἐφαρμόσει αὐτή του τὴν ἄποψη γιὰ τὴ ζωὴ — νὰ κυριαρχεῖ πάνω στὰ γεγονότα καὶ νὰ διατηρεῖ τὴν ἐσωτερική του ἁρμονία. Καὶ μὴ μοῦ πεῖς: ἀλλὰ ὁ Γκαῖτε δὲν ἦταν ἕνας πολιτικὸς ἀγωνιστής, γιατὶ τότες θὰ σοῦ ἀπαντήσω: ἕνας ἀγωνιστὴς πρέπει ἀκόμα πολὺ περισσότερο νὰ προσπαθεῖ νὰ εἶναι πάνω ἀπὸ τὶς πραγματικότητες, ἐὰν δὲν θέλει νὰ χάσει τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του. Φυσικὰ μιλάω γιὰ ἕναν κάπως σχηματισμένο ἀγωνιστή...».

12ο

Ἡ Ρωσία τὸ 1917

Ὁ πρῶτος θρίαμβος

Ο πόλεμος εἶχε ἀποκόψει τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἀπὸ τὸ πολωνικὸ καὶ ρωσικὸ ἐργατικὸ κίνημα. Εἶχε ὅμως πιθανῶς μπορέσει νὰ μάθει ὅτι τὸ κόμμα της στὴν Πολωνία δὲν εἶχε ὑποκύψει στὴ γενικὴ διαφθορὰ καὶ ὅτι αὐτὸ εἶχε μείνει πιστὸ στὸ πνεῦμα ποὺ αὐτὴ τοῦ εἶχε ἐμπνεύσει. Ἐνῶ οἱ Πιλσούντσκι καὶ Ντασζύνσκι προσπάθησαν ἀμέσως νὰ θέσουν τὸν πολωνικὸ λαὸ στὴν ὑπηρεσία τῆς αὐστριακῆς πολεμικῆς μηχανῆς γιὰ νὰ ἐπιτύχουν ἀπὸ τοὺς Ἀμβούργους καὶ τοὺς Χοεντζόλλερν τὴν πολωνικὴ «ἀνεξαρτησία», ἡ πολωνικὴ σοσιαλδημοκρατία δημοσίευσε στὶς 2 Αὐγούστου 1914 ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὴν ἀριστερὰ τοῦ Πολωνικοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος καὶ τὸ Σύνδεσμο τῶν Ἑβραίων Ἐργατῶν, μιὰ ἔκκληση ποὺ διεκήρυσσε: «Τὸ προλεταριάτο κηρύττει τὸν πόλεμο στοὺς κυβερνῆτες του, στοὺς καταπιεστές του... Στὴν πάλη του γιὰ τὰ ἐθνικά του δικαιώματα, τὸ πολωνικὸ προλεταριάτο προβάλλει τὸ σύνολο τῶν ταξικῶν του διεκδικήσεων... γιὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν αὐτὲς οἱ διεκδικήσεις πρέπει νὰ κατακτήσει καὶ νὰ πάρει στὰ χέρια του τὴν πολιτικὴ ἐξουσία». Τὸ κόμμα μένει ἀκλόνητο στὸ πρόγραμμά του, τόσο ἀπέναντι τοῦ ρωσικοῦ ἀπολυταρχισμοῦ ὅσο καὶ ἀπέναντι τοῦ γερμανικοῦ ἐπιτελείου. Καὶ τόσο κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία τοῦ πρώτου ὅσο ἐπίσης καὶ τοῦ δευτέρου, ἡ ἀχτίνα Χ τοῦ Φρουρίου τῆς Βαρσοβίας (ὅπου τὸ 1906 εἶχε φυλακιστεῖ ἡ Ρόζα) ἦταν ἡ συνήθης διαμονὴ τῶν ἡγετῶν τῆς πολωνικῆς σοσιαλδημοκρατίας.

Μέσα στὴ ρωσικὴ σοσιαλδημοκρατία οἱ μπολσεβίκοι ἀπέδειξαν —τόσο στὴ Ρωσία ὅσο καὶ στὴ μετανάστευση— ὅτι αὐτοὶ ἦταν ὁ σταθερὸς πυρήνας τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος. Ἐντελῶς στὴν ἀρ-

χή, ὑπῆρχαν στὴν περιφέρεια τοῦ κόμματος μερικοὶ δισταγμοί, ἀλλὰ γρήγορα ὑπερνικήθηκαν. Ἀπὸ τὸ 1914 οἱ μπολσεβίκοι βουλευτὲς στὴ Δούμα στάλθηκαν ἐξορία γιὰ τὴν ἐπαναστατική τους δραστηριότητα. Στοὺς μενσεβίκους, ὑπῆρχε μιὰ ποικιλία ἀποχρώσεων, ἀπὸ τοὺς διεθνιστὲς μέχρι τοὺς ὑπερασπιστὲς τῆς τσαρικῆς πατρίδας. Τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ξεπέρασε τὴν περίοδο τῆς ἔντονης ἀντίδρασης, δὲν ἔπαψε νὰ εὐρύνεται. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1914 εἶχαν ἤδη ἀνεγερθεῖ ὁδοφράγματα στὴν Πετρούπολη. Ὁ πόλεμος ἔρριξε τὴν ἐπανάσταση πίσω. Ἡ μπουρζουαζία χόρταινε μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν κατακτήσεων. Οἱ χωρικοὶ πίστευαν ὅτι οἱ κατακτήσεις ἐσήμαιναν νέα ἐδάφη γιὰ τὰ ἄροτρά τους. Ἀρχικὰ καὶ οἱ ἐργατικὲς μᾶζες ἦταν ἀπροσανατόλιστες. Ὅμως ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 1915 ἀρχίζουν διαδηλώσεις καὶ ἀπεργίες. Αὐτὸ ἦταν, πίσω ἀπὸ τὸ μέτωπο, ἡ ἀπαρχὴ ἑνὸς προτσὲς ποὺ θὰ διέλυε λίγο - λίγο τὸν ἀπολυταρχισμό. Οἱ μεγάλες ἥττες ἀποκαλύψανε τὴν ἀποσύνθεση τῆς πολεμικῆς μηχανῆς καὶ τὴ διαφθορὰ τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ. Ἡ Αὐλὴ κατασπαραζόταν ἀπὸ τὶς ραδιουργίες. Ἡ ἀθλιότητα ἐπεκτεινόταν μέσα στὴ χώρα. Ἡ πρόοδος τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος καὶ ἡ τολμηρὴ στάση τῶν ἐργατῶν, ἔκανε τὴ μπουρζουαζία νὰ ἀρχίσει κι' αὐτὴ νὰ κινεῖται μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ πάρει στὰ χέρια της τὴν κρατικὴ μηχανή. Ὁ σκοπός της ἦταν μὲ μιὰ σειρὰ μεταρρυθμίσεων νὰ προλάβει τὴν κοινωνικὴ ἐπανάσταση. Στὶς 25 Φεβρουαρίου (9 Μαρτίου μὲ τὸ δυτικὸ ἡμερολόγιο) οἱ ἐργάτες τῆς Πετρούπολης, ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς στρατιῶτες, ἀνατρέψανε μὲ μιὰ νικηφόρα ἐξέγερση τὸ καθεστώς. Τὸ σοβιὲτ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν συγκροτεῖται. Στὰ χέρια του ἦταν ἡ πολιτικὴ ἐξουσία, ἀλλὰ δὲν εἶχε ἀκόμα ἐμπιστοσύνη στὴ δύναμή του. Ἀπ' αὐτὲς τὶς πρῶτες δημοκρατικὲς αὐταπάτες τους, ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία παραχωρεῖται στὴν ἀστικὴ κυβέρνηση τοῦ πρίγκηπα Λβὼφ.

Γιὰ τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἡ ρωσικὴ ἐπανάσταση ἦταν ὁ πρῶτος θρίαμβος τῆς πολιτικῆς της ἀπέναντι τοῦ πολέμου, ἡ πραγματοποίηση ἐκείνου γιὰ τὸ ὁποῖο ἀγωνίστηκε σ' ὅλη της τὴ ζωὴ καὶ ἐπίσης μιὰ ἐγγύηση γιὰ τὴ γερμανικὴ ἐπανάσταση. Ἀλλὰ τώρα αἰσθανόταν ἀκόμα περισσότερο σκληρὴ τὴ φυλάκισή της. Ἔγραψε στὸ Ντίφενμπαχ:

> «Μπορεῖτε νὰ φανταστῆτε πόσο μὲ ἀναστάτωσε ἐσωτερικὰ ἡ Ρωσία. Πολλοὶ παλιοὶ φίλοι ποὺ ἀργοπέθαιναν στὰ μπουντρούμια τῆς Μόσχας, τῆς Πετρούπολης, τοῦ Ὀρὲλ ἢ τῆς Ρίγας κυκλοφοροῦν τώρα ἐλεύθεροι. Πόσο αὐτὸ ἀλαφραίνει τὴ φυλάκισή μου ἐδῶ! Ἀστεία «ἀλλαγὴ θέσεων», δὲν εἶναι ἔτσι; Ὅμως εἶμαι εὐχαριστημένη καὶ χαίρομαι γιὰ τὴν ἐλευθερία τους, παρόλο ποὺ οἱ δικές μου πιθανότητες ἔχουν ἀντίστροφα περιορισθεῖ».

Σκέφτηκε νὰ ζητήσει τὴν ἔκδοσή της στὴ Ρωσία. Δὲν ξαίρουμε ἂν ἡ ἴδια παραιτήθηκε ἀπ' αὐτὴ τὴν ἰδέα ἢ ἐὰν ἀπορρίφθηκε ἡ αἴτησή της.

Στὸ ἑξῆς ἡ ρωσικὴ ἐπανάσταση βρισκόταν στὸ κέντρο ἀπὸ ὅλες τὶς σκέψεις της. Μιὰ αὐξανόμενη ἀνυπομονησία τὴν εἶχε καταλάβει. Κατεχόταν ἀπὸ τὸ φόβο ὅτι ἀπομονωμένοι οἱ Ρῶσοι θὰ ὑποκύψουν στὶς δυσκολίες καὶ στὶς ὑπέρτατες δυνάμεις τῆς ἐξωτερικῆς ἀντεπανάστασης. Γι' αὐτὸ ἔκανε ἔκκληση στὴ σωτήρια ἐξέγερση τῆς γερμανικῆς ἐργατικῆς τάξης. Οἱ πρῶτες ἐπιδράσεις τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης στὴ Γερμανία τῆς ἔδιναν μεγάλες ἐλπίδες. Στὰ μέσα Ἀπριλίου 1917 ἕνα ἰσχυρὸ κῦμα ἀπεργιῶν κατακλύζει ὁλόκληρη τὴ χώρα. Μόνον στὸ Βερολίνο ὑπῆρχαν 300.000 ἀπεργοί. Τὸ ἐπιτελεῖο ἦταν ἐξαιρετικὰ ἀναστατωμένο. Ὁ σύνδεσμος του μὲ τὴ σοσιαλδημοκρατία, ὁ φιλελεύθερος στρατηγὸς Γκραῖνερ, εἶχε δηλώσει: «Ἐκεῖνος ποὺ ἀπεργεῖ εἶναι ἕνας ἀχρεῖος». Οἱ πεινασμένοι, οἱ σκλαβωμένοι ἐργάτες τὸ αἰσθάνθηκαν αὐτὸ σὰν ἕνα δυνατὸ χαστούκι. Οἱ ἀρχὲς βάλθηκαν πάλι νὰ ψάχνουν στὰ ἐργοστάσια γιὰ νὰ βροῦν τοὺς ὑπόπτους καὶ νὰ τοὺς στείλουν στὸ μέτωπο. Τὸ κίνημα ξανὰ παραλύει. Ἡ πυροσβεστικὴ ἀντλία τῆς σοσιαλδημοκρατίας ἔκανε τὴ δουλειά της. Ἀκόμα καὶ ἡ διεύθυνση τοῦ Ἀνεξαρτήτου Σοσιαλδημοκρατικοῦ Κόμματος, ποὺ μόλις τότε εἶχε δημιουργηθεῖ, τάχτηκε ἐναντίον τῶν «ἐπαναστατικῶν περιπετειῶν». Ἡ Γερμανία, ἔλεγε, δὲν εἶναι ἡ Ρωσία, ἡ πάλη γιὰ τὴν ἐλευθερία στὸ ἐσωτερικὸ πρέπει νὰ διεξάγεται πάνω στὸ κοινοβουλευτικὸ ἔδαφος. Ἡ ἀπάντηση τῆς Ρόζας ἦταν σὰν κροτάλισμα μαστιγίου. Καὶ ὅσο ἡ κατάπτωση τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος διαρκοῦσε τόσο ἡ ἔκκληση της γινόταν περισσότερο ἐπίμονη καὶ μὲ μεγαλύτερη βιαιότητα ἀντηχοῦσε ἡ φωνή της: Συνεχίστε, συνεχίστε! Σῶστε τὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση, σταματώντας τὸν πόλεμο καὶ ἐλευθερώνοντας τὸν ἑαυτό σας!

Μελετοῦσε μὲ τὴν πιὸ μεγάλη προσοχὴ τὰ ρωσικὰ γεγονότα. Τὸ ὑλικὸ ποὺ εἶχε στὴ διάθεσή της ἦταν πολὺ περιορισμένο. Φυσικὰ οἱ γερμανικὲς ἐφημερίδες δίναμε μιὰ παραμορφωμένη εἰκόνα. Κάπως καλύτερα ἔγραφαν τὸ «Le Temps» καὶ οἱ «Times» ποὺ ἔρχονταν τώρα ἀπὸ καιροῦ σὲ καιρό. Μποροῦσε νὰ γελιέται στὶς λεπτομέρειες. Ὑπερεκτιμοῦσε, ἐπὶ παραδείγματι, τὴν πολιτικὴ δύναμη τῆς ρωσικῆς μπουρζουαζίας. Καὶ ὅπως παλιότερα ὁ Λένιν εἶχε ἐμπιστοσύνη στὸν Κάουτσκυ, ἔτσι καὶ ἡ Ρόζα τώρα εἶχε μιὰ ἀδικαιολόγητη ἐμπιστοσύνη στοὺς μενσεβίκους. Περίμενε ὅτι αὐτοὶ θὰ βρίσκονταν στὸ ὕψος τῶν γεγονότων. Στὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση δὲν εἶχαν ἐπίσης μεταμορφωθεῖ ἀνθρωπάκια σὲ μεγάλες ἱστορικὲς μορφές; Ἡ γενικὴ ἄποψη γιὰ τὴ φύση καὶ τὸ σκοπὸ τῆς ἐπανάστασης ἦταν ἴδια μὲ τοὺς μπολσεβίκους. Στὸ πρῶτο της ἄρθρο «Ἡ

ρωσική ἐπανάσταση» (Γράμματα τοῦ Σπάρτακου, Ἀπρίλης 1917) ἔγραφε:

«Ἡ ἐπανάσταση στὴ Ρωσία ἔχει ἐπιτύχει στὴν πρώτη της ἐξόρμηση τὴν ἀνατροπὴ τοῦ γραφειοκρατικοῦ ἀπολυταρχισμοῦ. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ νίκη δὲν εἶναι τὸ τέλος ἀλλὰ μιὰ ἀσθενὴς ἀρχή. Γιατί, ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, μιὰ ἀναπόδραστη λογικὴ θὰ ὁδηγήσει σὲ μικρὸ ἢ μεγάλο διάστημα τὴ βαθιὰ ἀντιδραστικὴ καὶ σὲ ταξικὴ ἀντίθεση μὲ τὸ προλεταριάτο μπουρζουαζία, νὰ ἀποσυρθεῖ ἀπὸ τὴν προσωρινὴ προχωρημένη θέση της καὶ νὰ ἀπαρνηθεῖ τὸν ἀνύπαρκτο φιλελευθερισμό της. Καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος μιὰ λογικὴ ἐπίσης ἀναπόδραστη θὰ ὁδηγήσει τὸ ρωσικὸ προλεταριάτο, μιὰ καὶ ἔχει ἀφυπνιστεῖ ἡ ἐπαναστατική του ἐνεργητικότητα, στὴν πιὸ ριζοσπαστικὴ ἐπιθετικὴ δημοκρατικὴ καὶ κοινωνικὴ πολιτικὴ καὶ στὴν πραγματοποίηση ὁλοκλήρου τοῦ προγράμματος τοῦ 1905: λαοκρατικὴ δημοκρατία, 8ωρο, ἀπαλλοτρίωση τῶν μεγάλων κτημάτων κ.λπ. Ἀλλὰ τὸ σύνθημα, τὸ ἀναπόσπαστα συνδεδεμένο μὲ ὅλα τὰ ἄλλα ποὺ ἐπιβάλλεται πάνω ἀπ' ὅλα στὸ σοσιαλιστικὸ προλεταριάτο στὴ Ρωσία εἶναι: νὰ θέσει τέρμα στὸν ἰμπεριαλιστικὸ πόλεμο.

Τὸ πρόγραμμα τοῦ ρωσικοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου τὸ θέτει ἐδῶ σὲ ἀπόλυτη ἀντίθεση μὲ τὴ ρωσικὴ ἰμπεριαλιστικὴ μπουρζουαζία ποὺ ὀνειρεύεται τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἔχει ἄλλα κέρδη ἀπὸ τὸν πόλεμο. Ἡ δράση γιὰ τὴν εἰρήνη δὲν μπορεῖ στὴ Ρωσία, ὅπως καὶ ἀλλοῦ, νὰ διεξαχθεῖ παρὰ κάτω ἀπὸ μιὰ μόνη μορφή: τὴν πάλη τῆς ἐπαναστατικῆς τάξης ἐναντίον τῆς δικῆς της μπουρζουαζίας, τὴν πάλη γιὰ τὴν πολιτικὴ ἐξουσία μέσα στὴ χώρα. Αὐτὲς εἶναι οἱ ἀναπόφευκτες προοπτικὲς τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης».

Σὲ ὅ,τι ἀφοροῦσε τὴν ἴδια τὴ Ρωσία, ἡ Ρόζα εἶχε πλήρη ἐμπιστοσύνη σ' αὐτὴ τὴν ἀμετάτρεπτη ἱστορικὴ λογική. Γιὰ τὴ συμμετοχὴ τῶν σοσιαλεπαναστατῶν καὶ τῶν μενσεβίκων στὴν κυβέρνηση ἔγραφε: «Ἡ κυβέρνηση συνασπισμοῦ εἶναι ἕνα ἡμίμετρο ποὺ φορτώνει τὸν σοσιαλισμὸ μὲ ἕνα πλῆθος εὐθυνῶν δίχως νὰ τοῦ δίνει τὴν παραμικρὴ δυνατότητα νὰ ἀναπτύξει τὸ πρόγραμμά του. Εἶναι ἕνας συμβιβασμὸς ποὺ ὅπως ὅλοι οἱ συμβιβασμοὶ εἶναι καταδικασμένος νὰ καταλήξει σὲ φιάσκο». Ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου εἶναι ἀναπόφευκτη.

Ἡ ρωσικὴ ἐπανάσταση ἦταν γιὰ τὴ Ρόζα ἕνα διεθνὲς πρόβλημα μιᾶς φλέγουσας ἐπικαιρότητας:

«Ἐὰν ἡ παγκόσμια προλεταριακὴ ἐπανάσταση δὲν ἐπέμβει ἐγκαίρως, ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου στὴ Ρωσία εἶναι καταδικασμένη σὲ μιὰ παταγώδη ἧττα, σὲ σύγκριση μὲ τὴν ὁποία ἡ τύχη τῆς Κομμούνας τοῦ Παρισιοῦ θὰ φαίνεται ἕνα παιδικὸ παιγνίδι».

Θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ συγκρατηθεῖ ἡ ἐπανάσταση στὴ Ρωσία; Ἀπολύτως ὄχι. Γιατὶ ὁ νόμος τῆς ἐπανάστασης εἶναι ἡ διαρκὴς πρόοδος. Κάθε δισταγμός, κάθε σταμάτημα προετοιμάζει τὴ νίκη τῆς ἀντεπανάστασης. Κι' αὐτὴ ἡ νίκη θὰ εἶναι ἡ ἀρχὴ αἱματηρῶν ἐκκαθαρίσεων ἀπὸ τὶς κυρίαρχες τάξεις. Δὲν ὑπάρχει σωτηρία παρὰ μόνον ἂν τὸ διεθνὲς προλεταριάτο συνδεθεῖ μὲ τὸν ἀγώνα τοῦ ρωσικοῦ προλεταριάτου. Μέχρι τότες οἱ ρῶσοι ἐργάτες πρέπει, δίχως δισταγμούς, νὰ ἀγωνίζονται γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ἐξουσίας.

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ πάνω ἀπ' ὅλα μελετάει τὴν τραγικὴ κατάσταση τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης ἐν σχέσει μὲ τὸ κεντρικὸ πρόβλημα τῆς στιγμῆς, τὸ πρόβλημα τῆς εἰρήνης. Σὲ ἕνα μεγάλο ἄρθρο της μὲ τὸν τίτλο «Προβλήματα μιᾶς φλέγουσας ἐπικαιρότητας» (Γράμματα τοῦ Σπάρτακου, Αὔγουστος 1917) ἀποκαλύπτει τὶς ἀπελπιστικὲς ἀντιφάσεις ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἰουλιανὴ στρατιωτικὴ ἐπίθεση τοῦ Κερένσκι:

«Κάθε ἐνεργὸς πολεμικὴ πολιτικὴ καὶ κάθε ρωσικὴ στρατιωτικὴ ἐπίθεση ἐξυπηρετεῖ σήμερα, ἀπ' αὐτὴ τὴν λογικὴ τῆς ἀντικειμενικῆς κατάστασης, ὄχι τὴν ὑπεράσπιση τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης, ἀλλὰ τὰ συμφέροντα τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ τῆς Ἀντάντ. Καμιὰ εἰρηνικὴ διατύπωση, ὅσο ριζοσπαστικὴ καὶ δημοκρατικὴ καὶ ἂν εἶναι, δὲν μπορεῖ νὰ ἐξαλείψει αὐτὸ τὸ κραυγαλέο γεγονὸς ὅτι κάθε στρατιωτικὴ δράση ποὺ ἐπιχειρεῖ ἡ Ρωσία ἐξυπηρετεῖ τοὺς πολεμικοὺς σκοποὺς τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας. Ὅσο λοιπὸν καὶ ἂν διακηρύττει ὅτι ὑπερασπίζει τὴν πατρίδα, ἡ ρωσικὴ δημοκρατία συμμετέχει στὴν πραγματικότητα σὲ ἕναν ἰμπεριαλιστικὸ πόλεμο. Καὶ ὅσο καὶ ἂν ἐπικαλεῖται τὸ δικαίωμα τῶν ἐθνῶν νὰ διαθέτουν τὸν ἑαυτό τους, βοηθάει τὸν ἰμπεριαλισμὸ νὰ ὑποδουλώνει ξένα ἔθνη.

»Καὶ ἂν ἡ Ρωσία δὲν ἀφήσει τὸν ἑαυτό της νὰ παρασυρθεῖ σὲ καμιὰ ἐπίθεση, ἂν αὐτὴ στρατιωτικὰ περιοριστεῖ... σὲ μιὰ παθητικὴ στάση καὶ σὲ μιὰ ἀναμονή, μένοντας ἁπλῶς μὲ τὸ ὅπλο παραπόδας ἕτοιμη γιὰ τὴν περίπτωση ἐνδεχομένων ἐπιθέσεων ἀπὸ τὴ γερμανικὴ πλευρά; Μ' αὐτὴ τὴν παθητικότητα, ποὺ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ εἶναι ἕνα ἡμίμετρο, ὑπεκφεύγοντας τὸν πόλεμο δίχως νὰ βάζει τέλος σ' αὐτόν, ἡ Ρωσία προσφέ-

ρει ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες στὸ γερμανικὸ ἰμπεριαλισμὸ ἐπιτρέποντάς του νὰ συγκεντρώνει τὶς δυνάμεις του στὸ δυτικὸ μέτωπο, καλύπτοντάς τον σ' ἕνα ὁρισμένο μέτρο στὴν Ἀνατολή. Ἡ ρωσικὴ δημοκρατία βρίσκεται ἔτσι ἀνάμεσα στὴ Χάρυβδη καὶ τὴ Σκύλλα...

»Ὁ σημερινὸς παγκόσμιος πόλεμος, ποὺ ἀπὸ τὶς ἀντικειμενικές του αἰτίες καὶ ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ χαρακτήρα του, εἶναι μιὰ διεθνὴς ἰμπεριαλιστικὴ σύγκρουση, δὲν μπορεῖ νὰ μεταμορφωθεῖ σὲ μιὰ γωνιά, σὲ μιὰ χώρα ἀπ' αὐτὲς ποὺ συμμετέχουν, μὲ ὁποιαδήποτε καλὴ θέληση, στὸ ἀντίθετό του, σὲ ἕναν δημοκρατικὸ πόλεμο γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἄμυνα. Πιασμένη μέσα στὰ γρανάζια τῆς παγκόσμιας ἰμπεριαλιστικῆς καταστροφῆς, ἡ ρωσικὴ δημοκρατία, δὲν μπορεῖ νὰ ἀποφύγει αὐτὴ μόνη τὶς συνέπειες αὐτῆς τῆς καταστροφῆς καὶ δὲν μπορεῖ ἀκόμα περισσότερο αὐτὴ μόνη νὰ θέσει τέρμα σ' αὐτὴ τὴν καταστροφή. Μόνον ἡ παγκόσμια προλεταριακὴ ἐπανάσταση μπορεῖ νὰ διαλύσει τὸν παγκόσμιο ἰμπεριαλιστικὸ πόλεμο. Καὶ οἱ ἀντιφάσεις μέσα στὶς ὁποῖες ἀναπόφευκτα συγκρούεται ἡ ρωσικὴ ἐπανάσταση δὲν εἶναι παρὰ οἱ συγκεκριμένες ἐκδηλώσεις τῆς θεμελιώδους ἀντίφασης ἀνάμεσα στὴν ἐπαναστατικὴ πολιτικὴ τοῦ ρωσικοῦ προλεταριάτου καὶ στὴν παθητικότητα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ προλεταριάτου, ἀνάμεσα στὴν ταξικὴ δραστηριότητα τῶν λαϊκῶν μαζῶν στὴ Ρωσία καὶ στὴν προδοσία τῶν γερμανικῶν, ἀγγλικῶν, γαλλικῶν ἐργατικῶν μαζῶν ἀπέναντι τῶν ταξικῶν συμφερόντων τους καὶ ἀπέναντι τοῦ σοσιαλισμοῦ».

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ δὲν παρασυρόταν λοιπὸν ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμό της γιὰ τὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση. Εἶχε συλλάβει τὴν κατάσταση καὶ τοὺς κινδύνους της μὲ μιὰ ἀνελέητη διορατικότητα καὶ δὲν ἄφηνε τὸν ἑαυτό της νὰ βαυκαλίζεται μὲ τὴ χαλαρὴ ἐλπίδα ὅτι κάποιο θαῦμα θὰ ἔλυνε τὶς τρομακτικὲς ἀντιφάσεις. Μόνον ἡ δράση τῶν μαζῶν μποροῦσε νὰ κόψει τὸν κόμπο. Καὶ σὲ κάθε λέξη της εἶναι φανερὸς ὁ φόβος ποὺ τὴν κατεῖχε μήπως αὐτὴ ἡ δράση τῶν μαζῶν στὶς ἄλλες χῶρες φτάσει πολὺ ἀργά.

Γιὰ τὴ Ρόζα ὅλες οἱ δηλώσεις καὶ οἱ ἀποφάσεις τῶν δῆθεν φιλειρηνιστῶν δὲν ἦταν παρὰ ὑποκρισία καὶ ἀποτελοῦσαν ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἐμπόδια στὴν ἀνάπτυξη τῆς δραστηριότητας τῶν μαζῶν. Ἡ διεθνὴς συνδιάσκεψη ποὺ τὸ σοβιὲτ τῶν ἐργατῶν καὶ στρατιωτῶν τῆς Πετρούπολης εἶχε συγκαλέσει στὴ Στοκχόλμη τὸ θέρος τοῦ 1917, τῆς φαινόταν ἐπίσης ὅτι κι' αὐτὴ ἔπαιζε τὸ ρόλο παραπλάνησης τῶν μαζῶν. Ἂν πραγματοποιοῦνταν αὐτὴ ἡ συνδιάσκεψη, ὅπου οἱ σοσιαλιμπεριαλιστὲς ὅλων τῶν ἐμπόλεμων χωρῶν θὰ εἶ-

χαν τὸν πρῶτο λόγο, τότε ἀναπόφευκτα θὰ θριάμβευε ἡ σύγχυση τῶν πολιτικῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν πολιτικῶν προοπτικῶν:

«Ἐκεῖνο ποὺ στὴν πραγματικότητα προετοιμάζεται μέσα σ' αὐτὴ τὴ σύγχυση, δὲν εἶναι ἡ εἰρήνη, ἀλλὰ ἡ ἀμοιβαία συμφιλίωση ἀνάμεσα στοὺς «οὐδέτερους» καὶ στοὺς «ἐμπόλεμους» σοσιαλιστές, ἡ ἀμοιβαία ἄφεση ἁμαρτιῶν, ἡ γενικὴ ἀμνηστία γιὰ ὅλα τὰ ἐγκλήματα ποὺ ἔχουν γίνει καὶ ἡ ἀνοικοδόμηση τῆς παλιᾶς Διεθνοῦς, μιᾶς Διεθνοῦς ποὺ ἀνέχεται τὴν προδοσία τοῦ σοσιαλισμοῦ».

Αὐτὴ ἡ φάρσα τῆς Στοκχόλμης θὰ ἐξυπηρετοῦσε τὴν προπαρασκευαστικὴ ἐργασία γιὰ τὰ μελλοντικὰ διπλωματικὰ συνέδρια τῶν κυβερνήσεων. Οἱ σοσιαλιστὲς ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ φέρουν σὲ ἐπαφὲς τὶς ἐμπόλεμες καπιταλιστικὲς κυβερνήσεις, δὲν καταλάβαιναν, στὴν πλήρη τυφλότητα ποὺ βρίσκονταν, ὅτι κάθε συνεννόηση ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τὶς κυβερνήσεις δὲν μποροῦσε νὰ εἶναι παρὰ μιὰ συνεννόηση ἐναντίον τοῦ προλεταριάτου καὶ εἰς βάρος του. Ἡ υἱοθέτηση ἀπὸ τὴ συνδιάσκεψη τῆς ἐπίσημης διατύπωσης γιὰ μιὰ εἰρήνη δίχως προσαρτήσεις καὶ ἐπανορθώσεις, ἐσήμαινε ἁπλῶς ὅτι ἡ ἔκβαση τῆς ἱμπεριαλιστικῆς σύγκρουσης ἔμενε ἀμφίβολη καὶ ὅτι οἱ στρατιωτικὲς δυνάμεις εἶχαν ἀνάγκη μιᾶς ἀνάπαυσης γιὰ τὴν προετοιμασία μιᾶς νέας σύγκρουσης. Αὐτὴ ἀνταποκρινόταν προπαντὸς στὴν κατάσταση τοῦ γερμανικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ, ἐνῶ οἱ κυβερνήσεις τῆς Ἀντάντ ἐλπίζανε ἀκόμα σὲ ἀποφασιστικὲς στρατιωτικὲς ἐπιτυχίες. Ἦταν ἡ διατύπωση τῆς ἐπανεγκατάστασης τοῦ παλιοῦ statu quo. «Καὶ αὐτὸ τὸ statu quo περιλαμβάνει, ἐννοεῖται, τὰ παλιὰ σύνορα τῶν κρατῶν καὶ τὶς παλιὲς σχέσεις τῶν δυνάμεων στὸ ἐξωτερικό, τὶς παλιὲς σχέσεις τῶν δυνάμεων στὸ ἐσωτερικό, τὴν κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης, τὸ καπιταλιστικὸ κράτος καὶ τὴν ὑπερτάτη κυριαρχικὴ ἐξουσία τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ σὰν γενικὸ θεμέλιο τῆς κοινωνίας». Ἔτσι οἱ προετοιμασίες γιὰ τὴν εἰρήνη στὴ Στοκχόλμη δὲν ἦταν γιὰ τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ παρὰ ἡ προέκταση τῆς πολιτικῆς τῆς 4ης Αὐγούστου 1914, ἡ παραίτηση τοῦ προλεταριάτου σὰν τάξης μὲ δική της πολιτικὴ καὶ δική της δραστηριότητα. Ἦταν μανοῦβρες πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ. «Τὰ σοσιαλιστικὰ κόμματα εἶναι, ἀπὸ τὶς 4 Αὐγούστου, τὸ μέσο τὸ πιὸ ἀποτελεσματικὸ γιὰ τὴν παράλυση τῶν μαζῶν, εἶναι συνεπῶς ἕνας ἀντεπαναστατικὸς παράγων. Καὶ μένουν πιστὰ σ' αὐτὸ τους τὸ ρόλο ὅταν ἐργάζονται γιὰ μιὰ συμφωνία ἀνάμεσα στὶς κυβερνήσεις, γιὰ μιὰ ἐπανεγκατάσταση τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ στὶς προπολεμικές του θέσεις».

Καὶ γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ αὐτὴ ἡ ἀνάλυση τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ ἐπιβεβαιώνεται ἀμέσως ἀπὸ τὰ γεγονότα. Ἡ γερμανι-

κὴ κυβέρνηση ἐνθαρρύνει τὴν προσπάθεια τῆς Στοκχόλμης γιὰ νὰ ἐκμεταλλευτεῖ τὶς δυνατότητες τῆς εἰρήνης καὶ παρέχει ὅλες τὶς εὐκολίες στὴ γερμανικὴ ἀντιπροσωπεία. Οἱ δυτικὲς ὅμως δημοκρατικὲς δυνάμεις ἀπαγορεύουν τὴ συμμετοχὴ στὸ συνέδριο. Ἔτσι ἡ ἐπιχείρηση χρεοκόπησε. Τὸ ἄρθρο: «Προβλήματα μιᾶς φλέγουσας ἐπικαιρότητας» δείχνει μὲ μιὰ ἰδιαίτερη διαύγεια τὴ μεγαλειώδη ἐνότητα τῆς πολιτικῆς ποὺ ὑπεστήριζε ἡ Λούξεμπουργκ ἐναντίον τοῦ πολέμου καὶ τὴ σταθερή της ἀπόφαση νὰ παίρνει συνείδηση τῆς πραγματικότητας ὅπως αὐτὴ εἶναι. Δὲν κάνει παραχωρήσεις στὴ σκέψη της, δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξαπατήσει τὴν ἱστορία, δὲν στηρίζει τὶς ἐλπίδες της σὲ θαύματα. Πολὺ λίγοι, ἀκόμα καὶ ἀνάμεσα στοὺς μεγάλους ἐπαναστάτες, εἶχαν τὴ δύναμη νὰ κρατᾶνε πάντα μιὰ τέτοια στάση.

Ἡ ὀκτωβριανὴ ἐπανάσταση

Ἀπὸ τὰ βάθη τῆς φυλακῆς της ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ παρακολουθοῦσε μὲ ἐξαιρετικὴ ἔνταση τὴ γιγάντια πάλη τῶν τάξεων ποὺ ἐκτυλισσόταν στὸ ἔδαφος τῆς Ρωσίας. Ἔβλεπε ὁρισμένες ἐλπίδες της νὰ διαψεύδονται. Εἶχε στὴν ἀρχὴ πιστέψει ὅτι ἡ ἐπαναστατικὴ διάθεση θὰ ὁδηγοῦσε τοὺς μενσεβίκους στὴ ρήξη μὲ τὴ μπουρζουαζία. Ἔπρεπε τώρα νὰ ἀναγνωρίσει ὅτι οἱ σοσιαλιστὲς ἦταν στὴν κυβέρνηση αἰχμάλωτοι τοῦ ταξικοῦ ἐχθροῦ. Ἀντιτίθενταν στὶς ἐπείγουσες μεγάλες μεταρρυθμίσεις, συνεχίζανε τὴν πολιτικὴ τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου καὶ καταδιώκανε τοὺς μπολσεβίκους. Εἶχαν λοιπὸν μπεῖ στὸ ἀντεπαναστατικὸ ρεῦμα. Ἡ Ρόζα δὲν εἶχε καμιὰ ἀμφιβολία ὅτι αὐτὴ ἡ πολιτικὴ ὁδηγοῦσε κατ' εὐθεῖαν στὴν ἀποκατάσταση τοῦ τσαρισμοῦ. Ἤδη τὸ ἐπιτελεῖο ἄρχιζε τὸν ἐμφύλιο πόλεμο. Ἀλλὰ οἱ ἐργάτες καὶ οἱ στρατιῶτες κινητοποιήθηκαν ἐναντίον τῶν στρατευμάτων τοῦ στρατηγοῦ Κορνίλωφ καὶ διέλυσαν μὲ τὸ ὅπλο τῆς προπαγάνδας αὐτὸ τὸν στρατό, τὴν ἐλπίδα τῆς ἀντεπανάστασης. Ἡ μεγάλη ἐμπιστοσύνη ποὺ ἡ Ρόζα εἶχε στὶς μάζες δὲν διαψεύστηκε. Καὶ δίχως ἐπιφυλάξεις ἐπεδοκίμασε τὴ στάση τῶν μπολσεβίκων ποὺ σ' αὐτὲς τὶς στιγμὲς ἄφησαν κατὰ μέρος τὴν ἀγανάκτησή τους ἐναντίον τῶν διώξεών τους ἀπὸ τὴν κυβέρνηση καὶ δὲν ἔθεσαν στὸν ἑαυτό τους παρὰ ἕνα καὶ μόνο καθῆκον, νὰ σώσουν τὴν ἐπανάσταση. Ἡ νίκη ποὺ ἐπέτυχαν μπροστὰ ἀπὸ τὶς πύλες τῆς Πετρούπολης ἀπεδέσμευσε τὴν ἐνεργητικότητα τῶν μαζῶν σὲ ὅλη τὴ χώρα. Οἱ ἀγρότες ἐξεγείρονται ἐναντίον τῶν γαιοκτημόνων. Στὰ μακρινὰ βιομηχανικὰ κέντρα τὰ σοβιὲτ παίρνουν τὴν ἐξουσία. Ἡ ἀποφασιστικὴ στιγμὴ πλησιάζει.

Στὶς 25 Ὀκτωβρίου (7 Νοεμβρίου μὲ τὸ δυτικὸ ἡμερολόγιο) οἱ μπολσεβίκοι καταλαμβάνουν τὴν ἐξουσία μὲ τὶς ἐργατικὲς πολιτοφυλακὲς καὶ μὲ τὰ στρατεύματα τῆς Πετρούπολης. Ἡ προλεταριακὴ δικτατορία, αὐτὸ ποὺ γιὰ τὴ Ρόζα ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἐπανάστασης, πραγματοποιεῖται. Ἀλλὰ ἡ χαρά της γρήγορα πνίγεται. Σχεδὸν ταυτοχρόνως μὲ τὴν ἀγγελία αὐτῆς τῆς νίκης μαθαίνει τὸν θάνατο τοῦ Χάνς Ντίφενμπαχ.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι παρὰ τὸν βαθὺ ἠθικὸ κλονισμό της ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ φίλου της, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἔγραψε ἄρθρα πάνω σ' αὐτὸ τὸ μεγάλο γεγονός. Δυστυχῶς, ἀπὸ τὶς νέες συλλήψεις καὶ ἀπὸ τεχνικὲς δυσκολίες, τὰ Γράμματα τοῦ Σπάρτακου κυκλοφοροῦσαν περισσότερο σπάνια αὐτὴ τὴν ἐποχή. Καὶ ὅταν αὐτὰ ἐπανεμφανίστηκαν, τὰ μεγάλα προβλήματα ποὺ εἶχε ἀνακινήσει ἡ Ὀκτωβριανὴ Ἐπανάσταση βρίσκονταν ἤδη στὴν ἡμερήσια διάταξη. Ἡ Ρόζα χαιρέτησε μὲ ἐνθουσιασμὸ τὴν ἐπανάσταση. Σὲ κείνη τὴν περίοδο τῆς ταπείνωσης τὴν εἶχε συναρπάσει τὸ μεγαλεῖο τοῦ γεγονότος, ἡ τόλμη, ὁ ἡρωισμὸς τῶν μπολσεβίκων ποὺ μὲ τὴν ἐπέμβασή τους ἀλλάζανε τὴν τύχη τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ αὐτὴ ἔβλεπε ταυτοχρόνως τοὺς τεράστιους κινδύνους ποὺ ἦταν ἐκτεθειμένη ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου ὅσο ἔμενε ἀπομονωμένη. Ἕνα γράμμα της ἀπὸ τὶς 24 Νοεμβρίου στὴ Λουΐζα Κάουτσκυ τὸ βεβαιώνει:

> «Χαίρεσαι γιὰ τοὺς ρώσους; Βέβαια δὲν θὰ μπορέσουν νὰ κρατηθοῦν μέσα σ' αὐτὴ τὴ φρικτὴ κόλαση —ὄχι ἐξαιτίας τοῦ καθυστερημένου χαρακτήρα τῆς χώρας, ὅπως μᾶς λέει ὁ σοφός σου σύζυγος— ἀλλὰ γιατὶ ἡ σοσιαλδημοκρατία αὐτῆς τῆς ὑπερανεπτυγμένης Δύσης ἀποτελεῖται ἀπὸ χαμερπῆ καὶ ψοδοδεῆ ἀνθρωπάρια, ποὺ ἀτάραχοι θεατές, θὰ ἀφήσουν τοὺς ρώσους νὰ χάσουν ὅλο τὸ αἷμα τους. Ἀλλὰ ἕνας παρόμοιος θάνατος ἀξίζει πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὸ νὰ «ζεῖς γιὰ τὴν πατρίδα». Εἶναι μιὰ πράξη μιᾶς παγκόσμιας ἱστορικῆς ἀξίας ποὺ τὰ ἴχνη της τίποτε δὲν θὰ μπορέσει νὰ τὰ σβήσει μέσα σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες».

Ἡ πρώτη σοβαρὴ ἀπόφαση ποὺ οἱ μπολσεβίκοι διαρκῶς ἀντιμετώπιζαν ἦταν ἡ εἰρήνη μὲ τὴ Γερμανία. Ἡ ἐλπίδα τους γιὰ μιὰ ἐπέμβαση τοῦ παγκόσμιου προλεταριάτου διαψεύστηκε. Ἡ βαθειὰ ἀποσύνθεση τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ ἔκανε κάθε ἄμυνα ἀδύνατη. Ἡ ἐπανάσταση κινδύνευε νὰ ἐκμηδενιστεῖ ἀπὸ τὴ γερμανικὴ στρατιωτικὴ δύναμη. Μιὰ εἰρήνη ἀκόμα καὶ μικρῆς διάρκειας μποροῦσε νὰ δώσει μιὰ ἀνάπαυλα. Γιὰ τοὺς ρώσους τὸ ζήτημα ἔμπαινε ἔτσι: Μπρὲστ - Λιτόβσκ ἢ θάνατος.

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἀντιλαμβανόταν τὴν ἱστορικὴ ἀναγ-

καιότητα ποὺ ὑπαγόρευε στοὺς μπολσεβίκους τὴν πολιτική τους σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα. Ἀλλὰ εἶχε προφανῶς τὴν ἐντύπωση ὅτι αὐτοὶ πολὺ εὔκολα ἔκαναν παραχωρήσεις στὶς ἀναγκαιότητες τῆς κατάστασης. Αὐτὴ τὴν ἐντύπωση τὴν εἶχε καὶ πολὺ κατόπι. Ἂν ἦταν ἔτσι, τότες ἡ ἠθικὴ ἔννοια τῆς ἐπανάστασης μοιραῖα θὰ ἐξέφτιζε, οἱ ἡγέτες θὰ ἔχαναν τὴν πολιτική τους σταθερότητα καὶ ἡ ἐπανάσταση θὰ κατέρρεε μέσα στὸν ὀππορτουνισμό. Αὐτὸς ὁ φόβος ἦταν τόσο ἰσχυρὸς ὥστε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1918, δίνοντας πίστη στὶς πληροφορίες τοῦ τύπου, ἡ Ρόζα πίστεψε ὅτι ἦταν δυνατὴ μιὰ στρατιωτικὴ γερμανορωσικὴ συμμαχία. Δὲν μποροῦσε νὰ ξέρει μὲ πόση σοβαρότητα οἱ μπολσεβίκοι συζητοῦσαν αὐτὸ τὸ ἄλυτο πρόβλημα, οὔτε μποροῦσε νὰ καταλάβει ὅτι μ' αὐτὴ τὴ συνθήκη προετοίμαζαν μιὰ νέα ἐπαναστατικὴ ἔφοδο. Ἡ ἐσωτερικὴ πάλη στὸ κόμμα τῶν μπολσεβίκων πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα τῆς εἰρήνης εἶχε προκαλέσει μιὰ κρίση τόσο βαρειὰ ποὺ εἶχε ἀπειλήσει «νὰ σπάσει τὴ ραχοκοκαλιὰ τοῦ κόμματος καὶ τῆς ἐπανάστασης». (Λένιν, Λόγος γιὰ τὸν πόλεμο καὶ τὴν εἰρήνη). Πάνω ἀπὸ ὅλα ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ φοβοῦνταν ὅτι οἱ μπολσεβίκοι παίζανε δίχως νὰ θέλουν τὸ παιγνίδι τῆς γερμανικῆς διπλωματίας, ὅτι αὐτοὶ βαφτίζανε «δημοκρατικὴ εἰρήνη δίχως προσαρτήσεις καὶ ἀποζημιώσεις» τὴν εἰρήνη ποὺ ἐπιβαλλόταν μὲ τὴ βία καὶ ἔτσι κέρδιζαν τὴν εὔνοια τοῦ γερμανικοῦ ἐπιτελείου. Οἱ ἐπαναστάτες πέφτανε ἔτσι στὸ ἐπίπεδο τῶν κοινῶν πολιτικῶν, τὸ διαλυτικὸ στοιχεῖο τῆς ὑποψίας θὰ ἔμπαινε ἔτσι μέσα στὸ κίνημα. Ἀργότερα ἀνεγνώρισε αὐτὸ τὸ λάθος της καὶ διεπίστωνε: «Ὁ Λένιν καὶ οἱ φίλοι του, οὔτε οἱ ἴδιοι εἴχανε οὔτε θὰ δημιουργοῦσαν σὲ κανέναν αὐταπάτες γιὰ τὴν πραγματικότητα. Παραδέχονταν δίχως ὑπεκφυγὴ ὅτι εἶχαν ἐξαναγκαστεῖ σὲ συνθηκολόγηση».

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἐπεδοκίμαζε λοιπὸν τὴν πολιτικὴ τῆς εἰρήνης τοῦ Λένιν. Ἀλλὰ ὄχι δίχως ἐσωτερικὴ ἀποστροφή. Τὸ Μπρὲστ - Λιτόφσκ τῆς φαινόταν ὅτι θὰ εἶχε πολὺ βαρειὲς συνέπειες. Ἀπὸ τὰ τέλη τουλάχιστον τοῦ 1915, ἦταν πεπεισμένη ὅτι ἡ γερμανικὴ αὐτοκρατορία θὰ ἡττῶνταν στὸν πόλεμο, δίχως νὰ δίνει σ' αὐτὴ τὴν ἧττα μιὰ ἰδιαίτερη προτίμηση. Ἀγωνιζόταν γιὰ τὴν ἀνατροπὴ τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ σ' ὅλες τὶς χῶρες ἀπὸ τὸ διεθνὲς προλεταριάτο. Ἂν ὅμως ἡ εὐρωπαϊκὴ ἐργατικὴ τάξη δὲν μποροῦσε νὰ βρεῖ στὸν ἑαυτό της τὴ δύναμη νὰ κάνει τὴν ἐπανάσταση, τότες ἡ ἧττα τῆς Γερμανίας θὰ ἦταν τὸ μικρότερο κακό. Ἡ νίκη τοῦ ἀδηφάγου γερμανικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ κάτω ἀπὸ τὸ ἀντιδραστικὸ καθεστὼς τῶν πρώσσων γιοῦνκερς θὰ ὁδηγοῦσε στὶς πιὸ παράδοξες καὶ παράφρονες ὑπερβολὲς κατακτήσεων, στὴν ὑποδούλωση ὁλόκληρης τῆς Εὐρώπης καὶ ἄλλων ἠπείρων καὶ θὰ ἔρριχνε τὴν ἀνθρωπότητα πολὺ πίσω. Ἡ γερμανικὴ νίκη θὰ ἦταν ἡ νίκη τῆς ἰμπεριαλιστικῆς

ἰδέας μέσα στὸ διεθνὲς ἐργατικὸ κίνημα, θὰ κατέληγε στὸν ἐκφυλισμὸ τῆς ἐργατικῆς τάξης καὶ θὰ στραγγάλιζε τὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση. Ἡ εἰρήνη τοῦ Μπρὲστ - Λιτὸφσκ φαινόταν στὴ Ρόζα ὅτι ἔκανε ἐκ νέου πιθανὴ αὐτὴ τὴ νίκη. Αὐτὴ ἡ προοπτικὴ ἦταν γι' αὐτὴν ἕνας ἐφιάλτης. Μὲ μιὰ μανία πιὸ δυνατὴ ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, μαστίγωνε τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς γερμανικῆς ἐργατικῆς τάξης ποὺ ἦταν ὑπεύθυνοι αὐτῆς τῆς κατάστασης καὶ μὲ ὅλες της τὶς δυνάμεις καλοῦσε τοὺς γερμανοὺς ἐργάτες νὰ ἀφυπνιστοῦν καὶ νὰ ἐξεγερθοῦν.

> «Μόνον ἡ ἀκλόνητη πτωματικὴ παθητικότητα τοῦ γερμανικοῦ προλεταριάτου ἔχει ἀναγκάσει τοὺς ρώσους ἐπαναστάτες νὰ κλείσουν μιὰ εἰρήνη μὲ τὴ μόνη ἐξουσία ποὺ ὑπάρχει στὴ Γερμανία, μὲ τὸν γερμανικὸ ἰμπεριαλισμό. Καὶ μόνον αὐτὴ ἡ πτωματικὴ παθητικότητα ἔχει ἐπιτρέψει στὸν γερμανικὸ ἰμπεριαλισμὸ νὰ χρησιμοποιεῖ τὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση γιὰ λογαριασμό του...
> »Ἡ πραγματικὴ εἰρήνη δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτευχθεῖ δίχως τὴν ἀνατροπὴ τῆς ἐξουσίας ποὺ κυριαρχεῖ σήμερα στὴ Γερμανία. Μόνον ὁ δαυλὸς τῆς ἐπανάστασης, μόνον ἡ ἀνοικτὴ πάλη τῶν μαζῶν γιὰ τὴν πολιτικὴ ἐξουσία, γιὰ τὴν κυριαρχία ποὺ ἀσκεῖται ἀπὸ τὸν λαὸ καὶ γιὰ τὴ δημοκρατία, μόνον αὐτὰ σήμερα στὴ Γερμανία μποροῦν νὰ ἐμποδίσουν τὴ σφαγὴ τῶν λαῶν ποὺ πάει νὰ πάρει μιὰ νέα ἔνταση... Οἱ γερμανοὶ ἐργάτες ἔχουν σήμερα γιὰ ἀποστολὴ νὰ φέρουν στὴ Δύση τὸ μήνυμα τῆς ἐπανάστασης καὶ τῆς εἰρήνης ποὺ μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀνατολή. Κι' αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ κάνουν μὲ τὴν πιὸ δυνατὴ φωνή». (Γράμματα τοῦ Σπάρτακου, Γενάρης 1918).

Δὲν ἦταν μόνον ἡ ὑπογραφὴ τῆς εἰρήνης τοῦ Μπρὲστ - Λιτὸφσκ ποὺ προκάλεσε σοβαρὲς ἀνησυχίες στὴ Ρόζα. Καὶ ἄλλα ἐπίσης πολιτικὰ μέτρα τῶν μπολσεβίκων τὴν ἔκαναν νὰ βασανίζεται ἀπὸ φόβους γιὰ τὴν τύχη τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης. Πολλὲς φορὲς ἐκφράστηκε πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα στὰ Γράμματα τοῦ Σπάρτακου. Οἱ ἐκτιμήσεις της τὴν ἔφεραν συχνὰ σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς πιὸ στενοὺς φίλους της, ἰδιαιτέρως μὲ τὸν Πάουλ Λέβι ὁ ὁποῖος εἶχε ἀναλάβει τὴ διεύθυνση τῆς ὀργάνωσης μετὰ τὴ σύλληψη τοῦ Λεὸ Γιόγκισες τὴν ἄνοιξη τοῦ 1918. Γιὰ νὰ πείσει αὐτοὺς τοὺς συντρόφους καὶ γιὰ νὰ ξεκαθαρίσει καὶ ἡ ἴδια τὶς ἰδέες της, ἡ Ρόζα ἄρχισε τὸ φθινόπωρο τοῦ 1918 μιὰ κριτικὴ τοῦ συνόλου τῆς μπολσεβίκικης πολιτικῆς. Ἡ ἔκκρηξη τῆς γερμανικῆς ἐπανάστασης τὴν ἐμπόδισε νὰ τελειώσει αὐτὸ τὸ ἔργο. Ὁ Πάουλ Λέβι δημοσίευσε ἀποσπάσματα τὸ 1922. Αὐτὸ τὸ ἔργο τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ περιβάλλεται ἀπὸ μιὰ παράδοση. Στὸν πρόλογό του ὁ Πάουλ Λέβι

γράφει ὅτι μερικοί —πρόκειται γιὰ τὸν Λεὸ Γιόγκισες— θέλανε νὰ καταστρέψουν αὐτὸ τὸ ἔργο. Ἡ Κλάρα Τσέτκιν, στὸ ἔργο της: «Ἡ θέση τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ γιὰ τὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση» (Ἀμβοῦργο 1923), μᾶς δίνει σοβαρὰ στοιχεῖα ποὺ μᾶς κάνουν νὰ ἀμφιβάλουμε γιὰ τὴ βεβαίωση τοῦ Λέβι. Ὁ Λεὸ ἦταν πράγματι ἐναντίον τῆς δημοσίευσης τοῦ ἔργου γιατὶ ἡ Ρόζα εἶχε τροποποιήσει τὴ θέση της σὲ οὐσιώδη σημεῖα καὶ εἶχε ὑπόψη της νὰ γράψει ἕνα ἄλλο βιβλίο γιὰ τὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση. Ὁ Λεὸ νόμιζε ἐπίσης ὅτι τὸ ἔργο θὰ εἶχε τὴ θέση του σὲ μιὰ ἔκδοση τῶν Ἁπάντων τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ. Γιὰ νὰ τὸ καταστρέψῃ, καὶ ἂν ἀκόμα εἶχε αὐτὴ τὴν πρόθεση, δὲν ἦταν δυνατόν, γιατὶ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ δὲν ξέραμε ποιὸς εἶχε τὸ χειρόγραφο. Ὁ Λεὸ δὲν τὸ εἶχε καὶ ἐκεῖνο ποὺ δημοσίευσε ὁ Λέβι δὲν ἦταν παρὰ ἕνα ἀντίγραφο τῆς μελέτης τῆς Ρόζας ἀσυμπλήρωτο καὶ ἀνακριβές. Τὸ ἴδιο τὸ χειρόγραφο τὸ εἶχε κρύψει ἕνας σύντροφος κατὰ τὶς μέρες τοῦ Ἰανουαρίου 1919 καὶ κατόπι ξεχάστηκε. Ξαναβρέθηκε δέκα χρόνια ἀργότερα. Ὁ Φέλιξ Βάϊλ ἔχει κάνει τὸ 1928 τὶς ἀναγκαῖες διορθώσεις καὶ συμπληρώσεις στὴν ἔκδοση τοῦ Λέβι.

Ἐνθουσιασμένοι ἀπὸ τὰ μεγαλειώδη ρωσικὰ γεγονότα οἱ ἐπαναστάτες καὶ ἀπὸ ἀντίδραση στὴν ἀντιμπολσεβίκικη προπαγάνδα, ἐπεδοκίμαζαν δίχως καμιὰ κριτικὴ κάθε τὶ ποὺ γινόταν ἀπὸ τοὺς μπολσεβίκους. Ἀλλὰ ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἤθελε νὰ ἰδεῖ καὶ νὰ μελετήσει στὸ βάθος αὐτὸ τὸ μεγάλο ἱστορικὸ φαινόμενο, δίχως νὰ ὑποχωρεῖ μπροστὰ στὰ συμπεράσματα ποὺ θὰ κατέληγε ἡ μελέτη της. Ἀπαιτοῦσε ἀποφασιστικὰ ἀπὸ τοὺς συντρόφους της νὰ μὴ γίνονται ἀπερίσκεπτοι ἀπολογητές, ἀλλὰ νὰ παρακολουθοῦν καὶ νὰ μελετοῦν τὰ πάντα μὲ ἄγρυπνο κριτικὸ πνεῦμα. Ἔτσι θὰ γίνουν ἱκανοὶ νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν ἱστορικὴ πεῖρα γιὰ τὸν ἀγώνα τῆς ἐργατικῆς τάξης. Ποιὰ προαίσθηση τὴν κατεῖχε ὅταν ἀπὸ τότες φοβοῦνταν ὅτι οἱ γερμανοὶ ἐργάτες θὰ μποροῦσαν νὰ ἀφήσουν τὸν ἑαυτό τους νὰ ἀκολουθεῖ μὲ μιὰ τυφλὴ πίστη τὸ ρωσικὸ παράδειγμα; Καὶ ἐμεμφόταν ἐκείνους ποὺ φοβοῦνταν ὅτι μιὰ κριτικὴ μελέτη τῆς μπολσεβίκικης πολιτικῆς θὰ μποροῦσε «νὰ κλονίσει τὴν ἀκτινοβολία καὶ τὸ γοητευτικὸ παράδειγμα τῶν ρώσων προλετάριων τῶν μόνων ἱκανῶν νὰ κατανικήσουν τὴ μοιραία ἀδράνεια τῶν γερμανικῶν μαζῶν».

> «Αὐτὸ ποὺ θὰ μπορέσει νὰ ἀφυπνίσει τὴν ἱκανότητα τῆς ἱστορικῆς δράσης τοῦ γερμανικοῦ προλεταριάτου δὲν θὰ εἶναι ἡ τεχνητὴ κατασκευὴ μιᾶς πνευματικῆς κατάστασης ἱκανῆς μόνον γιὰ ἐπαναστατικὲς κραυγές, ἀλλά, ἐντελῶς ἀντίθετα, αὐτὸ θὰ γίνει μόνον μὲ τὴν κατανόηση ὅλης τῆς τρομερῆς σοβαρότητας καὶ ὅλης τῆς πολυπλοκότητας τῶν καθηκόντων

ποὺ ἔχει νὰ ἐπιτελέσει, μόνον μὲ τὴν πολιτικὴ ὡριμότητα καὶ τὴ φωτισμένη ἀνεξαρτησία, μόνον μὲ τὴν κριτικὴ ἱκανότητα τῶν μαζῶν, ποὺ γιὰ χρόνια καὶ χρόνια κάτω ἀπὸ διάφορα προσχήματα συστηματικὰ συντρίβονταν ἀπὸ τὴ γερμανικὴ σοσιαλδημοκρατία».

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ δὲν εἶχε καθόλου τὴν πρόθεση νὰ ἀρχίσει μιὰ καμπάνια ἐναντίον τῶν μπολσεβίκων. Αὐτὴ ποὺ ἦταν πάντα τόσο φειδωλὴ σὲ ἐπαίνους, μιλάει μὲ τὸν μεγαλύτερο ἐνθουσιασμὸ γιὰ τοὺς μπολσεβίκους σ' αὐτό της τὸ ἔργο. Εἶναι ψέμα αὐτὸ ποὺ λένε οἱ ρεφορμιστὲς ὅτι ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἔχει ἀπορρίψει στὸ σύνολό της τὴν πολιτικὴ τῶν μπολσεβίκων, τὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση καὶ τὴ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου καὶ ὅτι αὐτὴ ἔχει δικαιολογήσει ἔτσι τὴν πολιτικὴ τῶν μενσεβίκων. Δὲν ἀφήνει νὰ δημιουργηθεῖ καμιὰ ἀμφιβολία στὸ ἔργο της. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καταδικάζει τὴ θέση τοῦ Κάουτσκυ καὶ τῶν μενσεβίκων σύμφωνα μὲ τὴν ὁποίαν ἡ Ρωσία δὲν ἦταν ὥριμη παρὰ μόνον γιὰ τὴν ἀστικὴ ἐπανάσταση. Δείχνει ὅτι ἡ πάλη ἄρχισε ἀμέσως μέσα στοὺς κόλπους τῆς ἐπανάστασης πάνω σ' αὐτὰ τὰ δυὸ κρίσιμα σημεῖα: τὴν εἰρήνη καὶ τὴ γῆ. Καὶ πάνω σ' αὐτὰ τὰ ζητήματα ἡ μπουρζουαζία πέρασε στὸ στρατόπεδο τῆς ἀντεπανάστασης. Ἂν ἡ μπουρζουαζία νικοῦσε, θὰ σήμαινε τὸ τέλος τῆς δημοκρατίας καὶ τῆς λαοκρατίας.

«Μιὰ στρατιωτικὴ δικτατορία, ποὺ θὰ ἐπέβαλλε ἕνα τρομοκρατικὸ καθεστὼς ἐνάντια στὸ προλεταριάτο καὶ ἀκόλουθα τὴν παλινόρθωση τῆς μοναρχίας, θὰ ἦταν ἡ ἀναπόφευκτη συνέπεια. Μποροῦμε ὕστερα ἀπ' αὐτὸ νὰ ἐκτιμήσουμε τὸ οὐσιαστικὸ καὶ στὸ βάθος ἀντιδραστικὸ στοιχεῖο τῆς τακτικῆς ποὺ ἀκολουθοῦσαν οἱ Ρῶσοι σοσιαλιστὲς τῆς τάσης Κάουτσκυ, δηλαδὴ οἱ μενσεβίκοι. Ζαλισμένοι ἀπὸ τὴν ἐπινόησή τους γιὰ τὸν ἀστικὸ χαρακτήρα τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης... γαντζώθηκαν ἀπελπισμένα στὴ συνεργασία μὲ τοὺς φιλελεύθερους ἀστούς...

»...Μέσα σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση στὴ μπολσεβίκικη τάση ἀνήκει ἡ ἱστορικὴ τιμὴ ὅτι διεκήρυξε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ ἀκολούθησε μὲ σιδερένια λογική, τὴν τακτικὴ ποὺ μόνη αὐτὴ μποροῦσε νὰ σώσει τὴ δημοκρατία καὶ νὰ προωθήσει τὴν ἐπανάσταση: «ὅλη ἡ ἐξουσία στὰ χέρια τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν χωρικῶν, στὰ χέρια τῶν σοβιέτ». Αὐτὴ ἦταν πραγματικὰ ἡ μόνη διέξοδος στὶς δυσκολίες ποὺ βρισκόταν μπλεγμένη ἡ ἐπανάσταση, αὐτὸ ἦταν τὸ κτύπημα τοῦ ξίφους ποὺ ἔκοψε τὸ γόρδιο δεσμὸ καὶ ἡ ἐπανάσταση τραβήχτηκε ἀπὸ ἕνα στενὸ

πέρασμα σὲ ἕνα ἐλεύθερο πεδίο, ποὺ τῆς ἐπέτρεπε μιὰ κατοπινὴ ἀνοιχτὴ ἀνάπτυξη δίχως ἐμπόδια μπροστά της».

»Τὸ κόμμα τοῦ Λένιν λοιπὸν ὑπῆρξε στὴ Ρωσία τὸ μόνο ποὺ κατάλαβε τὰ ἀληθινὰ συμφέροντα τῆς ἐπανάστασης σ' αὐτὴν τὴν πρώτη περίοδο καὶ ἀποτέλεσε τὸ προωθητικό της στοιχεῖο... Μ' αὐτὴν τὴν ἔννοια ἦταν τὸ μόνο κόμμα ποὺ ἐφάρμοζε μιὰ πολιτικὴ πραγματικὰ σοσιαλιστική... Ἡ πραγματικὴ κατάσταση τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης πῆρε ἀποφασιστικὸ χαρακτήρα ὕστερα ἀπὸ μερικοὺς μῆνες μὲ τὸ δίλημμα: νίκη τῆς ἀντεπανάστασης ἢ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου, Καλεντίν ἢ Λένιν...

»Ἡ ἀποφασιστικότητα μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Λένιν καὶ οἱ σύντροφοί του ἔρριξαν στὴν κρίσιμη στιγμὴ τὸ μόνο σύνθημα ποὺ μποροῦσε νὰ τοὺς φέρει στὴν πρώτη γραμμή... τοὺς ἔκανε σὲ μιὰ νύχτα ἀπὸ μιὰ καταδιωγμένη, συκοφαντημένη, «παράνομη» μειοψηφία, τῆς ὁποίας οἱ ἀρχηγοὶ ἦταν ὑποχρεωμένοι ὅπως ὁ Μαρὰ νὰ κρύβονται στὰ ὑπόγεια, ἀπόλυτους κύριους τῆς κατάστασης... Ὅσο μπορεῖ ἕνα κόμμα σὲ μιὰ ἱστορικὴ στιγμὴ νὰ δώσει παράδειγμα θάρρους, δύναμης γιὰ δράση, ἐπαναστατικῆς ὀξυδέρκειας καὶ λογικῆς, ὁ Λένιν, ὁ Τρότσκυ καὶ οἱ σύντροφοί τους τὸ δώσανε σ' ὅλο του τὸ μέγεθος. Ὅλη ἡ ἐπαναστατικὴ τιμὴ καὶ ἡ ἱκανότητα δράσης ποὺ ἔλειπε ἀπὸ τὴ δυτικὴ σοσιαλδημοκρατία βρέθηκε στοὺς μπολσεβίκους. Ἡ ἐξέγερσή τους τὸν Ὀκτώβρη δὲν ἔσωσε μόνον τὴ ρωσικὴ Ἐπανάσταση ἀλλὰ ἔσωσε ἐπίσης καὶ τὴν τιμὴ τοῦ διεθνοῦς σοσιαλισμοῦ».

Ἡ κριτικὴ στοὺς μπολσεβίκους

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ὑπερασπίζει λοιπὸν μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ μὲ τὰ καλύτερα λόγια τὴν ὀκτωβριανὴ ἐπανάσταση καὶ τὶς θεμελιώδεις ἀρχές της. Ὑποβάλλει ὅμως σὲ μιὰ κριτικὴ μελέτη τὴ μπολσεβίκικη πολιτικὴ στὰ ζητήματα τῆς ἀγροτικῆς μεταρρύθμισης, στὸ δικαίωμα τῶν ἐθνῶν νὰ διαθέτουν τὸν ἑαυτό τους, στὴ δημοκρατία καὶ στὴν τρομοκρατία.

Τὸ παλιὸ ἀγροτικὸ πρόγραμμα τῶν μπολσεβίκων προέβλεπε τὴν ἐθνικοποίηση τῶν μεγάλων κτημάτων σὰν πρῶτο σοσιαλιστικὸ μέτρο. Οἱ σοσιαλεπαναστάτες ἦταν ὑπὲρ τῆς διανομῆς τῶν μεγάλων κτημάτων στοὺς χωρικούς, πολιτικὴ γιὰ τὴν ὁποίαν ὁ Λένιν ἔλεγε τὸ 1905 ὅτι αὐτὴ ὁδηγεῖ στὴν κυριαρχία τῆς ἀγροτικῆς μπουρζουαζίας. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ὅμως ποὺ ἡ διανομὴ τῆς γῆς πραγματοποιή-

θηκε ἐπαναστατικὰ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς χωρικούς, οἱ μπολσεβίκοι ἄφησαν κατὰ μέρος τὸ πρόγραμμα τους καὶ ἐφάρμοσαν αὐτὸ τῶν σοσιαλεπαναστατῶν. Σχεδὸν ὁλόκληρη ἡ μεγάλη ἰδιοκτησία μοιράστηκε ἔτσι ἀνάμεσα στοὺς ἀγρότες.

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ εἶχε συνείδηση τῶν τεράστιων δυσκολιῶν τῶν συναφῶν μὲ τὴ λύση τοῦ ἀγροτικοῦ προβλήματος. Ἤξερε ὅτι στὴν ἀρχὴ τῆς ἐπανάστασης, δὲν ὑπῆρχε μιὰ ἰδεώδης λύση αὐτοῦ τοῦ προβλήματος. «Ἀλλὰ ὑπάρχει ἐν πάσῃ περιπτώσει κάτι ποὺ ὀφείλει νὰ κάνει κάθε σοσιαλιστικὴ κυβέρνηση ὅταν φτάσει στὴν ἐξουσία: νὰ πάρει τὰ μέτρα ποὺ θὰ τὴ βοηθήσουν στὴ δημιουργία αὐτῶν τῶν προκαταρκτικῶν θεμελιωδῶν συνθηκῶν γιὰ μιὰ κατοπινὴ σοσιαλιστικὴ μεταρρύθμιση τῆς γεωργίας». Τουλάχιστο θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποφεύγει κάθε τὶ ποὺ θὰ τῆς ἔφραζε τὸ δρόμο γιὰ τὴ λήψη αὐτῶν τῶν μέτρων. Ἐκεῖνο ποὺ ἔκαναν οἱ μπολσεβίκοι πρέπει ἀναγκαστικὰ νὰ ὁδηγήσει σὲ ἕναν δρόμο ἀκριβῶς ἀντίθετο. Ἡ διανομὴ τῆς γῆς ἀπὸ τοὺς ἀγρότες φράζει τὸ δρόμο ποὺ ὁδηγεῖ στὶς σοσιαλιστικὲς μεταρρυθμίσεις καὶ «συσσωρεύει σχετικὰ μὲ τὴν μεταμόρφωση τῶν συνθηκῶν τῆς γεωργίας μὲ σοσιαλιστικὴ ἔννοια, ἀξεπέραστες δυσκολίες». Σύμφωνα μὲ τὴ Ρόζα, δυὸ πράγματα ἐνδιαφέρουν:

> «Πρῶτον, ἡ ἐθνικοποίηση τῆς μεγάλης ἰδιοκτησίας γιατὶ αὐτὴ παρουσιάζει τὴν πιὸ προχωρημένη τεχνικῶς μορφὴ συγκέντρωσης μέσων παραγωγῆς καὶ συγχρονισμένων ἀγροτικῶν μεθόδων, ποὺ μόνον αὐτὲς μποροῦν νὰ χρησιμεύσουν σὰν σημεῖο ἀφετηρίας τῆς σοσιαλιστικῆς οἰκονομίας στὴν ὕπαιθρο... Αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη ἐγγύηση, ποὺ κάνει δυνατὴ τὴν ὀργάνωση τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς μέσα σὲ ἕνα σύνολο μεγάλων σοσιαλιστικῶν προοπτικῶν.
>
> »Ἀλλά, δεύτερο, ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ προκαταρκτικοὺς ὅρους αὐτῆς τῆς μεταμόρφωσης, εἶναι ὅτι ὁ χωρισμὸς τῆς γεωργίας ἀπὸ τὴ βιομηχανία, αὐτὸ τὸ χαρακτηριστικὸ σημεῖο τῆς ἀστικῆς κοινωνίας, καταργεῖται, γιὰ νὰ ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ μιὰ διείσδυση καὶ ἀμοιβαία συγχώνευση τῶν δυὸ αὐτῶν εἰδῶν παραγωγῆς μὲ μιὰ διευθέτηση τόσο τοῦ ἑνὸς ὅσο καὶ τοῦ ἄλλου σύμφωνα μὲ μιὰ κοινὴ προοπτική... Ἐθνικοποίηση τῆς μέσης καὶ μεγάλης ἰδιοκτησίας, συνένωση τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς γεωργίας, αὐτὰ εἶναι τὰ θεμελιώδη σημεῖα κάθε οἰκονομικῆς σοσιαλιστικῆς μεταρρύθμισης καὶ χωρὶς αὐτὰ δὲν ὑπάρχει σοσιαλισμός».

Ἡ πολιτικὴ τῆς διανομῆς τῆς γῆς ἀκόμα, βεβαιώνει ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ, δὲν ὁδηγεῖ στὴν κατάργηση τῶν ἀνισοτήτων στὴν ἰδιοκτησία ἀλλὰ μᾶλλον στὴν αὔξησή τους. Γιατὶ αὐτὴ ὠφελεῖ πρῶ-

τα ἀπὸ ὅλα τοὺς πλούσιους χωρικοὺς καὶ τοὺς τοκογλύφους ποὺ ἀποτελοῦν τὴν ἀγροτικὴ μπουρζουαζία καὶ ποὺ ἔχουν στὰ χέρια τους τὴν ἐξουσία σὲ ὅλα τὰ ρωσικὰ χωριά. Ἀλλὰ ταυτοχρόνως αὐτὴ σημαίνει μιὰ ἀλλαγὴ στὴ σχέση τῶν δυνάμεων εἰς βάρος τῶν συμφερόντων τοῦ προλεταριάτου.

«Προηγουμένως μιὰ σοσιαλιστικὴ μεταρρύθμιση στὴν ὕπαιθρο σκόνταφτε, τὸ πολύ, στὴν ἀντίσταση μιᾶς μικρῆς κάστας μεγάλων γαιοκτημόνων εὐγενῶν καὶ καπιταλιστῶν, ὅπως καὶ σὲ μιὰ μικρὴ μειοψηφία τῆς ἀγροτικῆς μουρζουαζίας τῶν ὁποίων ἡ ἀπαλλοτρίωση ἀπὸ μιὰ λαϊκὴ ἐπαναστατικὴ μάζα θὰ ἦταν ἕνα παιδικὸ παιχνιδάκι. Σήμερα μὲ τὴν ἀπόκτηση «δικαιώματος κατοχῆς» στὴ γῆ, ὁ ἐχθρὸς ποὺ ὀρθώνεται σὲ κάθε προσπάθεια κοινωνικοποίησης τῆς γεωργίας εἶναι ἡ μάζα τῶν χωρικῶν ἰδιοκτητῶν, ὑπέρογκα αὐξημένη καὶ δυναμωμένη ποὺ θὰ ὑπερασπίσει μὲ τὰ δόντια καὶ μὲ τὰ νύχια τὴν πρόσφατα ἀποκτημένη ἰδιοκτησία της ἐνάντια σ' ὅλες τὶς σοσιαλιστικὲς ἀπόπειρες. Σήμερα τὸ πρόβλημα τῆς μελλοντικῆς κοινωνικοποίησης τῆς γῆς καὶ κατὰ συνέπεια στὴ Ρωσία τῆς παραγωγῆς γενικά, ἔγινε πρόβλημα πάλης ἀνάμεσα στὸ προλεταριάτο τῶν πόλεων καὶ στὴν ἀγροτικὴ μάζα».

Αὐτὲς καθ' ἑαυτὲς οἱ ἀρχὲς ὅπως ἐκτίθενται ἐδῶ εἶναι ἀναμφισβήτητα ὀρθές. Μποροῦν καὶ πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὸν ὀρθὸ προσανατολισμὸ κάθε πολιτικῆς κοινωνικοποίησης. Στὴ Ρωσία ἡ ὀρθότητά τους βεβαιώθηκε μὲ πολὺ πικρὲς καὶ τραγικὲς ἐμπειρίες. Ἡ λύση ποὺ δώσανε οἱ μπολσεβίκοι στὸ ἀγροτικὸ πρόβλημα τὸ 1917 δὲν παύει νὰ προκαλεῖ οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς κρίσεις. Δεκαπέντε χρόνια μετὰ τὸν Ὀκτώβρη αὐτὸ προκάλεσε μιὰ κατάσταση σχεδὸν ἐμφυλίου πολέμου. Ἡ σοβιετικὴ κυβέρνηση τὴν ἀντιμετώπισε συντρίβοντας μὲ μιὰ τρομακτικὴ θηριωδία τὴν ἀγροτιά. Καὶ μιὰ ἀπὸ τὶς ἀποφασιστικὲς αἰτίες ποὺ δὲν ἔγινε δυνατὸν μέχρι σήμερα νὰ παραχωρήσει ἡ δικτατορία τὴ θέση της σὲ μιὰ ἀληθινὴ δημοκρατία τῶν ἐργαζομένων εἶναι καὶ ὁ τρόπος ποὺ ρυθμίστηκαν τὸ 1917 οἱ σχέσεις στὴν ὕπαιθρο.

Οἱ μπολσεβίκοι ἀσφαλῶς δὲν προβλέψανε τὸ φθινόπωρο τοῦ 1917 αὐτὴ τὴν ἐξέλιξη. Ἀλλὰ δὲν ἐνεργήσανε ἔτσι ἐπειδὴ παραγνωρίσανε τὶς συνθῆκες μιᾶς σοσιαλιστικῆς οἰκονομίας. Ὅταν ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ στὴν κριτική της γράφει ὅτι οἱ μπολσεβίκοι δανείστηκαν τὸ σύνθημα ἀπὸ τοὺς τόσο ἐξευτελισμένους σοσιαλεπαναστάτες ἢ πιὸ ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ αὐθόρμητο κίνημα τῆς ἀγροτιᾶς, φαίνεται νὰ μὴν ἔχει καταλάβει ὅλη τὴ σημασία αὐτοῦ τοῦ ἀγροτικοῦ κινήματος. Φαίνεται νὰ πιστεύει ὅτι οἱ μπολσεβίκοι θὰ μποροῦ-

σαν νὰ ἀντιδράσουν σ' αὐτὸ τὸ αὐθόρμητο κίνημα τῶν ἀγροτῶν ἢ νὰ τὸ διοχετεύσουν πρὸς ἕναν πιὸ ὑψηλὸ ἱστορικὸ σκοπό. Ἀλλὰ οἱ μπολσεβίκοι δὲν μποροῦσαν νὰ τὸ κάνουν αὐτό. Ἡ ἀγροτική τους πολιτικὴ δὲν ἦταν ὁ καρπὸς μιᾶς ἐλεύθερης θέλησης, ἀλλὰ ἀποτέλεσμα μιᾶς ἀναπόδραστης πίεσης. Ἐὰν θὰ ἐπιχειροῦσαν νὰ ἀντιταχτοῦν στὴ διανομὴ τῆς γῆς, ἀντὶς νὰ τὴν καθιερώσουν καὶ νὰ τὴν ἐπικυρώσουν, θὰ εἶχαν ἕναν ἐμφύλιο πόλεμο μὲ τοὺς ἀγρότες. Αὐτὸ θὰ ἦταν ὁ θάνατος τῆς ἐπανάστασης. Σ' αὐτὸ τὸ δίλημμα βλέπουμε τὴν ἐνυπάρχουσα στὴν ὀκτωβριανὴ ἐπανάσταση ἀντίφαση: ἐπανάσταση ταυτοχρόνως ἀστικὴ (ἀγροτική) καὶ προλεταριακή.

Ἀφοῦ οἱ μπολσεβίκοι ἦταν ἀναγκασμένοι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐπανάστασης καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἐπανάστασης νὰ προβοῦν σὲ μιὰ μεγάλη καὶ ἐπικίνδυνη παραχώρηση στὰ ἑκατομμύρια τῶν ἐπαναστατημένων ἀγροτῶν, ἡ κριτικὴ τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ στὴν ἀγροτική τους πολιτικὴ ὅσο σωστὴ καὶ ἂν ἦταν δὲν μποροῦσε νὰ ἔχει κανένα πρακτικὸ ἀποτέλεσμα. Ἀλλὰ αὐτὴ ἐκπληροῖ ἐντελῶς τὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖον προορίζεται ἡ μπροσούρα: νὰ προφυλάξει τοὺς ἀγωνιστὲς ἀπὸ τὸν κίνδυνο νὰ ἀποδέχονται καὶ νὰ υἱοθετοῦν δίχως κριτικὴ τὴ μπολσεβίκικη πρακτική, νὰ μὴν παίρνουν τὴν πολιτική τους σὰν ὑπόδειγμα γιὰ κάθε σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση. Καὶ τὰ ἐπιχειρήματα τῆς Ρόζας διατηροῦν ὅλη τὴ δύναμή τους ἐνάντια στὴν πολιτικὴ τῆς μοιρασιᾶς ποὺ ἐπεβλήθηκε ἀπὸ τὴ ρωσικὴ κατοχὴ στὴν ἀνατολικὴ Γερμανία μετὰ τὸ δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο.

Ἡ Ρόζα μᾶς φαίνεται νὰ ἀπατᾶται ἐντελῶς στὴ βίαιη ἐπίθεσή της ἐνάντια στὸ σύνθημα γιὰ τὸ δικαίωμα τῆς αὐτοδιάθεσης τῶν λαῶν. Τὸ εἶχε ἤδη καταπολεμήσει αὐτὸ τὸ σύνθημα στὸ πρόγραμμα τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας, τονίζοντας κάτι ποὺ εἶναι ἀναμφισβήτητα σωστό, ὅτι αὐτὸ τὸ δικαίωμα δὲν μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ μέσα στὸν καπιταλισμὸ καὶ ὅτι μόνον στὸ σοσιαλισμὸ οἱ λαοὶ θὰ εἶναι ἐλεύθεροι. Ἀλλὰ τώρα ἐδῶ αὐτὸ τὸ σύνθημα τὸ διεκήρυσσε μιὰ σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση. Ὁ Λένιν εἶχε δίκιο ὅταν ἐξηγοῦσε ὅτι τὸ ἐπαναστατικὸ κόμμα ἑνὸς ἔθνους ποὺ καταπιέζει ἄλλους λαοὺς εἶχε καθῆκον νὰ ὑπερασπίσει αὐτὴ τὴν ἀρχή, ἐὰν ἤθελε νὰ συνενώσει ἐπαναστατικὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λαούς. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ ρωσικὴ ἐργατικὴ τάξη κατέλαβε τὴν πολιτικὴ ἐξουσία, ἔπρεπε νὰ διακηρύξει αὐτὴ τὴν ἀρχὴ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς ρωσικῆς αὐτοκρατορίας. Ἦταν τὸ μόνο μέσο γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸ διαμελισμὸ τοῦ σοβιετικοῦ ἐδάφους καὶ νὰ ξανακερδίσουν τουλάχιστο ἕνα μέρος ἀπὸ τὰ χαμένα στὸν πόλεμο ἐδάφη (Οὐκρανία). Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἐθνικὴ πολιτικὴ τῶν μπολσεβίκων στὴν ἐποχὴ τοῦ Λένιν ἦταν ποὺ τράβηξε ἀναρίθμητα ἑκατομμύρια ἀνθρώπων στὴν ἐπανάσταση καὶ τοὺς ἄνοιξε τὸ δρόμο γιὰ τὸν πολιτισμό.

Ὁ κεντρικὸς πυρήνας τῆς λουξεμπουργικῆς κριτικῆς εἶναι στὴ στάση τῶν μπολσεβίκων ἀπέναντι τῆς Συνταχτικῆς καὶ ἀπέναντι τῆς δημοκρατίας. Ὅπως καὶ στὸ ἀγροτικὸ ζήτημα, ἡ Ρόζα ἐπιχειρηματολογεῖ ξεκινώντας ἀπὸ τὶς πρῶτες θέσεις τῶν μπολσεβίκων ποὺ εἶχαν ρίξει τὸ σύνθημα «ὅλη ἡ ἐξουσία στὰ σοβιέτ!» ἐνῶ παράλληλα ζητοῦσαν τὴ σύγκληση τῆς συνταχτικῆς συνέλευσης. Δὲν μπόρεσε νὰ καταλάβει τὴ στροφὴ ποὺ εἶχε συντελεστεῖ μὲ τὴ διάλυση τοῦ κοινοβουλίου. Στὴν ἀντίρρηση ὅτι τὸ κοινοβούλιο δὲν ἀνταποκρίνεται πλέον στὴν πνευματικὴ κατάσταση τοῦ λαοῦ ποὺ εἶχε ριζοσπαστικοποιηθεῖ μετὰ τὶς ἐκλογές, ἀπάντησε, ὅπως καὶ τὸ 1905 ποὺ εἶχε ἀντιμετωπίσει μιὰ παρόμοια περίπτωση: διάλυση καὶ νέες ἐκλογές. Φαίνεται ὅτι καὶ οἱ μπολσεβίκοι, ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὶς δηλώσεις τοῦ Τρότσκυ σ' αὐτὴν τὴν ἐποχή, δὲν εἶχαν ζυγίσει σωστὰ τὴ θεμελιώδη σπουδαιότητα αὐτοῦ τοῦ ζητήματος. Ἡ πολιτική τους πρὶν νὰ καταλάβουν τὴν ἐξουσία ἦταν καὶ συμβούλια καὶ κοινοβούλιο, στὸ ὁποῖον μένει πιστὴ ἡ Ρόζα καὶ μετὰ τὴ διάλυση τῆς Συνταχτικῆς. Αὐτὸ ὅμως πρακτικὰ θὰ ὁδηγοῦσε σὲ ἕναν δυϊσμὸ θανάσιμο γιὰ τὴ σοβιετικὴ ἐξουσία. Ἢ τὸ ἕνα ἢ τὸ ἄλλο! Δίχως καμιὰ ἀμφιβολία εἶναι ἕνας ἱστορικὸς νόμος ποὺ αὐθόρμητα πραγματοποιήθηκε μέσα στὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση: Ὅπως ἡ ἀντιπροσώπευση κατὰ τοπικὰ κρατίδια ἀνταποκρινόταν στὴ φεουδαλικὴ κυριαρχία καὶ τὸ κοινοβούλιο στὴν ἀστικὴ κυριαρχία, τὸ σύστημα τῶν συμβουλίων ἀνταποκρίνεται σὲ ἕνα κράτος ποὺ δὲ βασίζεται σὲ μιὰ ἰδιαίτερη μορφὴ ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας ἀλλὰ στὴν κολλεκτιβιστικὴ ἰδιοκτησία καὶ τὴν ἐργασία. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς γερμανικῆς ἐπανάστασης ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἐντελῶς διόρθωσε τὴ θέση της σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο καὶ ἀνεπιφύλακτα κατεπολέμησε τὸ σύνθημα τῶν Ἀνεξαρτήτων Σοσιαλιστῶν: Συμβούλια κ α ὶ κοινοβούλιο.

Πιθανῶς ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ νὰ μὴν ἔχει δώσει στὸ κοινοβούλιο τὴ σημασία ποὺ μπορεῖ νὰ φαίνεται στὴ μπροσούρα της. Ὁρισμένες ἐπιφυλάξεις της τὸ δείχνουν. Τὸ οὐσιῶδες στὴν κριτική της δὲν ἀφορᾶ μιὰ ἰδιαίτερη ἱστορικὴ μορφὴ δημοκρατίας, ἀλλὰ τὴ δημοκρατία γενικά, τὴ δημοκρατία μὲ τὴν πιὸ γενικὴ ἔννοια τοῦ ὅρου. Τὸ ἴδιο ὅπως τὸ 1904 εἶχε καταπολεμήσει τὴ λενινιστικὴ ἰδέα ἑνὸς ὑπερσυγκεντρωτικοῦ κόμματος μέσα στὸ ὁποῖον ὅλη ἡ πρωτοβουλία, ὅλη ἡ γνώση καὶ ὅλη ἡ ἐξουσία βρίσκονταν στὰ χέρια μιᾶς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς, τὸ ἴδιο καὶ τὸ φθινόπωρο τοῦ 1918 ἐπιτίθεται ἐναντίον τῆς συγκέντρωσης τῆς ἐξουσίας στὴν κυβέρνηση καὶ στὶς κορυφὲς τοῦ κόμματος καὶ ἐναντίον τοῦ περιορισμοῦ τῆς πρωτοβουλίας καὶ τοῦ ἐλέγχου τῶν λαϊκῶν μαζῶν. Καὶ ὅμως αὐτὰ τὰ φαινόμενα τότες ἦταν μακριὰ ἀπὸ τὸ νὰ πάρουν τὶς ἀναλογίες ποὺ πῆραν ἀργότερα. Οἱ λαϊκὲς μᾶζες καὶ τὰ σοβιέτ τους εἶχαν ἀκόμα εὐρὺ πεδίο γιὰ νὰ ἀναπτύξουν τὴ δραστηριότητά τους καὶ τὴν

πρωτοβουλία τους, περισσότερο ἀπ' αὐτὸ ποὺ ἔχουν στὶς κοινοβουλευτικὲς δημοκρατίες. Ἀλλὰ ἡ συγκέντρωση τῆς ἐξουσίας εἶχε ἤδη φτάσει σὲ ἕναν βαθμὸ ποὺ ἐπέτρεπε σὲ ἕναν κριτικὸ καὶ προσεκτικὸ παρατηρητὴ νὰ διακρίνει καθαρὰ τὴν τάση τῆς κατοπινῆς ἐξέλιξης καὶ σ' αὐτὴ τὴ συγκέντρωση τῆς ἐξουσίας ἡ Ρόζα εἶδε τὸ μεγαλύτερο κίνδυνο γιὰ τὴν ἐπανάσταση. Εἶδε αὐτὸν τὸν κίνδυνο πρὸ παντὸς στὸ γεγονὸς ὅτι οἱ κύριοι ἐκπρόσωποι τῶν μπολσεβίκων, κάνοντας τὴν ἀνάγκη ἀρετή, κατασκευάζανε, ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα μιᾶς ἐξέλιξης ποὺ τὴν ἐπέβαλε μιὰ σκληρὴ πραγματικότητα, μιὰ θεωρία γεμάτη κινδύνους.

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ κριτικάρει μὲ μιὰ ἰδιαίτερη ἐπιμονὴ ἐκεῖνο ποὺ θεωρεῖ θεμελιῶδες λάθος στὴ θεωρία τοῦ Λένιν καὶ τοῦ Τρότσκυ. Καθὼς ὁ Κάουτσκυ, τὸ ἴδιο καὶ οἱ μπολσεβίκοι θέτουν τὸ ζήτημα: Δημοκρατία ἢ δικτατορία; Κάνουν μόνον ἀντίθετη ἐκλογή. Ἡ Ρόζα θεωρεῖ ἐπίσης τὴ δικτατορία ἀναπόφευκτη:

> «Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ δικτατορία ἔγκειται στὸν τρόπο ἐφαρμογῆς τῆς δημοκρατίας καὶ ὄχι στὴν κατάλυσή της, στὴν ἐνεργητική, ἀποφασιστικὴ ἐπέμβαση στὰ «κεκτημένα δικαιώματα» καὶ στὶς οἰκονομικὲς συνθῆκες τῆς ἀστικῆς κοινωνίας, ποὺ χωρὶς αὐτὴ τὴν ἐπέμβαση δὲ μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ ὁ σοσιαλιστικὸς μετασχηματισμός...».
> «...Τὸ προλεταριάτο σὰν πάρει τὴν ἐξουσία δὲν θὰ μποροῦσε ποτέ, σύμφωνα μὲ τὴν καλὴ συμβουλὴ τοῦ Κάουτσκυ, νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὴ σοσιαλιστικὴ μεταβολὴ μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι «ἡ χώρα δὲν εἶναι ὥριμη»... Ἔχει καθῆκον καὶ ὑποχρέωση νὰ πάρει ἀμέσως μὲ τὸν πιὸ ἐνεργητικό, πιὸ ἀμείλικτο καὶ πιὸ βίαιο τρόπο σοσιαλιστικὰ μέτρα καὶ νὰ ἀσκήσει συνεπῶς δικτατορία, ἀλλὰ δικτατορία τῆς τ ά ξ η ς, ὄχι ἑνὸς κόμματος ἢ μιᾶς κλίκας, δικτατορία τῆς τ ά ξ η ς, δηλαδὴ μέσα στὴν πιὸ πλατειὰ δημοσιότητα, μὲ τὴν πιὸ συνεργατικὴ καὶ ἀνεμπόδιστη συμμετοχὴ τῶν λαϊκῶν μαζῶν, μέσα σὲ μιὰ ἀπεριόριστη δημοκρατία».

Καὶ στὴ βεβαίωση τοῦ Τρότσκυ: «Σὰ μαρξιστὲς δὲν ὑπήρξαμε ποτὲ εἰδωλολάτρες τῆς τυπικῆς δημοκρατίας» ἀπαντάει:

> «Ἀσφαλῶς, ἐμεῖς ποτὲ δὲν ὑπήρξαμε εἰδωλολάτρες τῆς τυπικῆς δημοκρατίας. Ἀλλὰ οὔτε καὶ τοῦ σοσιαλισμοῦ ἢ τοῦ μορξισμοῦ εἴμαστε «εἰδωλολάτρες»! Μήπως ἀπ' αὐτὸ βγαίνει ὅτι πρέπει νὰ πετάξουμε στὸν κάλαθο τῶν ἀχρήστων τὸ σοσιαλισμὸ καὶ τὸ μαρξισμὸ ὅταν μᾶς φαίνεται ὄχι βολικός; Ὁ Τρότσκυ καὶ ὁ Λένιν εἶναι ἡ ζωντανὴ ἄρνηση σ' αὐτὸ τὸ ἐ-

ρώτημα. Ὅτι δὲν ὑπήρξαμε ποτὲ εἰδωλολάτρες τῆς τυπικῆς δημοκρατίας, σημαίνει μόνον πὼς κάναμε πάντα διάκριση ἀνάμεσα στὸ κοινωνικὸ βάθος καὶ στὴν πολιτικὴ μορφὴ τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας, ξεσκεπάζαμε πάντα τὸ σκληρὸ πυρήνα τῆς ἀνισότητητας καὶ τῆς κοινωνικῆς δουλείας ποὺ κρυβόταν κάτω ἀπὸ τὸ γλυκὸ περίβλημα τῆς τυπικῆς ἰσότητας καὶ ἐλευθερίας, ὄχι γιὰ νὰ ἀπορρίψουμε αὐτὲς τὶς τελευταῖες, ἀλλὰ γιὰ νὰ συνηθίσουμε τὴν ἐργατικὴ τάξη νὰ μὴν ἱκανοποιεῖται μὲ τὸ περίβλημα, ἀλλὰ νὰ κατακτήσει τὴν πολιτικὴ ἐξουσία, γιὰ νὰ τὸ γεμίσει μὲ νέο κοινωνικὸ περιεχόμενο. Ἡ ἱστορικὴ ἀποστολὴ τοῦ προλεταριάτου εἶναι, ὅταν φτάσει στὴν ἐξουσία, νὰ δημιουργήσει, στὴ θέση τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας, τὴ σοσιαλιστικὴ δημοκρατία καὶ ὄχι νὰ καταστρέψει κάθε δημοκρατία».

Γιὰ τὴ Ρόζα αὐτὸ σημαίνει: διεύρυνση καὶ ὄχι περιορισμὸς τῆς δημοκρατίας. Αὐτὸ σημαίνει μιὰ δημοκρατία ἑνὸς τύπου πιὸ προχωρημένου. Αὐτὴ ἡ δημοκρατία δὲν περιορίζεται στὶς ἀπὸ καιροῦ σὲ καιρὸ ἐκλογές. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἄμεση δράση τῶν μαζῶν. Εἶναι «ἡ δραστήρια, ἐνεργητική, δίχως ἐμπόδια πολιτικὴ ζωὴ τῶν πιὸ πλατειῶν λαϊκῶν μαζῶν». Αὐτὸ τὸ ἰσχυρὸ ξεδίπλωμα τῆς λαϊκῆς δραστηριότητας εἶναι μέρος αὐτῆς τῆς οὐσίας τοῦ σοσιαλισμοῦ, εἶναι συγχρόνως μέσο καὶ σκοπός. Μ' αὐτὴ τὴ δημοκρατικὴ δημιουργικὴ δραστηριότητα ἡ ἐργατικὴ τάξη θὰ διαπαιδαγωγηθεῖ ἡ ἴδια καὶ θὰ ὑψωθεῖ σ' αὐτὸ τὸ ἐκπολιτιστικὸ ἐπίπεδο ποὺ εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῶν καθηκόντων της καὶ τὴν ἀποδέσμευσή της ἀπὸ τὶς ἀδυναμίες καὶ τὶς ἐλλείψεις ποὺ εἶχε σὰν καταπιεζόμενη τάξη.

«Ἡ πρακτικὴ τοῦ σοσιαλισμοῦ ἀπαιτεῖ μιὰ πλήρη πνευματικὴ μεταμόρφωση τῶν ξεπεσμένων ἀπὸ αἰῶνες ἀστικῆς κυριαρχίας μαζῶν. Πρέπει νὰ μποῦν κοινωνικὰ ἔνστικτα στὴ θέση τῶν ἐγωϊστικῶν, μαζικὴ πρωτοβουλία στὴ θέση τῆς ἀδράνειας, ἰδεαλισμὸς ποὺ νὰ ξεπερνάει ὅλα τὰ πάθη... Ὁ μόνος δρόμος ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἀναγέννηση εἶναι τὸ σχολεῖο τῆς δημόσιας ζωῆς, ἡ ἀπεριόριστη καὶ ὅσο εἶναι τὸ δυνατὸν πλατύτερη δημοκρατία, ἡ κοινὴ γνώμη».

Μόνον αὐτὴ ἡ δραστήρια καὶ ἐνεργητικὴ δημοκρατία, αὐτὴ ποὺ οἱ ἀποφάσεις καὶ ἡ διεύθυνση ἀνήκουν στὶς ἴδιες τὶς μᾶζες, αὐτὴ μόνον ἐξασφαλίζει τὴν ἐφαρμογὴ ἐπαναστατικῶν μέτρων, τὴν πορεία πρὸς τὸ σοσιαλισμό.

«Ἂν ὅμως ἔτσι εἶναι τὸ πράγμα, τότες εἶναι φανερὸ ὅτι ὁ σοσιαλισμὸς ἀπὸ τὴ φύση του τὴν ἴδια δὲ μπορεῖ νὰ παραχωρηθεῖ, δὲν μπορεῖ νὰ ἐγκαθιδρυθεῖ μὲ οὐκάζια... Τὸ ἀργητικὸ μέτρο, τὴν καταστροφή, μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ διατάξει. Τὸ θετικό, τὴν ἀνοικοδόμηση ΟΧΙ. Παρθένα χώρα. Χίλια προβλήματα. Μόνον ἡ πεῖρα μπορεῖ νὰ διορθώνει καὶ νὰ ἀνοίγει καινούργιους δρόμους. Μόνον ἡ ἀνεμπόδιστη παλλόμενη ζωὴ παίρνει χίλιες καινούργιες μορφὲς καὶ αὐτοσχεδιασμούς, διορθώνει μόνη της τὰ παραπατήματά της. Ἐὰν ἡ πολιτικὴ ζωὴ τῶν κρατῶν ποὺ ἔχουν περιορισμένη ἐλευθερία, εἶναι τόσο πενιχρή, τόσο φτωχή, τόσο σχηματική, τόσο στείρα, αὐτὸ γίνεται γιατὶ μὲ τὸν ἀποκλεισμὸ τῆς δημοκρατίας καταστρέφονται οἱ ζωντανὲς πηγὲς κάθε πνευματικοῦ πλούτου καὶ προόδου».

Ἡ Ρόζα ἦταν ὑπὲρ τῆς ἀνελέητης συντριβῆς τῆς ἀντεπαναστατικῆς ἀντίδρασης καὶ τοῦ σαμποτάζ στὰ σοσιαλιστικὰ μέτρα. Ὄχι ὅμως νὰ καταργηθεῖ ἡ κριτική, ἀκόμα καὶ ἡ ἐχθρικὴ κριτική. Γιατὶ στὴ δίχως ἐμπόδια κριτικὴ ἔβλεπε ἕνα μέσο ποὺ θὰ ἐμπόδιζε τὸν κρατικὸ μηχανισμὸ νὰ ἀρτηριοσκληρωθεῖ καὶ νὰ γραφειοκρατοποιηθεῖ. Γι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει διαρκὴς δημόσιος ἔλεγχος, ἐλευθερία τοῦ τύπου καὶ τῶν συγκεντρώσεων.

«Ἡ ἐλευθερία μόνον γιὰ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς κυβέρνησης καὶ γιὰ μόνα τὰ μέλη τοῦ κόμματος —ὅσο πολυάριθμα καὶ ἂν εἶναι αὐτὰ— δὲν εἶναι ἐλευθερία. Ἡ ἐλευθερία εἶναι πάντα ἡ ἐλευθερία γιὰ ἐκεῖνον ποὺ σκέφτεται διαφορετικά. Ὄχι ἀπὸ φανατισμὸ γιὰ τὴ «δικαιοσύνη» ἀλλὰ γιατὶ ἀπ' αὐτὸ ἐξαρτᾶται κάθε τὶ ποὺ διδάσκει, ἐξυγιαίνει, ξεκαθαρίζει μέσα στὴν πολιτικὴ ἐλευθερία, καὶ γιατὶ ἡ «ἐλευθερία» χάνει τὴν ἀποτελεσματικότητά της ὅταν γίνεται προνόμιο».

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ περιγράφει τὶς συνέπειες ἐκεῖ ποὺ λείπει ἡ ἐλευθερία:

«Ἀλλὰ πνίγοντας τὴν πολιτικὴ ζωὴ σ' ὅλη τὴ χώρα, εἶναι μοιραῖο νὰ παραλύει ὁλοένα καὶ περισσότερο ἡ ζωὴ μέσα σ' αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ σοβιέτ. Χωρὶς γενικὲς ἐκλογές, ἀπεριόριστη ἐλευθερία τοῦ τύπου καὶ τῶν συγκεντρώσεων, ἐλεύθερη πάλη τῶν ἰδεῶν, ἡ ζωὴ ξεψυχάει μέσα σὲ ὅλους τοὺς δημόσιους θεσμούς, γίνεται μιὰ ζωὴ ἐπιφανειακή, ὅπου ἡ γραφειοκρατία μένει τὸ μόνο ἐνεργὸ στοιχεῖο. Ἀπὸ τὸ νόμο αὐτὸν κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ξεφύγει. Ἡ δημόσια ζωὴ σιγὰ - σιγὰ δυθίζε-

ται στὸν ὕπνο, μερικὲς δωδεκάδες ἀρχηγῶν τοῦ κόμματος, μὲ ἀνεξάντλητη ἐνεργητικότητα καὶ ἀπεριόριστο ἰδεαλισμό, διευθύνουν καὶ κυβερνοῦν. Μεταξὺ αὐτῶν ἡ διεύθυνση εἶναι πραγματικὰ στὰ χέρια μιᾶς μόνον δωδεκάδας ἐξαιρετικῶν ἐγκεφάλων καὶ ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ συγκαλεῖται μιὰ ἀριστοκρατία τῆς ἐργατικῆς τάξης στὶς συγκεντρώσεις γιὰ νὰ χειροκροτήσει τοὺς λόγους τῶν ἀρχηγῶν καὶ νὰ ψηφίσει ὁμόφωνα τὶς ἀποφάσεις ποὺ τῆς προτείνουν. Ὑπάρχει λοιπὸν στὸ βάθος μιὰ κυβέρνηση κλίκας, μιὰ δικτατορία εἶναι ἀλήθεια, ὄχι ὅμως ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου, ὄχι: ἡ δικτατορία μιᾶς χούφτας πολιτικῶν, δηλαδὴ μιὰ δικτατορία μὲ ἀστικὴ ἔννοια, μὲ τὴν ἔννοια τῆς γιακωβίνικης κυριαρχίας...».

«Κάθε καθεστὼς παρατεινόμενης κατάστασης πολιορκίας ὁδηγεῖ ἀναπόφευκτα στὴν αὐθαιρεσία καὶ κάθε αὐθαιρεσία ἀσκεῖ πάνω στὴν κοινωνία μιὰ φθοροποιὸ ἐπίδραση».

Ὅταν ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἔγραφε στὸ χαρτὶ αὐτὲς τὶς σκέψεις, ἡ δημοκρατία στὴ Ρωσία δὲν ἦταν καθόλου νεκρή. Αὐτὴ πραγματοποιοῦσε πάνω στὸ ἀπέραντο ρωσικὸ ἔδαφος τεράστια κατορθώματα, δημιουργώντας τὶς βάσεις ἑνὸς νέου κοινωνικοῦ καθεστῶτος, ὑπερασπίζοντας τὴν ἐπανάσταση ἐναντίον τῶν ἀπεριγράπτων δυσκολιῶν ποὺ ἦταν συνέπειες τοῦ πολέμου καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀναστάτωσης. Ἀλλὰ οἱ περιορισμοὶ τῆς δημοκρατίας, ἡ αὐξανόμενη δικτατορία τοῦ κόμματος, ἡ ἔλλειψη δημοκρατικοῦ ἐλέγχου στὶς κορυφὲς τοῦ κράτους, αὐτὰ ἔκαναν τὴ Λούξεμπουργκ νὰ ἐπισημάνει καὶ νὰ προειδοποιήσει γιὰ τοὺς τεράστιους κινδύνους στὶς κατοπινὲς ἐξελίξεις. Αὐτοὶ οἱ κίνδυνοι ἔχουν γίνει πραγματικότητα, μιὰ πραγματικότητα ποὺ ἔχει ξεπεράσει τὶς χειρότερες προβλέψεις τῆς Ρόζας. Εἶχε ὅμως συνείδηση ὅτι ἡ διάλυση τοῦ παλιοῦ καθεστῶτος, τὸ πλῆθος τῶν καθηκόντων καὶ ἡ καθημερινὴ πάλη γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τῆς κατακτημένης ἐξουσίας ἐναντίον τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων δημιουργοῦν ἀκατανίκητα σχεδὸν τὴν τάση τῆς συγκέντρωσης τῆς ἐξουσίας, τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἐλευθεριῶν καὶ τῆς ἐπιβολῆς ἀπὸ τὰ πάνω τῶν ἀναγκαίων μέτρων. Ἀφοῦ ἔχει περιγράψει τὰ ἀποτελέσματα τῆς δημοκρατικῆς δραστηριότητας τῶν μαζῶν, ἡ Ρόζα βεβαιώνει:

«Ἀσφαλῶς ἔτσι θὰ ἔκαναν καὶ οἱ μπολσεβίκοι, ἂν δὲν βρίσκονταν κάτω ἀπὸ τὴν τρομακτικὴ πίεση τοῦ παγκοσμίου πολέμου, τῆς γερμανικῆς κατοχῆς καὶ ὅλων τῶν ἄλλων ἐξαιρετικῶν δυσκολιῶν, δυσκολιῶν ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ διαφθείρουν κάθε σοσιαλιστικὴ πολιτική, ὅσο καὶ ἂν αὐτὴ ἦταν γε-

μάτη ἀπὸ τὶς καλύτερες προθέσεις καὶ τὶς πιὸ μεγαλειώδεις ἀρχές».

Οἱ μπολσεβίκοι δὲν θὰ μποροῦσαν, στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἐπανάστασης, κάτω ἀπὸ τὴν πίεση καὶ τὴν ἀνάγκη τῶν περιστάσεων, νὰ ἐνεργήσουν διαφορετικά, ἂν δὲν ἤθελαν νὰ συνθηκολογήσουν. Τὸ πραγματικὸ λάθος τους, τὸ βαρὺ λάθος τους, εἶναι ὅτι αὐτὰ τὰ μέτρα ποὺ οἱ περιστάσεις ἐπέβαλαν, αὐτοὶ τὰ κάνανε ἀρχὲς μὲ καθολικὴ ἀξία. Καὶ εἶναι ἀλήθεια ἐπίσης —παρὰ τὶς διαμαρτυρίες τους— ὅτι ἐκεῖνο ποὺ ἀρνοῦνται στὴ δημοκρατία εἶναι ἡ ἴδια ἡ οὐσία της. Καταστρέψανε τὴ δημοκρατικὴ ἰδέα στὴ συνείδηση τῶν μαζῶν καὶ στὰ διευθύνοντα στελέχη καὶ ἀχρηστέψανε ἔτσι τὸ φρένο ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ἐμποδίσει τὸ κράτος νὰ γλιστρήσει στὸν ὁλοκληρωτισμό.

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ καταλαβαίνει ὅτι «ἡ σὲ τόση ἔκταση ἐφαρμογὴ τῆς τρομοκρατίας» ποὺ τόσο τῆς εἶναι ὀδυνηρή, εἶναι ἐπίσης προϊὸν αὐτοῦ τοῦ τρομεροῦ καταναγκασμοῦ τῶν περιστάσεων. Δὲν καταδικάζει γι' αὐτὸ τοὺς μπολσεβίκους, ἁπλῶς τὸ διαπιστώνει:

> «Ὅ,τι συμβαίνει στὴ Ρωσία εἶναι εὐκολονόητο: Εἶναι μιὰ ἀναπόφευκτη ἁλυσίδα ἀπὸ αἰτίες καὶ ἀποτελέσματα, ποὺ ἀφετηρία καὶ τέρμα τους στέκει ἡ ἀδράνεια τοῦ γερμανικοῦ προλεταριάτου καὶ ἡ κατοχὴ τῆς Ρωσίας ἀπὸ τὸ γερμανικὸ ἰμπεριαλισμό. Θὰ ἦταν σὰν νὰ ζητάει κανεὶς ὑπεράνθρωπα πράγματα ἀπὸ τὸ Λένιν καὶ τοὺς συντρόφους του, τὸ νὰ περιμένουμε κάτω ἀπὸ τέτοιες συνθῆκες νὰ δημιουργήσουν ὡς διὰ μαγείας τὴν ὡραιότερη ἀπὸ τὶς δημοκρατίες, τὴν ὑποδειγματικότερη δικτατορία τοῦ προλεταριάτου καὶ μιὰ ἀνθοῦσα σοσιαλιστικὴ οἰκονομία. Μὲ τὴν ἀποφασιστικὰ ἐπαναστατική τους στάση, μὲ τὴν ὑποδειγματική τους δραστηριότητα καὶ τὴν ἀδιάσειστη πίστη τους στὸ διεθνὲς σοσιαλισμὸ προσέφεραν ὅ,τι πραγματικὰ μποροῦσε νὰ προσφερθεῖ κάτω ἀπὸ τόσο δύσκολες συνθῆκες».

Ἐκεῖνο μόνον ποὺ ἤθελε ἡ Ρόζα ἦταν νὰ προφυλάξει τὸ κίνημα ἀπὸ τὸν κίνδυνο νὰ κάνουν τὴν ἀνάγκη ἀρετή, νὰ ἀποκρυσταλλώσουν σὲ θεωρία τὴν τακτικὴ ποὺ αὐτὲς οἱ μοιραῖες συνθῆκες ἐπέβαλαν καὶ νὰ συστήσουν αὐτὴ τὴ θεωρία στὸ διεθνὲς προλεταριάτο σὰν ὑπόδειγμα σοσιαλιστικῆς τακτικῆς. Ἐκεῖνο ποὺ τώρα ἐνδιαφέρει δὲν εἶναι αὐτὴ ἢ ἐκείνη ἡ λεπτομέρεια τακτικῆς, ἀλλὰ ἡ ἱκανότητα γιὰ δράση τοῦ προλεταριάτου, ἡ θέλησή του νὰ καταλάβει τὴν ἐξουσία.

«Αὐτὸ εἶναι τὸ οὐσιῶδες καὶ ἐκεῖνο ποὺ παραμένει ἀπὸ τὴν

πολιτική τῶν μπολσεβίκων. Μ' αὐτὴν τὴν ἔννοια θὰ εἶναι αἰώνια ἡ ἀξία τους στὴν ἱστορία, γιατὶ αὐτοὶ ἡγήθηκαν τοῦ παγκόσμιου προλεταριάτου, κατακτώντας τὴν πολιτικὴ ἐξουσία καὶ θέτοντας πρακτικὰ τὸ πρόβλημα τῆς πραγματοποίησης τοῦ σοσιαλισμοῦ... Στὴ Ρωσία τὸ πρόβλημα μποροῦσε μόνον νὰ τεθεῖ, δὲν μποροῦσε νὰ λυθεῖ. Καὶ εἶναι μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια ποὺ τὸ μέλλον ἀνήκει παντοῦ στὸ «μπολσεβικισμό» (1).

Αὐτὴ εἶναι δίχως ἀμφιβολία μιὰ ὁμολογία πίστεως. Καὶ σὲ ἕνα ἀπόσπασμα ποὺ βρέθηκε ταυτόχρονα μὲ τὰ χειρόγραφα αὐτοῦ τοῦ ἔργου ἔγραφε:

«Ὁ «μπολσεβικισμὸς» ἔχει πρακτικὰ γίνει τὸ σύμβολο τοῦ ἐπαναστατικοῦ σοσιαλισμοῦ, τὸ σύμβολο κάθε προσπάθειας τῆς ἐργατικῆς τάξης γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ἐξουσίας. Ἡ ἱστορικὴ τιμὴ τοῦ μπολσεβικισμοῦ εἶναι ὅτι ἔχει βίαια ἀνοίξει τὴν κοινωνικὴ ἄβυσσο μέσα στοὺς κόλπους τῆς ἀστικῆς κοινωνίας, ὅτι ἔχει βαθύνει καὶ ἐπιδεινώσει τὴ διεθνὴ σύγκρουση ἀνάμεσα στὶς τάξεις. Ὅλες οἱ ἐλλείψεις καὶ ὅλα τὰ ἰδιαίτερα λάθη τοῦ μπολσεβικισμοῦ διαγράφονται καὶ ἐξαφανίζονται μπροστὰ σ' αὐτό του τὸ ἔργο —ὅπως γίνεται πάντα στὸ περιεχόμενο καὶ στὴν κλίμακα τῶν μεγάλων ἱστορικῶν γεγονότων».

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ δὲν τέλειωσε αὐτὸ τὸ ἔργο της γιὰ τὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση. Δὲν τὸ τέλειωσε γιατὶ τῆς ἔλειπε ὁ χρόνος; Μόνον γι' αὐτό; Εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι ἤθελε νὰ ἀναθεωρήσει τὴν κρίση της σὲ οὐσιώδη σημεῖα. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, σὲ μερικὲς ἑβδομάδες ἀργότερα ἔχει διορθώσει περισσότερες ἀπὸ μιὰ ἐνδιαφέρουσες λεπτομέρειες. Ὁ Ἀδόλφος Βάρσκι, ὁ πολωνὸς σύντροφός της, δημοσίευσε τὴν ἀπάντηση τῆς Ρόζας (τέλη Νοέμβρη ἢ ἀρχὲς Δεκέμβρη 1918), σὲ ἕνα δικό του γράμμα στὸ ὁποῖο αὐτὸς ἐξέφραζε τὶς ἐπιφυλάξεις του στὴν πολιτικὴ τῶν μπολσεβίκων:

«Τὸ κόμμα μας (στὴν Πολωνία) εἶναι γεμάτο ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὸ μπολσεβικισμὸ ἀλλὰ ταυτόχρονα ἔχει ταχτεῖ ἐναντίον τῆς συνθήκης τοῦ Μπρὲστ καὶ ἐναντίον τῆς ζύμωσης ὑπὲρ τοῦ συνθήματος «τοῦ δικαιώματος τῆς αὐτοδιάθεσης τῶν λαῶν». Δηλαδὴ ἐνθουσιασμὸς ποὺ συνοδεύεται ὅμως ἀπὸ κριτικὸ πνεῦμα — τί καλύτερο θὰ μπορούσαμε νὰ περιμένουμε;

(1) Ὅλα τὰ παραπάνω ἀποσπάσματα εἶναι ἀπὸ τὴ μπροσούρα ἡ «Ρωσικὴ Ἐπανάσταση».

Ὅλες αὐτὲς τὶς ἐπιφυλάξεις σου τὶς εἶχα καὶ ἐγώ, ἀλλὰ τὶς ἔχω στὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα ζητήματα ἐγκαταλείψει. Σὲ πολλὰ σημεῖα δὲν ἀπέχουμε πολὺ στὶς κρίσεις μας. Βέβαια, ἡ τρομοκρατία εἶναι ἀπόδειξη μιᾶς μεγάλης ἀδυναμίας, ἀλλὰ αὐτὴ ἀσκεῖται ἐναντίον τῶν ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν, οἱ ὁποῖοι στηρίζουν τὶς ἐλπίδες τους στὴ σταθερότητα τοῦ καπιταλισμοῦ στὸ ἐξωτερικὸ ἀπὸ τὸν ὁποῖο καὶ δέχονται ὑποστήριξη καὶ ἐνθάρρυνση. Μὲ τὴν εὐρωπαϊκὴ ἐπανάσταση οἱ ρῶσοι ἀντεπαναστάτες θὰ χάσουν ὄχι μόνον κάθε ὑποστήριξη ἀλλὰ —πράγμα ποὺ εἶναι πιὸ ἐνδιαφέρον— καὶ κάθε θάρρος. Ἡ ρωσικὴ τρομοκρατία εἶναι λοιπὸν πρῶτα ἀπ' ὅλα ἡ ἔκφραση τῆς ἀδυναμίας τοῦ εὐρωπαϊκοῦ προλεταριάτου. Σωστά, οἱ σχέσεις ποὺ δημιουργοῦνται στὴν ἀγροτικὴ οἰκονομία εἶναι τὸ σημεῖο τὸ πιὸ ἐπικίνδυνο, τὸ πιὸ εὐαίσθητο τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ἐπίσης ἐφαρμόζεται αὐτὴ ἡ ἀλήθεια: ἡ πιὸ μεγάλη ἐπανάσταση δὲ μπορεῖ νὰ πραγματοποιήσει παρὰ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει ἀπὸ τὴν ἴδια ἐξέλιξη ὡριμάσει. Αὐτὸ τὸ εὐαίσθητο σημεῖο δὲ μπορεῖ ἐπίσης νὰ θεραπευτεῖ παρὰ ἀπὸ τὴν εὐρωπαϊκὴ ἐπανάσταση. Καὶ αὐτὴ ἔρχεται...».

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ, ὅπως ἄλλωστε καὶ ὁ Λένιν καὶ ὅλοι οἱ μπολσεβίκοι ἡγέτες αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, ἦταν πεπεισμένη ὅτι ἡ ρωσικὴ ἐπανάσταση ἦταν καταδικασμένη ἂν τὸ προλεταριάτο τῶν ἄλλων χωρῶν δὲν ἐρχόταν σὲ βοήθεια της κατακτώντας τὸ ἴδιο τὴν ἐξουσία. Ὅλοι ἦταν πεπεισμένοι ὅτι ὁ «σοσιαλισμὸς σὲ μιὰ μόνη χώρα» ἦταν ἀδύνατος. Ἡ παγκόσμια ἐπανάσταση ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ σώσει τὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση δὲν ἦρθε. Καὶ ὅμως οἱ μπολσεβίκοι μπόρεσαν νὰ τελειώσουν νικηφόρα ἕναν τρομακτικὸ ἐμφύλιο πόλεμο, νὰ σταθεροποιηθοῦν στὴν κρατικὴ ἐξουσία καὶ νὰ βροῦν μεγάλες δυνατότητες ἐλιγμῶν στὴν ἐσωτερική τους πολιτική. Αὐτὸ τὸ χρωστᾶν ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος στὴ μεγάλη ἀδυναμία τοῦ διεθνοῦς καπιταλισμοῦ ὕστερα ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο στὴν ἰσχυρὴ ἀλληλεγγύη τῆς παγκόσμιας ἐργατικῆς τάξης.

Αὐτὴ ἡ ἐξέλιξη φαίνεται νὰ μὴν ἐπιβεβαιώνει τὶς ἀνησυχίες ποὺ εἶχε ἡ Ρόζα ἀπὸ τὴν πολιτικὴ τῶν μπολσεβίκων. Δίχως ἀμφιβολία ἡ κριτική της δὲν ἦταν ἀπόλυτα σωστὴ σὲ ὅλα τὰ σημεῖα. Ἀλλὰ ἡ προοπτική της ἐπαληθεύτηκε. Διαβάζοντας σήμερα αὐτό της τὸ ἔργο βρίσκουμε ἀναδρομικὰ μιὰ πραγματικὰ ἐντυπωσιακὴ προφητεία. Ἐκεῖνο ποὺ εἶχε προβλέψει εἶναι σήμερα πραγματικότητα: ἡ ζωὴ στὰ σοβιὲτ ἔχει πέσει σὲ λήθαργο, ἔχει μεταμορφωθεῖ «σὲ μιὰ ἐπίφαση, ἐνῶ ἡ γραφειοκρατία μένει τὸ μόνο ἐνεργὸ στοιχεῖο» γιὰ νὰ γίνει ἀκόμα ἕνα ἰδιαίτερο κοινωνικὸ στρῶμα ποὺ ἀσκεῖ τὴν ἐξουσία. Ἡ ἡγετικὴ ρωσικὴ ὁμάδα θεωρεῖ τὸν ἑαυτό της

ἄμεμπτο καὶ ἀλάνθαστο, ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸ διεθνὲς κομμουνιστικὸ κίνημα τυφλὴ πίστη καὶ πνίγει κάθε προσπάθεια κριτικῆς. Οἱ αἱματηροὶ διωγμοὶ ἐναντίον τῆς παλιᾶς φρουρᾶς τοῦ μπολσεβικισμοῦ καὶ ἐναντίον ἀναρίθμητου πλήθους κομμουνιστῶν καὶ σοβιετικῶν πολιτῶν μὲ τὶς πιὸ τερατωδῶς ψευδεῖς κατηγορίες ἔχει ἀπείρως ξεπεράσει ὅ,τι πιὸ φοβερὸ θὰ μποροῦσε νὰ φοβηθεῖ ἡ Ρόζα. Καὶ ἂν εἶχε ἄλλωστε ἀνησυχήσει ἀπὸ μιὰ συμμαχία τῶν μπολσεβίκων μὲ τὸ γερμανικὸ ἰμπεριαλισμό, ἔχουμε σήμερα ἐμεῖς ζήσει τὸ σύμφωνο Στάλιν - Χίτλερ καὶ παρακολουθοῦμε μιὰ ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ ποὺ δὲν ἔχει τίποτε τὸ κοινὸ μὲ τὶς ἀρχὲς τοῦ σοσιαλισμοῦ.

Μὲ αὐτό της τὸ ἔργο, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ δείχνει γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμα ὅτι εἶναι μιὰ μεγάλη ἐπαναστάτρια. Δὲν ὑποτασσόταν δίχως κριτικὴ στὰ τετελεσμένα γεγονότα, δὲν προσπαθοῦσε νὰ ἀποφύγει ὅ,τι ἦταν ἐπιταγὴ τῆς ἱστορίας, ἀπεκάλυπτε τὶς δυσκολίες καὶ ζητοῦσε νὰ τὶς ὑπερνικήσει διευρύνοντας τὸ μέτωπο τῆς ἐπαναστατικῆς πάλης. Ὅπως καὶ τὰ ἄρθρα της γιὰ τὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση κι' αὐτό της τὸ ἔργο εἶχε γιὰ κύριο σκοπό του νὰ προτρέψει στὴ δράση τὸ γερμανικὸ προλεταριάτο.

13ο

Ἡ γερμανικὴ ἐπανάσταση

Προανάκρουσμα

ΚΑΝΕΝΑΣ χρόνος ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἔκανε φυλακὴ δὲν ἦταν τόσο βαρὺς γιὰ τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ ὅσο τὸ 1918. Ἀντιμετώπιζε μὲ γενναιότητα τὴν κατάσταση, καραδοκοῦσε τὴν παραμικρὴ εὐκαιρία ποὺ θὰ τῆς ἔδινε χαρὰ καὶ προσπαθοῦσε μὲ τὴν ἐργασία νὰ ξεχάσει τὴ μοναξιά, τὶς στερήσεις καὶ τὶς ἀπογοητεύσεις. Αὐτὸ τὸ καθημερινὸ μαρτύριο τῆς ζωῆς της τῆς ἔσπαζε τὰ νεῦρα. Στὸ Βρόνκε εἶχεν ἤδη πέσει βαριὰ ἄρρωστη καὶ ὁ γιατρὸς συνέστησε μιὰ «δίαιτα». Αὐτὸ πικρὰ θύμισε στὴ Ρόζα τὶς συμβουλὲς τοῦ ἐφημερίου τοῦ Οὐφενάου στὸν ἑτοιμοθάνατο Οὔλριχ φὸν Χοῦττεν:

...Τώρα βρὲς τὴ γαλήνη ἐδῶ
Λησμόνησε τὶς φωνὲς ποὺ σὲ καλοῦν κι' ἄκουσε τοῦτα:
Σ' αὐτὸ τὸν κόλπο τὸ γαλήνιο ποὺ βρίσκει ἀραξοβόλι τῆς ψυχῆς σου τὸ σακατεμένο καΐκι.
Ξέχασε Χοῦττεν πὼς εἶσαι ὁ Χοῦττεν!

Σ' αὐτὰ ὁ Χοῦττεν δὲ μποροῦσε παρὰ νὰ ἀπαντήσει:

Φίλε μου καρδιακέ, παρόμοια φιλική κουβέντα δὲν ἄκουσα ποτέ μου
Ἔτσι ποὺ λὲς θὰ κάνω: Δὲν μοῦ πρέπει πιὰ νὰ ζήσω, ἂν ἔτσι εἶναι νὰ ζήσω (1).

---

(1) Ἡ ἀπόδοση τῶν στίχων τῆς Δος Καίτης Κ.

Στὸ Μπρεσλάου, ἡ ἀπόλυτη ἀπομόνωση, ἡ πιὸ αὐστηρὴ ἐπιτήρηση, οἱ σοβαροὶ περιορισμοὶ στὴν ἀλληλογραφία της (τὸ ἄνθος τοῦ ἔθνους ποὺ λογόκρινε αὐτὰ τὰ γράμματα δὲν μποροῦσε ἀσφαλῶς νὰ τὰ παραδεχτεῖ σὰν ἀριστουργήματα) ἐπεδείνωσαν ἀκόμα τὴν κατάσταση τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ. Διαμαρτυρίες ἐναντίον αὐτῆς τῆς αὐθαίρετης κάθειρξης ἔμεναν δίχως ἀποτέλεσμα. Ἕνα ἀνώτερο δικαστικὸ σῶμα ποὺ εἶχε ἐπιφορτισθεῖ, γιὰ νὰ καθησυχάσει τὴ δημόσια γνώμη, νὰ ἐλέγξει τὴ νομιμότητα αὐτῆς τῆς φυλάκισης σὰν «μέτρου προνοίας», ἔδωσε τελικὰ τὸ φύλλο συκῆς τῆς νομιμότητας στὴ στρατιωτικὴ δικτατορία. Τὸ Μάρτη τοῦ 1918 ἡ Ρόζα ἔγραφε στὴ Σόνια Λῆμπκνεχτ: «Ἡ διαμαρτυρία μου ἀπορρίφτηκε μὲ μιὰ ἔκθεση τῆς ἀστυνομίας πάνω στὴ μοχθηρία μου καὶ στὸν ἀδιόρθωτο χαρακτήρα μου. Τὴν ἴδια τύχη εἶχε καὶ μιὰ αἴτηση μου γιὰ ἄδεια. Θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ περιμένω νὰ κατακτήσουμε ὁλόκληρο τὸν κόσμο». Εὕρισκε ἔτσι ἀκόμα τὴ δύναμη νὰ ἀντιδρᾶ μὲ χιοῦμορ σ' αὐτὲς τὶς δολιότητες καὶ σ' αὐτὲς τὶς μηχανορραφίες καὶ νὰ διασκεδάζει μ' αὐτὲς τὴ Σόνια. Ἀλλὰ τὰ σπάνια γράμματα ποὺ τῆς ἐπέτρεπαν ἀκόμα τότες νὰ γράφει ἔχουν τὸν ἦχο τοῦ ραγισμένου γυαλιοῦ. Καμιὰ φορὰ δὲ μποροῦσε νὰ συγκρατήσει τὰ παράπονά της: «Τὰ νεῦρα μου, τὰ νεῦρα μου! Δὲν μπορῶ πλέον νὰ κοιμηθῶ». Ξαφνικὰ βασανιζόταν δίχως αἰτία ἀπὸ τὴν ἰδέα ὅτι κάτι κακὸ ἔχει συμβεῖ σὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς δικούς της. Ἔτσι μιὰ φορὰ ποὺ εἶχε μείνει γιὰ μεγάλο διάστημα δίχως εἰδήσεις ἀπὸ τὴν Κλάρα Τσέτκιν, φοβήθηκε γιὰ τὰ παιδιά της ποὺ ἦταν στὸ μέτωπο. Σὲ ἕνα γράμμα στὴ Λουΐζα Κάουτσκυ ἔγραφε: «Ἔχω θάρρος γιὰ κάθε τὶ ποὺ μὲ ἀφορᾶ. Ἀλλὰ νὰ ὑποφέρω τὸν πόνο τῶν ἄλλων καὶ μάλιστα τῆς Κλάρας ἂν τῆς ἔχει συμβεῖ τίποτε —«Θεὸς φυλάξοι!»— δὲν ἔχω οὔτε τὸ θάρρος οὔτε τὴ δύναμη».

Οἱ σκέψεις της διαρκῶς στριφογύριζαν γύρω ἀπ' αὐτὸ τὸ μαῦρο σημάδι: τὴν ἀπειλὴ μιᾶς νίκης τοῦ γερμανικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, πρᾶγμα ποὺ ἐσήμαινε θανάσιμο κίνδυνο γιὰ τὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση — καὶ τὴν ἤρεμη ἀπάθεια μὲ τὴν ὁποίαν τὸ διεθνὲς προλεταριάτο καὶ προπαντὸς τὸ γερμανικὸ προλεταριάτο, φαινόταν νὰ ὑποφέρει ὅλα αὐτὰ καὶ νὰ ἐκπληροῖ τὸ ἀπαίσιο ἔργο του. Βέβαια ὑπῆρχαν καὶ γεγονότα ποὺ τὴν ἐνεθάρρυναν: τὸ ἔνδοξο παράδειγμα τῶν βιεννέζων ἐργατῶν, μιὰ νέα μαζικὴ ἀπεργία ποὺ ἁπλώθηκε σ' ὅλη τὴ Γερμανία τὸν Γενάρη τοῦ 1918. Αὐτὸ τὸ ἰσχυρὸ κίνημα ποὺ κατέκλυσε εἴκοσι μεγάλες πόλεις καὶ ποὺ μόνον στὸ Βερολῖνο ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπεργῶν ἔφτανε τὸ μισὸ ἑκατομμύριο ἦταν μιὰ διαμαρτυρία ἐναντίον τοῦ ἐκβιασμοῦ τῆς Ρωσίας μὲ τὴν εἰρήνη τοῦ Μπρὲστ - Λιτόφσκ, μιὰ ἔκκληση γιὰ δημοκρατικὲς μεταρρυθμίσεις καὶ μιὰ μάχη ἐναντίον τῆς πείνας. Ὅσο ὅμως ἰσχυρὴ ἦταν ἡ ὁρμὴ τῶν μαζῶν τόσο κτηνώδης ἦταν ἡ ἀντίδραση τῆς στρατιωτικῆς δι-

κτατορίας. Αὐτὴ ἔκοψε πάλι τὰ κεφάλια τῆς «ὕδρας τῆς ἐπανάστασης». Τὰ στρατοδικεῖα δικάζανε τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα τῶν πολιτῶν. Ἡ δικαστικὴ τρομοκρατία κτυποῦσε παντοῦ καὶ οἱ πόρτες τῶν φρουρίων κλείνανε πίσω τους πολυάριθμους σπαρτακιστὲς ἀγωνιστές. Τὸν Μάρτη ἡ διεύθυνση τῆς σπαρτακιστικῆς προπαγάνδας στὸ στρατό, μὲ τὸν Γιόγκισες ἐπὶ κεφαλῆς, συνελήφθη. Ἡ διεύθυνση τοῦ Σπάρτακου στὴ Γερμανία βρέθηκε περιορισμένη σὲ δυὸ ἢ τρεῖς ἀγωνιστὲς ποὺ ἐργάζονταν κάτω ἀπὸ τὶς πιὸ δύσκολες συνθῆκες. Τὴν ἐποχὴ ποὺ ὁ Λούντεντορφ ἐξαπέλυε τὶς ἀπελπισμένες του ἐπιθέσεις στὸ δυτικὸ μέτωπο, ἡ ἐργατικὴ τάξη φαινόταν νὰ ἔχει ἐντελῶς παραλύσει. Στὰ Γράμματα τοῦ Σπάρτακου τοῦ Ἰούνη 1918, ἡ Ρόζα ἔγραφε μὲ ἀγωνία:

> «Τὸ ἰμπεριαλιστικὸ ἅρμα, ποὺ τὸ γερμανικὸ προλεταριάτο δὲν ξέρει νὰ σταματήσει, τὸ σέρνει στὸ ἑξῆς πίσω του, συντρίβοντας στὸ πέρασμα του τὸ σοσιαλισμὸ καὶ τὴ δημοκρατία μέσα σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη. Εἶναι τὰ κόκκαλα τῶν ρώσων, οὐκρανῶν, φινλανδῶν προλεταρίων ἐπαναστατῶν, εἶναι ἡ ἐθνικὴ ὕπαρξη τῶν βέλγων, πολωνῶν, λεττονῶν, ρουμάνων, εἶναι τὰ οἰκονομικὰ ἐρείπια τῆς Γαλλίας, αὐτὰ ποὺ ὁ γερμανὸς ἐργάτης ποδοπατεῖ, κολυμπώντας στὸ αἷμα μέχρι τὰ γόνατα γιὰ νὰ στήσει παντοῦ τὴ νικηφόρα σημαία τοῦ γερμανικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ.
>
> »Ἀλλὰ κάθε στρατιωτικὴ νίκη ποὺ ἡ γερμανικὴ σάρκα γιὰ τὰ κανόνια πραγματοποιεῖ στὸ ἐξωτερικὸ εἶναι ἕνας νέος πολιτικὸς καὶ κοινωνικὸς θρίαμβος τῆς ἀντίδρασης στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ Ράϊχ. Κάθε ἐπίθεση ἐναντίον τῆς Ἐρυθρᾶς Φρουρᾶς στὴ Φινλανδία καὶ στὴ νότια Ρωσία αὐξάνει τὴν ἐξουσία τῶν γιοῦνκερς ἀνατολικὰ τοῦ Ἔλβα ὅπως καὶ τὴν ἐξουσία τοῦ παγγερμανικοῦ καπιταλισμοῦ. Κάθε πόλη ποὺ βομβαρδίζεται στὴ Γαλλία εἶναι καὶ μιὰ θέση τῆς γερμανικῆς δημοκρατίας ποὺ πέφτει».

Ἐκεῖνο ποὺ περισσότερο ἀνησυχοῦσε τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἦταν ὁ φόβος μήπως ἡ γερμανικὴ ἐπανάσταση ἔρθει πολὺ ἀργὰ σὲ βοήθεια τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης. Ἦταν βέβαιη ὅτι ἡ γερμανικὴ ἐπανάσταση θὰ ἐρχόταν. Ὅμως παρ' ὅλο ποὺ ἦταν βέβαιη γιὰ τὸ προτσὲς ποὺ ἀναπτυσσόταν στὰ βάθη τῆς κοινωνίας, τὸ διαρκῶς σὲ ἔνταση αὐτί της δὲν ἄκουγε ἀκόμα τίποτε. Ἡ ἀγανάκτηση ἦταν ἀκόμη βουβὴ ἀλλὰ τὴ διάβαζες στὰ μάτια τῶν μαζῶν. Τὸ ἔδαφος ἔτρεμε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν κυρίαρχων τάξεων. Ὁ πανικὸς ἀπειλοῦσε νὰ ἐξαπολυθεῖ, ἡ ἀγωνία μεγάλωνε καὶ ὁ ἀριθμὸς ἐκείνων ποὺ ἐγκατέλειπε τὸ στρατόπεδο τῶν «μέχρις ἐσχάτων» αὐξανόταν

κάθε μέρα. Γιὰ τὸ γερμανικὸ μιλιταρισμό, ἡ εἰρήνη τοῦ Μπρὲστ ἦταν ἕνα δηλητηριασμένο δῶρο. Ἔπρεπε νὰ ἐγκαταστήσουν μιὰ ἀπαγορευτικὴ ζώνη γύρω ἀπὸ τὰ στρατεύματα ποὺ ἦρθαν ἀπὸ τὴν ἀνατολή, παρ' ὅλο ποὺ εἶχαν ἐπείγουσα ἀνάγκη ἀπ' αὐτὰ στὴ δύση. Αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ στρατεύματα ποὺ εἶχαν συντρίψει τὸ ρωσικὸ στρατὸ στὶς βαλτικὲς ἐπαρχίες καὶ στὴν Οὐκρανία εἶχαν προσβληθεῖ τώρα ἀπὸ τὸ βάκιλλο τοῦ μπολσεβικισμοῦ καὶ ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ τὸν μεταδώσουν στὴ δύση. Ὁ Λούντενδορφ ἔστελνε στὸ μέτωπο ἀνάπηρους καὶ ἔφηβους ἀλλὰ οἱ λιποτάκτες κατὰ ἑκατοντάδες χιλιάδες πλημμυρίζανε τὴ χώρα. Ἡ λιποταξία ἦταν ὁ καρπὸς τῆς βαθειᾶς ἀποσύνθεσης ποὺ βασίλευε στὴ χώρα καὶ οἱ φυγάδες δυνάμωναν αὐτὴ τὴν ἀποσύνθεση καὶ τὴ διάλυση. Ἡ ἐξέγερση τῶν μαζῶν προετοιμαζόταν. Τὰ ἐργοστάσια εἶχαν γίνει ἑστίες τῆς συνωμοσίας. Τὰ στοιχεῖα τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς προπαγάνδιζαν τὶς ἐπαναστατικὲς ἰδέες.

Τὴν 1 Ὀκτωβρίου δυὸ γεγονότα, στοὺς δυὸ πόλους τῆς κοινωνίας, ἀναγγέλλανε ὅτι ἡ ἀποφασιστικὴ ὥρα ἐπίκειται. Ὁ Χίντεμπουργκ καὶ ὁ Λούντενδορφ ζήτησαν νὰ προταθεῖ ἄμεσα εἰρήνη στὴν Ἀντάντ. Τὴν ἴδια στιγμὴ συγκαλοῦνταν σὲ ἐθνικὴ κλίμακα μιὰ κοινὴ συνδιάσκεψη τῆς Ἕνωσης Σπάρτακος καὶ μιᾶς συγγενικῆς ὁμάδας τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς ποὺ εἶχε τὸ κέντρο της στὴ Βρέμη καὶ ἕνα νόμιμο ὄργανο τὸ «Arbeiterpolitik» (Ἐργατικὴ Πολιτική). Αὐτὸ ἦταν τὸ πολεμικὸ συμβούλιο τῆς ἐπανάστασης. Καταρτίσανε ἕνα πρόγραμμα πολιτικῆς δράσης μὲ ἄμεσο σύνθημα: Ἑνιαία Δημοκρατία. Αὐτὸ δὲν ἦταν ὁ τελικὸς σκοπὸς ἀλλὰ ἡ «λυδία λίθος τῆς εἰλικρίνειας τῆς διευθύνουσας τάξης καὶ τῶν πρακτόρων της ποὺ φλυαροῦσαν γιὰ δημοκρατικοποίηση». Ἡ προπαγάνδα στὸ στρατὸ γινόταν ὅλο καὶ περισσότερο ἔντονη. Παντοῦ ἔπρεπε νὰ σχηματίζονται συμβούλια ἐργατῶν καὶ στρατιωτῶν.

Ἡ ἀγωνία τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας ἄρχιζε. Ὅπως πάντα σὲ τέτοιες περιπτώσεις, ὁ παροξυσμὸς τοῦ πυρετοῦ στὸ παλιὸ καθεστὼς παράγει τὸν πανικὸ καὶ αὐτὸς προκαλεῖ τὰ πιὸ ἀντιφατικὰ μέτρα. Γιὰ νὰ σώσουν τὸ καθεστὼς ἔπρεπε νὰ προβοῦν σὲ μεταρρυθμίσεις καὶ γι' αὐτὲς τὶς μεταρρυθμίσεις σχημάτισαν μιὰν «κοινοβουλευτικὴ» κυβέρνηση. Ὁ πρίγκηψ Μὰξ ἐπικεφαλῆς της ἔπρεπε νὰ ἐξασφαλίσει τὴ διατήρηση τῆς μοναρχίας ἐνῶ ὁ σοσιαλδημοκράτης ὑπουργὸς Σαΐντεμαν ἔπρεπε νὰ ἐξασφαλίσει τὸ καθεστὼς ἀπὸ τὸν κίνδυνο τῶν λαϊκῶν μαζῶν. Ἡ εἰρήνη θεμελιωνόταν πάνω στὴν ἥττα τῆς Γερμανίας καὶ τὸ κοινοβούλιο ἐπιφορτίστηκε νὰ διαπραγματευτεῖ καὶ νὰ ὑπογράψει αὐτὴ τὴν εἰρήνη. Οἱ φυλακὲς ἄνοιξαν γιὰ μερικοὺς ἡγέτες τῆς ἀντιπολίτευσης, ἐνῶ στρατιῶτες καὶ ἐργάτες ἐξακολουθοῦσαν νὰ ρίχνονται κατὰ μᾶζες στὰ δεσμωτήρια. Ἀ-

ναγγείλανε ἐπώνυμα τὴ δημοκρατικοποίηση ὅλης τῆς πολιτικῆς ζωῆς, ἀλλὰ στρατεύματα συγκεντρώνονταν στὴν πρωτεύουσα γιὰ νὰ καταστείλουν κάθε λαϊκὴ κίνηση. Διακήρυξαν τὴν ἐλευθερία τῶν συγκεντρώσεων, ἀλλὰ συνέχεια στὴν πράξη τὶς ἀπαγόρευαν καὶ ἀκόμα πυροβολοῦσαν ἐναντίον τῶν διαδηλώσεων. Κάθε νέο μέτρο, κάθε νέα πράξη βίας ὅπως τὸ ἴδιο καὶ κάθε παραχώρηση ἀποδιοργάνωναν τὴν παλιὰ ἐξουσία. Ὁ πάγος ἔσπαζε. Τίποτε δὲ μποροῦσε πλέον νὰ συγκρατήσει τὸ ἀνερχόμενο κύμα. Ἀκόμα πολὺ περισσότερο τίποτε δὲ μποροῦσε νὰ συγκρατήσει τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ. Ἦταν κυριολεκτικὰ ἀνάστατη. Φλεγόταν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία καὶ τὴν ἀπόφαση νὰ ριχτεῖ μέσα στὴ θύελλα ποὺ ἐρχόταν. Δὲ μποροῦσε πλέον νὰ ὑποφέρει τὸ κελί της. Διαμαρτυρήθηκε στὸν καγκελλάριο τοῦ Ράϊχ καὶ ζητοῦσε τὴν ἀπελευθέρωσή της. Σ' ἕνα της γράμμα στὴ Σόνια Λῆμπκνεχτ στὶς 18 Ὀκτωβρίου ἔγραφε:

«Ἐκεῖνο ποὺ εἶναι βέβαιο, εἶναι ὅτι ἡ ψυχή μου ἔχει φτάσει σὲ ἕνα τέτοιο διαπασῶν ποὺ μοῦ εἶναι ἀδύνατο αὐτὴ τὴ στιγμὴ νὰ δέχομαι τοὺς φίλους μου κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιτήρηση τῶν δεσμοφυλάκων. Ἔχω σ' ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια ὑποφέρει μὲ ὑπομονὴ τὰ πάντα καὶ σὲ διαφορετικὲς περιστάσεις θὰ κρατοῦσα ἀκόμα τὴν ὑπομονή μου γιὰ ὁσοδήποτε διάστημα. Ἀλλὰ τώρα ποὺ τὰ πάντα ἀπ' τὰ θεμέλιά τους ἀλλάζουν, μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπομένω καὶ νὰ συγκρατήσω τὸν ἑαυτό μου. Νὰ ἐπιτηροῦνται καὶ νὰ παρακολουθοῦνται τώρα οἱ συνομιλίες μου, νὰ μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ μιλήσω γιὰ ὅ,τι πραγματικὰ μὲ ἐνδιαφέρει, εἶναι γιὰ μένα μαρτύριο. Προτιμῶ νὰ ἀρνηθῶ κάθε ἐπίσκεψη μέχρι ποὺ θὰ μπορέσουμε νὰ μιλήσουμε σὰν ἐλεύθεροι ἄνθρωποι.

»Αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ διαρκέσει πολύ. Ἀφοῦ ἔχουν ἀποφυλακίσει τὸν Ντίτμαν καὶ τὸν Κοὺρτ Ἄϊσνερ, δὲν μποροῦν νὰ μὲ κρατοῦν γιὰ πολὺ στὴ φυλακή. Καὶ ὁ Κὰρλ ἐπίσης γρήγορα θὰ εἶναι ἐλεύθερος».

Στὶς 20 Ὀκτωβρίου δόθηκε ἀμνηστία στοὺς πολιτικοὺς καταδίκους. Ὁ Κὰρλ Λῆμπκνεχτ ἀφέθηκε ἐλεύθερος στὶς 23 Ὀκτωβρίου. Ἀλλὰ ἡ ἀμνηστία δὲν ἴσχυε γιὰ τὴ Ρόζα. Αὐτὴ δὲν ἦταν κατάδικος ἀλλὰ «μόνον» κρατούμενη γιὰ λόγους προνοίας. Ἡ διαταγὴ τῆς κράτησης ἀνανεώθηκε αὐτὴν ἀκριβῶς τὴ στιγμή. Ἔγινε αὐτὸ γιατὶ καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τῆς δημοκρατικοποίησης οἱ χρεοκοπημένοι στρατιωτικοὶ ἦταν ἀκόμα πιὸ ἰσχυροὶ ἀπὸ τὴν κυβέρνηση ἢ ἡ κυβέρνηση φοβοῦνταν αὐτὲς τὶς στιγμὲς νὰ βρίσκεται ἡ Ρόζα δίπλα στὸ Λῆμπκνεχτ; Ἐνῶ λοιπὸν ἡ παλιὰ Γερμανία κατέρρεε ἡ Ρόζα ἔμεινε ἀκόμα τρεῖς ἑβδομάδες κλεισμένη στὸ κλουβί της.

Βασανιζόταν κυριολεκτικὰ ἀπὸ τὴν ἀνυπομονησία καὶ ἔπρεπε νὰ καταβάλλει μεγάλες προσπάθειες γιὰ νὰ διατηρεῖ τὴν ἠρεμία της καὶ νὰ μὴ δώσει σὲ κανέναν τὴν εὐκαιρία νὰ χαρεῖ μ' αὐτή της τὴν κατάσταση.

Νοέμβρης

Ὁ ρυθμὸς τῶν γεγονότων ὅλο καὶ ἐπιταχυνόταν. Στὶς 26 Ὀκτωβρίου, ὁ πραγματικὸς κύριος τῆς Γερμανίας, ὁ Λούντεντορφ, δραπετεύει στὸ ἐξωτερικὸ μὲ ἕνα ψεύτικο διαβατήριο. Στὶς 28 Ὀκτωβρίου τὸ ναυαρχεῖο καταλαμβάνεται ἀπὸ ἕναν παροξυσμὸ μανιακῆς παραφροσύνης. Γιὰ νὰ σώσει τὴν «τιμὴ τοῦ ναυτικοῦ» ἤθελε νὰ ρίξει 80.000 ἄνδρες σὲ μιὰ «ἀποφασιστικὴ μάχη». Αὐτὸ ἦταν ἡ χαριστικὴ βολή. Ὁ ἐπαναστατικὸς ἀναβρασμὸς ἦταν πιὸ δυνατὸς στὸ στόλο παρὰ στὸ στρατὸ τῆς ξηρᾶς. Ἀπὸ τὸ 1917 οἱ ναῦτες εἶχαν ἀναπτύξει μιὰ δραστηριότητα ὑπὲρ τῆς εἰρήνης καὶ εἶχαν τοὺς πρώτους τους μάρτυρες. Οἱ ναῦτες Ράϊχπιτσχ καὶ Γκαϊμπες εἶχαν καταδικαστεῖ σὲ θάνατο καὶ ἐκτελέστηκαν γιὰ στάση καὶ ἐσχάτη προδοσία. Περισσότεροι ἀπὸ πενήντα συγκατηγορούμενοί τους καταδικάστηκαν σὲ βαρειὲς ποινές. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν στάθηκε ἱκανὸ νὰ συγκρατήσει τοὺς ναῦτες.

Σὲ ὅλα τὰ πολεμικὰ πλοῖα, μυστικὰ συμβούλια ναυτῶν παρακολουθοῦσαν μὲ δυσπιστία τὸ σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν. Οἱ ναῦτες θὰ μποροῦσαν ἴσως ἀκόμα νὰ ἀντιδράσουν σὲ μιὰ ἐχθρικὴ ἐπίθεση, ἀλλὰ δὲν ἦταν πλέον διατεθειμένοι νὰ ἀφίσουν τὸν ἑαυτό τους νὰ παρασυρθεῖ σὲ μιὰ παράφρονα περιπέτεια. Ὅταν ὁ στόλος ἄρχισε νὰ ἀναπτύσσεται στὴν ἀνοικτὴ θάλασσα καὶ ὅταν δόθηκε τὸ σῆμα τῆς προετοιμασίας γιὰ μάχη, οἱ θερμαστὲς σβήσανε τὰ καζάνια καὶ ἐπέβαλαν τὴν ἐπιστροφὴ τῶν πλοίων στὴ βάση τους. Οἱ ἀξιωματικοὶ χάσανε ἔτσι τὴν ἐξουσία. Ἐντούτοις δοκίμασαν ὅταν ἔφτασαν στὰ λιμάνια νὰ παίξουν τὸ τελευταῖο τους ἀτού. 600 ναῦτες συλλαμβάνονται. Τότες ξεσπάει ἡ ἐξέγερση. Οἱ ναῦτες ἑνώνονται μὲ τοὺς ἐργάτες τοῦ Κιέλου. Τὸ κίνημα ἁπλώνεται σὲ λίγες μέρες ὡς τὴ γενικὴ ἀπεργία στὰ ἐργοστάσια καὶ στὰ καράβια. Στὶς 4 Νοεμβρίου ὁ κυβερνήτης τοῦ Κιέλου ἀναγκάστηκε νὰ παραιτηθεῖ. Στὴν πόλη τὴν ἐξουσία τὴν ἀσκεῖ ἕνα συμβούλιο ἐργατῶν καὶ στρατιωτῶν. Ἡ κυβέρνηση πίστευε ἀκόμα ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ ἁπλὴ στάση καὶ ἔστειλε ἐκεῖ τὸ σοσιαλδημοκράτη Νόσκε νὰ ἐπαναφέρει τὴν τάξη. Ἀλλὰ ἐπρόκειτο γιὰ ἐπανάσταση καὶ ὄχι γιὰ στάση καὶ ἡ ἐπανάσταση τώρα ἐπεκτεινόταν σὰν πυρκαγιὰ ἀπὸ πόλη σὲ πόλη.

Ὁ Κὰρλ Λῆμπκνεχτ εἶχε ἀναπτύξει σ' αὐτὲς τὶς δύο ἑβδομάδες

πυρετώδη δραστηριότητα. Παρακολουθοῦσε μὲ προσοχὴ τὴν πνευματικὴ κατάσταση τῶν ἐργατῶν καὶ στρατιωτῶν. Μιλοῦσε διαρκῶς σὲ συγκεντρώσεις μέσα στὰ ἐργοστάσια. Εἶχε γίνει δεκτὸς στὴ βερολινέζικη ὀργάνωση τῶν «Ἐπαναστατῶν ἀντιπροσώπων», ὀργάνωση ποὺ εἶχε συγκροτηθεῖ μετὰ τὴν ἀπεργία τοῦ Ἰανουαρίου ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν ἐργοστασίων καὶ ἦταν συγχρόνως τὸ σπέρμα ἑνὸς ἐργατικοῦ συμβουλίου καὶ μιὰ ἐπαναστατικὴ διεύθυνση τῆς πάλης. Αὐτὴ ἡ ὀργάνωση συνεδρίαζε σχεδὸν κάθε μέρα μὲ θέμα τὴν προετοιμασία τῆς ἐξέγερσης. Ἡ ἀστυνομία κυνηγοῦσε τὰ μέλη της καὶ πρὸ παντὸς τὸν Κὰρλ Λῆμπκνεχτ. Δὲν μποροῦσε πλέον νὰ πηγαίνει στὸ σπίτι του, συχνὰ κοιμόταν σὲ ἕνα πάγκο μιᾶς ἐργατικῆς ταβέρνας ἢ γλιστροῦσε τὴ νύκτα στὸ δάσος Τρέπτοφ γιὰ νὰ ξεφύγει ἀπὸ τοὺς διῶκτες του. Εἶχε συχνὰ συγκρούσεις μὲ τὴ διεύθυνση τῶν «Ἀντιπροσώπων». Αὐτὸς ὑπεστήριζε ὅτι πρέπει νὰ κινητοποιήσουν τὶς πλατειὲς μᾶζες, νὰ ὀργανώσουν ἐργατικὲς διαδηλώσεις ποὺ θὰ παρασύρουν τοὺς στρατιῶτες νὰ ὀργανώσουν ζυμώσεις στὰ ἐργοστάσια καὶ στοὺς στρατῶνες. Ἀντίθετα οἱ πιὸ τολμηροὶ ἀπὸ τοὺς «Ἀντιπροσώπους» δὲν εἶχαν στὴ σκέψη τους τίποτε ἄλλο ἀπὸ συνωμοσίες. Θέλανε μιὰ ἐξέγερση ὀργανωμένη ἐπὶ τῇ βάσει ἑνὸς λεπτομεροῦς σχεδίου, ὑπολογίζανε στὰ πιστόλια τους καὶ διαρκῶς συζητοῦσαν γιὰ τὴν τεχνικὴ προπαρασκευὴ τῆς ἐξέγερσης. Τὸ σύνθημα τους ἦταν: ὅλα ἢ τίποτε. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν πάντα τίποτε. Διαρκῶς καθορίζανε τὴν ἡμερομηνία τῆς ἐξέγερσης καὶ διαρκῶς τὴν ἀνέβαλλαν. Τέλος ἦρθε ἡ στιγμὴ ποὺ αὐτὴ ἡ διεύθυνση, δίχως καμιὰ ἐπαναστατικὴ τεχνική, τοποθετεῖται πράγματι ἐπικεφαλῆς τῶν βερολινέζων ἐργατῶν ὅταν τίποτε πλέον δὲν μποροῦσε νὰ τοὺς συγκρατήσει. Ἐδῶ ἐπιβεβαιώνεται γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ ἡ ἰδέα τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ ὅτι οἱ ἐπαναστάσεις δὲν «κατασκευάζονται» ἀλλὰ ἀναπηδοῦν ἀπὸ τὴ θέληση τῶν μαζῶν ὅταν ἡ κατάσταση εἶναι ὥριμη.

Τὸ Βερολῖνο περιβαλλόταν τώρα ἀπὸ τὶς ἐπαναστατικὲς φλόγες ποὺ τὸ ἔζωναν ἀπὸ τὸ βορρᾶ, τὴ δύση καὶ τὸ νότο. Ἡ ἀποφασιστικὴ ὥρα ἐσήμανε γι' αὐτὸ στὶς 9 Νοεμβρίου. Τὸ πρωῒ ἑκατοντάδες χιλιάδες ἐργάτες βγαίνουν ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια καὶ κατακλύζουν τοὺς δρόμους. Κάθε ἀντίσταση ἀπὸ τὸ μέρος τῶν ἀρχῶν καταρρέει. Οἱ ἑνώσεις τῶν ἀξιωματικῶν ποὺ εἶχαν προετοιμαστεῖ γιὰ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο παραλύσανε. Ὁ Γουλιέλμος ΙΙ φεύγει γιὰ τὴν Ὁλλανδία. Ὁ Μὰξ τῆς Βάδης ἀναγγέλλει τὴν παραίτηση τοῦ αὐτοκράτορα ὑπὲρ τοῦ διαδόχου. Ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς ἡγέτες τῆς σοσιαλδημοκρατίας ἤλπιζε ἔτσι νὰ σώσει τὸ στέμμα γιὰ ἕναν ἄλλο Χοεντζόλλερν. Ὁ πρίγκηψ διορίζει καγκελλάριο τῆς αὐτοκρατορίας τὸν Ἔμπερτ, τὸν ἀρχηγὸ τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος, ὁ ὁποῖος τὸν εἶχε βεβαιώσει: «Μισῶ τὴν ἐπανάσταση σὰν τὴν πανούκλα». Ἀλλὰ αὐτὴ τὴν ἴδια στιγμή, ὁ Κὰρλ Λῆμπκνεχτ, ἀπὸ τὸ

μπαλκόνι τῆς Δημαρχίας, μπροστὰ σὲ μιὰ τεράστια συγκέντρωση ἐργατῶν, ἀνακήρυσσε τὴ σοσιαλιστικὴ δημοκρατία.

Παντοῦ στοὺς στρατιῶτες καὶ στὰ ἐργοστάσια ἐκλέγονται συμβούλια. Ἀπ' αὐτὰ τὰ συμβούλια τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν ἐκλέγεται ἕνα κεντρικὸ ἐκτελεστικὸ συμβούλιο ποὺ διεκδικεῖ τὴν ἀνωτάτη ἐξουσία στὴ Γερμανία. Ὅλα τὰ κλιμάκια τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ ἔχουν καταληφθεῖ ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῆς ἐργατικῆς τάξης. Οἱ φυλακὲς ἀνοίγονται μὲ τὴ βία ἀπὸ τὶς μάζες καὶ οἱ χιλιάδες πολιτικοὶ κρατούμενοι ἀποφυλακίζονται. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς εἶναι καὶ ὁ Λεὸ Γιόγκισες. Ἀπὸ τὸ Βερολῖνο ἡ ἐπανάσταση αὐτόματα ἐπεκτείνεται καὶ σ' ὅλες τὶς ἄλλες μεγάλες πόλεις. Στὸ Μπρεσλάου οἱ ἐργάτες σπᾶνε τὶς πόρτες τῆς φυλακῆς τῆς Λούξεμπουργκ. Ἐπιτέλους ἡ Ρόζα εἶναι ἐλεύθερη. Εἶναι 9 τοῦ Νοέμβρη. Στὴν ἔξοδό της ἀπὸ τὶς φυλακὲς χιλιάδες ἐργάτες τὴ χαιρετᾶν καὶ τὴ συνοδεύουν καὶ στὴν πλατεῖα τῆς μητρόπολης ἐκφωνεῖ τὸν πρῶτο της μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσή της λόγο. Στὶς 10 Νοεμβρίου φθάνει στὸ Βερολῖνο. Μὲ πόση χαρὰ οἱ σπαρτακιστὲς σύντροφοί της τὴν ὑποδέχονται — ἀλλὰ καὶ μὲ πόση μελαγχολία. Βλέπανε τώρα τί ἦταν γι' αὐτὴν αὐτὰ τὰ χρόνια τῆς φυλακῆς. Ἦταν γερασμένη καὶ ἄρρωστη. Τὰ μαλλιά της ποὺ ἦταν τόσο μαῦρα καὶ τόσο ὡραῖα εἶχαν γίνει τώρα γκρί. Ἀλλὰ στὰ μάτια της ἔλαμπε ἡ παλιὰ φλόγα. Καὶ παρ' ὅλο ποὺ εἶχε ἐπείγουσα ἀνάγκη ἀπὸ ἀνάπαυση καὶ ἀνάρρωση, δὲν θὰ ὑπάρχει πλέον γι' αὐτὴν ἀπ' αὐτὴ τὴ στιγμὴ οὔτε μιὰ μόνη ὥρα νὰ πάρει ἀνάσα. Εἶχε ἀκόμα δυὸ μῆνες ζωῆς μπροστά της. Καὶ οἱ δυὸ αὐτοὶ μῆνες ἦταν γι' αὐτὴν μιὰ ὑπεράνθρωπη κινητοποίηση ὅλων τῶν φυσικῶν καὶ πνευματικῶν της δυνάμεων. Δίχως οὔτε στιγμὴ νὰ σκεφτεῖ τὴν ὑγεία της, τὴν ἀσφάλειά της, τὶς προσωπικές της ὑποθέσεις, γεμάτη ἐνεργητικότητα καὶ πάθος, ρίχνεται μ' ὅλη της τὴν ψυχὴ στὴ μάχη. Γίνεται μέρος ἀναπόσπαστο ἀπ' αὐτὸ «τὸ ὑπέροχο σὲ χρώματα καὶ γοητεία, ἐνθουσιαστικὸ καὶ μεγαλειῶδες θέαμα τῆς ἐπανάστασης».

Πολλοὶ ποὺ δὲν βρίσκονταν στὴν ἴδια πλευρὰ τοῦ ὀδοφράγματος ἀλλὰ ποὺ συμπαθοῦσαν τὴ Ρόζα, βλέπανε μὲ βαθειὰ ἔκπληξη τὸ φλογερὸ πάθος καὶ τὴν ἀδάμαστη θέληση μὲ τὰ ὁποῖα εἶχε ριχτεῖ στὴ δράση. Τοὺς φαινόταν ὅτι ἡ Ρόζα εἶχε χάσει τὴν ἔννοια τοῦ μέτρου, ὅτι παραγνώριζε ἐντελῶς τὴν πραγματικότητα, ὅτι δὲν ἔβλεπε τὰ ὅρια τῶν δυνατοτήτων, ὅτι μιμοῦνταν δίχως ἐπιφύλαξη τὸ παράδειγμα τῶν ρώσων δίχως νὰ καταλαβαίνει ὅτι οἱ συνθῆκες ἦταν ἐντελῶς ἄλλες. Ἐὰν ὑποβάλουμε ἕνα πρὸς ἕνα στὴν κριτικὴ τὰ ἐπιχειρήματα ποὺ ἐπικαλοῦνται γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὶς κρίσεις τους, ἐκεῖνο ποὺ θὰ διαπιστώσουμε εἶναι, ὅτι ἡ ἐπαναστατικὴ πολιτικὴ εἶναι γι' αὐτοὺς ἐντελῶς ἀκατάλληλη. Ὄχι ποὺ ἡ πολιτικὴ τῶν σπαρτακιστῶν καὶ τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ σ' αὐτὴ τὴν ἐπο-

χὴ τῆς ἐπαναστατικῆς λαίλαπας ἦταν ἀλάνθαστη. Ἐκεῖνος ποὺ πρέπει νὰ πάρει ἀποφάσεις μιᾶς τεράστιας σπουδαιότητας σὲ μιὰ κατάσταση ποὺ γιγάντιες κοινωνικὲς δυνάμεις ἀντιμετωπίζονται μπορεῖ νὰ κάνει λάθη, ἀκόμα καὶ ὅταν ἔχει μιὰ μεγαλοφυῆ ἀντίληψη τῆς ἀντικειμενικῆς κατάστασης. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὸ θάρρος νὰ παίρνει τολμηρὲς ἀποφάσεις, ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀφήνει τὸν ἑαυτό του νὰ ρυμουλκεῖται ἀπὸ τὰ γεγονότα, θὰ πρέπει πολὺ συχνὰ νὰ προηγεῖται τοῦ συσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων γιὰ νὰ τὸν κάνει νὰ ἐξελιχθεῖ μὲ μιὰ ἔννοια εὐνοϊκή. Μιὰ ἐπανάσταση ποὺ ἐφορμᾶ μὲ μιὰ αὐξανόμενη ὁρμὴ θάβει κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ παλιοῦ καθεστῶτος ἐπίσης καὶ τὰ σφάλματα τοῦ ἐπαναστατικοῦ κόμματος καὶ μεταμορφώνει σὲ πραγματικότητα ἐκεῖνο ποὺ λίγο πρὶν ἦταν ἀκόμα μιὰ αἰσιόδοξη αὐταπάτη τῆς ἀγωνιστικῆς πρωτοπορίας.

Ἡ θεμελιώδης στάση τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ ὑπαγορευόταν ἀπὸ τὸν ζωτικὸ νόμο κάθε μεγάλης ἐπανάστασης καὶ ποὺ αὐτὴ ἡ ἴδια εἶχε διατυπώσει: «ἢ νὰ προχωρήσει ἐμπρὸς μὲ μιὰ ὁρμὴ πολὺ γρήγορη καὶ ἀποφασιστική, χτυπώντας μὲ σιδερένιο χέρι ὅλα τὰ ἐμπόδια καὶ προωθώντας τοὺς σκοπούς της ὁλοένα καὶ πιὸ πέρα ἢ νὰ ὀπισθοχωρήσει ὅσο γίνεται περισσότερο πιὸ πίσω καὶ ἀπὸ τὸ ἀδύνατο σημεῖο τῆς ἀφετηρίας καὶ νὰ τσακιστεῖ ἀπὸ τὴν ἀντεπανάσταση». Σ' αὐτὲς τὶς μέρες, ὅταν τὰ γεγονότα διαδέχονταν τὸ ἕνα τὸ ἄλλο μὲ ἕναν ρυθμὸ διαρκῶς ἐπιταχυνόμενο, τὸ πνεῦμα της γνώριζε νὰ χαλιναγωγεῖ τὴν ἐπαναστατική της ἰδιοσυγκρασία. Ἂν, παρ' ὅλα αὐτά, ἡ πρώτη ἐπαναστατικὴ περίοδος κατέληξε σὲ μιὰ βαρειὰ καὶ τελικὰ ἀποφασιστικὴ ἥττα, αὐτὸ ὀφείλεται λιγότερο στὰ πολλὰ σφάλματα τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοπέδου καὶ περισσότερο στὴν ἐξαιρετικὰ δύσκολη κατάσταση, τῆς ὁποίας καὶ αὐτὰ τὰ σφάλματα εἶναι ἀποτέλεσμα.

Ἡ συγκέντρωση τῶν δυνάμεων

Στὴν ἐξωτερική της ἀνάπτυξη, ἡ γερμανικὴ ἐπανάσταση τοῦ Νοεμβρίου μοιάζει τόσο καταπληκτικὰ μὲ τὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1848, ὥστε πολλοὶ διερωτῶνται γιατί αὐτὴ δὲν κατέληξε σὲ μιὰ εὔκολη νίκη, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐξέλιξη ἀπὸ τὴ χειροτεχνία στὴ μεγάλη σύγχρονη βιομηχανία ἔχει φέρει μιὰ βαθειὰ ἀναστάτωση στὴν κοινωνικὴ σύνθεση τοῦ πληθυσμοῦ. Στὴν πραγματικότητα ἡ γερμανικὴ ἐπανάσταση ἔγινε μέσα στὶς πιὸ δυσμενεῖς συνθῆκες ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἄλλη ἐπανάσταση· ὅπως ἡ ρωσικὴ ἐπανάσταση τοῦ Φεβρουαρίου 1917, ἔτσι καὶ ἡ ἐπανάσταση τοῦ Νοεμβρίου σάρωσε ἀπὸ τὴν ἐξουσία τὰ κατάλοιπα τοῦ φεουδα-

λισμοῦ. Αὐτὸ εἶχε γιὰ ἀποτέλεσμα νὰ ζωντανέψουν ὅλες οἱ αὐταπάτες ποὺ συνδέονται μὲ τὴ σύγχρονη δημοκρατία καὶ πάνω ἀπὸ ὅλες ἡ αὐταπάτη γιὰ τὴν πραγματοποίηση τοῦ σοσιαλισμοῦ μέσω τοῦ κοινοβουλίου. Δὲν ὑπῆρχε ἐπαναστατικὴ ἀγροτιά. Ὁ γερμανὸς ἀγρότης πίστευε ὅτι οἱ τεράστιες θυσίες ποὺ εἶχε ὑποστεῖ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου καλύπτονταν μὲ τὰ πολεμικὰ δάνεια. Ἤλπιζε ὅτι θὰ ἐκλείψουν τὰ ἐμπόδια τῆς πολεμικῆς οἰκονομίας καὶ δὲν εἶχε ἄλλες ἐπείγουσες ἀνάγκες. Ἡ γερμανικὴ ἀστικὴ τάξη ἦταν ἀσυγκρίτως πιὸ ἰσχυρὴ καὶ εἶχε ταξικὴ συνείδηση ἀσυγκρίτως πιὸ ἀνεπτυγμένη ἀπὸ τὴν ἀστικὴ ρωσικὴ τάξη. Ἡ ρωσικὴ ἐπανάσταση, στὴ βοήθεια τῆς ὁποίας δικαιολογημένα ὑπελόγιζε τὸ διεθνὲς ἐργατικὸ κίνημα, εἶχε γιὰ τὴ Γερμανία σ' αὐτὴ τὴν ἀποφασιστικὴ περίοδο ἀντιφατικὰ ἀποτελέσματα. Ἔδειξε σὲ ὅλους μὲ μιὰ ἐξαιρετικὴ διαύγεια τὴ φύση καὶ τὸν σκοπὸ τῆς ἐπανάστασης καὶ ἡ μπουρζουαζία τὸ κατάλαβε πολὺ πιὸ γρήγορα ἀπὸ τὸ προλεταριάτο. Ἡ καπιταλιστικὴ τάξη μὲ τὰ ἐξαρτήματά της, τοὺς φεουδάρχες καὶ τοὺς μικροαστούς, ἔβγαλε ἀμέσως τὰ συμπεράσματά της ἀπ' αὐτὴ τὴν κατάσταση. Ἔκανε πολιτικὲς καὶ οἰκονομικὲς παραχωρήσεις στὸ προλεταριάτο, μὲ τὴν ὑστεροβουλία νὰ ἐπανακτήσει ἀργότερα τὸ ἔδαφος ποὺ παραχωροῦσε τώρα. Ἀποφασισμένη νὰ ὑπερασπίσει μὲ τὰ νύχια καὶ τὰ δόντια τὴν ἐξουσία της καὶ νὰ συντρίψει κτηνωδῶς τὸν ἀντίπαλο, συγκέντρωσε ὅλες τὶς δυνάμεις της γύρω ἀπὸ τὴ γερμανικὴ σοσιαλδημοκρατία. Ὁ Στίννες (1) συνεννοοῦνταν μὲ τὸν Λέγκιεν, τὸν ἀρχηγὸ τῶν συνδικάτων. Ὁ Χίντεμπουργκ, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ, ἔθεσε τὸν ἑαυτό του στὴ διάθεση τοῦ Ἔμπερτ. Ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν ἀριστερὰ τοῦ Ἔλβα εὐγενῶν, ὁ φὸν Χέϋντεμπραντ, ὁ «δίχως στέμμα βασιλιὰς τῆς Πρωσσίας», ἐβεβαίωσε τὸν Ἔμπερτ γιὰ τὴ συμπάθειά του ἀφοῦ αὐτὸς ὁ τελευταῖος διόρισε σὲ ἀνώτερη θέση τῆς κοινοβουλευτικῆς γραφειοκρατίας, τὸν Κάπ, τὸν μελλοντικὸ ἥρωα τοῦ πραξικοπήματος τοῦ 1920.

Ὁ Ἔμπερτ ἦταν ἄξιος τῆς ἐμπιστοσύνης τους. Ὑπάρχει καὶ ἐδῶ ἐπίσης μιὰ βαθειὰ διαφορὰ ἀπὸ τὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση. Οἱ μενσεβίκοι καὶ οἱ σοσιαλεπαναστάτες τῆς δεξιᾶς εἶχαν βέβαια συμμαχήσει μὲ τὴ μπουρζουαζία καὶ ἦταν ἀντίθετοι στὴν κατάκτηση τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὸ προλεταριάτο. Ἀλλὰ παρέμεναν ἀφελεῖς ἐπαναστάτες. Ἔτσι ἐξηγεῖται καὶ ὁ ἀναποφάσιστος χαρακτήρας τῆς πολιτικῆς τους. Ἀκόμα ὅταν οἱ μπολσεβίκοι πῆραν τὴν ἐξουσία, πολλοὶ μενσεβίκοι πέρασαν στὴν ὑπηρεσία τῆς ἐπανάστασης, παρὰ τὴν

(1) Ἕνας ἀπὸ τοὺς διασημότερους μεγαλοβιομήχανους τῆς Γερμανίας (Σ.τ.Μ.).

πίστη τους στὶς θέσεις τοῦ μενσεβικισμοῦ. Μόνον ἀργότερα μερικοὶ ἡγέτες ἀπομονωμένοι καὶ δίχως ὀπαδοὺς πέρασαν ἀνοικτὰ στὸ στρατόπεδο τῆς ἀντεπανάστασης. Στὴ Γερμανία, τὸ ἐπιτελεῖο τῆς παλιᾶς σοσιαλδημοκρατίας, οἱ Ἔμπερτ, Νόσκε, Λέγκιεν, Σάϊντεμαν, Λάντσμπεργκ κλπ. ἦταν ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα συνειδητοὶ ἀντεπαναστάτες. Παίρνοντας τὴν ἐξουσία ποὺ τόσο ἀπρόοπτα τοὺς προσέφερε ἡ ἐπανάσταση τοῦ Νοεμβρίου, ἦταν ἐναντίον κάθε σοσιαλιστικῆς πολιτικῆς, ἐναντίον κάθε πρωτοβουλίας τῶν μαζῶν γιὰ τὴ μεταμόρφωση τῆς κοινωνίας. Ἀναλαμβάνοντας ὁ Ἔμπερτ στὶς 10 Νοεμβρίου τὴν προεδρία τῆς κυβέρνησης μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ Συμβουλίου τῶν ἐργατῶν καὶ στρατιωτῶν, ὑπογράφει τὴν ἴδια μέρα μὲ τὸ στρατιωτικὸ ἐπιτελεῖο, τοὺς Γκραῖνερ καὶ Χίντεμπουργκ, ἕνα σύμφωνο ποὺ ὁ σκοπός του ἦταν ἡ στρατιωτικὴ συντριβὴ τῶν ἐργατῶν τοῦ Βερολίνου. Ἡ παλιὰ σοσιαλδημοκρατία εἶχε μιὰ ἀρκετὴ δύναμη. Στὴν ὀργανωμένη ἐργατικὴ τάξη ἡ ἐπιρροή της εἶχε διαλυθεῖ. Ἀλλὰ ἡ ἐπανάσταση ἀνέβασε στὴν πολιτικὴ σκηνὴ πλατιὰ στρώματα ἀπὸ τὶς λαϊκὲς μάζες καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐπωφελοῦνταν ἀπ' αὐτὸ ἦταν πρὸ παντὸς ἡ σοσιαλδημοκρατία. Αὐτὴ ζοῦσε ἀπὸ τὴν ἐμπιστοσύνη ποὺ τὸ κόμμα τοῦ Αὐγούστου Μπέμπελ εἶχε ἐναποθηκεύσει. Τὰ μέχρι τώρα δίχως πολιτικὴ συνείδηση στρώματα τῆς ἐργατικῆς τάξης, οἱ ὑπάλληλοι, πολλοὶ μικροαστοὶ καὶ πρὸ παντὸς αὐτὴ ἡ φαιὰ μάζα τῶν στρατιωτῶν τοῦ μετώπου προσανατολίζονταν σ' αὐτήν, ἐπιτρέποντάς της γιὰ μεγάλο διάστημα νὰ μανουβράρει μὲ εὐκολία καὶ νὰ στηρίζεται στὴν ἐμπιστοσύνη τους.

Ἀκόμα καὶ ὅταν τὸ παράδειγμα τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης ἀσκοῦσε μιὰν ἄμεση ἐπιρροή, ἡ ἀξία του ἦταν ἀμφίβολη. Τὰ συμβούλια τῶν ἐργατῶν καὶ στρατιωτῶν, φυσικὰ προϊόντα κάθε σύγχρονης ἐπανάστασης, δὲν ἐκπηγάζανε ἄμεσα ἀπὸ τὶς μάζες παρὰ ἐκεῖ ὅπου ἡ ἐξουσία εἶχε καταληφθεῖ ἀπὸ τὴν ἐπαναστατικὴ ἔφοδο τῶν μαζῶν. Παντοῦ ὅπου ἁπλῶς εὐθυγραμμίστηκαν μὲ τὰ ἀποτελέσματα τῆς 9 Νοεμβρίου, τὰ συμβούλια ἀντὶς νὰ εἶναι δημιουργήματα καὶ ὄργανα τῶν ἐπαναστατημένων μαζῶν, ἦταν κατασκευάσματα, σχεδὸν διακοσμητικά, ἑνὸς συμβιβασμοῦ ἀνάμεσα στὶς διευθύνσεις τῆς παλιᾶς σοσιαλδημοκρατίας καὶ τῶν Ἀνεξαρτήτων καὶ ἀκόμα πολὺ συχνὰ καὶ τῶν ἀστικῶν κομμάτων. Καὶ παρ' ὅλο ποὺ τὰ κατώτερα στελέχη τῆς σοσιαλδημοκρατίας εἶχαν κατακτηθεῖ ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση, ἡ δράση τους ὑπαγορευόταν ἀπὸ ἐντολὲς ποὺ τοὺς ἔδιναν οἱ κορυφὲς τοῦ κόμματος. Τὸ Ἀνεξάρτητο Κόμμα ἦταν βαθιὰ διαιρεμένο. Οἱ ὀπαδοί του στὶς μεγάλες πόλεις ἦταν ἐπαναστάτες, ἀλλὰ συγκρατοῦνταν ἀπὸ τὴ διεύθυνση τῶν Χάαζε, Κάουτσκυ, Χίλφερντιγκ, Μπερνστάϊν, ποὺ ἤθελαν μιὰ ἐπανάσταση δίχως τὸν ἀναπόφευκτο συγκλονισμὸ τῆς κοινωνίας καὶ δὲν ἦταν καθόλου διατεθειμένοι νὰ ἀναλάβουν τὶς εὐθύνες μιᾶς ἐπαναστατικῆς δράσης. Αὐ-

τὸ τὸ κόμμα στὴ φύση του καὶ στὴν πολιτική του ἦταν ὅτι καὶ οἱ μενσεβίκοι μετὰ τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1917. Μόνον ἡ Ἕνωση Σπάρτακου ξεχώριζε μὲ τὸ ἐπαναστατικό της πρόγραμμα καὶ μὲ τὴν πρακτικὴ συνέπεια στοὺς σκοπούς της.

Ὑπῆρχαν λοιπὸν στὸ ἐσωτερικὸ τῆς ἐργατικῆς τάξης βαθιὰ ρήγματα καὶ πολὺ μεγάλες διαφορὲς στὴν πολιτικὴ ὡριμότητα καὶ στὴ θεωρητικὴ κατανόηση. Ὁ πόλος ἀνασυγκρότησης τῆς ἀντεπανάστασης βρισκόταν μέσα στοὺς κόλπους τῆς ἴδιας τῆς ἐργατικῆς τάξης. Σ' αὐτὰ πρέπει νὰ προστεθεῖ καὶ ἕνα γεγονὸς ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητας: Ἡ ἱστορία δὲν ἔθετε ἀναπόδραστα στὴν ἡμερήσια διάταξη τὶς ἄμεσες ἐπιδιώξεις ποὺ ἡ πραγματοποίησή τους προϋπόθετε τὴ νίκη τῆς ἐπανάστασης. Στὴ Ρωσία τὰ προβλήματα τῆς εἰρήνης καὶ τῆς γῆς βρίσκονταν στὴν ἡμερήσια διάταξη καὶ ἡ λύση τους δὲν μποροῦσε νὰ πραγματοποιηθεῖ παρὰ μὲ τὴ νίκη τῆς προλεταριακῆς ἐπανάστασης. Στὴ Γερμανία τὸ 1918 ἡ εἰρήνη εἶχε ἤδη πραγματοποιηθεῖ καὶ ὁ ἡττημένος γερμανικὸς ἰμπεριαλισμὸς ἦταν πρόθυμος νὰ πληρώσει γιὰ τὴν ἧττα του γιὰ νὰ κρατήσει τὴν ἐξουσία του στὸ ἐσωτερικό. Ὅσο δύσκολη καὶ ἂν ἦταν ἡ ζωὴ τῶν πλατιῶν στρωμάτων τῶν μικρῶν ἀγροτῶν, ἡ δίψα τους γιὰ γῆ δὲν ἦταν ἀρκετὰ ἰσχυρὴ ὥστε νὰ προκαλέσει μιὰ ἐξέγερση στὴν ὕπαιθρο. Οἱ ἀγροτικοὶ ἐργάτες, ποὺ μέχρι τώρα βρίσκονταν κάτω ἀπὸ τὴν πλήρη ἐξάρτηση τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν πλουσίων χωρικῶν, μὲ πολλοὺς δισταγμοὺς ἔκαναν χρήση τοῦ δικαιώματος τῆς ὀργάνωσής τους καὶ τῆς πολιτικῆς τους ἐλευθερίας. Ἡ ἐργατικὴ τάξη ἦταν βέβαια ὑπὲρ τῆς κοινωνικοποίησης τῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ ἡ φύση αὐτῆς τῆς διεκδίκησης καὶ τὰ μέσα γιὰ τὴν πραγματοποίησή της, δὲν ἔγιναν σαφῆ στὶς πλατιὲς μάζες παρὰ ὅταν οἱ εὐκαιρίες εἶχαν ἤδη χαθεῖ.

Ὑπῆρχε ὅμως ἕνα γεγονὸς ποὺ δὲν ἐπέτρεπε νὰ μείνουν τὰ πράγματα ἄοριστα καὶ ἀμφίβολα καὶ ποὺ μοιραῖα ὁδηγοῦσε σὲ μιὰ τακτοποίηση τῆς κατάστασης: ἡ ἐργατικὴ τάξη ἦταν ἔνοπλη. Καὶ εἶναι ἱστορικὸς νόμος ὅτι μιὰ τάξη δὲν δέχεται νὰ ἀφοπλιστεῖ δίχως μάχη. Καθὼς ἐπίσης ὅτι καμιὰ ἐξουσία δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει, ἂν ἡ τάξη ποὺ τὴν ἀσκεῖ δὲν ἔχει τὸ ἀναμφισβήτητο μονοπώλιο τῶν ὅπλων. Αὐτὸ κάνει ἀναπόφευκτη τὴν πάλη γιὰ τὴν ἐξουσία, τὸν ἐμφύλιο πόλεμο.

Στοὺς πολέμους οἱ κύριοι παράγοντες ποὺ καθορίζουν τὴ σχέση τῶν δυνάμεων εἶναι γνωστοὶ καὶ ὅμως μόνον ἡ δοκιμασία στὴν πράξη ἀποφασίζει ποιὸς θὰ εἶναι ὁ νικητής. Οἱ ἐπαναστάσεις εἶναι φυσικὰ στοιχειακὰ προτσὲς μιᾶς ἐντελῶς διαφορετικῆς φύσης. Οἱ ἀστάθμητοι ἠθικοὶ παράγοντες παίζουν σ' αὐτὲς ἕναν ρόλο πολὺ μεγαλύτερο ἀπὸ ὅ,τι στοὺς πολέμους, τὰ θεμέλια τῆς κοινωνίας ἀναστατώνονται πολὺ πιὸ βαθιά, οἱ ἀλλαγὲς στὴν ἀντίληψη καὶ

στὴν ἱκανότητα ἐπέμβασης τῶν μαζῶν εἶναι πολὺ πιὸ ἀπότομες καὶ γεμάτες ἐκπλήξεις.

Στὸν βαθμὸ ποὺ ὁ χαρακτήρας τῶν πρωταγωνιστῶν, τὰ μέτρα ποὺ παίρνανε καὶ οἱ σχέσεις τῶν δυνάμεων μποροῦσαν νὰ ἐκτιμηθοῦν μέσα σ' αὐτὲς τὶς ἐπαναστατικὲς μέρες, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ τὰ εἶχε ἐκτιμήσει μὲ μιὰ ἐξαιρετικὴ ὀξυδέρκεια. Εἶχε πλήρη συνείδηση τῶν δυσκολιῶν τῆς κατάστασης. Δὲν ὑποχωροῦσε μπροστά τους, δὲν ἔβλεπε γιὰ καθῆκον της παρὰ πῶς νὰ τὶς ὑπερνικήσει. Ὅπως ὁ Σαὶν - Ζύστ, ἤξερε καὶ αὐτὴ ὅτι ἡ πρώτη ἐντολὴ τῆς ἐπανάστασης γιὰ τοὺς ἐπαναστάτες εἶναι ἡ τόλμη. Καὶ ὅμως ἦταν προσεκτική. Δὲν ἤθελε ἐφήμερες ἐπιτυχίες, δὲν ἤθελε νὰ μαζέψει ἄγουρους καρπούς. Αὐτὸ φάνηκε ἀμέσως μὲ τὴν ἄφιξή της στὸ Βερολίνο. Στὶς πρῶτες μέρες τῆς ἐπανάστασης, οἱ Ἀνεξάρτητοι καταλάβανε καὶ χρησιμοποιήσανε γιὰ λογαριασμό τους τὶς ἐγκαταστάσεις τριῶν ἀστικῶν ἐφημερίδων. Οἱ σπαρτακιστὲς κάναν τὸ ἴδιο καὶ καταλάβανε τὶς ἐγκαταστάσεις τῆς Berliner Lokalanzeiger, ἐθνικιστικῆς ἐφημερίδας μὲ μεγάλη κυκλοφορία. Ἡ Ρόζα δὲν ἦταν σύμφωνη μ' αὐτὸ γιατὶ ἤξερε ὅτι ἡ Ἕνωση Σπάρτακος δὲν εἶχε ἀκόμα τὴ δύναμη νὰ κρατήσει αὐτὴ τὴν ἐγκατάσταση. Καὶ πράγματι μὲ τὶς πρῶτες δυσκολίες τὴν ἐγκατέλειψαν.

Ἀλλὰ ἦταν πλέον ἀνάγκη νὰ ἔχουν ἕνα ἐπαναστατικὸ ὄργανο ὅπως ἐπίσης νὰ ἔχουν καὶ μιὰ ὀργάνωση. Μέχρι τώρα ὁ Σπάρτακος ἀποτελοῦνταν ἀπὸ πολυάριθμες μικρὲς ὁμάδες σχεδὸν αὐτόνομες. Ἐνῶ ὁ Λῆμπκνεχτ ἦταν διαρκῶς ἀνάμεσα στὶς μάζες, στὶς γωνιὲς τῶν δρόμων, στὶς πλατεῖες, στὰ ἐργοστάσια καὶ στοὺς στρατῶνες, προπαγανδίζοντας ὡς τὸ σημεῖο ἐξάντλησης τῶν δυνάμεών του τοὺς σκοποὺς τοῦ Σπάρτακου καὶ τὰ καθήκοντα τῆς ἡμέρας, ὑποστηριζόμενος ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὁμιλητὲς τῆς Ἕνωσης —τὸν Πάουλ Λέβι, τὸν Χέρμαν Ντοῦνκερ, τὸν Βίλχελμ Πῆκ κλπ.,— ὁ Λεὸ Γιόγκισες πῆρε στὰ χέρια του τὰ καθήκοντα τῆς ὀργάνωσης. Ἡ ἔκδοση μιᾶς ἐφημερίδας ἀντιμετώπιζε μεγάλα ἐμπόδια. Ἡ νέα κυβέρνηση χρησιμοποιοῦσε τὶς διατάξεις τῆς ἐποχῆς τοῦ πολέμου στὴ διανομὴ τοῦ χαρτιοῦ σὰν μέσο πολιτικῆς πάλης ἐναντίον τῆς ἀριστερᾶς. Ὅμως, παρὰ τὰ ἐμπόδια, στὶς 18 Νοεμβρίου τὸ πρῶτο φύλλο τῆς Rote Fahne (Κόκκινη Σημαία) ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του. Διευθυντές του ἦταν ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ καὶ ὁ Κὰρλ Λῆμπκνεχτ. Ἀλλὰ ἡ Ρόζα ἦταν πραγματικὰ ἐπικεφαλῆς τῆς ἐφημερίδας. Στηριζόμενη στὸ ἀπόλυτο κύρος της καὶ στὴν ἐκτίμηση καὶ τὸν σεβασμὸ ποὺ τὴν περιβάλανε ὅλοι οἱ συνεργάτες της, διηύθυνε μὲ ἐνεργητικότητα καὶ λεπτότητα ἕνα ἐπιτελεῖο συντακτῶν μεγάλης ἀξίας, ὅπως ἦταν ὁ Πάουλ Λέβι, ὁ Αὔγουστος Ταλχάϊμερ, ὁ Πάουλ Λάνγκε. Αὐτὴ ἦταν ποὺ ἀπεφάσιζε γιὰ τὸ περιεχόμενο τοῦ κάθε φύλλου, καθορίζοντας ἔτσι τὴν πολιτικὴ τοῦ κόμματος. Στὰ

ἄρθρα της πού φλέγονταν ἀπὸ τὴ δική της ἐσωτερική φωτιά καὶ πού βροντοῦσε σ' αὐτὰ ἡ καταιγίδα αὐτῶν τῶν ἡμερῶν, διευκρίνιζε τὰ γεγονότα, ἐξηγοῦσε τὴν ἔννοια καὶ ἐξέθετε τὶς συνέπειες. Τὸ βλέμμα της ἀγκάλιαζε ὁλόκληρο τὸ πεδίο μάχης τῆς ἐπανάστασης. Ὅπως ἄλλοτε ὁ Μαρά, ἔτσι καὶ ἡ Ρόζα, ἀνεκάλυπτε μὲ μιὰ ἐνστικτώδη πεποίθηση ἀπὸ ἀσήμαντα σημεῖα τὶς συνωμοσίες καὶ τὰ ἀντεπαναστατικὰ σχέδια. Ὅλες οἱ καταγγελίες της καὶ οἱ προειδοποιήσεις της ἐπαληθεύονταν ἀργότερα ἀπὸ ντοκουμέντα ἀνεπίδεκτα ἀμφισβήτησης. Ταυτόχρονα παρατηροῦσε τὴ δραστηριότητα τῶν μαζῶν, ὑπέβαλλε σὲ κριτικὴ τὶς ἀδυναμίες τους, χαιρετοῦσε μὲ ἐνθουσιασμὸ τὶς ἐπιθέσεις τους καὶ τὶς προσανατόλιζε πρὸς τὸν μεγάλο σκοπό: τὴν κατάκτηση τῆς ἐξουσίας: Ἡ Rote Fahne γινόταν ἔτσι ἀναπόσπαστο μέρος τῆς ἐπανάστασης, πυρσός, μαστίγιο καὶ σάλπισμα συναγερμοῦ συγχρόνως. Ἦταν πάνω ἀπὸ ὅλα ἡ τελευταία καὶ ἀποφασιστικὴ ὁμολογία πίστεως τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ τῆς ἴδιας, ἡ πολιτική της διαθήκη.

Τὸ πρόγραμμα τῆς ἐπανάστασης

Στὸ πρῶτο της ἄρθρο βλέπομε τὴν ἐξέλιξη ὁρισμένων ἀντιλήψεών της ἀπὸ τότε ποὺ ἔγραψε τὴ μπροσούρα γιὰ τὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση. Ἀφοῦ κάνει ἕνα σύντομο ἀπολογισμὸ τῆς πρώτης ἑβδομάδας τῆς ἐπανάστασης, ἀπαριθμεῖ κατόπι τὰ κύρια σημεῖα τοῦ ἐπαναστατικοῦ προγράμματος:

> «Ἡ κατάργηση τῆς δικτατορίας τοῦ κεφαλαίου καὶ ἡ πραγματοποίηση τῆς σοσιαλιστικῆς κοινωνίας: αὐτὸ καὶ τίποτε λιγότερο ἀπ' αὐτό, εἶναι τὸ ἱστορικὸ ἀντικείμενο τῆς σημερινῆς ἐπανάστασης.
> »Τεράστιο καθῆκον ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ μὲ διατάγματα ἀπὸ τὰ πάνω, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ γίνει ζωντανὴ πραγματικότητα παρὰ μὲ τὴ συνειδητὴ δράση τῶν ἐργαζομένων μαζῶν τῶν πόλεων καὶ τῆς ὑπαίθρου, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποπερατωθεῖ παρὰ μὲ τὴν πιὸ ὑψηλὴ πνευματικὴ ὡριμότητα καὶ τὸν ἀνεξάντλητο ἰδεαλισμὸ τῶν λαϊκῶν μαζῶν.
> »Ἀπὸ τὸν σκοπὸ τῆς ἐπανάστασης καθαρὰ ἀπορρέει ὁ δρόμος της, ἀπὸ τὸ καθῆκον ἀπορρέει ἡ μέθοδος. Ὅλη ἡ ἐξουσία στὰ χέρια τῶν μαζῶν, στὰ χέρια τῶν ἐργατικῶν καὶ στρατιωτικῶν συμβουλίων. Σταθεροποίηση τοῦ ἔργου τῆς ἐπανάστασης ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ ποὺ καραδοκεῖ: αὐτὴ εἶναι

ἡ κατευθυντήρια γραμμὴ γιὰ ὅλα τὰ μέτρα τῆς ἐπαναστατικῆς κυβέρνησης.
»Πάνω σ' αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ κρίνεται ἡ ὀρθότητα κάθε μέτρου καὶ κάθε πράξης τῆς κυβέρνησης.
»Ἀνάπτυξη καὶ ἐπανεκλογὴ τῶν τοπικῶν ἐργατικῶν καὶ στρατιωτικῶν συμβουλίων γιὰ νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ πορεία ἀπὸ τὴν πρώτη χαοτικὴ φάση ποὺ τὰ δημιούργησε στὴν ὅλο καὶ περισσότερο συνειδητοποίησή τους, στὴν διαυγὴ ἀντίληψη τῶν σκοπῶν, τῶν καθηκόντων καὶ τῶν δρόμων τῆς ἐπανάστασης...
»Σύγκληση ὅσο τὸ δυνατὸν γρηγορότερα τοῦ ἐθνικοῦ κοινοβουλίου τῶν ἐργατῶν καὶ στρατιωτῶν. Ἔτσι θὰ συγκροτηθοῦν οἱ προλετάριοι ὅλης τῆς Γερμανίας σὰν τάξη σὲ μιὰ συμπαγὴ πολιτικὴ δύναμη, ὀχυρὸ καὶ δύναμη κρούσης τῆς ἐπανάστασης.
»Ὀργάνωση δίχως καθυστέρηση ὄχι τῶν «χωρικῶν» ἀλλὰ τῶν προλεταρίων τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν φτωχῶν χωρικῶν ποὺ μένουν ἀκόμα σὰν κοινωνικὸ στρῶμα ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση.
»Συγκρότηση μιᾶς προλεταριακῆς Ἐρυθρᾶς Φρουρᾶς γιὰ τὴ διαρκὴ ὑπεράσπιση τῆς ἐπανάστασης. Σχηματισμὸς μιᾶς ἐργατικῆς πολιτοφυλακῆς ἔτσι ποὺ ὁλόκληρο τὸ προλεταριάτο νὰ ἀποτελέσει μιὰ φρουρὰ πάντα ἕτοιμη γιὰ δράση.
»Πλήρης διάλυση τῶν διοικητικῶν, δικαστικῶν καὶ στρατιωτικῶν ὀργάνων τοῦ ἀστυνομικοῦ, ἀπολυταρχικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ κράτους.
»Ἄμεση δήμευση τῆς κινητῆς καὶ ἀκίνητης περιουσίας τῆς δυναστείας καθὼς καὶ τῶν μεγάλων κτημάτων, σὰν πρῶτο μέτρο γιὰ τὴν προσωρινὴ ἐξασφάλιση τοῦ ἐπισιτισμοῦ τοῦ λαοῦ. Ἡ πείνα εἶναι ὁ πιὸ ἐπικίνδυνος σύμμαχος τῆς ἀντεπανάστασης.
»Ἄμεση σύγκληση ἑνὸς διεθνοῦς συνεδρίου τῶν ἐργαζομένων γιὰ νὰ ὑπογραμμιστεῖ μ' αὐτὸ μὲ δύναμη καὶ διαύγεια ὁ σοσιαλιστικὸς καὶ διεθνὴς χαρακτήρας τῆς ἐπανάστασης. Τὸ μέλλον τῆς γερμανικῆς ἐπανάστασης ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὴ διεθνή, ἀπὸ τὴν παγκόσμια προλεταριακὴ ἐπανάσταση».

Αὐτὸ τὸ πρόγραμμα ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ τὸ ἀντιτάσσει στὶς πράξεις τῆς «ἐπαναστατικῆς κυβέρνησης» Ἔμπερτ - Χάαζε: δηλαδὴ στὴ διατήρηση τοῦ παλιοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ, στὸ σεβασμὸ τῆς ἰδιοκτησίας, στὴν προστασία τῶν καπιταλιστικῶν σχέσεων, στὸν ἐλεύθερο δρόμο γιὰ τὴν ἀντεπανάσταση. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ πολιτικὸ κατηγορητήριο τῆς Ρόζας βρίσκονται καὶ τὰ ἀκόλουθα: «Ἡ σημε-

ρινή κυβέρνηση συγκαλεῖ τὴ Συνταχτική Συνέλευση γιὰ νὰ δημιουργήσει ἔτσι ἕνα ἀστικὸ ἀντίβαρο στὰ συμβούλια τῶν ἐργατῶν καὶ στρατιωτῶν, γιὰ νὰ μετατοπίσει τὴν ἐπανάσταση ἀπὸ τὸ προλεταριακὸ στὸ ἔδαφος μιᾶς ἀστικῆς ἐπανάστασης, γιὰ νὰ ὑπεξαιρέσει ταχυδακτυλουργικὰ τοὺς σοσιαλιστικοὺς σκοποὺς τῆς ἐπανάστασης». Ἀλλὰ λίγο πιὸ πρίν, στὴν κριτική της στὴ μπολσεβίκικη πολιτική, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἦταν ὑπὲρ τῆς συνύπαρξης τοῦ κοινοβουλίου καὶ τῶν συμβουλίων. Δὲν ἔχουμε ἐδῶ μιὰ ἀναθεώρηση τῆς κριτικῆς της στὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση; Βεβαίως. Πρόκειται γιὰ μιὰ καθαρὴ καὶ ἁπλὴ ἀπομίμηση τοῦ ρωσικοῦ παραδείγματος; Ὄχι. Ἡ γερμανικὴ πραγματικότητα τὴν ἔκανε νὰ ἀναγνωρίσει ὅτι αὐτὸ ποὺ ἔγινε στὴ Ρωσία σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα ἦταν αὐτὸ ποὺ ἔπρεπε νὰ γίνει. Ἐκεῖνο ποὺ εἶχε πεῖ ὁ Ἔνγκελς σὲ ἕνα του γράμμα στὸ Μπέμπελ (11 Δεκεμβρίου 1884) γίνεται πραγματικότητα: «Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὁ μόνος ἀντίπαλός μας τὴν ἡμέρα τῆς κρίσης καὶ τὴν ἑπόμενη μέρα — θὰ εἶναι ἡ καθαρὴ δημοκρατία γύρω ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ συγκεντρωθεῖ τὸ σύνολο τῆς ἀντίδρασης». Κάθε τί ποὺ ἦταν ἐναντίον τῆς πραγματοποίησης τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἐναντίον τῆς ἐξουσίας τῆς ἐργατικῆς τάξης, ἀπὸ τὴν ἄκρα δεξιὰ μέχρι τὴ διεύθυνση τῶν Ἀνεξαρτήτων Σοσιαλδημοκρατῶν ἦταν ὑπὲρ τῆς Ἐθνοσυνέλευσης. Οἱ πιὸ λυσσαλέοι ἀντίπαλοι τῆς καθολικῆς ψήφου, αὐτοὶ ποὺ καὶ κατὰ τὴ διάρκεια ἀκόμα τοῦ πολέμου, τὴν ἐποχὴ δηλαδὴ τῶν πιὸ παράλογων θυσιῶν τοῦ λαοῦ, δὲν ἐννοοῦσαν νὰ παραιτηθοῦν οὔτε ἀπὸ ἕνα γιώτα τῶν προνομίων τους, αὐτοὶ ἦταν τώρα φανατικοὶ ὀπαδοὶ τῆς ἀρχῆς: ἴσα δικαιώματα σὲ ὅλους. Καὶ οἱ χθεσινοὶ αὐτοκρατορικοὶ «μαρξιστές», αὐτοὶ ποὺ μέχρι τὴν τελευταία στιγμὴ θέλανε νὰ σώσουν τὴ μοναρχία, αὐτοὶ ποὺ σήμερα ἐργάζονταν γιὰ λογαριασμὸ μιᾶς αἱμοσταγοῦς ἀστικῆς δικτατορίας ἦταν κι' αὐτοὶ γιὰ τὴ «δημοκρατία ὑπεράνω ὅλων». Δὲν πρόκειται φυσικὰ γιὰ τὴ δημοκρατία, αὐτὴ ποὺ ὅλοι οἱ μεγάλοι ἐπαναστάτες ὁ Ροβεσπιέρος, ὁ Μπαμπέφ, ὁ Μπλανκί, ὁ Λένιν, τὴν εἶχαν κάνει ὑπόθεση τους: τὴν πραγματικὴ δηλαδὴ κυβέρνηση τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ γιὰ τὴ χυδαία κοινοβουλευτικὴ δημοκρατία ποὺ «ἐκφράζει» τὴ λαϊκὴ θέληση ποδοπατώντας την. Ἡ ἐθνοσυνέλευση καὶ ἡ ἐξουσία τῶν συμβουλίων ἦταν οἱ δύο ἀντίθετοι πόλοι τῆς κοινωνίας, ποὺ δείχνανε ὁ ἕνας τὴν ἐπιστροφὴ στὸν καπιταλισμὸ καὶ ὁ ἄλλος τὴν πορεία πρὸς τὰ ἐμπρὸς γιὰ τὸ σοσιαλισμό. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἀποκαλύπτει μὲ τὰ ἄρθρα της τὴ φύση αὐτῶν τῶν δυὸ συνθημάτων. Στὶς 20 Νοεμβρίου ἐπιτίθεται μὲ διαιότητα ἐναντίον τῆς ἡγεσίας τῶν Ἀνεξαρτήτων ποὺ τασσόταν ὑπὲρ τῆς ἐθνοσυνέλευσης, ἀλλὰ ζητοῦσε τὴν ἀναβολὴ τῶν ἐκλογῶν μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἀποφευχθεῖ ἔτσι ὁ ἐμφύλιος πόλεμος.

«Φαίνεται ὅτι ἡ γενεὰ τῶν Λαμαρτίνων, τῶν Γκαργιὲ - Παζέ, τῶν Λεντρού - Ρολλέν, αὐτῶν τῶν ἱπποτῶν τῆς μικροαστικῆς φλυαρίας τοῦ 1848 δὲν ἔχει πεθάνει. Ἔχει ἐκ νέου ξαναγεννηθεῖ δίχως λάμψη, δίχως ταλέντο, δίχως θέλγητρο, σ' αὐτὴν τὴν ἀνιαρὴ καὶ σχολαστικὴ γερμανικὴ ἔκδοση τῶν Κάουτσκυ, Χίλφερντιγκ, Χάαζε!

»Αὐτοὶ οἱ βαθεῖς μαρξιστὲς ἔχουν ξεχάσει τὸ ἀλφάβητο τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἔχουν ξεχάσει ὅτι ἡ μπουρζουαζία δὲν εἶναι ἕνα κοινοβουλευτικὸ κόμμα, ἀλλὰ μιὰ τάξη στὴν ἐξουσία, μιὰ τάξη ποὺ κατέχει ὅλα τὰ οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ μέσα.

»Ὁ «ἐμφύλιος πόλεμος» τὸν ὁποῖον μὲ ἀγωνία θέλουν νὰ τὸν ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση δὲν εἶναι παρὰ ἕνα ἄλλο ὄνομα τῆς πάλης τῶν τάξεων καὶ ἡ ἰδέα ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ ἐγκατάσταση τοῦ σοσιαλισμοῦ δίχως τὴν πάλη τῶν τάξεων, μὲ τὴν ἀπόφαση μιᾶς κοινοβουλευτικῆς πλειοψηφίας, εἶναι μιὰ γελοία μικροαστικὴ αὐταπάτη...

»Τὸ ζήτημα τῆς Ἐθνοσυνέλευσης δὲν εἶναι ἕνα ζήτημα εὐκαιριακῆς σκοπιμότητας ποὺ λίγο - πολὺ μᾶς «βολεύει». Εἶναι ἕνα ζήτημα ἀρχῆς, πρόκειται γιὰ τὸν αὐτοχαρακτηρισμὸ τῆς ἐπανάστασης σὰν σοσιαλιστικῆς...

»Ἡ Ἐθνοσυνέλευση εἶναι μιὰ ξεπερασμένη κληρονομιὰ τῶν ἀστικῶν ἐπαναστάσεων, ἕνας κενὸς φάκελλος, ἕνα ἐξάρτημα ποὺ χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν μικροαστικῶν αὐταπατῶν γιὰ τὸ «λαό», τὴν «ἐλευθερία, ἰσότητα, ἀδελφότητα» τοῦ ἀστικοῦ κράτους...

»Ἐκεῖνος ποὺ σήμερα προσφεύγει στὴν Ἐθνοσυνέλευση μεταφέρει τὴν ἐπανάσταση συνειδητὰ ἢ ἀσυνείδητα στὸ ἱστορικὸ στάδιο τῶν ἀστικῶν ἐπαναστάσεων. Εἶναι ἕνας μεταμφιεσμένος πράκτορας τῆς μπουρζουαζίας ἢ ἕνας ἀσυνείδητος ἰδεολόγος τῆς μικρομπουρζουαζίας...

»Δὲν πρόκειται σήμερα νὰ ἐκλέξουμε ἀνάμεσα στὴ δημοκρατία καὶ τὴ δικτατορία. Τὸ ζήτημα ποὺ ἡ ἱστορία θέτει στὴν ἡμερήσια διάταξη εἶναι αὐτό: ἀστικὴ δημοκρατία ἢ σοσιαλιστικὴ δημοκρατία. Ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου εἶναι αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ σοσιαλιστικὴ δημοκρατία. Ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου δὲν εἶναι οἱ μπόμπες, τὰ πραξικοπήματα, οἱ ταραχές, ἡ «ἀναρχία», ὅπως λέγοντας ἐν γνώσει τους ψέματα διαδίδουν οἱ πράκτορες τοῦ καπιταλισμοῦ, ἀλλὰ ἡ χρησιμοποίηση ὅλων τῶν πολιτικῶν ἐξουσιῶν γιὰ τὴν πραγματοποίηση τοῦ σοσιαλισμοῦ, γιὰ τὴν ἀπαλλοτρίωση τῆς ἀστικῆς τάξης στὴν ὑπηρεσία καὶ μὲ τὴ θέληση τῆς ἐπαναστατικῆς πλειοψηφίας τοῦ προλεταριάτου, συνεπῶς μέσα στὸ πνεῦμα τῆς σοσιαλιστικῆς δημοκρατίας.

»Δίχως τὴ συνειδητὴ θέληση καὶ τὴ συνειδητὴ δράση τῆς πλειοψηφίας τοῦ προλεταριάτου, δὲν ὑπάρχει σοσιαλισμός. Γιὰ νὰ ἀκονιστεῖ αὐτὴ ἡ συνείδηση, γιὰ νὰ ἀναπτυχθεῖ αὐτὴ ἡ θέληση, γιὰ νὰ ὀργανωθεῖ αὐτὴ ἡ δράση, ἕνα ταξικὸ ὄργανο εἶναι ἀπαραίτητο, εἶναι τὸ ἐθνικὸ κοινοβούλιο τῶν προλεταρίων τῆς πόλης καὶ τῆς ὑπαίθρου».

Ἐθνοσυνέλευση ἢ ἐξουσία τῶν συμβουλίων; Ἡ ἀπάντηση σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα εἶναι ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος τοῦ σπαρτακιστικοῦ προγράμματος ποὺ ἡ Ρόζα δημοσίευσε στὴ Rote Fahne στὶς 14 Δεκεμβρίου. Σφυρηλατώντας τὶς φράσεις της, δείχνει τὸ δίλημμα μπροστὰ στὸ ὁποῖον ὁ πόλεμος ἔχει θέσει τὴν κοινωνία: «Εἴτε διατήρηση τοῦ καπιταλισμοῦ καὶ νέοι πόλεμοι καὶ γρήγορη πτώση στὸ χάος καὶ στὴν ἀναρχία, εἴτε κατάργηση τῆς καπιταλιστικῆς ἐκμετάλλευσης». Ὁ σοσιαλισμὸς εἶναι ἡ μόνη ἄγκυρα σωτηρίας τῆς ἀνθρωπότητας, ἀλλὰ ὁ σοσιαλισμὸς δὲν μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ παρὰ μὲ τὴ δράση τῶν ἐργαζομένων μαζῶν.

«Ἀπὸ τοὺς ἀνώτατους διοικητικοὺς μηχανισμοὺς τοῦ κράτους ὡς τὶς τελευταῖες κοινότητες, οἱ προλεταριακὲς μᾶζες πρέπει νὰ ἀντικαταστήσουν τὰ παραδοσιακὰ ὄργανα τῆς ἀστικῆς ἡγεμονίας, ὁμοσπονδιακὰ συμβούλια, κοινοβούλια, δημοτικὰ συμβούλια, μὲ τὰ ἴδια τους ταξικὰ ὄργανα, τὰ συμβούλια τῶν ἐργατῶν καὶ στρατιωτῶν. Θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ καταλάβουν ὅλες τὶς θέσεις νὰ ἐλέγχουν ὅλες τὶς ὑπηρεσίες καὶ νὰ συντονίσουν ὅλες τὶς κοινωνικὲς ἀνάγκες μὲ τὰ ἰδιαίτερα ταξικά τους συμφέροντα καὶ τὰ σοσιαλιστικὰ καθήκοντα. Μόνον μιὰ ἀμοιβαία ἐπίδραση, σταθερή, ζωντανὴ ἀνάμεσα στὶς λαϊκὲς μᾶζες καὶ στὰ ὄργανά τους, τὰ συμβούλια τῶν ἐργατῶν καὶ στρατιωτῶν, μπορεῖ νὰ ἐξασφαλίσει τὴν πορεία τῆς κοινωνίας σὲ ἕνα πνεῦμα σοσιαλιστικό...

»Ἀπὸ νεκρὲς μηχανὲς ποὺ ὁ καπιταλιστὴς τὶς θέτει σὲ κίνηση μέσα στὴ διαδικασία τῆς παραγωγῆς, οἱ προλεταριακὲς μᾶζες πρέπει νὰ μάθουν νὰ γίνουν οἱ σκεπτόμενοι, ἐλεύθεροι καὶ αὐτόνομοι διευθυντὲς αὐτῆς τῆς διαδικασίας. Πρέπει νὰ ἀποκτήσουν τὸ αἴσθημα τῆς εὐθύνης τους σὰν ἐνεργητικῶν μελῶν τῆς μόνης κοινότητας, ποὺ κατέχει τὸν κοινωνικὸ πλοῦτο. Πρέπει νὰ δείξουν ζῆλο ὅταν δὲν θὰ ὑπάρχει τὸ μαστίγιο τοῦ ἐργοδότη, νὰ κρατήσουν τὴν παραγωγικότητα χωρὶς δεσμοφύλακες ποὺ νὰ τοὺς προστάζουν. Ὁ πιὸ ὑψηλὸς ἰδεαλισμὸς γιὰ τὸ συμφέρον τοῦ συνόλου, ἡ αὐστηρότερη αὐτοπειθαρχία, τὸ ἀληθινὸ δημόσιο αἴσθημα τῶν μαζῶν εἶναι γιὰ τὴν κομμουνιστικὴ κοινωνία ἡ ἀπαραίτητη ἠθικὴ βάση,

ὅπως εἶναι γιὰ τὸν καπιταλισμὸ ἡ ἀποκτήνωση, ὁ ἐγωϊσμός καὶ ἡ διαφθορά».

Ἕνα βορβορῶδες κῦμα συκοφαντιῶν περιλούζει αὐτὲς τὶς μέρες τὴν Ἕνωση τῶν σπαρτακιστῶν. Καὶ τοὺς ἡγέτες του καὶ τοὺς ὀπαδούς του τοὺς παρουσιάζανε σὰν ἄγρια θηρία ποὺ διψοῦσαν αἷμα καὶ ἐξαπέλυαν τὸν τρόμο. Ὅλα τὰ ἐγκλήματα ποὺ προετοίμαζε ἡ ἴδια ἡ κοινωνικὴ ἀντίδραση τὰ ἀπέδιδαν σὲ προθέσεις καὶ πράξεις τῆς Ἕνωσης τοῦ Σπάρτακου. Ἡ συκοφαντικὴ καμπάνια γινόταν μὲ τὸν τύπο, μὲ προκηρύξεις, μὲ ἀφίσες. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἀπάντησε σ' αὐτὲς τὶς συκοφαντίες μέσα στὸ πρόγραμμα:

> «Στὶς ἀστικὲς ἐπαναστάσεις οἱ αἱματοχυσίες, ἡ τρομοκρατία, ἡ πολιτικὴ δολοφονία ἦταν ὅπλα ἀπαραίτητα στὰ χέρια τῆς ἀνερχόμενης τάξης. Ἡ προλεταριακὴ ἐπανάσταση δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴν τρομοκρατία γιὰ νὰ ἐπιτύχει τοὺς σκοπούς της. Μισεῖ καὶ ἀπεχθάνεται τὸ φόνο. Δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπ' αὐτὸ τὸ μέσο πάλης γιατὶ αὐτὴ δὲν ἀγωνίζεται ἐναντίον ἀτόμων ἀλλὰ ἐναντίον τοῦ συστήματος, γιατὶ αὐτὴ δὲν κατεβαίνει στὴν ἀρένα μὲ ἀφελεῖς αὐταπάτες τῶν ὁποίων τὴ διάψευση ἐκδικεῖται στὸ αἷμα. Δὲν εἶναι ἡ προλεταριακὴ ἐπανάσταση ἡ ἀπελπισμένη προσπάθεια μιᾶς μειοψηφίας ποὺ ζητάει νὰ κατασκευάσει μὲ τὴ βία ἕναν κόσμο σύμφωνα μὲ τὸ ἰδεῶδες της. Εἶναι ἡ δράση τῶν πλατειῶν λαϊκῶν μαζῶν γιὰ τὴν ἐκπλήρωση μιᾶς ἱστορικῆς ἀποστολῆς, νὰ μεταμορφώσουν σὲ πραγματικότητα τὴν ἱστορικὴ ἀναγκαιότητα».

Αὐτὸ τὸ πιστεύω τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ βγαίνει μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς της. Αἰσθάνεται κανεὶς ὅτι ὑποφέρει ἀκόμα ἀπὸ τὸν ἠθικὸ κλονισμὸ ποὺ τῆς προκάλεσε ἡ προσφυγὴ τῆς ρωσικῆς ἐπανάστασης στὴν τρομοκρατία παρ' ὅλο ποὺ ἀνεγνώρισε ὅτι ἡ ἐπικίνδυνη κατάσταση τότες ἐπέβαλε αὐτὸ τὸ ἐξαιρετικὸ μέτρο. Ἦταν μιὰ ἔκκληση στὴν ἐργατικὴ τάξη νὰ περιχαρακωθεῖ ἠθικὰ γιὰ τὶς περιπτώσεις ποὺ ἡ ἀγανάκτηση ξεχειλίζει καὶ ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποφευχθοῦν ἐντελῶς τέτοιες πράξεις σὲ μιὰ πάλη ζωῆς ἢ θανάτου. Ὡστόσο αὐτὸ τὸ «πιστεύω» δὲν πήγαζε ἀπὸ θεωρίες ἄρνησης τῆς βίας ὅπως αὐτὲς τοῦ Τολστόϊ ἢ τοῦ Γκάντι. Ἡ Ρόζα ἤξερε ὅτι «δὲν θεραπεύεται μιὰ σοβαρὴ ἀρρώστεια μὲ ροδόνερο καὶ μόσχο». Ἤξερε ὅτι «εἶναι μιὰ τρελλὴ αὐταπάτη νὰ πιστεύουμε ὅτι οἱ καπιταλιστὲς θὰ ὑποταχτοῦν μὲ φιλοφροσύνη στὴ σοσιαλιστικὴ ἐτυμηγορία ἑνὸς κοινοβουλίου, ὅτι θὰ παραιτηθοῦν ἥσυχα ἀπὸ τὴν ἰδιοκτησία, τὸ κέρδος, τὸ προνόμιο τῆς ἐκμετάλλευσης». Πρόβλεπε — καὶ διέκρινε ἤδη τὰ πρῶτα σημάδια αὐτῆς τῆς ἐξέλιξης — ὅτι ἡ καπιταλιστικὴ ἱμπεριαλιστικὴ τάξη, τελευταῖος κρίκος στὴν

κάστα τῶν ἐκμεταλλευτῶν, θὰ ξεπεράσει ὅλους τοὺς προηγούμενους της σὲ κυνισμὸ δίχως προσποίηση καὶ σὲ κτηνωδία, θὰ προτιμήσει νὰ μεταμορφώσει ὁλόκληρη τὴ χώρα σὲ σωροὺς ἀπὸ καπνίζοντα ἐρείπια παρὰ νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὰ προνόμιά της καὶ τὰ κέρδη της. Δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὴν καὶ δὲν θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχει καὶ στὴν ἐργατικὴ τάξη οὔτε ὁ ἐλάχιστος δισταγμός:

«Ὅλες αὐτὲς οἱ μορφὲς ἀντίδρασης πρέπει νὰ συντριβοῦν βῆμα πρὸς βῆμα μὲ σιδερένια γροθιά, μὲ ἐνεργητικότητα ἀκλόνητη. Στὴ βία τῆς ἀστικῆς ἀντεπανάστασης πρέπει νὰ ἀντιταχτεῖ ἡ ἐπαναστατικὴ βία ὁλοκλήρου τοῦ προλεταριάτου. Στὶς ἐνέδρες, στὶς παγίδες, στὶς τρικλοποδιὲς τῆς ἀστικῆς τάξης, ἡ ἀναντικατάστατη διαύγεια τοῦ σκοποῦ, ἡ ἐπαγρύπνηση καὶ ἡ διαρκὴς πρωτοβουλία τῶν ἐργατικῶν μαζῶν. Στὸν ἀπειλητικὸ κίνδυνο τῆς ἀντεπανάστασης πρέπει νὰ ἀντιταχτεῖ ὁ ἐξοπλισμὸς τοῦ λαοῦ καὶ ὁ ἀφοπλισμὸς τῶν κυριάρχων τάξεων. Στὶς ἀστικὲς μανοῦβρες τῆς κοινοβουλευτικῆς κωλυσιεργίας ἡ ἀδιάκοπη ὀργάνωση γιὰ δράση τῶν μαζῶν τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν. Στὴν παντοῦ παρουσία καὶ στὰ χίλια μέσα ποὺ διαθέτει ἡ ἀστικὴ κοινωνία νὰ ἀντιταχτεῖ ἡ δύναμη ἡ ὑψωμένη στὸν ἀνώτατο βαθμὸ συγκέντρωσης, συνοχῆς καὶ ἔντασης ὅλης τῆς ἐργατικῆς τάξης. Μέτωπο ἀκλόνητο ὅλου τοῦ γερμανικοῦ προλεταριάτου, τοῦ Νότου καὶ τοῦ Βορρᾶ, τῶν πόλεων καὶ τῆς ὑπαίθρου, τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν. Ἐπαφὴ ἐνεργητικὴ καὶ ζωντανὴ τῆς γερμανικῆς ἐπανάστασης μὲ τὴ Διεθνῆ. Διεύρυνση τῆς γερμανικῆς ἐπανάστασης σὲ παγκόσμια ἐπανάσταση τοῦ προλεταριάτου. Αὐτὰ εἶναι τὰ γρανιτένια θεμέλια τὰ ἀπαραίτητα γιὰ νὰ στηριχτεῖ τὸ οἰκοδόμημα τοῦ μέλλοντος.

»Ἡ πάλη γιὰ τὸ σοσιαλισμὸ εἶναι ὁ πιὸ γιγάντιος ἐμφύλιος πόλεμος ποὺ γνώρισε ποτὲ ἡ παγκόσμια ἱστορία. Καὶ ἡ προλεταριακὴ ἐπανάσταση πρέπει νὰ πάρει μπροστὰ σ' αὐτὸν τὸν ἐμφύλιο πόλεμο τὶς ἀναγκαῖες προφυλάξεις, πρέπει γιὰ νὰ ἐπικρατήσει νὰ μάθει τὴν τέχνη νὰ μάχεται καὶ νὰ νικᾶ.

»Αὐτὴ ἡ τοποθέτηση σὲ κατάσταση πολέμου τῶν συμπαγῶν μαζῶν τοῦ ἐργαζομένου λαοῦ ποὺ ἔχει ἀναλάβει ὅλες τὶς πολιτικὲς ἐξουσίες μπροστὰ στὰ καθήκοντα τῆς ἐπανάστασης, αὐτὴ εἶναι ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου ποὺ εἶναι συγχρόνως καὶ ἡ ἀληθινὴ δημοκρατία. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει δημοκρατία ἐκεῖ ποὺ οἱ μισθωτοὶ σκλάβοι δίπλα στοὺς καπιταλιστὲς καὶ οἱ προλετάριοι τῶν ἀγρῶν δίπλα στοὺς γαιοκτήμονες συνεδριάζουν «ἐν πνεύματι ἰσότητος» γιὰ νὰ συζητήσουν τὰ κοινὰ συμφέροντα κατὰ τὸν κοινοβουλευτικὸ τρόπο, ἀλλὰ

ἐκεῖ ποὺ οἱ προλεταριακὲς μᾶζες, ἑκατομμύρια ἄτομα, παίρνουν οἱ ἴδιες μέσα στὰ ροζιασμένα χέρια τους ὅλη τὴν κριτικὴ ἐξουσία, ὅπως ὁ θεὸς Θὼρ τὸ σφυρί του, γιὰ νὰ συντρίψουν τὸ κεφάλι τῶν κυρίαρχων τάξεων».

Ἀφοῦ ἔτσι θέτει τὶς κύριες γραμμὲς τῆς ἐπαναστατικῆς δράσης, τὸ πρόγραμμα τῶν σπαρτακιστῶν ὑποδείχνει τὰ καθήκοντα ποὺ πρέπει νὰ ἐκπληρωθοῦν μέσα στὴ δράση γιὰ νὰ κατακτηθεῖ καὶ διατηρηθεῖ ἡ ἐξουσία, γιὰ νὰ προετοιμαστεῖ ἡ σοσιαλιστικὴ οἰκονομία, γιὰ νὰ ἀνυψωθεῖ τὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο τῶν λαϊκῶν μαζῶν καὶ γιὰ νὰ προαχτεῖ ἡ κουλτούρα. Τὸ πρόγραμμα καταλήγει μὲ τὸ ρόλο καὶ τὴ στάση τοῦ Σπάρτακου στὴν πάλη τοῦ προλεταριάτου γιὰ τὴν ἐξουσία. Ὁ Σπάρτακος θεωρεῖ τὸν ἑαυτό του τὸ πιὸ συνειδητὸ μέρος τοῦ προλεταριάτου, αὐτὸ ποὺ σὲ κάθε βῆμα τῆς ἐργατικῆς τάξης θέτει τὰ ἱστορικά της καθήκοντα, αὐτὸ ποὺ σὲ κάθε σταθμὸ τῆς ἐπανάστασης ὑπερασπίζει τὸν τελικὸ σοσιαλιστικὸ σκοπὸ καὶ στὰ διεθνῆ ζητήματα τὰ συμφέροντα τῆς παγκόσμιας ἐπανάστασης. Ἀρνεῖται νὰ μοιραστεῖ τὴν κυβερνητικὴ ἐξουσία μὲ τοὺς ἀντίπαλους τῆς ἐπανάστασης ἢ νὰ πάρει στὰ χέρια πρόωρα τὰ ἡνία αὐτῆς τῆς ἐξουσίας, ἁπλῶς γιατὶ τὰ ἔχουν ἐγκαταλείψει. Εἶναι ἕνα «Ὄχι» χωρὶς διφορούμενα σὲ κάθε πολιτικὴ ποὺ διαπνέεται ἀπὸ βιασύνη, τυχοδιωκτισμό, πραξικοπηματισμό.

> «Ἡ Ἕνωση Σπάρτακος δὲν θὰ καταλάβει τὴν ἐξουσία παρὰ μὲ τὴν καθαρὴ καὶ ἀναμφισβήτητη θέληση τῆς μεγάλης πλειονότητας τῶν προλεταριακῶν μαζῶν μέσα σὲ ὅλη τὴ Γερμανία καὶ ὄχι διαφορετικὰ παρὰ σὰν συνάρτηση τῆς συνειδητῆς τους προσχώρησης στὶς προοπτικές, στοὺς σκοποὺς καὶ στὶς μέθοδες τῆς πάλης τῆς Ἕνωσης Σπάρτακος».

Ὅταν δυὸ ἑβδομάδες ἀργότερα ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ὑπεστήριξε αὐτὸ τὸ πρόγραμμα, στὸ ἱδρυτικὸ συνέδριο τοῦ Γερμανικοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος, ἐξήγησε ὅτι αὐτὸ στηρίζεται στὴ θεμελιώδη ἰδέα τοῦ «Κομμουνιστικοῦ Μανιφέστου». Πραγματικά, ἡ ἴδια ἀντίληψη τῆς οὐσίας τῆς ἐπαναστατικῆς πάλης, οἱ ἴδιοι σκοποί, οἱ ἴδιες μέθοδες πάλης, τὰ ἴδια ἀποφασιστικὰ μέτρα βρίσκονται στὴ ληξιαρχικὴ πράξη γεννήσεως τοῦ συγχρόνου σοσιαλισμοῦ καὶ στὸ τελευταῖο βασικὸ ντοκουμέντο τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ. Τὸ ἴδιο πνεῦμα ἐμπνέει τὰ δυὸ ντοκουμέντα. Αὐτὴ ἡ συμφωνία ἔχει τὴν προέλευσή της στὴν ὁμοιότητα τῶν πολιτικῶν καταστάσεων. Τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1848, ἡ Γερμανία βρισκόταν στὸ κατώφλι τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης, στὴν ὁποίαν ὁ Μὰρξ ἔβλεπε τὸν ἄμεσο πρόλογο τῆς προλεταριακῆς ἐπανάστασης. Τὸ Νοέμβρη τοῦ 1918 μιὰ

ὁρμητικὴ ἔφοδος ἐξαφανίζει τὰ τελευταῖα λείψανα τοῦ φεουδαλισμοῦ, ἀποτελειώνει τὴν ἀστικὴ ἐπανάσταση καὶ μπουρζουαζία καὶ προλεταριάτο συγκεντρώνουν τὶς δυνάμεις τους γιὰ τὴν ἀποφασιστικὴ ἀναμέτρηση. Ὕστερα ἀπὸ 70 χρόνια κοινωνικῆς ἐξέλιξης, ἡ καμπύλη ξαναπαίρνει σὲ ἕνα ἐπίπεδο πολὺ πιὸ ὑψηλὸ τὴν ἴδια κατεύθυνση μ' αὐτὴν τῆς ἐπανάστασης τοῦ Μαρτίου 1848. Ὅμως τὸ πρόγραμμα τῶν σπαρτακιστῶν δὲν ἦταν ἕνα ἁπλὸ ἀντίγραφο τοῦ Κομμουνιστικοῦ Μανιφέστου. Κάνει τὸν ἰσολογισμὸ τῆς ὑπάρχουσας κατάστασης, δείχνοντας γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ τὴν πλήρη συμφωνία ἀνάμεσα στὴ μέθοδο σκέψης τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ καὶ σὲ κείνη τοῦ Μάρξ, καὶ ταυτόχρονα τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ στὴν ἐφαρμογὴ τῆς μεθόδου τοῦ Μάρξ.

Ἡ ἀντεπανάσταση ἐπιχειρεῖ ἕνα πραξικόπημα

Ὅταν τὸ πρόγραμμα τῶν σπαρτακιστῶν δημοσιεύτηκε στὴ Rote Fahne, ἡ ἐπανάσταση καὶ ἡ ἀντεπανάσταση ἤδη συγκρούονταν στοὺς δρόμους. Οἱ ἐχθροὶ τῆς ἐπανάστασης εἶχαν ἐργαστεῖ μὲ σύνεση καὶ δολιότητα. Στὶς 10 Νοεμβρίου ὁ Ἔμπερτ καὶ τὸ γενικὸ ἐπιτελεῖο στρατοῦ ὑπέγραψαν μιὰ συμφωνία ποὺ ὁ κύριος σκοπός της ἦταν ἡ συντριβὴ τῶν βερολινέζων ἐργατῶν. Ἀπὸ τὸ Νοέμβρη ἀκόμα οἱ φονικὲς συμπλοκὲς ἀνάμεσα σὲ στρατιῶτες τοῦ μετώπου καὶ σὲ ἐργάτες ἦταν σχεδὸν ἕνα καθημερινὸ φαινόμενο σ' ὅλη τὴ Γερμανία. Στὰ πεδία στρατιωτικῶν ἀσκήσεων εἰδικοὶ σχηματισμοί, αὐστηρὰ ἀπομονωμένοι ἀπὸ τὸν πληθυσμό, γυμνάζονταν καὶ προετοιμάζονταν «ἰδεολογικὰ» καὶ στρατιωτικὰ γιὰ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο. Οἱ φωτογραφίες δείχνουν τὴν κλασσική τους σύνθεση: ἀξιωματικοί, παλιοὶ στρατιῶτες τοῦ μετώπου γιὰ τοὺς ὁποίους ὁ πόλεμος τοὺς εἶχε γίνει ἐπάγγελμα καὶ μιὰ μάζα νεοσυλλέκτων ποὺ τοὺς εἶχαν ρίξει στὸ σφαγεῖο τὴν τελευταία στιγμὴ καὶ ποὺ τώρα συστηματικὰ τοὺς προετοίμαζαν ἐναντίον τοῦ «ἐσωτερικοῦ ἐχθροῦ». Στὶς 30 Νοεμβρίου, κάτω ἀπὸ τὴν πολιτικὴ διεύθυνση τοῦ Βίννιγκ, κομισσάριου τοῦ Ράϊχ καὶ παλιοῦ συνδικαλιστὴ ἡγέτη, συγκροτεῖται μιὰ Σιδηρὰ Μεραρχία γιὰ νὰ πολεμήσει τὴ μπολσεβίκικη Ρωσία καὶ νὰ προστατέψει τοὺς βαρώνους τῆς Βαλτικῆς. Ἀναρίθμητες στρατιωτικοῦ τύπου ὁμάδες σχηματίζονταν μὲ τὸ πρόσχημα ἑνὸς ἐπικειμένου πολέμου μὲ τὴν Πολωνία. Δέκα ἐκλεκτὲς μεραρχίες μπῆκαν στὸ Βερολῖνο. Βέβαια ἔλειωσαν γρήγορα κάτω ἀπὸ τὴν ἐπαναστατικὴ φωτιά. Ἀπὸ τὴν πλευρά του, ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς τοῦ Βερολίνου, ὁ σοσιαλδημοκράτης Βὲλς διέθετε ἕνα σῶμα ἀπὸ 15.000 ἄνδρες ποὺ ἄμεσα χρηματοδοτοῦνταν ἀπὸ ὁμάδες καπιτα-

λιστῶν. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ἐπανάστασης οἱ στρατιωτικὲς δυνάμεις ἦταν πολὺ ἀσθενεῖς. Ὁ διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας τοῦ Βερολίνου, ὁ ἀνεξάρτητος σοσιαλιστὴς Ἄϊχορν, εἶχε συγκροτήσει ἀπὸ συνδικαλισμένους ἐργάτες μιὰ φρουρὰ ἀσφαλείας, ποὺ ἀσκοῦσε ἀστυνομικὰ καθήκοντα στοὺς δρόμους. Στὸ αὐτοκρατορικὸ μέγαρο ἐστάθμευε ἡ Ναυτικὴ Μεραρχία τοῦ Λαοῦ μὲ δύναμη περίπου 3.000 ἀνδρῶν. Αὐτὴ ἦταν πολιτικὰ ἀμφίβολη καὶ ἕνα διάστημα βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὴ διοίκηση ἑνὸς φίλου τοῦ Γουλιέλμου ΙΙ, τοῦ κόμητος Βὸλφ - Μέττερνιχ. Δίπλα σ' αὐτούς, ὑπῆρχε ἕνας μικρὸς στρατιωτικὸς σχηματισμὸς ἀπὸ σπαρτακιστές: ἡ Ἕνωση τῶν Κόκκινων Στρατιωτῶν. Ἀλλὰ χιλιάδες ἐργάτες ἦταν ὁπλισμένοι. Ὅταν διαλύθηκε ὁ στρατὸς πῆραν μαζί τους τὰ ὅπλα τους καὶ μ' αὐτὰ ἦταν ἀποφασισμένοι νὰ ὑπερασπίσουν τὴν ἐπανάσταση.

Στὶς 6 Δεκεμβρίου ἡ ἀντεπανάσταση διακινδυνεύει τὴν πρώτη ἀνοικτή της ἐπίθεση. Ἀντεπαναστατικὲς συνωμοσίες ἀνακαλύπτονται στὸ Ἀμβοῦργο καὶ στὴ Ρηνανία. Στὸ Βερολίνο πλῆθος στρατιωτῶν «πιστῶν στὴν κυβέρνηση» ἀνακηρύσσει τὸν Ἔμπερτ πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας. Ταυτοχρόνως ἄλλες ὁμάδες στρατιωτῶν συλλαμβάνουν τὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιο τῶν ἐργατικῶν καὶ στρατιωτικῶν συμβουλίων. Διακόσιοι ἄνδρες καταλαμβάνουν τὰ γραφεῖα τῆς Rote Fahne. Στὰ βόρεια τοῦ Βερολίνου κυβερνητικοὶ στρατιῶτες πυροβολοῦν ἐναντίον μιᾶς διαδήλωσης ἀπὸ κόκκινους στρατιῶτες ἡ ὁποία ἔγινε κατόπιν ἀδείας τῶν ἀρχῶν. Τὸ πρόσχημα ἦταν ὅτι μ' αὐτὴν οἱ σπαρτακιστὲς προετοίμαζαν πραξικόπημα. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν πυροβολισμῶν ἦταν 18 νεκροὶ καὶ 30 τραυματίες. Μιὰ ἀνοιχτὴ ἀνάκριση ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὸν Ἄϊχορν ἀπέδειξε ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπεισόδια ἦταν μέρη ἑνὸς ἑνιαίου σχεδίου. Ὅλα τὰ νήματα καταλήγανε στὸν στρατιωτικὸ διοικητὴ Βέλς, στὸν ὑπουργὸ τοῦ Πολέμου καὶ στὸν ὑπουργὸ τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἡ ἀξιοπιστία τῆς κυβέρνησης κλονίστηκε σοβαρὰ αὐτὴν τὴν ἡμέρα. Στὴν ἔκκληση τοῦ Σπάρτακου ἑκατοντάδες χιλιάδες ἐργάτες κατακλύζουν τοὺς δρόμους τοῦ Βερολίνου σὲ μιὰ διαδήλωση διαμαρτυρίας ἐνάντια στὶς ἐγκληματικὲς ἀπόπειρες τῆς ἀντεπανάστασης. Ἀλλὰ κανένα συγκεκριμένο μέτρο δὲν πάρθηκε γιὰ τὴν προστασία τῆς ἐπανάστασης.

Ἀντίθετα, μιὰ ὑστερικὴ καμπάνια ἐξαπολύεται τώρα ἐναντίον τοῦ Σπάρτακου. Κάθε μέρα ἀναγγέλλονταν σπαρτακιστικὰ πραξικοπήματα. Ὁ «μπολσεβικισμὸς» καὶ ὁ «σπαρτακισμὸς» εἶχαν γίνει ὁ τρόμος τῶν ἀστῶν. «Ὁ μπολσεβικισμὸς θέλει νὰ κοινωνικοποιήσει τὶς γυναῖκες!». Ὁπουδήποτε καὶ ἂν γινόταν ἕνα ἔγκλημα ἀποδιδόταν στὸ Σπάρτακο. Ὁ Λῆμπκνεχτ, ἡ Λούξεμπουργκ καὶ οἱ ὀπαδοί τους περιγράφονταν σὰν μιὰ ὀρδὴ ἐμπρηστῶν. Μὲ μιὰ μανιακὴ φαντασία, ἡ Ἀντιμπολσεβίκικη Ἕνωση, χρηματοδοτούμενη ἀπὸ

τὴν κυβέρνηση, δὲν ἔπαυε νὰ κατασκευάζει νέα τερατουργήματα καὶ νὰ τὰ τοιχοκολλάει σ' ὅλες τὶς γωνιὲς τῶν δρόμων καὶ σ' ὅλα τὰ σπίτια, στὶς πόλεις καὶ στὰ χωριά. Σχηματισμοὶ ἀπὸ χαφιέδες καὶ ἀπὸ προβοκάτορες συγκροτοῦνταν ἀπὸ ὁρισμένες κρατικὲς ἀρχές. Μιὰ ἀτμόσφαιρα δολοφονιῶν καὶ πογκρὸμ δημιουργοῦνταν ἔτσι. Στὶς συγκεντρώσεις καὶ στὸν τύπο προτρέπανε ἀνοιχτὰ στὴ δολοφονία τῶν σπαρτακιστῶν ἡγετῶν. «Ἐὰν οἱ σπαρτακιστὲς μᾶς ἔχουν θέσει ἐκτὸς νόμου, ἐμᾶς καὶ τὸ μέλλον μας, ὁ Κὰρλ Λῆμπκνεχτ καὶ οἱ συμμορίες του εἶναι ἐπίσης γιὰ μᾶς ἐκτὸς νόμου!». Κάτω ἀπὸ τὸ συμπαθητικὸ βλέμμα τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς κυβέρνησης, τεράστιες ἀφίσες πλερωμένες ἀπὸ κυβερνητικὴ ὑπηρεσία εἰδικευμένη στὴ διαφθορὰ καὶ στὸ ψέμα, τοιχοκολλοῦνταν:

Ἐργάτες, πολίτες!
Ἡ πατρὶς βρίσκεται στὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου.
Σῶστε την!
Αὐτὴ δὲν ἀπειλεῖται ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἐσωτερικό της:
Ἀπὸ τὴν ὁμάδα Σπάρτακος.
Σκοτῶστε τοὺς ἀρχηγούς της!
Σκοτῶστε τὸν Λῆμπκνεχτ!
Τότες θὰ ἔχετε τὴν εἰρήνη, τὴ δουλειὰ καὶ τὸ ψωμί!
Οἱ στρατιῶτες τοῦ μετώπου.

Στὶς 7 Δεκεμβρίου ἐπιχειροῦν νὰ συλλάβουν τὸν Κὰρλ Λῆμπκνεχτ στὰ γραφεῖα τῆς Rote Fahne. Ἐνῶ προσπαθοῦσαν νὰ τὸν τραβήξουν μὲ τὴ βία, εἰδοποιεῖται ὁ Ἄϊχορν, ὁ ὁποῖος πρόλαβε καὶ τὸν ἀπελευθέρωσε. Ἀργότερα ἀποκαλύφτηκε ὅτι ἐπρόκειτο νὰ τὸν δολοφονήσουν. Ἡ Κομμαντατούρα τῆς πόλης εἶχε ὀργανώσει ἕνα πλῆθος ἄτομα μὲ τὴν ἐντολὴ «νὰ ξετρυπώνουν καὶ νὰ κυνηγοῦν μέρα καὶ νύχτα» τοὺς σπαρτακιστὲς ἡγέτες «νὰ μὴν τοὺς ἀφίνουν οὔτε νὰ προπαγανδίζουν οὔτε νὰ ὀργανώνουν». Μ' αὐτὰ προετοιμαζόταν ἁπλῶς ἡ δολοφονία. Ἡ ζωὴ τῶν σπαρτακιστῶν ἡγετῶν βρισκόταν ἔτσι σὲ διαρκὴ κίνδυνο. Κατακουρασμένη ἀπὸ τὴν ἐργασία της, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ δὲν μποροῦσε παρὰ πολὺ σπάνια νὰ πηγαίνει στὸ διαμέρισμά της σὲ μιὰ εἰρηνικὴ συνοικία στὰ νότια τοῦ Βερολίνου. Τώρα αὐτὸ εἶχε γίνει ἀδύνατο. Ἐκεῖ οἱ ἐχθροὶ παραφύλαγαν καὶ τὸ διαμέρισμα της βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὴ δικτατορία ἑνὸς συμβουλίου πολιτῶν. Κοιμόταν σὲ διάφορα ξενοδοχεῖα μὲ ψεύτικη ταυτότητα. Κάθε βράδυ ἄλλαζε καὶ ξενοδοχεῖο καὶ κάθε πρωὶ ξυπνοῦσε πολὺ ἐνωρὶς καὶ τὸ ἐγκατέλειπε γιὰ νὰ μὴν ἀναγνωριστεῖ. Δὲν μποροῦσε ἔτσι νὰ ἐξασφαλίσει τὸν στοιχειωδῶς ἀναγκαῖο ὕπνο. Τὰ γραφεῖα τῆς ἐφημερίδας δὲν ἦταν καθόλου ἀσφαλῆ. Κάθε

μέρα ὑπῆρχε κίνδυνος ἐπιθέσεων ἀπὸ παραπλανημένους στρατιῶτες.

Στὴ μέση ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς τοὺς κινδύνους, μέσα στὴ θύελλα τῶν γεγονότων, μέσα στὸ θόρυβο τῶν γραφείων τῆς σύνταξης τῆς ἐφημερίδας ὅπου ἦταν διαρκῶς περικυκλωμένη ἀπὸ ἕνα πλῆθος ποὺ ζητοῦσε ἀπ' αὐτὴν συμβουλὲς καὶ ὁδηγίες (ἐργάτες, στρατιῶτες, σύντροφοι καὶ στοιχεῖα ἀμφίβολα) ἡ Ρόζα διατηροῦσε ἀκλόνητη τὴν ἠρεμία της καὶ τὴ ζωηρότητα τοῦ πνεύματός της. Ἀπεμάκρυνε ἀπ' αὐτὴν τὶς «μικρὲς ἐνοχλήσεις» αὐτῆς τῆς ζωῆς. Τὸ σῶμα δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ παραπονιέται ἀπὸ τὸν ὑπερβολικὸ κόπο καὶ ἀπὸ τὴν ἔνταση. Δὲν εἶχε παρὰ νὰ ὑποτάσσεται στὶς διαταγὲς τῆς θέλησης. Τὸ πνεῦμα μαστίγωνε τὸ σῶμα καὶ τὸ ἐξανάγκαζε νὰ τοῦ προμηθεύει ὅλο καὶ νέα ἐνεργητικότητα. Καὶ «τὸ γοητευτικὸ θέαμα τῆς ἐπανάστασης» ἔδινε φτερὰ στὸ πνεῦμα.

Παρ' ὅλες τὶς προσπάθειες τῆς ἀντίδρασης, τὰ ψέματα, τὶς γεμάτες μίσος καμπάνιες, τὶς συνωμοσίες, τὶς προβοκάτσιες καὶ τὶς δολοφονικὲς ἀπόπειρες, ἡ ἐπανάσταση κέρδιζε κάθε μέρα ἔδαφος. Ἡ ἀφελὴς ἐμπιστοσύνη στὶς ὑποσχέσεις καὶ στοὺς ὅρκους παραχωρεῖ τὴ θέση της στὴν κριτικὴ ἐξέταση τῶν πράξεων. Νέα κοινωνικὰ στρώματα παρασύρονται μέσα στὴ θύελλα. Ὁλόκληρες στρατιωτικὲς μονάδες, φοβερὰ ἐπηρεασμένες ἀπὸ τὴ σατανικὴ προπαγάνδα ἐναντίον τοῦ Σπάρτακου, μὲ τὴν ἐγκατάστασή τους μέσα στὶς μεγάλες πόλεις γρήγορα μεταμορφώνονταν σὲ στηρίγματα τῆς ἐπανάστασης. Ἀλλὰ προπαντὸς οἱ ἐργάτες προστρέχουν ὁλοένα καὶ περισσότερο ἀποφασιστικὰ στὸ εἰδικὸ δικό τους ὅπλο, στὴν ἀπεργία. Ἀπὸ τὴ Σιλεσία καὶ τὶς βιομηχανικὲς περιοχὲς τῆς Ρηνανίας - Βεστφαλίας ὀγκώδη κύματα ἀπεργιῶν κατακλύζουν τὴ χώρα. Νέες μορφὲς ὀργάνωσης καὶ νέες ἡγεσίες δημιουργοῦνται. Ὁ βίαιος χαρακτήρας αὐτῶν τῶν ἀπεργιῶν, στὶς ὁποῖες συμμετέχουν ἑκατοντάδες χιλιάδες ἐργάτες, προκαλεῖ τὸν τρόμο στὸ στρατόπεδο τῆς «τάξης». Ἡ σοσιαλιστικὴ κυβέρνηση προετοιμάζει τὴ στρατιωτικὴ συντριβὴ τῶν ἀπεργῶν καὶ τὸ μέλος τὸ πιὸ ἀριστερὸ τῆς κυβέρνησης, ὁ Ἔμιλ Μπάρθ, χαλάει τὸν κόσμο μὲ τὶς φωνές του, δηλώνοντας ὅτι ἡ ἔνδοξη ἐπανάσταση ἀπειλεῖται νὰ ἐκφυλιστεῖ σὲ ἕνα μεγάλο κίνημα διεκδικήσεων. Ἀργότερα ἐπίσης καλόπιστοι ἱστορικοὶ κατηγόρησαν τοὺς γερμανοὺς ἐργάτες γιὰ ἔλλειψη ἰδεαλισμοῦ, ὅτι εἶχαν ξεχάσει τοὺς μεγάλους σκοποὺς τῆς ἐπανάστασης καὶ δὲν σκέφτονταν παρὰ τὴν ἄθλια ὕπαρξή της. Πόσο μεγάλη ἔλλειψη ἱστορικῆς κατανόησης! Μποροῦσε νὰ γίνει διαφορετικά; Οἱ ἐργάτες δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ τὶς θέσεις ποὺ κατέκτησε ἡ ἐπανάσταση γιὰ νὰ καλυτερέψουν ἔστω καὶ λίγο τὴν κατάστασή τους ὕστερα ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς πείνας; Ἀλλὰ αὐτὲς οἱ ἀπεργίες δὲν ἦταν ἕνα ἁπλὸ κίνημα διεκδικήσεων. Ἦταν μέρος τῆς ἐπανάστασης. Ἡ ἐξουσία στὰ ἐργοστάσια καὶ ἡ πραγματικὴ κοινωνικοποίηση τῆς

παραγωγῆς, αὐτὰ δὲν ἦταν μόνον ὁ ἱστορικὸς σκοπὸς ἀλλὰ καὶ τὸ ἄμεσο ἀντικείμενο αὐτοῦ τοῦ κινήματος. Αὐτὸ ἀνοιχτὰ τὸ διεκήρυσσαν οἱ ἀπεργοί.

Ἀπὸ τὴν πείρα τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἤξερε τὸ ρόλο τῶν οἰκονομικῶν ἀγώνων μέσα στὶς ἐπαναστατικὲς ἐποχές. Στὴ μπροσούρα της «Μαζικὴ ἀπεργία, κόμμα καὶ συνδικάτα» τὸ εἶχε προείπει:

> «Μιὰ ἐπαναστατικὴ περίοδος θὰ ἀλλάξει ἐπίσης καὶ στὴ Γερμανία τὸ χαρακτήρα τῆς συνδικαλιστικῆς πάλης. Θὰ πάρει αὐτὴ ἡ πάλη μιὰ τέτοια ἔνταση, ποὺ οἱ σημερινοὶ κλεφτοπόλεμοι τῶν συνδικάτων θὰ φαίνονται ἕνα παιδικὸ παιγνίδι σὲ σύγκριση μ' αὐτήν. Καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, μέσα ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπεργιακὴ οἰκονομικὴ καταιγίδα, ἡ πολιτικὴ πάλη θὰ ἀντλεῖ νέες παρορμήσεις καὶ νέες δυνάμεις. Ἡ ἀμοιβαία δράση ἀνάμεσα στοὺς οἰκονομικοὺς καὶ πολιτικοὺς ἀγῶνες, ποὺ ἀποτελεῖ σὰν νὰ ποῦμε τὸ ρυθμιστικὸ μηχανισμὸ τῆς ἐπαναστατικῆς δράσης τοῦ προλεταριάτου, θὰ δημιουργηθεῖ ἐπίσης, φυσικά, ἀπὸ τὴ δύναμη τῶν πραγμάτων καὶ στὴ Γερμανία».

Αὐτὴ ἡ προφητεία, ποὺ κανεὶς σχεδὸν δὲν τῆς ἔδωσε σημασία ὅταν γράφτηκε, ἦταν σήμερα ξεπερασμένη ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Στὸ μέτρο ποὺ ἡ συνειδητὴ θέληση μπορεῖ νὰ ἐπιδιώκει τὸν πιὸ ὑψηλὸ σκοπό, τὴ σοσιαλιστικὴ οἰκονομία, αὐτὸ τὸ μέτρο κι αὐτὸς ὁ σκοπὸς ἐκφράζονται μέσα σ' αὐτὲς τὶς οἰκονομικὲς καταιγίδες τῶν μαζικῶν ἀπεργιῶν. Σὲ ἕνα ἄρθρο μὲ τὸν τίτλο «Ὁ Ἀχέρων ἀρχίζει νὰ κινεῖται» (Rote Fahne, 27 Νοεμβρίου 1918) ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ γεμάτη χαρὰ ἔγραφε:

> «Ἀντὶς οἱ μᾶζες νὰ περιμένουν τὴν εὐτυχία τους ἀπὸ τὰ κυβερνητικὰ διατάγματα καὶ ἀπὸ τὶς ἀποφάσεις τῆς διαβόητης Ἐθνοσυνέλευσης, προστρέχουν ἐνστικτωδῶς στὸ μόνο μέσο ποὺ πραγματικὰ ὁδηγεῖ στὸ σοσιαλισμό: στὴν πάλη ἐναντίον τοῦ κεφαλαίου!.. Τὸ ἀπεργιακὸ κίνημα ποὺ ἄρχισε εἶναι μιὰ ἀπόδειξη ὅτι ἡ πολιτικὴ ἐπανάσταση ἔχει διεισδύσει μέχρι τὸ κοινωνικὸ θεμέλιο τῆς κοινωνίας. Ἡ ἐπανάσταση παίρνει συνείδηση τῶν δικῶν της θεμελίων, κάνει πέρα τὸ διάκοσμο τῶν ἐπιδεικτικῶν ἀλλαγῶν προσώπων καὶ τὰ διατάγματα ποὺ δὲν ἔχουν ἀκόμα ἀλλάξει σὲ τίποτε τὴν κοινωνικὴ σχέση ἀνάμεσα στὸ κεφάλαιο καὶ τὴν ἐργασία, καὶ ἀνεβαίνει αὐτὴ ἡ ἴδια στὴ σκηνὴ γιὰ νὰ δώσει λύση...
>
> »Στὴ σημερινὴ ἐπανάσταση, οἱ ἀπεργίες ποὺ ἤδη ξε-

ὁπᾶν δὲν ἀποτελοῦν μιὰ συνδικαλιστικὴ «σύγκρουση» ποὺ ἀφορᾶ τοὺς μισθούς. Αὐτὲς εἶναι ἡ φυσικὴ ἀπάντηση τῶν μαζῶν στὸν ἰσχυρὸ κλονισμὸ ποὺ οἱ καπιταλιστικὲς σχέσεις ἔχουν ὑποστεῖ ἀπὸ τὴν κατάρρευση τοῦ γερμανικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ καὶ ἀπὸ τὴ σύντομη πολιτικὴ ἐπανάσταση τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν. Αὐτὲς εἶναι ἡ ἀρχὴ μιᾶς γενικῆς ἀναμέτρησης ἀνάμεσα στὸ κεφάλαιο καὶ στὴν ἐργασία στὴ Γερμανία. Αὐτὲς ἀναγγέλλουν τὴν ἔναρξη τῆς ἀπ' εὐθείας τρομακτικῆς μάχης ἀνάμεσα στὶς τάξεις καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἔκβαση δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ ἡ κατάργηση τῶν καπιταλιστικῶν σχέσεων τῆς μισθωτῆς ἐργασίας καὶ ἡ ἐγκατάσταση τῆς σοσιαλιστικῆς οἰκονομίας. Αὐτὲς ἀποδεσμεύουν τὴ ζωντανὴ κοινωνικὴ δύναμη τῆς σημερινῆς ἐπανάστασης: τὴν ταξικὴ ἐπαναστατικὴ ἐνεργητικότητα τῶν προλεταριακῶν μαζῶν. Αὐτὲς ἀνοίγουν τὴν περίοδο τῆς ἄμεσης δραστηριότητας τῶν πιὸ πλατειῶν μαζῶν, δραστηριότητας τῆς ὁποίας τὰ διατάγματα κοινωνικοποίησης καὶ τὰ μέτρα ὁποιουδήποτε ἀντιπροσωπευτικοῦ ὀργάνου ἢ τῆς κυβέρνησης δὲν μποροῦν νὰ ἀποτελοῦν παρὰ τὴ μουσικὴ ποὺ τὴ συνοδεύει».

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἦταν γεμάτη αἰσιοδοξία. Ἦταν βέβαιη ὅτι οἱ ἐργατικὲς μᾶζες ἐξελίσσονταν μὲ ταχὺ ρυθμὸ πρὸς τὰ ἀριστερά. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ πορεία πρὸς τὰ ἐμπρὸς εἶχε χαρακτήρα στοιχειακό, πραγματοποιοῦνταν κάτω ἀπὸ τὴν πίεση ἀμέσων ἐμπειριῶν καὶ δὲν συνοδευόταν ἀπὸ ἀντίστοιχα πολιτικὰ ἐπακόλουθα. Ἡ ἀλληλεπίδραση οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς πάλης σημείωνε ἀπότομες διακοπές. Ἰδιαίτερα ἡ σύνθεση τῶν συμβουλίων δὲν ἀνταποκρινόταν στὶς ἐξελίξεις τῶν μαζῶν. Αὐτὰ τὰ συμβούλια μποροῦσαν νὰ ἀσκοῦν τὴν ἐξουσία δυνάμει τοῦ ἐπαναστατικοῦ δικαίου ἢ νὰ παραιτοῦνται ἀπ' αὐτὸ πρὸς ὄφελος τῶν παλιῶν θεσμῶν. Καὶ παντοῦ οἱ σοσιαλδημοκράτες ἐργάζονταν καὶ ἀσκοῦσαν πίεση γιὰ τὸ δεύτερο. Ἐπανεγκαταστοῦσαν τὸν παλιὸ κρατικὸ μηχανισμὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς Γερμανίας, δίνοντας ἔτσι ἕνα ἰσχυρὸ ὅπλο στὴν ἀντεπανάσταση καὶ διευκολύνοντας τὴν ὀργάνωση τῶν ἐχθρικῶν στὴν ἐργατικὴ τάξη δυνάμεων.

Ἡ κραυγαλέα ἀντίθεση ἀνάμεσα στὴν πνευματικὴ κατάσταση τῶν μαζῶν καὶ στὴν πολιτικὴ θέληση τῶν παλιῶν κομμάτων ἐκφράζεται στὸ πρῶτο συνέδριο τῶν ἐργατικῶν καὶ στρατιωτικῶν συμβουλίων τὸ Δεκέμβρη 1918 στὸ Βερολίνο. Οἱ ἀντιπρόσωποι δὲν εἶχαν ἐκλεγεῖ ἀπὸ ἄμεσες ἐκλογὲς ἀλλὰ ἀπὸ τὰ τοπικὰ συμβούλια. Ἐνσάρκωνε τὴν κατάσταση τῶν μαζῶν στὶς πρῶτες μέρες τῆς ἐπανάστασης ἀλλὰ δίχως νὰ ἐκφράζει καὶ τὶς μεγαλοπρεπεῖς αὐταπάτες τῶν πρώτων ὡρῶν. Τὸ συνέδριο ἀντεπροσώπευε τὸ παρελθόν, ὄχι

τὸ παρόν, τὶς καθυστερημένες μικρὲς καὶ μεσαῖες πόλεις, ὄχι τὶς μεγάλες πόλεις καὶ τὶς πιὸ ἐνδιαφέρουσες βιομηχανικὲς περιοχές. Περισσότερο ἔδινε τὴν ἐντύπωση ἑνὸς κοινοβουλίου, παρὰ τὴ λαϊκὴ ἀντιπροσωπεία τῆς ἐργατικῆς τάξης. Σὲ 489 ἀντιπροσώπους ἦταν 288 σοσιαλδημοκράτες, 80 ἀνεξάρτητοι καὶ μόνον 10 σπαρτακιστές. Ἡ κοινωνικὴ πραγματικότητα στὴ χώρα ἦταν ἐντελῶς διαφορετική.

Ὅσο νὰ συγκροτηθεῖ τὸ συνέδριο, ὁ πολιτικὸς χαρακτήρας του ἦταν ἄγνωστος. Πολλὲς ἐλπίδες στηρίζονταν σ' αὐτό. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ τοῦ καθόριζε ἀπὸ τὴν Rote Fahne τὰ ἀκόλουθα καθήκοντα: Νὰ σαρώσει τὸ ὑπουργεῖο Ἔμπερτ - Σάϊντεμαν - Χάαζε, αὐτὴ τὴ φωλιὰ τῆς ἀντεπανάστασης. Νὰ ἀφοπλίσει ὅλα τὰ στρατεύματα ποὺ δὲν ἀναγνωρίζουν ἀνεπιφύλακτα τὴν ἐξουσία τῶν ἐργατικῶν καὶ στρατιωτικῶν συμβουλίων. Νὰ ἀφοπλίσει τὴ Λευκὴ Φρουρὰ ποὺ ἔχει σχηματιστεῖ ἀπὸ τὴν κυβέρνηση καὶ νὰ δημιουργήσει μιὰ Ἐρυθρὰ Φρουρά. Νὰ ἀπορρίψει τὴν Ἐθνοσυνέλευση σὰν μιὰ ἐπιβουλὴ ἐναντίον τῆς ἐπανάστασης καὶ ἐναντίον τῶν συμβουλίων τῶν ἐργατῶν καὶ στρατιωτῶν. Μὲ αὐτὰ τὰ συνθήματα, ἡ Ἕνωση Σπάρτακος καλεῖ τοὺς ἐργάτες τοῦ Βερολίνου νὰ χαιρετίσουν τὸ Συνέδριο. Αὐτὴ ἡ διαδήλωση ἦταν ἡ πιὸ μεγάλη ἀπὸ ὅσες εἶχε ποτὲ γνωρίσει τὸ Βερολίνο. Μπροστὰ σὲ μιὰ διαδήλωση τόσο ὀγκώδη, μιὰ μεγάλη ἀστικὴ ἐφημερίδα ἔγραφε: «Ἔχουμε μιὰ ἐντύπωση ὅμοια μ' αὐτὴν τοῦ βασιλέως Βαλτάζαρ ὅταν ἕνα μυστηριῶδες χέρι ἐχάραζε πάνω στὸν τοῖχο τὴν προειδοποίησή του». Ἐκεῖνοι ποὺ διευθύνανε τὸ συνέδριο κατάλαβαν αὐτὸ τὸ σῆμα. Βιάστηκαν νὰ ἀπομονώσουν τὸ συνέδριο ἀπὸ τὶς μᾶζες. Πῆραν γιὰ τὰ μάτια μερικὲς πλατωνικὲς ἀποφάσεις. Ἐπὶ παραδείγματι: «νὰ ληφθοῦν ἄμεσα ὅλα τὰ μέτρα γιὰ νὰ ἀφοπλιστεῖ ἡ ἀντεπανάσταση». Καὶ κατόπιν ψηφίζεται ἡ θέση ποὺ παραδίνει τὴ χώρα στὴν ἀντεπανάσταση: «Τὸ ἐθνικὸ συνέδριο τῶν ἐργατικῶν καὶ στρατιωτικῶν συμβουλίων τῆς Γερμανίας, ποὺ ἀντιπροσωπεύει ὅλες τὶς πολιτικὲς ἐξουσίες, ἀναθέτει τὴ νομοθετικὴ καὶ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία στὸ συμβούλιο τῶν ἐπιτρόπων τοῦ λαοῦ μέχρις ὅτου ἡ Ἐθνοσυνέλευση ἀποφασίσει ὁριστικά». Ἕνα κεντρικὸ συμβούλιο ποὺ δημιουργήθηκε γιὰ νὰ ἐλέγχει τὶς κυβερνήσεις τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς Γερμανίας δὲν ἦταν στὴν πραγματικότητα παρὰ τὸ φύλλο συκῆς τῆς δικτατορικῆς τους πολιτικῆς. Οἱ ἐκλογὲς γιὰ τὴν ἐθνοσυνέλευση προσδιορίζονται γιὰ τὶς 19 Ἰανουαρίου 1919. Τὰ ἐργατικὰ καὶ στρατιωτικὰ συμβούλια ἔχουν ἔτσι καταδικάσει τὸν ἑαυτό τους σὲ θάνατο. Παραδίνουν τὰ κλειδιὰ τῆς ἐξουσίας στοὺς ὑπηρέτες τῆς μπουρζουαζίας.

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ κατάλαβε πόσο τρομερὸ κτύπημα ἦταν αὐτὸ ποὺ κατάφερε τὸ συνέδριο ἐναντίον τῆς ἐπανάστασης, ὅπως κατάλαβε ἐπίσης καὶ πόσο αὐτὸ τὸ κτύπημα ἔδειχνε τὴν ἀδυναμία τῆς

ἐπαναστατικῆς πτέρυγας. Ἐξηγοῦσε ἔτσι τὴν χρεοκοπία τῶν συμβουλίων:

«Αὐτὸ ποὺ ἐκφράζεται ἐδῶ, δὲν εἶναι μόνον ἡ ἀνεπάρκεια καὶ ἡ γενικὴ ἀνωριμότητα τοῦ πρώτου σταδίου τῆς ἐπανάστασης, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ οἱ ἰδιαίτερες δυσκολίες αὐτῆς τῆς προλεταριακῆς ἐπανάστασης, ὁ ἰδιαίτερος χαρακτήρας τῆς ἱστορικῆς της κατάστασης. Σὲ ὅλες τὶς προηγούμενες ἐπαναστάσεις οἱ μαχητὲς ἀντιμετωπίζονταν μὲ ἀκάλυπτο πρόσωπο: τάξη ἐνάντια σὲ τάξη, πρόγραμμα ἐνάντια σὲ πρόγραμμα. Στὴν τωρινὴ ἐπανάσταση τὰ στρατεύματα ποὺ προστατεύουν τὸ παλιὸ καθεστὼς δὲν ἐπεμβαίνουν κάτω ἀπὸ τὴ σημαία τῆς ἄρχουσας τάξης, ἀλλὰ κάτω ἀπὸ τὴ σημαία ἑνὸς «σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος». Ἐὰν τὸ κεντρικὸ ζήτημα τῆς ἐπανάστασης εἶχε τεθεῖ ἀνοιχτὰ καὶ τίμια: καπιταλισμὸς ἢ σοσιαλισμός, καμιὰ ἀμφιβολία, κανένας δισταγμὸς δὲν θὰ μποροῦσε σήμερα νὰ ὑπάρχει μέσα στὴν πλατειὰ μάζα τοῦ προλεταριάτου». (Rote Fahne, 21 Δεκεμβρίου).

Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἦταν πεπεισμένη ὅτι ὁ χρόνος ἐργαζόταν γιὰ τὴν ἐπανάσταση. Οἱ στρατιῶτες ἄφιναν λίγο - λίγο τὴν ἰμπεριαλιστική τους στολὴ γιὰ νὰ ξαναφορέσουν τὴ μπλοῦζα τοῦ ἐργάτη. Ἐκεῖ στὰ ἐργοστάσια θὰ ξαναβροῦν τὴν ταξική τους συνείδηση. Ὕστερα ὑπάρχουν στὴν ἡμερήσια διάταξη τεράστια προβλήματα: ἡ ἀπεργία, οἱ οἰκονομικοὶ ἀγῶνες ἀνάμεσα στὸ κεφάλαιο καὶ στὴν ἐργασία, ἡ χρεοκοπία τοῦ κράτους. Γι' αὐτὸ ὁ διαχωρισμὸς ἀνάμεσα στὶς τάξεις πρέπει ἀναγκαστικὰ νὰ γίνεται πιὸ διαυγὴς καὶ πιὸ καθαρός. Ἡ ἐπαναστατικὴ ἔνταση πρέπει νὰ αὐξάνει. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ καθόριζε στὸ κόμμα της καὶ στὴν τάξη τὰ ἀκόλουθα καθήκοντα: Χρησιμοποίηση τῆς ἐκλογικῆς καμπάνιας γιὰ τὴν κινητοποίηση τῶν ἐπαναστατικῶν μαζῶν. Ἐξήγηση τῶν σκοπῶν καὶ τῆς φύσης τῆς ἐπανάστασης. Ἀποκάλυψη τῶν σχεδίων τῶν ἐχθρῶν τῆς ἐπανάστασης. Σταθεροποίηση καὶ προοδευτικὴ διεύρυνση τῶν θέσεων τῆς ἐπανάστασης. Προπαντός, ὄχι βεβιασμένες ἐπιθέσεις. Ὄχι πάλη γιὰ σκοποὺς ποὺ δὲν ἔχουν ἀκόμα κατανοηθεῖ ἀπὸ τὴ συντριπτικὴ πλειοψηφία τῆς ἐργατικῆς τάξης. Ὄχι πραξικοπήματα! «Στὴν προλεταριακὴ ἐπανάσταση ἀνήκει τὸ μέλλον. Κάθε τὶ πρέπει νὰ τὴν ἐξυπηρετεῖ — ἀκόμα καὶ οἱ ἐκλογὲς γιὰ τὴν «Ἐθνοσυνέλευση» (Rote Fahne 23 Δεκέμβρη).

Ἕνα μῆνα πιὸ πρὶν εἶχε ἤδη ἀποκαλύψει τί προετοιμαζόταν μὲ τὴν ἀντι-σπαρτακιστικὴ καμπάνια:

«Ἄλλοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν σήμερα ἄμεση ἀνάγκη τῆς

τρομοκρατίας καὶ τῆς ἀναρχίας. Εἶναι οἱ κύριοι μπουρζουάδες. Εἶναι ὅλα τὰ παράσιτα τῆς καπιταλιστικῆς οἰκονομίας, αὐτὰ ποὺ τρέμουν γιὰ τὰ ἀγαθά τους, τὰ προνόμιά τους, τὰ κέρδη τους, τὰ δικαιώματά τους στὴν ἐξουσία. Αὐτοὶ προσπαθοῦν νὰ ρίξουν στοὺς ὤμους τοῦ σοσιαλιστικοῦ προλεταριάτου μιὰ φανταστικὴ ἀναρχία καὶ πραξικοπήματα ποὺ διαρκῶς ἐφευρίσκουν γιὰ νὰ δημιουργήσουν μιὰ κατάσταση ποὺ θὰ ἐπιτρέψει στοὺς πράκτορές τους νὰ ἐξαπολύσουν στὴν κατάλληλη στιγμὴ μιὰ πραγματικὴ ἀναρχία, γιὰ νὰ στραγγαλίσουν τὴν προλεταριακὴ ἐπανάσταση καὶ νὰ ἐγκαταστήσουν γιὰ πάντα πάνω στὰ ἐρείπια τῆς ἐπανάστασης τὴν ταξικὴ δικτατορία τοῦ κεφαλαίου... Ἀπὸ τὸ παρατηρητήριο τῆς ἱστορίας παρακολουθοῦμε ψύχραιμα καὶ γαλήνια τὸ θέαμα. Ἀποκαλύπτουμε γυμνὸ τὸ παιχνίδι, τοὺς ἠθοποιούς του, τὴ σκηνοθεσία του».

Ὁ χρόνος ἐργαζόταν γιὰ τὴν ἐπανάσταση. Ἐκεῖνοι ποὺ περισσότερο ἀπὸ ὅλους τὸ ξέρανε αὐτὸ ἦταν οἱ σκηνοθέτες τῆς ἀντεπανάστασης: Ὁ Ἔμπερτ καὶ οἱ στρατηγοί. Ἡ πολιτική τους ἐπιτυχία στὸ συνέδριο τῶν συμβουλίων δὲν θὰ τοὺς ἐξυπηρετοῦσε σὲ τίποτε ἐὰν δὲν κατόρθωναν γρήγορα νὰ στερήσουν τὴν ἐπανάσταση ἀπὸ κάθε ἐξουσία. Δὲν ἄργησαν νὰ διαλέξουν τὸν πρῶτο στόχο. Ἡ Λαϊκὴ Ναυτικὴ Μεραρχία, ποὺ στάθμευε στὴν καρδιὰ τοῦ Βερολίνου καὶ ἤλεγχε ἔτσι τὴν περιοχὴ ποὺ βρισκόταν ἡ κυβέρνηση, εἶχε μετὰ τὸ ἀντεπαναστατικὸ πραξικόπημα τῆς 9 Δεκεμβρίου καθαιρέσει ἀπὸ τὴ διοίκησή της τὸν κόμητα Μέττερνιχ καὶ στὴ θέση του εἶχε ἐκλέξει ἕναν ναύτη. Ταυτοχρόνως εἶχε ἀποφασίσει νὰ πάρει θέση ὑπὲρ τῶν Ἀνεξαρτήτων στὴν περίπτωση κυβερνητικῆς κρίσης. Αὐτοὶ οἱ ναῦτες δὲν ἦταν μὲ τὸ μέρος τοῦ Σπάρτακου, ἦταν ὅμως εἰλικρινὰ μὲ τὸ μέρος τῆς ἐπανάστασης. Μετὰ τὸ συνέδριο τῶν συμβουλίων οἱ ναῦτες ἔρχονται σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν κυβέρνηση σὲ σειρὰ ζητήματα. Ἡ συκοφαντία ὀργιάζει σὲ βάρος τῶν ναυτῶν. Προκλητικὲς ἀξιώσεις διατυπώνονται τελεσιγραφικῶς, ἀξιώσεις ποὺ ἡ παραδοχή τους θὰ ἐσήμαινε τὴ διάλυση τῆς ναυτικῆς μονάδας. Ὅταν οἱ κυβερνητικοὶ πυροβολοῦν ἐναντίον μιᾶς ὁμάδας ναυτῶν, οἱ ναῦτες συλλαμβάνουν καὶ κρατοῦν γιὰ ὅμηρο τὸ διοικητὴ Βέλς:

Αὐτὸ ἦταν τὸ πρόσχημα γιὰ τὴν ἐπίθεση. Οἱ ναῦτες δὲν εἶχαν σκοπὸ νὰ δώσουν μάχη. Στὰ ἀνάκτορα ποὺ καταυλίζονταν δὲν ὑπῆρχε παρὰ ἡ συνήθης φρουρά, μόλις ἑκατὸ ἄνδρες. Ἀλλὰ ἀπορρίψανε τὸ κυβερνητικὸ τελεσίγραφο ποὺ συνοδευόταν μὲ ἕνα σωρὸ ὑποκριτικὲς ὑποσχέσεις. Τὸ πρωΐ στὶς 24 Δεκεμβρίου, παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων, ἀρχίζει ἀπὸ τὸ πυροβολικὸ ὁ βομβαρδισμός. Κράτησε ὥρες. Μάταια ὅμως. Οἱ ναῦτες κρατᾶν καλά. Ἡ ἐργατικὴ φρουρὰ ποὺ εἶχε δημιουργηθεῖ ἀπὸ τὸν Ἄϊχορν, ὅπως καὶ πολλοὶ

ἐργάτες, τρέχουν γιὰ νὰ ὑπερασπίσουν τοὺς ναῦτες. Πλήθη γυναικῶν ἐφορμοῦν στὶς γραμμὲς τῶν κυβερνητικῶν, τοὺς ἐμποδίζουν νὰ συνεχίσουν τὸ ἀδελφοκτόνο ἔργο τους καὶ τοὺς ἐξαναγκάζουν νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα. Ἡ ἐπίθεση ἔτσι ἀπέτυχε. Τὰ δικαιώματα τῶν ναυτῶν ἀναγνωρίζονται καὶ ἀναγκάζεται νὰ παραιτηθεῖ ὁ διοικητὴς Βέλς, ὁ ὁποῖος ἀφήνεται ἐλεύθερος χωρὶς οὔτε μιὰ τρίχα νὰ τοῦ πειράξουν στὸ διάστημα τῆς δολοφονικῆς ἐπίθεσης.

Αὐτὴ ἦταν ἡ πρώτη νίκη τῆς ἐπανάστασης. Ἀλλὰ αὐτὴ ἔκανε βαθύτερο τὸ χάσμα ἀνάμεσα στὴν ἐπανάσταση καὶ στὴν ἀντεπανάσταση. Κάθε συμβιβασμὸς ἀνάμεσα στὶς τάξεις ἔγινε πλέον ἀδύνατος.

Ἡ ἵδρυση τοῦ Γερμανικοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος

Τί ἦταν ἡ Ἕνωση τοῦ Σπάρτακου ἐπικεφαλῆς τῆς ὁποίας βρίσκονταν ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ καὶ ὁ Κὰρλ Λῆμπκνεχτ; Ἦταν μιὰ ὀργάνωση ἀρκετὰ χαλαρὴ ποὺ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου εἶχε συγκεντρώσει μερικὲς χιλιάδες μέλη. Ὁ πυρήνας της ἀποτελοῦνταν ἀπὸ τὴν παλιὰ σοσιαλδημοκρατικὴ ἀριστερά, αὐτὴν ποὺ μαρξιστικὰ διαπαιδαγωγημένη ἦταν συγκεντρωμένη γύρω ἀπὸ τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ. Τὰ πιὸ ἐκλεκτὰ στοιχεῖα τῆς σοσιαλιστικῆς νεολαίας ἑνώνονται μέσα στὸν πόλεμο καὶ κατόπιν μαζί της. Ἐπίσης προσχωροῦν καὶ στοιχεῖα μὲ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ προέλευση πολὺ διαφορετική. Εἶναι αὐτὰ ποὺ ἡ ἀποφασιστική τους ἀντίθεση στὸν πόλεμο τὰ ὁδήγησε στὴν ἄκρα ἀριστερὰ τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Εἶχαν κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου ἀντιμετωπίσει κινδύνους ποὺ μέχρι τότες ἦταν ἄγνωστοι στὸ ἐργατικὸ κίνημα τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Ἦταν ὅλοι γεμάτοι πίστη καὶ ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὴν ἐπανάσταση, ἀλλὰ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν μιὰ πολὺ ρομαντικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν ἐπανάσταση. Οἱ τεράστιες δυσκολίες τῆς παράνομης ἐργασίας κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου δὲν ἐπέτρεψαν μιὰ αὐστηρὴ ὀργανωτικὴ σύνδεση. Ἡ Ἕνωση Σπάρτακος δὲν ἦταν παρὰ μιὰ δημοσπονδία τοπικῶν ὁμάδων ποὺ ὑπῆρχαν σχεδὸν σ' ὅλες τὶς μεγάλες πόλεις, ὄχι ἕνα κόμμα. Ὅταν τὸ Πάσχα τοῦ 1917 οἱ Ἀνεξάρτητοι Σοσιαλιστὲς ἀποσπαστήκανε ἀπὸ τὴ Σοσιαλδημοκρατία καὶ σχηματίσανε δικό τους κόμμα, ὁ Σπάρτακος προσεχώρησε σ' αὐτὸ μὲ τὴν ὀργάνωση του, τὸ πρόγραμμα του καὶ τὴν πειθαρχία του. Ἤθελε νὰ ἐπωφεληθεῖ ἀπὸ τὶς δυνατότητες ποὺ τοῦ δίνονταν γιὰ νὰ ὑπερασπίζει τὶς ἀπόψεις του στοὺς κόλπους μιᾶς ἰσχυρᾶς ὀργάνωσης. Εἶναι εὔκολο νὰ κρατᾶς «ἀκηλίδωτη τὴ σημαία» σου, ἀλλὰ τὸ καθῆκον μας εἶναι νὰ πᾶμε στὶς μᾶζες, καὶ νὰ τὶς κερδίσουμε. Ἔ-

τσι εἶχε δικαιολογήσει ἡ Λούξεμπουργκ αὐτὴ τὴν τακτική στὸ Kampf (Ἀγώνας) ποὺ ἔβγαινε στὸ Ντούϊσμπουργκ. Ὅμως λίγες ὁμάδες ἦταν ἀρκετὰ ἱκανὲς γιὰ νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ τὶς εὐκαιρίες ποὺ τοὺς προσφέρονταν ἐκεῖ.

Δίπλα στὸ Σπάρτακο ὑπῆρχε ἡ ὁμάδα τῶν ριζοσπαστῶν τῆς ἀριστερᾶς. Αὐτὴ εἶχε τὸ κέντρο της στὴ Βρέμη καὶ τμήματα στὰ βόρεια, στὴ Σαξωνία καὶ στὴ Ρηνανία. Κυκλοφοροῦσε ἕνα νόμιμο ἑβδομαδιαῖο ὄργανο τὸ Arbeiter politik (Ἐργατικὴ Πολιτική). Ἦταν σύμφωνη μὲ τὸ Σπάρτακο στὰ βασικὰ ζητήματα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν προέλευσή της συνδεόταν πιὸ στενὰ μὲ τοὺς μπολσεβίκους. Οἱ συνθῆκες τῆς διαμόρφωσής της, παλιὲς διαφωνίες ἀπὸ τὸ πολωνικὸ καὶ ρωσικὸ κίνημα καὶ ἀποχρώσεις σὲ ὁρισμένα ζητήματα τακτικῆς, δὲν εἶχαν ἐπιτρέψει ὡς τότε τὴν ὀργανικὴ ἑνότητα. Τέλος τώρα ὁ Σπάρτακος καὶ οἱ ριζοσπάστες τῆς ἀριστερᾶς δὲν εἶχαν ἄλλη διαφορὰ παρὰ στὸ ζήτημα τῆς συμμετοχῆς στοὺς Ἀνεξάρτητους ὅπου οἱ ριζοσπάστες τῆς ἀριστερᾶς εἶχαν ἀρνηθεῖ νὰ προσχωρήσουν.

Ἡ ἀριστερὴ πτέρυγα τοῦ γερμανικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος μπῆκε λοιπὸν στὴν ἐπανάσταση δίχως νὰ ἔχει μιὰ ὁλοκληρωμένη ὀργάνωση. Τὸ πιὸ ἐπεῖγον καθῆκον ἦταν τώρα ἡ ἑνοποίηση τῶν δυὸ παραλλήλων ὀργανώσεων καὶ προπαντὸς ἡ δημιουργία ἑνὸς κόμματος μὲ μιὰ κεντρικὴ διεύθυνση. Αὐτὸ μόνον θὰ ἔκανε δυνατὸν νὰ δοθεῖ μιὰ σπονδυλικὴ στήλη καὶ μιὰ ἑνιαία διεύθυνση στὸ αὐθόρμητο ἐπαναστατικὸ κίνημα μέσα σ' ὅλη τὴ Γερμανία. Πρῶτα ὅμως ἔπρεπε νὰ ξεκαθαριστεῖ ἡ κατάσταση στὸ ἐσωτερικὸ τῶν Ἀνεξαρτήτων. Αὐτὸ τὸ κόμμα ἦταν βαθιὰ διαιρεμένο. Οἱ ἡγέτες του συμμετεῖχαν στὴν κυβέρνηση μὲ τὸν Ἔμπερτ καὶ τὸ Σάϊντεμαν καὶ συνυπέγραφαν ὅλες τὶς ἐπίσημες πράξεις τῆς κυβέρνησης, δίχως νὰ ἔχουν πλήρη συνείδηση τῆς συνειδητῆς ἀντεπαναστατικῆς δραστηριότητας τῆς κλίκας τοῦ Ἔμπερτ. Χρησιμοποιοῦνταν καὶ ἀφίνονταν νὰ χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τὴν ἀντεπανάσταση γιατὶ ἦταν συναισθηματικὰ καὶ ἰδεολογικὰ δεμένοι μὲ τὸ ἀστικὸ κράτος. Ὅμως ὑποχωροῦσαν μπροστὰ στὴν ἄμεση συνεργασία μὲ τὰ ἀστικὰ κόμματα. Ὁ ρόλος τὸν ὁποῖον ἐπιθυμοῦσαν γιὰ τὸν ἑαυτό τους, ἦταν ὁ ρόλος ἑνὸς ἀντιπολιτευτικοῦ κοινοβουλευτικοῦ κόμματος πιστοῦ στὴν «πάλη τῶν τάξεων». Ἐναντίον αὐτῆς τῆς ἡγεσίας ὑπῆρχε μέσα στοὺς κόλπους αὐτοῦ τοῦ κόμματος μιὰ ἀκατάπαυστα αὐξανόμενη ἀντιπολίτευση, ποὺ δὲν εἶχε πολὺ σαφεῖς πολιτικὲς ἀπόψεις καὶ δὲν ἦταν καθόλου ἰδιαίτερα ὀργανωμένη, ἀλλὰ ποὺ ἀποφασιστικὰ κατεδίκαζε τὴν πολιτικὴ τῶν ἡγετῶν της στὴν κυβέρνηση. Στοὺς μετὰ τὰ ἀντεπαναστατικὰ πραξικοπήματα τῆς 6 Δεκεμβρίου μῆνες, αὐτὴ ἡ ἀντιπολίτευση εἶχε τὴν πλειοψηφία στὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα κέντρα, στὸ Βερολίνο, στὴ Σαξωνία, στὴ Ρηνανία.

Οἱ σπαρτακιστὲς προσπαθοῦσαν νὰ κερδίσουν αὐτὴν τὴν ἀπὸ

ἔνστικτο ἐπαναστατικὴ πτέρυγα. Ἀπαιτήσανε τὴ σὲ σύντομο διάστημα σύγκληση ἑνὸς συνεδρίου τοῦ κόμματος. Ἡ διεύθυνση τοῦ κόμματος ὅμως ἀντέδρασε σ' αὐτὴ τὴν πίεση τῆς ἀριστερᾶς μὲ τόσο πεῖσμα ποὺ ποτὲ δὲν τὸ ἔκανε στὴν πίεση τῶν σοσιαλιστῶν τῆς δεξιᾶς. Ἤξερε πολὺ καλὰ ὅτι ἕνα συνέδριο θὰ ἐσήμαινε γι' αὐτὴν μιὰ ἧττα καὶ πιθανῶς τὴν ἀπώλεια τῆς διεύθυνσης.

Ἀλλὰ ἐν τῷ μεταξὺ γινόταν φανερὸ ὅτι ἡ ἀποφασιστικὴ ἀναμέτρηση ἀνάμεσα στὴν ἐπανάσταση καὶ τὴν ἀντεπανάσταση ὅλο καὶ ἐπλησίαζε. Ἡ δημιουργία ἑνὸς κόμματος ἦταν ἡ πιὸ ἄμεση καὶ ἡ πιὸ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη. Ἡ διεύθυνση τοῦ Σπάρτακου συγκάλεσε γιὰ τὸ τέλος τοῦ χρόνου τὴν ἐθνική της συνδιάσκεψη. Ἡ πρώτη της ἀπόφαση ἦταν ἡ ἵδρυση τοῦ Γερμανικοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος (Ἕνωση Σπάρτακος). Τὴν ἴδια στιγμὴ συγκεντρωθήκανε καὶ οἱ ριζοσπάστες τῆς ἀριστερᾶς καὶ ἀποφασίσανε τὴν προσχώρησή τους στὸ νέο κόμμα.

Τὸ πιὸ ἄμεσα ἐνδιαφέρον ζήτημα στὸ συνέδριο ἦταν ἡ συμμετοχὴ στὶς ἐκλογὲς γιὰ τὴν Ἐθνοσυνέλευση. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ εἶχε ἤδη πάρει θέση στὴ Rote Fahne ὑπὲρ τῆς συμμετοχῆς. Ἦταν φυσικὰ πεπεισμένη ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς Ἐθνοσυνέλευσης ἦταν ἡ ξαναστερέωση τοῦ καπιταλιστικοῦ καθεστῶτος. Ἡ δραστηριότητα στοὺς κόλπους της δὲν μποροῦσε συνεπῶς σὲ καμιὰ περίπτωση νὰ ἔχει τὸν ἴδιο χαρακτήρα ποὺ εἶχε ἡ παλιὰ δραστηριότητα τῶν σοσιαλιστῶν στὸ κοινοβούλιο, δὲν μποροῦσε δηλαδὴ νὰ ἔχει γιὰ ἐπιδίωξη μεταρρυθμίσεις μέσα στοὺς κόλπους τοῦ καπιταλιστικοῦ καθεστῶτος.

> «Τώρα βρισκόμαστε μέσα στὴν ἐπανάσταση καὶ ἡ Ἐθνοσυνέλευση εἶναι ἕνας ἀντεπαναστατικὸς προμαχώνας ἐναντίον τοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου. Πρόκειται συνεπῶς νὰ προσβάλουμε καὶ νὰ γκρεμίσουμε αὐτὸν τὸν προμαχώνα. Γιὰ νὰ κινητοποιήσουμε τὶς μᾶζες ἐναντίον τῆς Ἐθνοσυνέλευσης, γιὰ νὰ τὶς καλέσουμε στὴν πάλη τὴν πιὸ βίαιη, γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ πρέπει νὰ χρησιμοποιήσουμε τὶς ἐκλογὲς καὶ τὸ βῆμα τῆς Συνέλευσης... Νὰ καταγγέλλουμε διαρκῶς καὶ μὲ βροντώδη φωνὴ ὅλες τὶς μηχανορραφίες καὶ ὅλα τὰ τεχνάσματα αὐτῆς τῆς ἀξιότιμης συνέλευσης, νὰ ἀποκαλύπτουμε βῆμα πρὸς βῆμα μπροστὰ στὶς μᾶζες τὸ ἀντεπαναστατικό της ἔργο, νὰ καλοῦμε τὶς μᾶζες νὰ ἀποφασίζουν αὐτὲς καὶ νὰ ἐπεμβαίνουν, αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ θὰ κάνουμε συμμετέχοντας στὴν Ἐθνοσυνέλευση».

Ἡ διεύθυνση τοῦ Σπάρτακου ἦταν σύμφωνη μὲ τὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ παρ' ὅλο ποὺ ὁ Λῆμπκνεχτ ὁμολόγησε ὅτι κοιμήθηκε ὁ παδὸς τῆς συμμετοχῆς στὴν Ἐθνοσυνέλευση καὶ ξύπνησε ἀντίπα-

λος. Ἀλλὰ ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν ἀντιπροσώπων δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβει πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπορρίπτουμε γιὰ λόγους ἀρχῆς τὴν Ἐθνοσυνέλευση καὶ συγχρόνως νὰ συμμετέχουμε στὶς ἐκλογές. Εἶχανε ὑπ' ὄψη τους τὸ ρωσικὸ παράδειγμα, ἀλλὰ δὲν ὑπολογίζανε ὅτι τῆς νίκης τοῦ Ὀκτώβρη εἶχε προηγηθεῖ μιὰ περίοδος ποὺ προετοίμασε αὐτὴ τὴ νίκη καὶ τὴν προετοίμασε μὲ συνετοὺς καὶ συχνὰ πολύπλοκους ἑλιγμούς. Ἡ νίκη τῆς γερμανικῆς ἐπανάστασης φαινόταν τόσο βέβαιη σ' αὐτὴ τὴν πλειοψηφία, ὥστε πίστευε ὅτι ἡ συμμετοχὴ στὶς ἐκλογὲς θὰ τὴν ἐπιβράδυνε ἂν δὲν εἶχε ἀκόμα χειρότερα ἀποτελέσματα. Μάταια ἡ Ρόζα τοὺς καλοῦσε νὰ ἐκτιμήσουν ὀρθὰ τὴν κατάσταση, νὰ συνειδητοποιήσουν ὅτι ἕνας μακρὺς δρόμος μᾶς χωρίζει ἀκόμα ἀπὸ τὸν τελικὸ σκοπὸ καὶ ὅτι σ' αὐτὸ τὸ διάστημα δὲν θὰ πρέπει νὰ παραιτηθοῦμε ἀπὸ κανένα μέσο γιὰ νὰ κατακτήσουμε τὶς μᾶζες. Τὸ συνέδριο τοῦ κόμματος ἀπέρριψε τὴ συμμετοχὴ στὶς ἐκλογὲς μὲ 62 ψήφους κατὰ 23. Στὸ Λεὸ Γιόγκισες προκάλεσε αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα ἕνα βαρὺ σόκ. Σκέφτηκε ὅτι ἴσως ἦταν πρόωρη ἡ ἵδρυση τοῦ κόμματος. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἀντίθετα σὲ ἕνα της γράμμα ποὺ ἔστειλε στὴν Κλάρα Τσέτκιν γιὰ νὰ τὴν ἐνθαρρύνει, ἐκφράζει τὴν πεποίθηση ὅτι τὸ νέο κόμμα θὰ κατορθώσει νὰ βρεῖ τὸ δρόμο του, ἀκόμα καὶ μέσα ἀπὸ τὰ σφάλματά του γιατὶ αὐτὸ συγκεντρώνει τὸ ἐκλεκτότερο μέρος τοῦ γερμανικοῦ προλεταριάτου.

Ἡ ἔνταση ποὺ εἶχε δημιουργηθεῖ στὸ συνέδριο ἀνάμεσα στὴ διεύθυνση καὶ στὰ πιὸ νέα στοιχεῖα ξεπεράστηκε γρήγορα μὲ τὸ λόγο τῆς Ρόζας πάνω στὸ πρόγραμμα τοῦ κόμματος. Οἱ ἀντιπρόσωποι μὲ ἀνησυχία παρατηροῦσαν πόση προσπάθεια ἔπρεπε νὰ καταβάλει γιὰ νὰ ὑπερνικήσει τὴ φυσική της ἐξάντληση. Ἀλλὰ μόλις ἄρχισε νὰ μιλάει, ἡ πίστη καὶ ἡ θέληση ἔκαναν τὸ θαῦμα τους. Κάθε ἴχνος ἀδυναμίας ἐξαφανίστηκε. Ὅλη ἡ ἔνταση καὶ ὅλη ἡ δύναμη θὰ συγκεντρωθοῦν μέσα σ' αὐτὸν τὸν ἐγκέφαλο. Γιὰ τελευταία φορὰ ἡ μαγικὴ γοητεία αὐτῆς τῆς μεγάλης ὁμιλήτριας συγκλόνισε τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἔπεισε, τοὺς συγκίνησε, τοὺς συνήρπασε, τοὺς ἐφλόγισε. Ἀλησμόνητη ἀνάμνηση γιὰ ὅσους εἶχαν τὴν τύχη νὰ ἀκούσουν— γιὰ τελευταία φορὰ— αὐτὴ τὴ μεγαλοφυὴ γυναίκα.

Αὐτὸς ὁ λόγος εἶναι διαποτισμένος ἀπὸ τὴ θέληση γιὰ τὴ δράση καὶ γιὰ τὴ νίκη. Ἀλλὰ ἔπρεπε ἐπίσης νὰ κατευνάσει καὶ τὶς ὑπερβολικὲς ἐλπίδες, νὰ ὀξύνει τὸ βλέμμα γιὰ τὴν πραγματικότητα καὶ νὰ ἐξασφαλίσει στὸ κόμμα τὴν ἱκανότητα νὰ μανουβράρει. Ἡ Ρόζα προέβλεπε μιὰ μακρὰ καὶ ἑλικοειδὴ ἐξέλιξη τέτοια ὅπως τὴν περιγράφει στὸ πρόγραμμα τοῦ Σπάρτακου: Ἡ προλεταριακὴ ἐπανάσταση δὲν μπορεῖ νὰ ἀνοίξει τὸ δρόμο παρὰ βαθμὸ μὲ βαθμό, βῆμα πρὸς βῆμα, πάνω στὴ μακρὰ πορεία τοῦ μόχθου καὶ τῆς δικῆς της πείρας καὶ διὰ μέσου μιᾶς πικρῆς σειρᾶς ἡττῶν καὶ νικῶν.

«Δὲν ἔχουμε τὸ δικαίωμα νὰ συνεχίσουμε καὶ νὰ ἐπαναλάβουμε τὶς αὐταπάτες τῆς πρώτης φάσης τῆς ἐπανάστασης αὐτῆς τῆς 9 Νοεμβρίου, νὰ πιστέψουμε δηλαδὴ ὅτι γιὰ τὴ νίκη τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης ἀρκεῖ γενικὰ νὰ ἀνατρέψουμε τὴν καπιταλιστικὴ κυβέρνηση καὶ νὰ τὴν ἀντικαταστήσουμε μὲ μιὰ ἄλλη. Ἡ νίκη τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης δὲν μπορεῖ νὰ ἐξασφαλιστεῖ παρὰ σὲ μιὰ ἄλλη κατεύθυνση, ἂν δηλαδὴ ὑπονομευτεῖ βῆμα πρὸς βῆμα ἡ κυβέρνηση Ἔμπερτ - Σάϊντεμαν ἀπὸ τὸ μαζικὸ κοινωνικὸ ἐπαναστατικὸ ἀγώνα τοῦ προλεταριάτου. Θὰ ἤθελα ἐπίσης νὰ σᾶς θυμίσω ἐδῶ μερικὲς ἀδυναμίες τῆς γερμανικῆς ἐπανάστασης ποὺ δὲν μπόρεσε νὰ τὶς ὑπερνικήσει κατὰ τὴν πρώτη της φάση. Αὐτὲς οἱ ἀδυναμίες δείχνουν καθαρὰ ὅτι δὲν εἴμαστε δυστυχῶς ἀκόμα ἱκανοὶ νὰ ἐξασφαλίσουμε τὴ νίκη τοῦ σοσιαλισμοῦ μὲ τὴν πτώση τῆς κυβέρνησης. Προσπάθησα νὰ σᾶς ἐκθέσω ὅτι ἡ ἐπανάσταση τῆς 9 Νοεμβρίου ἦταν προπαντὸς μιὰ πολιτικὴ ἐπανάσταση, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ γίνει οὐσιαστικὰ οἰκονομική. Ἀλλὰ δὲν ἦταν ἐξάλλου παρὰ μιὰ ἐπανάσταση τῶν πόλεων, ἐνῶ ἡ ὕπαιθρος ἔμενε ὡς τώρα σχεδὸν ἀνεπηρέαστη... Ἂν θέλουμε σοβαρὰ νὰ κάνουμε σοσιαλιστικὸ μετασχηματισμὸ πρέπει νὰ στρέψουμε τὴν προσοχή μας τόσο στὴν ὕπαιθρο ὅσο καὶ στὰ βιομηχανικὰ κέντρα καὶ σ' αὐτὸν τὸν τομέα εἴμαστε δυστυχῶς στὴν ἀρχὴ τοῦ ξεκινήματος.

»Νομίζω ὅτι ἡ ἱστορία δὲν κάνει τόσο εὔκολο τὸ ἔργο μας, ὅσο ἦταν στὶς ἀστικὲς ἐπαναστάσεις. Δὲν ἀρκεῖ νὰ ἀνατραπεῖ ἡ ἐπίσημη ἐξουσία στὸ κέντρο καὶ νὰ τὴν ἀντικαταστήσουμε μὲ μερικοὺς ἀνθρώπους ἢ δεκάδες ἀνθρώπων. Πρέπει νὰ δουλέψουμε ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ πάνω καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς ἀντιστοιχεῖ στὸ μαζικὸ χαρακτήρα τῆς ἐπανάστασης μας, τῆς ὁποίας οἱ σκοποὶ ἀφοροῦν τὰ θεμέλια τῆς κοινωνικῆς συγκρότησης... Στὴ βάση ὅπου κάθε ἐργοδότης εἶναι ἀντιμέτωποι μὲ τὸ μισθωτό του σκλάβο, στὴ βάση ὅπου ὅλα τὰ ἐκτελεστικὰ ὄργανα τῆς ταξικῆς πολιτικῆς κυριαρχίας βρίσκονται ἀπέναντι στὰ ἀντικείμενα αὐτῆς τῆς κυριαρχίας, ἀπέναντι στὶς μᾶζες — ἐκεῖ εἶναι ποὺ πρέπει βῆμα πρὸς βῆμα νὰ ἀποσπάσουμε τὰ μέσα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶναι στὴν ἐξουσία καὶ νὰ τὰ πάρουμε στὰ χέρια μας.

»Μέσα σ' αὐτὴ τὴν περιγραφή μου ἡ διαδικασία τῆς ἐπανάστασης πῆρε ἴσως μεγαλύτερη ἔκταση ἀπ' ὅτι τείνουμε σὲ πρώτη ἐκτίμηση νὰ πιστεύουμε. Νομίζω ὅτι εἶναι σωστὸ γιὰ μᾶς νὰ ἔχουμε ὑπ' ὄψη μας πολὺ καθαρὰ ὅλες τὶς δυσκολίες καὶ ὅλες τὶς περιπλοκὲς αὐτῆς τῆς ἐπανάστασης. Γιατὶ

ἐλπίζω ὅτι σὲ κανέναν ἀπὸ ἐσᾶς αὐτὴ ἡ περιγραφὴ γιὰ τὰ μεγάλα καὶ δύσκολα καθήκοντα δὲν θὰ ἔχει μιὰ ἐπίδραση παραλυτικὴ πάνω στὸ θάρρος ἢ στὴν ἐνεργητικότητά του, ἀλλὰ ἀντίθετα ὅπως καὶ σὲ ἐμένα, ὅσο τὸ ἔργο εἶναι πιὸ δύσκολο, τόσο πιὸ πολὺ συγκεντρώνουμε τὶς δυνάμεις μας. Καὶ ἂς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι ἡ ἐπανάσταση ξέρει νὰ πραγματοποιεῖ τὸ ἔργο της μὲ μιὰ ἀπίστευτη τ α χ ύ τ η τ α. Δὲν θέλω νὰ κάνω προφητεῖες γιὰ τὸ χρόνο ποὺ θὰ ἀπαιτήσει αὐτὴ ἡ διαδικασία. Ποιός ἀπὸ μᾶς κάνει λογαριασμούς, ποιός ἀπασχολεῖται νὰ λογαριάζει τὸν καιρὸ ποὺ ἀφιερώνει στὸ ἔργο μας, φτάνει μόνον ἡ ζωή μας νὰ ἀρκέσει γι' αὐτό!».

14ο

Πρὸς τὸ θάνατο

Οἱ μάχες τοῦ Ἰανουαρίου

Ο ΛΟΓΟΣ ποὺ εἶχε ἐκφωνήσει ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ στὸ συνέδριο τὴν 1η Ἰανουαρίου 1919 κατέληγε ἔτσι: νὰ ἐκτιμήσουν μὲ τρόπο ρεαλιστικὸ τὴν κατάσταση νὰ προετοιμάσουν μὲ ἐπιμονὴ τοὺς δρόμους γιὰ τὴν ἐπανάσταση, νὰ δημιουργήσουν τὶς κοινωνικὲς συνθῆκες γιὰ τὴν ἀποφασιστικὴ δυναμικὴ δοκιμασία. Λίγες μέρες μετά, ξεσπᾶν στοὺς δρόμους τοῦ Βερολίνου οἱ μάχες, ποὺ ἔχουν μπεῖ στὴν ἱστορία μὲ τὸ ὄνομα: ἐξέγερση τοῦ Σπάρτακου. Αὐτὲς καταλήξανε στὴν ἧττα τῆς ἐργατικῆς τάξης καὶ ἀνοίξανε ἔτσι τὸ δρόμο στὴν ἀντεπανάσταση. Πῶς μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ αὐτὴ ἡ ἀπότομη ἀλλαγή; Ἔχει καμιὰ εὐθύνη ἡ ἀτυχὴς ἀπόφαση ποὺ ἀπέρριψε τὴ συμμετοχὴ στὶς ἐκλογὲς γιὰ τὴν Ἐθνοσυνέλευση; Καθόλου. Οὔτε ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους δὲν τὸ σκέφτηκε αὐτό. Καὶ ἡ διεύθυνση τοῦ Σπάρτακου, τοῦ νέου τώρα Κομμουνιστικοῦ Κόμματος, ποτὲ ἐπίσης δὲν σκέφτηκε νὰ τροποποιήσει τὴ γραμμὴ ποὺ ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ εἶχε χαράξει μὲ τὴ συμφωνία ὅλων τῶν ἡγετικῶν συντρόφων. Μήπως οἱ μπολσεβίκοι, μέσω τοῦ ρώσου πρεσβευτὴ στὸ Βερολίνο, εἶχαν ρίξει τὸ Σπάρτακο σὲ μιὰ παράφρονα ἐπίθεση ἀντιπερισπασμοῦ, ὅπως μᾶς λένε τὰ ἱστορικὰ ἐγχειρίδια; Ἀλλὰ τότες δὲν ὑπῆρχε κἂν ρῶσος πρεσβευτής. Ἡ κυβέρνηση τοῦ πρίγκηπα Μὰξ τῆς Βάδης τὸν εἶχε ἐξαναγκάσει νὰ φύγει στὶς 4 Νοεμβρίου μὲ ἕνα κατασκευασμένο ἀπὸ τὸ Φίλιππο Σάϊντεμαν πρόσχημα. Ὁ μόνος «ρῶσος» ποὺ ἦταν τότες στὸ Βερολίνο ἦταν ὁ Ράντεκ καὶ ἡ ἐπίμονη συμβουλὴ ποὺ ἔδινε στὴ διεύθυνση τοῦ κόμματος κατὰ τὴ διάρκεια τῶν μαχῶν τοῦ Ἰανουαρίου, ἦταν νὰ ἀποσυρθεῖ ὅσο τὸ δυνατὸν πιὸ γρήγορα ἀπὸ τὴ μάχη καὶ κατηγορηματικὰ νὰ

ἀρνηθεῖ κάθε εὐθύνη. Ἐξ ἄλλου, οὔτε ἡ Ρόζα οὔτε ὁ Λεὸ θὰ ἄφηναν νὰ παρασυρθεῖ τὸ κόμμα σὲ μιὰ περιπέτεια, ὁποιοσδήποτε καὶ ἂν ἦταν ὁ «σύμβουλος». Τότες θὰ πρέπει νὰ πιστέψουμε ὅτι ἡ Ρόζα καὶ οἱ σύντροφοί της ἐπεχείρησαν ξαφνικὰ ἕνα πραξικόπημα δίχως ἐπαρκὴ αἰτία καὶ δίχως προπαρασκευή, δηλαδὴ ὅτι χάσανε τὸ μυαλό τους. Ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ πιστεύουν σ' αὐτὴν τὴν ἐξήγηση. Καὶ πιστεύουν σ' αὐτὴν γιατὶ δὲν τολμᾶν νὰ ἀντικρύσουν κατάματα τὴν ἀλήθεια.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι δὲν ὑπῆρξε καμιὰ ἐξέγερση τοῦ Σπάρτακου. Ὑπάρχει γι' αὐτὸ μιὰ ἀναμφισβήτητα ἀπόδειξη: τὰ κύρια ἄρθρα τῆς Rote Fahne σ' αὐτὲς τὶς κρίσιμες μέρες. Ἡ πολιτικὴ τοῦ Σπάρτακου ἀνταανακλᾶται σ' αὐτά: 1 Ἰανουαρίου «Στὰ παρασκήνια τῆς ἀντεπανάστασης» (ἐπίσημα ντοκουμέντα σχετικὰ μὲ τὴν ἐπανάληψη τοῦ πολέμου ἐναντίον τῆς Ρωσίας ἀπὸ τὴ γερμανικὴ ἀντεπανάσταση), 2 Ἰανουαρίου «Ἔμποροι δούλων» (γιὰ τὸ ἴδιο ζήτημα), 3 Ἰανουαρίου «Τὸ πρῶτο συνέδριο τοῦ κόμματος», 4 Ἰανουαρίου «Οἱ προοπτικὲς τῆς ἐπανάστασης στὴν Ἰταλία», 5 Ἰανουαρίου «Οἱ λακέδες τῶν καπιταλιστῶν δημίων μέσα στὰ ἀνθρακωρυχεῖα» (σχετικὸ τοὺς οἰκονομικοὺς ἀγῶνες στὸ Ρούρ), 6 Ἰανουαρίου «Ἀνεργία». Αὐτοὶ οἱ τίτλοι πολὺ καθαρὰ δείχνουν ὅτι ἡ διεύθυνση τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος κάθε ἄλλο παρὰ προετοίμαζε μιὰ ἔνοπλη ἐξέγερση στοὺς δρόμους τοῦ Βερολίνου.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι τὶς μάχες τοῦ Ἰανουαρίου τὶς προετοίμασε καὶ μὲ δόλο τὶς προκάλεσε ἡ ἡγεσία τῆς ἀντεπανάστασης. Προετοιμαστήκανε μὲ ἕνα σχέδιο τόσο σατανικό, ποὺ δὲν εἶχε τὸ προηγούμενό του μέχρι τότες στὴ σύγχρονη ἱστορία καὶ ποὺ μόνο ἀργότερα στὴν πολιτικὴ τεχνικὴ τοῦ φασισμοῦ θὰ τὸ γνωρίσουμε. Τὰ γεγονότα μιλοῦν.

Σὲ μιὰ δίκη στὸ Μόναχο τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1925, ὁ στρατηγὸς Γκραῖνερ σὲ μιὰ ἔνορκη μαρτυρική του κατάθεση ἀποκαλύπτει τὴ συνωμοσία τοῦ Ἔμπερτ καὶ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου. Γιὰ τὶς μάχες τοῦ Ἰανουαρίου λέει: «Στὶς 29 Δεκεμβρίου, ὁ Ἔμπερτ τηλεφωνάει στὸν Νόσκε γιὰ τὴν προετοιμασία τῶν στρατευμάτων ἐναντίον τοῦ Σπάρτακου. Στὶς 29 οἱ μονάδες τῶν ἐθελοντῶν συγκεντρώθηκαν καὶ τὰ πάντα ἦταν ἕτοιμα γιὰ τὴ μάχη». Ἐνῶ λοιπὸν συνεχίζονταν οἱ ἐργασίες τοῦ ἱδρυτικοῦ συνεδρίου τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος, παιρνόταν ἤδη ἡ ἀπόφαση γιὰ τὴν ἔνοπλη ἐπίθεση ἐναντίον τοῦ Σπάρτακου. Οἱ προετοιμασίες εἶχαν ἀρχίσει ἀπὸ πολὺ πρίν. Ἀπὸ ἑβδομάδες πρὶν μονάδες ἐθελοντῶν μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι ἀποτελοῦν τὴν ἐθνοφρουρὰ γυμνάζονταν γιὰ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο. Στὶς 27 Δεκεμβρίου αὐτὰ τὰ στρατεύματα ἄρχισαν νὰ συγκεντρώνονται γύρω ἀπὸ τὸ Βερολίνο. Στὸ μέτρο ποὺ αὐτὲς οἱ στρατιωτικὲς προετοιμασίες δὲν μποροῦσαν νὰ μείνουν κρυφές, ὁ Ἔμπερτ κατόρ-

θωνε μὲ διάφορες ψεύτικες προφάσεις νὰ ἔχει τὴ συγκατάθεση τῶν Ἀνεξαρτήτων στὴν κυβέρνηση. Δὲν θὰ μποροῦσαν, ὅμως οἱ Ἀνεξάρτητοι νὰ ἀναλάβουν τὴν εὐθύνη τοῦ ἀνοικτοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ τοὺς ἀναγκάσουν νὰ παραιτηθοῦν ἀπὸ τὴν κυβέρνηση. Ἤδη μὲ τὸ πραξικόπημα τῶν Χριστουγέννων ἐναντίον τῶν ναυτῶν, εἶχαν ἀρχίσει νὰ τοὺς ὑποπτεύονται. Στὶς 27 Δεκεμβρίου ἀπαιτοῦν ἀπ' αὐτοὺς νὰ συγκατατεθοῦν στὴν ἐπανεγκατάσταση τῶν παλιῶν στρατηγῶν στὶς διοικήσεις τους, στὴ δημιουργία μιᾶς νέας στρατιᾶς καὶ τὴν ἐπανάληψη τοῦ πολέμου ἐναντίον τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Ρωσίας (ὁ πόλεμος ἐναντίον τῆς Ρωσίας εἶχε ἤδη ἀπὸ πρὶν ἐπαναληφθεῖ στὶς Βαλτικὲς χῶρες καὶ ἡ Πολωνία δὲν ἦταν παρὰ ἕνα πρόσχημα γιὰ τὸ Βερολίνο). Αὐτὲς οἱ προτάσεις προκαλέσανε τὴν κρίση στὴν κυβέρνηση. Οἱ Ἀνεξάρτητοι παραιτοῦνται καὶ οἱ Ἔμπερτ, Σάϊντεμαν, Λάντσμπεργκ, Βίσσελ καὶ Νόσκε σχηματίζουν μιὰ κυβέρνηση σοσιαλιστῶν τῆς δεξιᾶς. Ὁ Νόσκε ἀνέλαβε τὴν ἀνώτατη διοίκηση τῶν στρατευμάτων ποὺ προορίζονταν γιὰ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο μ' αὐτὴ τὴ δήλωση: Πρέπει κάποιος νὰ εἶναι ὁ χασάπης! «Στὶς πρῶτες μέρες τοῦ Ἰανουαρίου», γράφει ὁ στρατηγὸς Μαῖρκερ στὰ ἀπομνημονεύματά του, «μιὰ σύσκεψη πραγματοποιεῖται στὴν ἕδρα τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου ἀνάμεσα στοὺς στρατιωτικοὺς ἀρχηγοὺς σχετικὰ μὲ τὶς λεπτομέρειες τῆς εἰσόδου στὸ Βερολίνο. Ὁ Νόσκε ποὺ μόλις εἶχε ἔρθει ἀπὸ τὸ Κίελο πῆρε μέρος σ' αὐτήν». Στὶς 4 Ἰανουαρίου, ὁ Ἔμπερτ καὶ ὁ Νόσκε ἐπιθεωροῦν τὰ στρατεύματα στὴν εἴσοδο τοῦ Βερολίνου. Ποιὰ δύναμη ἀντιπροσώπευαν αὐτὰ τὰ στρατεύματα μᾶς ἀφήνει νὰ τὴ μαντέψουμε ἡ ἀπαρίθμησή της ἀπὸ τὸν στρατηγὸ Μαῖρκερ: Μιὰ μεραρχία ἱππικοῦ, οἱ 17 καὶ 31 μεραρχίες πεζικοῦ, ἕνα σῶμα ἀκροβολιστῶν, ἡ ἐλεύθερη μονάδα τοῦ Χῆλσεν. Γιὰ νὰ ἀποκρύψουν τὴ σημασία αὐτῶν τῶν στρατευμάτων, ὀνόμασαν τὸ σύνολό τους Τμῆμα Λούτβιτζ. Ὁ Μαῖρκερ τὰ ἀποκαλεῖ «ἐνισχυμένο γενικὸ ἀπόσπασμα». Ὁ ὁπλισμός τους ἀνταποκρινόταν γιὰ μιὰ πραγματικὴ πολεμικὴ ἐπιχείρηση. Δὲν ἔλειπαν οὔτε τὰ φλογοβόλα.

Παράλληλα μὲ τὴ στρατιωτικὴ προετοιμασία τοῦ ἐμφύλιου πολέμου, συνεχιζόταν ἡ «ἠθικὴ» προετοιμασία. Μετὰ τὴν αἱματηρὴ παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων, ἡ πιὸ λυσσώδης καμπάνια τοῦ τύπου ἐξαπολύεται ἐναντίον τοῦ Σπάρτακου. Ἀπὸ μέρα σὲ μέρα αὐξάνει καὶ μεγαλώνει σὲ λύσσα καὶ τὸν τόνο τὸν δίνει τὸ Vorwârts, τὸ ὄργανο τῆς σοσιαλδημοκρατίας. Ὅταν στὶς 29 Δεκεμβρίου ἀμέτρητα πλήθη ἐργατῶν παρακολουθοῦν τὴν κηδεία τῶν θυμάτων τῆς ἐπίθεσης ἐναντίον τῶν ναυτῶν, ἡ σοσιαλδημοκρατία καλεῖ μιὰ ἀντιδιαδήλωση. Οἱ προκηρύξεις ποὺ καλοῦσαν σ' αὐτὴ τὴν ἀντιδιαδήλωση ἔγραφαν:

«Οἱ σκανδαλώδεις μηχανορραφίες τοῦ Λῆμπκνεχτ καὶ τῆς Λούξεμπουργκ ρυπαίνουν τὴν ἐπανάσταση καὶ θέτουν σὲ κίνδυνο ὅλες τὶς κατακτήσεις της. Οἱ μᾶζες δὲν μποροῦν οὔτε γιὰ μιὰ στιγμὴ πλέον νὰ παρατηροῦν ἥρεμα αὐτοὺς τοὺς ταραχοποιοὺς καὶ τοὺς ὀπαδούς τους νὰ παραλύουν τὴ δραστηριότητα τῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν, νὰ παροτρύνουν κάθε μέρα καὶ περισσότερο τὸ λαὸ στὸν ἐμφύλιο πόλεμο, νὰ στραγγαλίζουν μὲ τὰ βρώμικα χέρια τους τὸ δικαίωμα τῆς ἐλεύθερης ἔκφρασης τῆς γνώμης. Μὲ τὸ ψέμα, τὴ συκοφαντία καὶ τὴ βία, θέλουν νὰ χτυπήσουν κάθε τί ποὺ τολμάει νὰ ἀντιδρᾶ σ' αὐτούς. Μὲ μιὰ αὐθάδεια δίχως ὅρια, προβάλλουν τοὺς ἑαυτούς τους γιὰ κύριους τοῦ Βερολίνου».

Μιὰ ἄλλη προκήρυξη τοῦ «συμβουλίου τῶν πολιτῶν», ποὺ κυκλοφόρησε σ' αὐτὴν τὴν ἀντιδιαδήλωση περιεῖχε μιὰ μόλις καλυπτόμενη νέα ἔκκληση γιὰ τὴ δολοφονία τοῦ Λῆμπκνεχτ: «τὰ πραξικοπήματα τῶν σπαρτακιστῶν τὰ Χριστούγεννα ὁδηγοῦν κατ' εὐθεῖαν στὴν ἄβυσσο... Στὴν κτηνώδη βία αὐτῆς τῆς ληστρικῆς συμμορίας δὲν ὑπάρχει ἄλλη ἀπάντηση ἀπὸ τὴ βία... θέλετε τὴν εἰρήνη; Ξεσηκωθῆτε καὶ δῶστε ἕνα τέλος στὴ δικτατορία τῶν σπαρτακιστῶν. Θέλετε τὴν ἐλευθερία; Κάνετε τοὺς ὁπλισμένους ληστὲς τοῦ Λῆμπκνεχτ σὲ κατάσταση ποὺ νὰ μὴν μποροῦν νὰ βλάψουν...». Λίγες μέρες κατόπιν ἡ Ἀντιμπολσεβίκικη Ἕνωση ἐπικηρύσσει ἀνοιχτὰ μὲ ἀφίσσες στοὺς δρόμους, τὸ κεφάλι τοῦ Ράντεκ γιὰ 10.000 μάρκα. Τεράστια ποσὰ ξοδεύονται ἀπὸ καπιταλιστὲς καὶ κυβέρνηση γι' αὐτὴν τὴν προπαγάνδα τοῦ ἐμφυλίου πολέμου.

Ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει ἀκόμα ἕνα πρόσχημα γιὰ νὰ μιλήσουν τὰ κανόνια. Τὴν 1 Ἰανουαρίου τὸ σοσιαλδημοκρατικὸ ὄργανο Politisch - Parlamentarishe Nachrichten (Κοινοβουλευτικὲς Πολιτικὲς Πληροφορίες) ἐξαπολύει μιὰ συκοφαντικὴ καμπάνια ἐναντίον τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας, τοῦ ἀνεξαρτήτου σοσιαλιστὴ Ἄϊχορν. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, τοῦ ὁποίου ἡ ἐντιμότητα ἦταν γιὰ ὅλους ἀναμφισβήτητη, κατηγοροῦνταν ὅτι εἶχε καταχραστεῖ δημόσια χρήματα. Ἀκόμα αὐτοὶ ποὺ ἤδη συγκεντρώνανε τὰ στρατεύματα ἐναντίον τοῦ Βερολίνου κατηγοροῦσαν τὸν Ἄϊχορν ὅτι προετοίμαζε τὸν ἐμφύλιο πόλεμο. Καὶ ὅμως ξέρανε ὅτι δὲν εἶχε ἀρκετὰ ὅπλα οὔτε γιὰ τὴν ἀστυνομία. Στὶς 3 Ἰανουαρίου τὸν καλεῖ ὁ ὑπουργὸς Ἐσωτερικῶν, τὸν λούζει μὲ ἕναν ὀχετὸ κατηγοριῶν καὶ ζητάει τὴν παραίτηση του. Ζήτησε μιὰ μέρα προθεσμία γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἀνασκευάσει γραφτὰ αὐτὲς τὶς κατηγορίες. Ἀλλὰ αὐτοὶ διάζονταν καὶ φοβοῦνταν ἕνα τέτοιο ντοκουμέντο. Ἔτσι ὁ Ἄϊχορν ἔπρεπε νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὴ θέση του στὶς 4 Ἰανουαρίου τὸ πρωὶ πρὶν ἐκπνεύσει ἡ προθεσμία. Ὁ σοσιαλδημοκράτης Εὐγένιος Ἔρνστ, ὁ μελλον-

τικός ὁπαδός τῆς κυβέρνησης Κάππ, διορίστηκε στὴ θέση του. Ὁ Ἄϊχορν ἀρνήθηκε νὰ πειθαρχήσει. Αὐτὸ θὰ ἐσήμαινε, ἔλεγε, νὰ ἀναγνωρίσει τὴν ἀλήθεια τῶν κατηγοριῶν του. Ἔπρεπε νὰ ὑπερασπίσει τὴν τιμή του. Ἐξ ἄλλου δὲν ἦταν στὴν ἁρμοδιότητα τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν ἀλλὰ τοῦ ἐκτελεστικοῦ συμβουλίου τοῦ Βερολίνου. Δὲν ἀνεγνώριζε τὸ δικαίωμα τοῦ ὑπουργοῦ νὰ παραβιάζει τὴ νομιμότητα ποὺ δημιούργησε ἡ ἐπανάσταση τοῦ Νοεμβρίου. Καὶ δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ παραδώσει μιὰ τόσο σπουδαία θέση στὴν ἀντεπανάσταση.

Τὸ βερολινέζικο γραφεῖο τῶν Ἀνεξαρτήτων Σοσιαλιστῶν, ποὺ συνεδρίαζε μὲ τοὺς Ἐπαναστάτες Πληρεξουσίους ὅταν ἔφτασε ἡ διαταγὴ παραίτησης, ἐνέκρινε τὴ στάση του. Ὁ Ἄϊχορν ἔδωσε ἀκόμα στὴν κυβέρνηση μιὰ εὐκαιρία νὰ τακτοποιηθεῖ τὸ ζήτημα: δήλωσε ὅτι θὰ πειθαρχήσει σὲ μιὰ ἀπόφαση τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου τῶν ἐργατικῶν καὶ στρατιωτικῶν συμβουλίων στὸ ὁποῖον τὴν πλειοψηφία τὴν εἶχαν οἱ σοσιαλιστὲς τῆς δεξιᾶς. Ἡ κυβέρνηση ἀπέρριψε κι' αὐτὴ τὴν πρόταση. Ἦταν φανερὸ ὅτι ἤθελε τὴν ὄξυνση τῆς σύγκρουσης σὰν πρόσχημα γιὰ τὴ στρατιωτικὴ ἐπέμβαση. Τὸ γραφεῖο τῶν Ἀνεξαρτήτων Σοσιαλιστῶν καὶ οἱ Ἐπαναστάτες Πληρεξούσιοι ἀποφασίζουν νὰ καλέσουν τοὺς ἐργάτες τοῦ Βερολίνου σὲ μιὰ διαδήλωση γιὰ τὶς 5 Ἰανουαρίου. Τὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα συμμετέχει κι' αὐτό. Ἑκατοντάδες χιλιάδες ἐργάτες ἀπαντοῦν στὴν ἔκκληση. Παρελαύνουν σὲ τεράστιες φάλαγγες στοὺς δρόμους τοῦ Βερολίνου καὶ καταλήγουν στὴ Διεύθυνση τῆς Ἀστυνομίας. Καλοῦν τὸν Ἄϊχορν νὰ μείνει στὴ θέση του καὶ διαδηλώνουν τὴν ἀπόφασή τους νὰ ὑπερασπίσουν αὐτὴ τὴ θέση γιὰ τὴν ἐπανάσταση.

Κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση αὐτῆς τῆς γιγάντιας διαδήλωσης, τὸ γραφεῖο τῶν Ἀνεξαρτήτων, οἱ Ἐπαναστάτες Πληρεξούσιοι καὶ δυὸ ἀντιπρόσωποι τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος, ὁ Κὰρλ Λῆμπκνεχτ καὶ ὁ Βίλχελμ Πῆκ συναντῶνται ἐκ νέου γιὰ νὰ συζητήσουν καὶ νὰ ἀποφασίσουν. Πίστευαν ὅτι εἶχαν μὲ τὸ μέρος τους τὴ φρουρὰ τοῦ Βερολίνου. Ἀπὸ τὸ Σπαντάου καὶ τὴ Φρανκφούρτη τοὺς ὑποσχέθηκαν μιὰ σοβαρὴ στρατιωτικὴ βοήθεια. Ἔτσι σ' αὐτὴ τὴ σύσκεψη ἀπεφάσισαν ὄχι μόνον νὰ ἀντισταθοῦν στὴν ἀντικατάσταση τοῦ Ἄϊχορν ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιχειρήσουν νὰ ἀνατρέψουν τὴν κυβέρνηση Ἔμπερτ - Σάϊντεμαν. Μιὰ ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπὴ συγκροτεῖται ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας ἦταν ὁ Γεώργιος Λέντεμπουρ, ὁ Κὰρλ Λῆμπκνεχτ καὶ ὁ Πάουλ Σόλτζε.

Ζυγίσανε καλὰ αὐτὴν τὴν ἀπόφαση; Ἀνταποκρινόταν αὐτὴ στὴ σχέση τῶν δυνάμεων; Οἱ ὑπεύθυνοι ἦταν ἱκανοὶ νὰ διευθύνουν αὐτὸ τὸ κίνημα; Θὰ τὸ ἰδοῦμε. Τώρα τὰ πράγματα φαίνονταν νὰ κάνουν τὴν ἔνοπλη σύγκρουση ἀναπόφευκτη.

Στίς 25 Δεκεμβρίου, ἀπαντώντας στὸ βομβαρδισμὸ ἐναντίον τῶν ναυτῶν, ὁμάδες ἐπαναστατῶν ἐργατῶν εἶχαν αὐθόρμητα καταλάβει τὸ Vorwârts. (Αὐτὴ ἡ ἐφημερίδα ἦταν παλιότερα νόμιμο κτῆμα τῶν ἐργατῶν τοῦ Βερολίνου καὶ μόνον κατὰ τὸν πόλεμο καὶ πραξικοπηματικὰ πῆρε τὴν κυριότητα της τὸ γραφεῖο τοῦ κόμματος). Στὸ τέλος τῆς μεγάλης διαδήλωσης τῆς 5 Ἰανουαρίου, ἀκούγεται ξανὰ τὸ σύνθημα νὰ καταλάβουν καὶ πάλι τὸ Vorwârts. Αὐτὸ τὸ σύνθημα βρῆκε ἀμέσως ἀπήχηση. Ὁμάδες ἐργατῶν καταλάβανε τὰ γραφεῖα τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος καὶ τὸ τυπογραφεῖο. Τὸ βράδυ ὅλα τὰ τυπογραφεῖα ἀπὸ τίς σημαντικότερες ἐφημερίδες εἶχανε καταληφθεῖ. Τὴν ἄλλη μέρα καταλαμβάνεται καὶ τὸ ἐθνικὸ τυπογραφεῖο ὅπου ἐκτυπώνονταν καὶ τὰ χαρτονομίσματα. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι αὐτὲς οἱ πράξεις ἀνταποκρίνονταν στὴν πνευματικὴ κατάσταση τῶν μαζῶν. Ἀλλὰ αὐτὲς οἱ μᾶζες δὲν ἐνεργήσανε αὐτὴ τὴ φορὰ δίχως ἐξωτερικὲς ἐπεμβάσεις. Ἡ πρωτοβουλία προέρχονταν ἀπὸ τό... ἀντίθετο στρατόπεδο. Ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν τὴν πρωτοβουλία καὶ ποὺ βρίσκονταν ἐπικεφαλῆς τῶν ὁμάδων ποὺ εἶχαν καταλάβει τὰ γραφεῖα καὶ τὰ τυπογραφεῖα τῶν ἐφημερίδων ἦταν προβοκάτορες - πράκτορες τῆς Κομμαντατούρας τοῦ Βερολίνου ἢ στοιχεῖα ἐξαιρετικὰ ἀμφίβολα. Αὐτὸ εἶναι τὸ συμπέρασμα στὸ ὁποῖο κατέληξε μιὰ ἐπιτροπὴ ἐρεύνης τοῦ πρωσσικοῦ κοινοβουλίου. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁμάδος ποὺ κατέλαβε τὸ Vorwârts ἦταν ἕνα γκαρσόνι, ὁ Ἄλφρεντ Ρόλαντ, ὁ ὁποῖος ἀργότερα ἀποκαλύφτηκε ὅτι ἦταν ἕνας ἐπικίνδυνος προβοκάτορας. Ἔτσι τίποτε δὲν εἶχε παραμεληθεῖ στὴ μεγάλη συνωμοσία γιὰ τὴ στρατιωτικὴ συντριβὴ τῆς ἐργατικῆς τάξης τοῦ Βερολίνου. Μετὰ τὴ συγκέντρωση τῶν στρατευμάτων, τὴν τελικὴ ἀπόφαση γιὰ δράση, τὸ διορισμὸ τοῦ Νόσκε ἀνώτατου διοικητὴ καὶ τὴν προκλητικὴ ἀντικατάσταση τοῦ Ἄϊχορν, ἔρχεται τώρα τὸ «δημοκρατικὸ» πρόσχημα τῆς ἐξασφάλισης τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου.

Ὁ Σπάρτακος καὶ ἡ ἐξέγερση τοῦ Ἰανουαρίου

Ἡ πρωτοβουλία λοιπὸν αὐτῆς τῆς ἀποφασιστικῆς ἀναμέτρησης ἀνῆκε ἐντελῶς στὴν ἀντεπανάσταση. Ὅμως ἡ ἐργατικὴ τάξη εἶχε σοβαρὰ ἀτοὺ στὰ χέρια της. Ἦταν ἀκόμα ὁπλισμένη καὶ μὲ πνεῦμα ἐξαιρετικὰ μαχητικό. Μιὰ ἀποφασιστικὴ δράση κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ παρέσυρε τὰ βερολινέζικα συντάγματα, ποὺ εἶχαν δηλώσει οὐδετερότητα κατὰ τὴ σύγκρουση. Μάχες στοὺς δρόμους ποὺ θὰ διευθύνονταν ἐνεργητικὰ καὶ ἐπιδέξια θὰ δημιουργοῦσαν πολὺ δύσκολη κατάσταση στοὺς στρατιωτικούς. Ἡ νίκη στὸ Βερολῖνο δὲν

ἦταν ἀδύνατη. Οἱ πραγματικοὶ κίνδυνοι ἦταν αὐτοὶ ποὺ θὰ ἀντιμετώπιζε ἡ ἐργατικὴ τάξη μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ νίκη, γιατὶ τὸ κίνημα στὴν ὑπόλοιπη χώρα ἦταν πολὺ καθυστερημένο σὲ σχέση μὲ τὸ κίνημα τοῦ Βερολίνου.

Ἡ ἥττα στὸ Βερολίνο ὀφείλεται ἐντελῶς στὴ χρεοκοπία τῆς διεύθυνσης. Ὁ ὀργανισμὸς ποὺ εἶχε μὲ τόση τόλμη διεκδικήσει τὴν ἐξουσία δὲν ἤξερε τίποτε ἀπ' ὅ,τι ἔπρεπε νὰ κάνει γιὰ νὰ πραγματοποιήσει αὐτὸ τὸ σκοπό. Ἡ ἐπαναστατικὴ ἐπιτροπὴ ἔκανε τὴν ἔκκληση γιὰ τὶς διαδηλώσεις τῆς 6ης Ἰανουαρίου, μοίρασε μερικὰ ὅπλα καὶ ἐπεχείρησε νὰ καταλάβει τὸ Ὑπουργεῖο τῶν Στρατιωτικῶν. Καὶ αὐτὰ ἦταν ὅλα. Τὶς ὁμάδες ποὺ εἶχαν καταλάβει τὶς ἐφημερίδες τὶς ἄφησαν ἐκεῖ σ' αὐτὰ τὰ δίχως καμιὰ στρατηγικὴ ἀξία κτίρια, δίχως νὰ τοὺς καθορίζουν κανένα καθῆκον. Τὸ μόνο στρατιωτικὰ σωστὸ μέτρο, ἡ κατάληψη τῶν σταθμῶν, ἔγινε μὲ πρωτοβουλία τῶν ἴδιων τῶν ἐργατῶν. Ἡ ἐπιτροπὴ περνοῦσε τὶς μέρες της καὶ τὶς νύκτες της σὲ ἀτέρμονες καὶ στεῖρες συζητήσεις γιὰ νὰ παγιδευτεῖ τελικὰ σὲ διαπραγματεύσεις μὲ τὸν ἐχθρό, σπέρνοντας ἔτσι τὴ σύγχυση καὶ τὴν παράλυση μέσα στὶς ἐπαναστατικὲς γραμμές.

Ποιά ἦταν ὅμως ἡ θέση τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος καὶ τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ ἀπέναντι τῆς ἐξέγερσης; Ὁ Λῆμπκνεχτ καὶ ὁ Πὴκ τὴν εἶχαν ὑποστηρίξει. Καὶ τὸ γόητρο τοῦ Λῆμπκνεχτ ἀσφαλῶς συνετέλεσε στὴ λήψη αὐτῆς τῆς ἀπόφασης. Αὐτὸς ἦταν πάντα ἕνας ἄφοβος καὶ ριψοκίνδυνος ἄνδρας, ὄχι ὅμως πολιτικὸς καὶ στρατηγὸς ποὺ ζυγίζει ἤρεμα τὰ πράγματα. Ἡ ὁρμητικότητά του τὸν παρέσυρε. Ἡ διεύθυνση τοῦ κόμματος ποὺ δὲν εἶχε ἰδέα γι' αὐτὴ τὴν ἀπόφαση δὲν ἦταν καθόλου σύμφωνη γιὰ μιὰ πάλη ποὺ θὰ εἶχε τὴ σημασία τῆς ἀποφασιστικῆς ἀναμέτρησης. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ εἶχε βίαιες συγκρούσεις μὲ τὸ Λῆμπκνεχτ ὁ ὁποῖος εἶχε ἐνεργήσει μὲ δική του πρωτοβουλία. Μὲ ἔκπληξη καὶ μὲ ἕναν τόνο γεμάτον μομφὴ τὸν εἶχε ρωτήσει, ὅταν ἔκανε τὸν ἀπολογισμὸ τῶν ἐνεργειῶν του: «Ἀλλὰ Κάρλ, τί ἔκανες τὸ πρόγραμμά μας;»

Ἡ Ρόζα δὲν ἀρνοῦνταν τὴ μάχη, ἀρκεῖ αὐτὴ νὰ κρατοῦσε τὸν ἀμυντικὸ χαρακτήρα της. Ἡ ἐκτίμησή της ἦταν ὅτι ἡ κατάσταση δὲν ἦταν καθόλου ὥριμη γιὰ μιὰ μάχη ποὺ θὰ εἶχε γιὰ ἄμεσο στόχο τὴν πολιτικὴ ἐξουσία. Τὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα εἶχε μεγάλες συμπάθειες ἀνάμεσα στὶς δραστήριες μᾶζες τοῦ Βερολίνου. Ἀλλὰ δὲν ἦταν ἀκόμα ἡ ἀνεγνωρισμένη ἡγεσία τῆς τάξης, καὶ δὲν ἦταν τὸ ἴδιο προετοιμασμένο γιὰ νὰ λύσει τὰ τεράστια προβλήματα τῆς ὀργάνωσης ποὺ θέτει ἡ πάλη γιὰ τὴν ἐξουσία καὶ ἀκόμα λιγότερο ἐκεῖνα ποὺ θέτει ἡ ἄσκηση τῆς ἐξουσίας. Γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ Ρόζα ὑποστήριζε ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀντισταθοῦν στὴν ἐπίθεση τῆς ἀντεπανάστασης καθορίζοντας σκοποὺς ποὺ δὲν θὰ τρόμαζαν τὰ δισταν-

κτικὰ στοιχεῖα τῶν ἐργατικῶν καὶ στρατιωτικῶν μαζῶν, ἀλλὰ ἀντίθετα θὰ τὰ ἔκαναν νὰ προχωρήσουν σοβαρὰ βήματα πρὸς τὰ ἐμπρός. Γι' αὐτὸ ἡ Rote Fahne ὑπεστήριζε ἀποφασιστικὰ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πάλης τὰ ἀκόλουθα συνθήματα: ἀφοπλισμὸς τῆς ἀντεπανάστασης, ἐξοπλισμὸς τοῦ προλεταριάτου, συγκέντρωση ὅλων τῶν πιστῶν στὴν ἐπανάσταση στρατευμάτων, νέες ἐκλογὲς στὰ συμβούλια τῶν ἐργατῶν καὶ στρατιωτῶν. Ἔτσι μέσα σ' αὐτὰ τὰ θεμέλια τῆς ἐπανάστασης θὰ κτυπηθοῦν οἱ Ἔμπερτ καὶ Σάϊντεμαν καὶ ἔτσι θὰ γίνουν τὰ συμβούλια τὰ πραγματικὰ κέντρα τῆς δράσης. Γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ αὐτὸ τὸ πρόγραμμα ἦταν ἀπαραίτητη ἡ νίκη στὸ Βερολίνο. Αὐτὴ θὰ ἔδινε ἐπίσης μιὰ ἰσχυρὰ ὤθηση στὸ κίνημα σ' ὅλη τὴ χώρα. Ἔτσι ἡ Ρόζα ὑπεστήριζε μ' ὅλη της τὴ δύναμη τὴ συνέχιση τῆς μάχης μὲ τὴ μεγαλύτερη ἐνεργητικότητα. Μέρα μὲ τὴν ἡμέρα παρότρυνε μὲ δηκτικότητα τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ κινήματος. Στὶς 7 Ἰανουαρίου, ἐπὶ παραδείγματι, ἔγραφε στὴ Rote Fahne:

«Οἱ ἀρχηγοὶ βρίσκονται στὸ ὕψος τους; Οἱ Ἐπαναστάτες Πληρεξούσιοι καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐπιχειρήσεων, τὰ ριζοσπαστικὰ στοιχεῖα τοῦ Ἀνεξαρτήτου Κόμματος βρίσκονται στὸ ὕψος τῆς αὐξανόμενης ἐνεργητικότητας τῶν μαζῶν; Οἱ μᾶζες ἀκολουθήσανε μὲ ὁρμητικότητα τὴν ἔκκληση τῶν ἀρχηγῶν τους... Αὐτὲς περιμένουν νέα συνθήματα καὶ νέες πράξεις ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τους.

»Τί ἔχουν κάνει καὶ τί ἔχουν ἀποφασίσει ἐν τῷ μεταξὺ αὐτοί; Ἐμεῖς δὲ βλέπουμε καὶ δὲν ἀκοῦμε τίποτε! Εἶναι ἐνδεχόμενο οἱ ἄνθρωποι στοὺς ὁποίους ἔχει δώσει τὴν ἐμπιστοσύνη της ἡ ἐργατικὴ τάξη νὰ συσκέπτονται ἐκτενῶς καὶ κατὰ βάθος. Ἀλλὰ τώρα πρόκειται νὰ δράσουμε.

»Οἱ Ἔμπερτ καὶ Σάϊντεμαν δὲν σπαταλᾶν τὸν καιρό τους σὲ συσκέψεις. Προετοιμάζουν σιωπηλὰ τὶς μηχανορραφίες τους μὲ τὴν τόσο συνήθη στοὺς ἀντεπαναστάτες ἐνεργητικότητα καὶ φρόνηση. Τροχίζουν τὸ μαχαίρι τους γιὰ νὰ δολοφονήσουν ἀπροσδόκητα τὴν ἐπανάσταση.

»Δὲν ὑπάρχει καιρὸς γιὰ χάσιμο. Πρέπει πάραυτα νὰ πάρουμε μέτρα ριζοσπαστικά. Τὰ διστακτικὰ στοιχεῖα τοῦ στρατοῦ δὲν μποροῦν νὰ κατακτηθοῦν στὴν ἁγία ὑπόθεση τοῦ προλεταριάτου παρὰ μὲ μιὰ ἀποφασιστικὴ δράση τῆς ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς.

»Δράση, δράση! Μὲ θάρρος, ἀποφασιστικότητα καὶ συνέπεια — αὐτὸ εἶναι τὸ καθῆκον καὶ ἡ ὑποχρέωση τῶν Ἐπαναστατῶν Πληρεξουσίων καὶ τῶν εἰλικρινῶν σοσιαλιστῶν ἡγετῶν. Ἀφοπλίστε τὴν ἀντεπανάσταση, ἐξοπλίστε τὶς μᾶ-

ζες, κατακτήστε ὅλες τὶς δυναμικὲς θέσεις. Δράση, γρήγορα! Ἡ ἐπανάσταση τὸ ἐπιβάλλει!».

Στὶς διαπραγματεύσεις ποὺ οἱ ἡγέτες εἶχαν ἀρχίσει μὲ τὸν ἐχθρὸ ἡ Ρόζα ἔβλεπε μιὰ παγίδα καὶ δὲν ἔπαυε μ' ὅλη της τὴ δύναμη νὰ φωνάζει: Ὄχι διαπραγματεύσεις. Δράση! Καὶ εἶχε ἀπόλυτα δίκιο. Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ Ἔμπερτ χρησιμοποιήσανε τὶς διαπραγματεύσεις γιὰ νὰ ἐξασθενίσουν τὸν ἀντίπαλο καὶ κατόπιν παραδιάσανε ἀπότομα τὶς συμφωνίες καὶ τὴν ἀνακωχὴ ποὺ εἶχαν συνάψει καὶ πέρασαν στὴν ἐπίθεση μὲ μιὰ δίχως προηγούμενο κτηνωδία.

Ἡ Κλάρα Τσέτκιν ἔχει δώσει μιὰ πιστὴ ἔκθεση τῆς πολιτικῆς τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ αὐτῶν τῶν ἡμερῶν, ὅπως καὶ τῶν αἰτιῶν της. Οἱ πληροφορίες της στηρίζονται σὲ ἕνα γράμμα τοῦ Λεὸ Γιόγκισες. Στὴ μπροσούρα της «Ἡ θέση τῆς Ρόζας Λοὺξεμπουργκ στὴ Ρωσικὴ Ἐπανάσταση» γράφει:

«Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ δὲν ἔβλεπε τὰ γεγονότα —ὅσο ἐνδιαφέροντα καὶ ἂν ἦταν— μὲ τὴν περιορισμένη στὸ Βερολίνο προοπτική. Αὐτὴ τὰ ἔκρινε σὲ συνάφεια μὲ τὴ γενικότερη κατάσταση, ἰδιαίτερα μὲ τὸ βαθμὸ συνειδητοποίησης τῶν πλατιῶν λαϊκῶν στρωμάτων μέσα σ' ὅλη τὴ Γερμανία. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη, ἡ ἀνατροπὴ τῆς κυβέρνηση Ἔμπερτ δὲν μποροῦσε αὐτὴ τὴ στιγμὴ νὰ ἦταν παρὰ ἕνα σύνθημα προπαγάνδας γιὰ τὴ συγκέντρωση τῶν ἐπαναστατατῶν προλεταρίων, ὄχι ὅμως ὁ ἄμεσος γιὰ πραγματοποίηση σκοπὸς τῶν ἐπαναστατικῶν μαχῶν. Αὐτὲς οἱ μάχες, περιορισμένες οὐσιαστικὰ στὸ Βερολίνο, θὰ μποροῦσαν στὴν καλύτερη περίπτωση νὰ δώσουν μιὰ βερολινέζικη «Κομμούνα», ἕνα ἀνάλογο ἱστορικὸ σχῆμα. Ὁ σκοπὸς τῶν μαχῶν δὲν μποροῦσε νὰ ἦταν παρὰ ἡ ἐνεργητικὴ ἀπόκρουση τοῦ ἀντεπαναστατικοῦ πραξικοπήματος. Δηλαδή: ἡ ἐπανεγκατάσταση τοῦ Ἄϊχορν στὴ θέση του, ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ Βερολίνο τῶν στρατευμάτων ποὺ εἶχανε φέρει γιὰ νὰ πνίξουν στὸ αἷμα τὸ ἐπαναστατημένο βερολινέζικο προλεταριάτο, ὁ ἐξοπλισμὸς τῶν ἐργατῶν καὶ ἡ ἀνάληψη τῆς στρατιωτικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου. Γιὰ νὰ ἱκανοποιηθοῦν αὐτὲς οἱ διεκδικήσεις ἔπρεπε νὰ δράσουν καὶ ὄχι νὰ διαπραγματεύονται.

»Τὸ κάτω ἀπὸ τὴν ἡγεσία τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ νεαρὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα ἀντιμετώπιζε ἕνα πολὺ δύσκολο καθῆκον. Δὲν μποροῦσε νὰ κάνει δικό του τὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖον μάχονταν οἱ μᾶζες —τὴν ἀνατροπὴ τῆς κυβέρνησης—

ἔπρεπε νὰ τὸν ἀπορρίψει. Ἀλλὰ ταυτόχρονα δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀποσπαστεῖ ἀπὸ τὶς μᾶζες ποὺ ἤδη ἔδιναν μάχες στοὺς δρόμους. Παρὰ τὶς ἐπιφυλάξεις του ἔπρεπε νὰ μένει μαζὶ μὲ τὶς μᾶζες, μέσα στὶς μᾶζες γιὰ νὰ τὶς ἐνισχύει στὴν πάλη τους ἐναντίον τῆς ἀντεπανάστασης, γιὰ νὰ ἐπιταχύνει τὸ προτσὲς τῆς ἐπαναστατικῆς τους ὡρίμανσης μέσα στὴν πάλη, κάνοντάς τες νὰ πάρουν συνείδηση τῶν συνθηκῶν τῆς ἐπίθεσής τους. Τὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα, γιὰ τὴν πραγματοποίηση αὐτοῦ τοῦ καθήκοντος, ἔπρεπε νὰ συμμετέχει μὲ τὴ δική του σημαία, νὰ δίνει τὴ σύμφωνα μὲ τὶς ἐκτιμήσεις του ἀκριβὴ περίμετρο τοῦ ἀγώνα, δίχως ὅμως σὲ καμιὰ περίπτωση νὰ παραβιάζει τὴν προλεταριακὴ καὶ ἐπαναστατικὴ ἀλληλεγγύη τῶν μαχομένων μαζῶν. Ἡ συνεισφορά του στὴ μάχη ἔπρεπε νὰ ἦταν ἀρνητικὴ καὶ κριτικὴ καὶ ταυτόχρονα νὰ προωθεῖ θετικὰ τὸ κίνημα».

Ὑπάρχει ἕνα ἀκόμα οὐσιῶδες σημεῖο ποὺ θὰ πρέπει νὰ προστεθεῖ σ' αὐτὴ τὴν ἐπιχειρηματολογία. Πολλὲς φορὲς ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ὑπενθύμιζε ὅτι, στὶς ἐποχὲς τῆς ἐξαιρετικῆς ἐπαναστατικῆς ἔντασης, ἡ νοοτροπία τῶν μαζῶν ἐξελίσσεται μὲ βήματα γίγαντα, ὅτι «οἱ ὧρες μέσα στὴν ἐπανάσταση λογαριάζονταν στὴν παγκόσμια ἱστορία γιὰ μῆνες καὶ οἱ μέρες γιὰ χρόνια».

Σ' ὅλη τὴ χώρα ἡ δραστηριότητα εἶχε ἐντατικοποιηθεῖ: στὴ Ρηνανία τὰ ἀντεπαναστατικὰ στρατεύματα εἶχαν ὑποστεῖ σοβαρὴ ἥττα, στὸ Ντύσελντορφ καὶ στὴ Βρέμη τὰ συμβούλια εἶχαν πάρει τὴν ἐξουσία. Ἐὰν ἡ πάλη στὸ Βερολίνο διεξαγόταν μὲ ἐνεργητικότητα, θὰ μποροῦσε νὰ ἀποσπάσει σοβαρὲς παραχωρήσεις ἀπὸ τὸν ἀντίπαλο καὶ συνεπῶς νὰ ἐξασφαλίσει νέες θέσεις στὴν ἐπανάσταση. Ξεκινώντας ἀπ' αὐτὲς τὶς γενικὲς ἀπόψεις ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ καὶ μαζί της ἡ διεύθυνση τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος δὲν μποροῦσαν νὰ ἀκολουθήσουν τὴ συμβουλὴ ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς μάχης τοὺς εἶχε δώσει ὁ Ράντεκ: νὰ καλέσουν τοὺς μαχόμενους ἐργάτες νὰ σταματήσουν τὴ μάχη καὶ νὰ ὑποχωρήσουν. Τὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα δὲν μποροῦσε νὰ τὸ κάνει αὐτὸ καὶ γιὰ τὸν λόγο ὅτι αὐτὸ δὲν εἶχε τὴ σταθερότητα καὶ τὴ συνοχὴ τοῦ μπολσεβίκικου κόμματος ποὺ σὲ μιὰ παρόμοια κατάσταση τὸν Ἰούλιο τοῦ 1917 ἐπεχείρησε μιὰ ἐπικίνδυνη ὑποχώρηση. Τὸ γερμανικὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ πάρει μόνο του τὴν ἀπόφαση οὔτε γιὰ τὴν ἐπίθεση, οὔτε γιὰ τὴν ὑποχώρηση.

Ἀπὸ τὶς στῆλες τῆς Rote Fahne ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἐπενέβαινε μὲ μιὰ κριτικὴ στὴ διεύθυνση τοῦ κινήματος. Ἀπ' αὐτὴ τὴ θέση ποὺ γινόταν, ἡ στάση της ἦταν σωστή. Ἀλλὰ τὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα συμμετεῖχε καὶ στὴ μάχη καὶ στὴ διεύθυνση τῆς μάχης.

Ἔφερνε κι' αὐτὸ τὴν εὐθύνη ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὶς ἄλλες ὀργανώσεις. Δὲν ξέρουμε τί ἐπίδραση ἀσκοῦσε ἄμεσα ἡ ἡγεσία τοῦ κόμματος στὴ διεύθυνση τοῦ κινήματος ἢ ἀκόμα ἂν ἀσκοῦσε καμιὰ τέτοια ἐπίδραση. Δὲν ξέρουμε τίποτε γιὰ τὶς ἀπόψεις ποὺ ὑπῆρχαν στὴ διεύθυνση τοῦ κόμματος, δίπλα σ' αὐτὲς τῆς Ρόζας, οὔτε γιὰ τὶς ἀποφάσεις ποὺ πῆραν καὶ γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ αὐτῶν τῶν ἀποφάσεων. Σ' ὅλες αὐτὲς τὶς μέρες ὁ Κὰρλ Λῆμπκνεχτ βρισκόταν διαρκῶς μαζὶ μὲ τοὺς μαχητές, διακινδυνεύοντας ἀκατάπαυστα τὴ ζωή του, τρέχοντας ἀπὸ τὸ ἕνα ὀδόφραγμα σ' ἄλλο, γιὰ νὰ δώσει στοὺς μαχητὲς συμβουλὲς καὶ ἠθικὴ ὑποστήριξη. Ἀλλὰ δροῦσε σχεδὸν δίχως σύνδεσμο μὲ τὴ διεύθυνση τοῦ κόμματος. Κανένα ντοκουμέντο, καμιὰ ἀπὸ τὶς ἀναμνήσεις τῶν μελῶν τῆς διεύθυνσης ποὺ δημοσιεύτηκαν δὲν μᾶς δίνουν μιὰ πληροφορία πιὸ συγκεκριμένη γιὰ τὶς ἰδέες, τὶς προθέσεις, τὰ μέτρα τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς. Δὲν ἔχουμε παρὰ τὸ γράμμα τοῦ Γιόγκισες στὴν Κλάρα Τσέτκιν.

Ἐκεῖνοι ποὺ βρίσκονταν δίπλα στὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ αὐτὲς τὶς μέρες εἶχανε παρατηρήσει μιὰ βαθειὰ ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ ἀλλαγὴ σ' αὐτήν. Σ' ὅλους τοὺς μῆνες τῆς ἐπανάστασης, ὅταν ἀπαιτοῦνταν ἀπὸ τὸν καθένα τὸ μάξιμουμ, αὐτὴ μὲ τὴν ἐνεργητικότητά της, τὴν πεποίθησή της, τὴν ὁρμή της καὶ τὴ γαλήνη της, ἀρετὲς ποὺ ἦταν συνυφασμένες μὲ τὴν προσωπικότητά της, ἔδινε σ' ὅλους θάρρος καὶ ἐμπιστοσύνη. Πάντα εὕρισκε τὸν καιρὸ νὰ φροντίζει καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους. Μὲ ἕνα βλέμμα γεμάτο ἐκτίμηση ἢ μιὰ χλευαστικὴ παρατήρηση ἀλλὰ μὲ ἕνα βαθὺ πνεῦμα συντροφικότητας ἐνεθάρρυνε τοὺς συνεργάτες της καὶ τοὺς ἔκανε νὰ καταβάλλουν ὅλο καὶ μεγαλύτερες προσπάθειες. Γι' αὐτὴ τὴ μικρὴ ὁμάδα τῶν πιστῶν καὶ γεμάτων ἐνθουσιασμὸ συνεργατῶν της, ἡ Ρόζα ἦταν, ὅπως καὶ γιὰ ὅλους, ἡ φλόγα ποὺ τοὺς θέρμαινε, τοὺς ἐμψύχωνε, τοὺς ζωντάνευε. Καὶ ἦταν αὐτὴ ἡ ἴδια γεμάτη ἐμπιστοσύνη καὶ πεποίθηση μέσα στὴ βράση τῆς ἐπανάστασης ὅπου τὸ πενιχρὸ καὶ τὸ δύσκολο συμπορεύονταν μὲ τὸ ἐπιβλητικὸ καὶ τὸ μεγαλειῶδες.

Λοιπόν, τώρα οἱ συνεργάτες της βλέπανε ὅτι τὴν κατεῖχε μιὰ ἐσωτερικὴ ἀγωνία. Ἔγινε σκυθρωπὴ καὶ ἀπομονωνόταν ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Μιὰ ἀρχὴ εἶχε πάντα ἀξία γι' αὐτήν: τὸ πνεῦμα εἶναι ποὺ σφυρηλατεῖ τὸ σῶμα. Ἡ θέλησή της εἶχε πάντα ἐπιβληθεῖ στὴ φυσική της ἀδυναμία. Τώρα φαίνεται ὅτι ἔφτασε ἡ στιγμή, ὅπου ἡ θέληση νὰ μὴ εἶχε πλέον τὴ δύναμη νὰ ἐπιβληθεῖ. Ἡ σπατάλη ὅλων της τῶν δυνάμεων σ' αὐτοὺς τοὺς δυὸ τελευταίους μῆνες ἀποτέλειωσε τὸ ἔργο τῆς καταστροφῆς ποὺ εἶχαν γιὰ τὴν ὑγεία της τὰ χρόνια τῆς φυλακῆς. Σοβαρὲς λιποθυμίες διαδέχονταν κάθε μέρα ἡ μιὰ τὴν ἄλλη. Νὰ ξεχουραστεῖ ἢ νὰ τὴν ἰδεῖ ἕνας γιατρός, αὐτὸ φαινόταν στὴ Ρόζα λιποταξία. Σ' ὅσους ἐπιχειροῦσαν νὰ τῆς δώσουν μιὰ

τέτοια συμβουλή, ἕνα βλέμμα της τοὺς ἔκανε νὰ σταματήσουν τὰ λόγια τους στὸν λάρυγγά τους. Ἡ θέλησή της κατέβαλλε μιὰ τελευταία μεγάλη μάχη γιὰ νὰ ἐπιβληθεῖ στὸ σῶμα της. Οἱ νίκες της, ποὺ μαρτυροῦν γι' αὐτὸ τὸ θαῦμα, εἶναι τὰ φύλλα τῆς Rote Fahne, τὰ ἄρθρα ποὺ τὸ ὕφος τους μὲ τὴν τόση δύναμη δὲν ἀφήνουν νὰ μαντέψεις σὲ ποιὰ φυσικὴ κατάσταση βρισκόταν αὐτὴ ποὺ τὰ ἔγραψε.

Ὅμως πρόκειται πιὰ γιὰ νίκες μερικές. Ἡ Ρόζα δὲν ἔφταν πιὰ σὲ ἑνότητα πολιτικῆς ἄποψης χωρὶς ἐσωτερικὴ ἀντίφαση. Καὶ τίθεται αὐτὸ τὸ βασανιστικὸ ἐρώτημα: Ἦταν οἱ φυσικὲς δυνάμεις της ποὺ δὲν ἐπαρκοῦσαν πιὰ γιὰ τὴν προσπάθεια; Ἢ μήπως ἔλειπε ἀπ' αὐτὴ τὴ μεγάλη ἀρχηγὸ ποὺ εἶχε τέτοια ὑπεροχὴ καὶ τόση ἀλύγιστη ἐσωτερικὴ δύναμη σὰν θεωρητικὸς καὶ σὰν στρατηγὸς τῆς πάλης τῶν τάξεων ἐκείνη ἡ ἰδιότητα ποὺ χαρακτηρίζει τὸν ὁλοκληρωμένο πολεμικὸ ἀρχηγό, ἐκεῖνον ποὺ ξέρει στὴν κρίσιμη στιγμὴ νὰ ἀποφασίζει ρεαλιστικὰ καὶ νὰ ἐφαρμόζει τὶς ἀποφάσεις του χωρὶς νὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ ψυχολογικὲς ἀντιδράσεις —αὐτὸ τὸ προτέρημα τοῦ ἐπαναστάτη ἡγέτη ποὺ εἶχε διαποτίσει τὸν Λένιν; Τὸ ἐρώτημα μένει ἀναπάντητο...

Ἀνθρωποκυνήγι

Τὴ νύχτα τῆς 8 μὲ 9 Ἰανουραίου τὸ κτίριο στὴ Βιλχελμστράσσε ὅπου βρίσκονταν τὰ γραφεῖα τῆς Rote Fahne, δέχτηκε ξαφνικὰ ἕναν καταιγισμὸ ἀπὸ μυδράλλια. Κατόπι ἐπιχειρήσανε μιὰ ἔφοδο, ἀλλὰ ἀμέσως ὑποχώρησαν. Φαίνεται ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἐπετέθηκαν φοβοῦνταν μιὰ παγίδα. Ἦταν γνωστὸ ὅτι οἱ σπαρτακιστὲς εἶχαν μεταμορφώσει σὲ φρούρια τὰ γραφεῖα. Στὴν πραγματικότητα, δὲν ὑπῆρχε πλέον στὸ κτίριο παρὰ ἕνας σύντροφος ὁ ὁποῖος καὶ τὸ ἐγκατέλειψε μὲ τὴν ἐπίθεση. Τὸ ἐπεισόδιο ἦταν μιὰ σοβαρὴ προειδοποίηση. Τὰ γραφεῖα ἀπεῖχαν τρία λεφτὰ ἀπὸ τὸ Vorwârts, τὸ κέντρο δηλαδὴ τῶν συγκρούσεων καὶ δυὸ λεφτὰ ἀπὸ τὴν Place - Belle - Alliance, σημεῖο ποὺ συγκεντρώνονταν τὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα στρατεύματα τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ ἐπίθεση ἔπρεπε συνεπῶς νὰ εἶχε προβλεφτεῖ. Στὶς 9 Ἰανουαρίου ἀποφασίστηκε ἡ ἐγκατάλειψη τοῦ κτιρίου. Ἡ Ρόζα φαινόταν ὅμως νὰ θέλει νὰ ἀγνοεῖ τὸν κίνδυνο. Τὴ στιγμὴ ποὺ ἐγκατέλειπε τὰ γραφεῖα, μιὰ κυβερνητικὴ περίπολος βρισκόταν ἤδη στὴν πόρτα. Ἡ Ρόζα τοὺς παρατηρεῖ μὲ προσοχή, σχηματίζει τὴ γνώμη ὅτι μόνον ἡ πείνα μποροῦσε νὰ ὁδηγήσει αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους στὸ στρατόπεδο τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἀρχίζει ἀμέσως νὰ τοὺς ἐξηγεῖ ὅτι εἶχαν ἄδικο. Ἡ συντρόφισσα ποὺ τὴ συνόδευε μὲ πολὺ κόπο κατόρθωσε νὰ τὴ τραβήξει. Λίγο μετά, ὁ Οὔγκο

Ἐμπερλάϊν βρίσκει τὴ Ρόζα στὴ μέση ἀπὸ ἕνα πλῆθος νὰ συζητάει μὲ πάθος, δίπλα ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ γινόταν μάχη. Χρειάστηκε νὰ χρησιμοποιήσει βία γιὰ νὰ τὴν τραβήξει ἀπὸ ἐκεῖ. Ἡ Ρόζα περιφρονοῦσε τὸν κίνδυνο, ἢ μᾶλλον τὸν ἀναζητοῦσε, ἀπὸ ἕνα ρομαντικὸ αἴσθημα ὑπευθυνότητας ποὺ τῆς ἐπέβαλλε νὰ συμμερίζεται ὅλους τοὺς κινδύνους μὲ τοὺς ἁπλοὺς μαχητὲς τῆς ἐπανάστασης.

Βρῆκε γιὰ μερικὲς μέρες καταφύγιο στὸ σπίτι ἑνὸς φίλου γιατροῦ, ὄχι μακριὰ ἀπὸ τὸ Porte de Malle ὅπου ἦταν κι' αὐτὸ ἐπίσης μέσα στὸν τομέα τῶν ἐπιχειρήσεων. Αὐτὸς ἦταν ὁ πρῶτος σταθμὸς σὲ ἕναν δρόμο ποὺ θὰ κατέληγε στὸν θάνατο. Ἡ Ρόζα καὶ ὁ Λεὸ φαίνονταν νὰ μὴ δίνουν σημασία στὸν κίνδυνο ποὺ τοὺς ἀπειλοῦσε. Αὐτοὶ οἱ τόσο ἔμπειροι συνωμότες δὲν παίρνανε οὔτε τὰ πιὸ στοιχειώδη μέτρα ἀσφαλείας. Συναντῶνταν μὲ τοὺς διευθύνοντες συντρόφους καὶ μὲ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν μαχομένων ἐργατῶν μέσα σὲ δημόσιους τόπους καὶ πάντα μέσα στὸν τομέα ὅπου διεξάγονταν οἱ κυριότερες μάχες. Δὲν φαίνονταν νὰ παρατηροῦν τὸ δίκτυ ποὺ ὅλο καὶ περισσότερο σφιγγόταν γύρω τους. Στὶς 10 Ἰανουαρίου τὸ βράδυ συλλαμβάνονται ἀπὸ τὴν Κομμαντατούρα οἱ Γεώργιος Λέντεμπουρ καὶ Ἔρνστ Μέγερ, ἡγετικὰ στελέχη τῶν Ἀνεξαρτήτων. Ὁ τρόπος ποὺ εἶχαν συλληφθεῖ καὶ ἡ μεταχείρισή τους στὴν Κομμαντατούρα ἔδειχνε καθαρὰ ὅτι εἶχε προσχεδιαστεῖ ἡ δολοφονία τους.

Ὁ Λέντεμπουρ συμμετεῖχε στὶς διαπραγματεύσεις ποὺ γίνονταν ἀνάμεσα στοὺς δεξιοὺς σοσιαλιστὲς καὶ στοὺς ἀνεξάρτητους καὶ τὴν ἄλλη μέρα, δηλαδὴ στὶς 11 Ἰανουαρίου τὸ πρωΐ, ἔπρεπε νὰ παρευρίσκεται στὶς συζητήσεις. Γι' αὐτὸ ἡ σύλληψή του ἔκανε κατάπληξη. Μιὰ ἐντολὴ τῆς Κυβέρνησης γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή του ἔμεινε δίχως ἀποτέλεσμα. Ὁ λόγος αὐτῆς τῆς ἄρνησης στὴν ἐντολὴ τῆς κυβέρνησης φάνηκε σὲ λίγο μὲ αἱματηρὸ τρόπο. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ Ἔμπερτ εἶχαν ἐπιτύχει στὶς διαπραγματεύσεις σχεδὸν ὅ,τι ἤθελαν. Μιὰ ἐκκένωση τῶν κτιρίων ποὺ εἶχαν καταληφτεῖ ἀπὸ τοὺς ἐργάτες ὑπῆρχε «κίνδυνος» νὰ γίνει δεκτὴ καὶ τελικὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ. Αὐτὸ ὅμως ἔπρεπε νὰ ἀποφευχθεῖ μὲ κάθε θυσία. Ἡ ἀντεπανάσταση εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ μιὰ νίκη ποὺ νὰ κάνει κρότο. Αὐτὸ ἀποδείχτηκε ἀπὸ μιὰ κατοπινὴ δήλωση τοῦ ταγματάρχη φὸν Στέφανι ἑνὸς ἀπὸ τοὺς στρατιωτικοὺς ἀρχηγοὺς τῶν κυβερνητικῶν στρατευμάτων. Στὶς 9 Ἰανουαρίου αὐτὸς πῆρε διαταγὴ νὰ ἐπιτεθεῖ ἐναντίον τοῦ Vorwârts. Βρίσκοντας τὴν ἐπιχείρηση πολὺ ἐπικίνδυνη δίχως ἐπαρκὴ προπαρασκευὴ πυροβολικοῦ, συνέστησε νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἐκκένωση μὲ διαπραγματεύσεις. Ὅμως, ὁ Μπρούτους Μόλκεγμπουρ, γιὸς ἑνὸς γνωστοῦ μέλους τοῦ γραφείου τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος, τοῦ ἐξήγησε τότες ὅτι τὸ Vorwârts ἔπρεπε νὰ ἀνακαταληφθεῖ μὲ τὴ δύναμη τῶν ὅπλων. Τὶς πρῶτες πρωϊνὲς ὧρες τῆς 11 Ἰανουαρίου, ἀρχίζει ὁ βομβαρδισμὸς ἐναντίον τοῦ

Vorwârts μὲ βαρὺ πυροβολικό. Οἱ καταστροφὲς στὸ κτίριο εἶναι σοβαρὲς καὶ τὰ θύματα πολλά. Μιὰ ἔφοδο ὅμως ποὺ ἐπιχειροῦν σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες τοῦ πολέμου, ἀποκρούεται ἀπὸ τοὺς ἐργάτες. Ὁ βομβαρδισμὸς συνεχίζεται γιὰ δυὸ ἀκόμα ὧρες καὶ τὸ κτίριο γίνεται πλέον ἀκατάλληλο γιὰ ἄμυνα. Οἱ ἐργάτες στέλνουν μιὰ ἐπιτροπὴ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἐργάτη ποιητὴ Βέρνερ Μέλλερ καὶ τὸ συγγραφέα Βόλφγκαγκ Φέρνμπαχ γιὰ νὰ προτείνουν ἀνακωχὴ ἢ καὶ παράδοση. Τέλος οἱ 300 ἐργάτες ποὺ εἶχαν παραμείνει ἀκόμα στὸ Vorwârts παραδίνονται. Πρὶν ὅμως ἀπὸ τὴν παράδοση οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν ἐργατῶν καὶ δυὸ αἰχμάλωτοι ταχυδρόμοι εἶχαν ἤδη μὲ κτηνωδία δολοφονηθεῖ. Ἡ λευκὴ τρομοκρατία ἄρχισε.

Μετὰ τὴν κατάληψη τοῦ Vorwârts, καταλαμβάνεται καὶ κατεδαφίζεται τὸ ἀνυπεράσπιστο κτίριο ὅπου στεγάζονταν τὰ γραφεῖα τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος στὴ Φρίντριχστράσσε. Ὁ Λεὸ Γιόγκισες καὶ ὁ Οὔγκο Ἐμπερλάϊν συλλαμβάνονται. Ὁ Λεὸ μπόρεσε ἀκόμα νὰ πετάξει μὲ βιάση μερικὲς λέξεις καὶ νὰ συμβουλέψει τὴ διεύθυνση νὰ φύγει ἀπὸ τὸ Βερολίνο γιὰ τὴ Φρανκφούρτη ὅπου θὰ ἦταν σὲ ἀσφάλεια. Ἕνα ἄλλο ἐπεισόδιο ἔρχεται νὰ δώσει φοβερὴ βαρύτητα στὴ συμβουλὴ τοῦ Λεό. Μιὰ συντρόφισσα ποὺ τῆς εἶχαν ἀναθέσει νὰ ἰδεῖ τί γίνεται στὰ γραφεῖα τῆς Rote Fahne τὴν πέρασαν οἱ στρατιῶτες γιὰ τὴ Ρόζα καὶ τὴ συνέλαβαν στὸ δρόμο. Οἱ ὧρες ποὺ πέρασε ἀνάμεσα σ' αὐτὴ τὴ στρατιωτικὴ ἀλητεία ἦταν τόσο φρικτὲς ποὺ δὲν ἄφηναν καμιὰ ἀμφιβολία γιὰ τὴν τύχη τῆς Ρόζας στὴν περίπτωση ποὺ θὰ ἔπεφτε στὰ χέρια τους. Ἡ συντρόφισσα αὐτὴ κατόρθωσε νὰ δραπετεύσει. Ὅταν διηγοῦνταν στὴ Ρόζα αὐτὰ ποὺ πέρασε κι' αὐτὰ ποὺ εἶδε καὶ μὲ ἀγωνία τὴν παρακαλοῦσε νὰ φύγει, ἡ Ρόζα καὶ πάλι κατηγορηματικὰ ἀρνήθηκε. Ὁ Κὰρλ καὶ αὐτὴ ἔπρεπε νὰ μείνουν στὸ Βερολίνο. Ἔτσι μ' αὐτή τους τὴ στάση θὰ συνέβαλλαν ὥστε νὰ μὴ προκαλέσει ἡ ἥττα ἀποθάρρυνση καὶ ἀποσύνθεση μέσα στὴν ἐργατικὴ τάξη. Ἀφοῦ οἱ ἐργάτες δὲν μποροῦν νὰ φύγουν, δὲν θὰ φύγουν οὔτε αὐτοί (1).

Τὸ βράδυ στὶς 11 Ἰανουαρίου γίνεται ἀκόμα μιὰ συγκέντρωση στὸ καταφύγιο τῆς Ρόζας, στὴν Πύλη τῆς Ἀγορᾶς. Αὐτὸ ὅμως τὸ προάστιο δὲν ἦταν ἀσφαλές. Ὁ Κὰρλ καὶ ἡ Ρόζα φεύγουν καὶ

(1) Καμιὰ φορὰ ἀντιτάσσουν στὴ στάση τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ καὶ τοῦ Κὰρλ Λήμπκνεχτ τὸ παράδειγμα τοῦ Λένιν ποὺ ἐκτιμώντας μὲ διαύγεια τὴν κατάσταση μετὰ τὶς μέρες τοῦ Ἰούλη 1917 ἀπέφυγε τὴ σύλληψή του μὲ τὴ φυγή. Στὶς ἀναμνήσεις της ἡ Κρουπσκάγια μᾶς λέει ὅτι ὁ Ζηνόβιεφ καὶ ὁ Λένιν ἦταν ἕτοιμοι νὰ παρουσιαστοῦν στὸ δικαστήριο. Μόνο ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπιτακτικὴ ἀπαίτηση τῶν μπολσεβίκων ἐργατῶν ἀποφασίσανε νὰ φύγουν.

φιλοξενοῦνται σὲ μιὰ οἰκογένεια στὸ προάστιο Νόϊκελν. Ἐδῶ ἀναμφισβήτητα εἶχαν περισσότερη ἀσφάλεια γιατὶ ὁ ἐχθρὸς δὲν θὰ διεκινδύνευε νὰ περάσει γιὰ ἔρευνες κλπ. μέσα σ' αὐτὸ τὸ καθαρὰ ἐργατικὸ προάστιο. Ἀλλὰ στὶς 13 ἐσπευσμένα εἰδοποιοῦνται ὅτι ὑπάρχει ἄμεσος κίνδυνος νὰ συλληφθοῦν. Αὐτὴ ἡ εἰδοποίηση ἦταν προφανῶς ψεύτικη. Ἔτσι φεύγουν καὶ καταλήγουν στὸ Βίλμερσντορφ.

Ἐκεῖ γράφουν τὰ τελευταῖα τους ἄρθρα. «Ἀκόμα μέσα στὴν πάλη, μέσα στὰ νικητήρια οὐρλιαχτὰ τῆς ἀντεπανάστασης, οἱ ἐπαναστάτες προλετάριοι πρέπει νὰ κάνουν τὸν ἀπολογισμὸ ἐκείνου ποὺ συνέβηκε, νὰ μετρήσουν τὰ γεγονότα καὶ τὰ ἀποτελέσματά τους στὸν μεγάλο ἱστορικὸ γνώμωνα». Ἐκεῖνο πάνω στὸ ὁποῖο ἐπιμένει στὸ ἄρθρο της μὲ τὸν τίτλο «Τάξη βασιλεύει στὸ Βερολίνο» εἶναι νὰ ἀναζητήσει τὶς αἰτίες τῆς ἥττας. Δείχνει μὲ τὸ δάκτυλο τὸ εὐπαθὲς σημεῖο τῆς ἐπανάστασης, τὴν πολιτικὴ ἀνωριμότητα τῆς μάζας τῶν στρατιωτῶν ποὺ ἀφήνονταν ἀκόμα νὰ χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς τους ἐναντίον τοῦ λαοῦ. Σ' αὐτὴ τὴν καθυστέρηση τῶν στρατιωτῶν ἔβλεπε τὴν ἀνωριμότητα τῆς γερμανικῆς ἐπανάστασης. Ἡ ὕπαιθρος μόλις ἀκόμα εἶχε θιγεῖ. Καὶ παρ' ὅλο ποὺ στὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα οἰκονομικὰ κέντρα οἱ ἐργάτες ἦταν μ' ὅλη τους τὴν καρδιὰ μὲ τὸ βερολινέζικο προλεταριάτο, δὲν ὑπῆρχε ἀκόμα συντονισμὸς καὶ ἄμεση συνοχὴ μέσα στὴ δράση. Προπαντὸς οἱ οἰκονομικοὶ ἀγῶνες δὲν ἦταν παρὰ στὴν ἀρχή τους. Δὲν μποροῦσε λοιπὸν νὰ ὑπολογίζουμε σ' αὐτὴ τὴ στιγμὴ σὲ μιὰ ἀποφασιστικὴ διαρκὴ ἐπιτυχία. Ἡ μάχη θὰ ἦταν ἕνα λάθος ἂν ἦταν μιὰ προμελετημένη ἐπίθεση. Ἀλλὰ ἦταν μιὰ πράξη ἄμυνας ἐναντίον μιᾶς πρόκλησης. «Σ' αὐτὴ τὴν ἀντίφαση ἀνάμεσα στὴν ἐπίταση τῶν καθηκόντων καὶ στὴν ἔλλειψη τῶν προϋποθέσεων γιὰ τὴ λύση τους σ' αὐτὴ τὴν ἀρχικὴ φάση, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι οἱ μερικοὶ ἀγῶνες τῆς ἐπανάστασης νὰ καταλήγουν τυπικὰ σὲ μιὰ ἥττα. Ἀλλὰ ἡ ἐπανάσταση εἶναι ἡ μόνη μορφὴ «πολέμου»... ὅπου τελικὰ ἡ νίκη δὲν μπορεῖ νὰ προετοιμαστεῖ παρὰ μὲ μιὰ σειρὰ ἥττες».

Μὲ σύνεση ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ ἀποκαλύπτει κατόπι τὶς ἀδυναμίες τοῦ κινήματος. Ἡ βαθειὰ αὐτοκριτικὴ ποὺ τὴ θεωροῦσε σὰν ἀπαραίτητο ὅρο γιὰ τὴν αὐτοδιαπαιδαγώγηση τῶν μαζῶν, ἔπρεπε νὰ γίνει κατόπι. Τὴ στιγμὴ τῆς ἥττας ἐκεῖνο ποὺ πρῶτα τὴν ἐνδιαφέρει ἦταν νὰ καταπολεμήσει τὸν κίνδυνο τοῦ πανικοῦ, οἱ ἡττημένοι μαχητὲς νὰ διατηρήσουν τὴν ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό τους καὶ στὴ νίκη. Συναισθανόταν καὶ καταλάβαινε πιὸ ἐντατικὰ ἀπὸ τὴν πλειοψηφία τῶν συντρόφων της τὴ βαρύτητα τῆς ἥττας. Ἐντούτοις πίστευε σταθερὰ στὴν τελικὴ νίκη τῆς ἐπανάστασης. Καὶ γιὰ τὴ δική της τὴν τύχη; Ἤξερε ὅτι ὁ θάνατος ἐνέδρευε. Καὶ ἦταν ἕτοιμη γιὰ ὅλα. Οἱ σκέψεις της συγκεντρώνονταν ὅμως στὴν αὐ-

ριανὴ δράση. Καὶ στὴν τελευταία ἐργασία τοῦ Κὰρλ Λῆμπκνεχτ — ποὺ ἀποτελεῖ μιὰ φλογερὴ προσφορὰ τιμῆς στὴν ἀγωνιστικὴ ἰδέα τοῦ Σπάρτακου: «Γιατὶ ὁ Σπάρτακος εἶναι ἡ φωτιὰ καὶ τὸ πνεῦμα, ἡ ψυχὴ καὶ ἡ καρδιά, ἡ θέληση καὶ ἡ δράση τῆς προλεταριακῆς ἐπανάστασης!» — τὸ προαίσθημα τοῦ θανάτου διαφαινόταν σ' ἕνα περήφανο «Ὅ,τι κι ἂν συμβεῖ!»

Ἡ δολοφονία

Ὅταν ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ καὶ ὁ Κὰρλ Λῆμπκνεχτ εἶχαν φτάσει στὸ Βίλμερσντορφ, ἡ θηλειὰ σφιγγόταν ἤδη γύρω τους. Ἀναρίθμητοι πλερωμένοι χαφιέδες δούλευαν γιὰ τὴ σύλληψή τους γιὰ λογαριασμὸ διαφόρων ἀντεπαναστατικῶν ὀργανώσεων. Ἡ Ἀντιμπολσεβίκικη Ἕνωση, δημιούργημα τῶν ρώσων βαρώνων, ὀργάνωνε τὴ δολοφονία τῶν δύο ἐργατικῶν ἡγετῶν. Λύτὴ διέθετε ἕνα δίκτυ ἀπὸ κατασκόπους μέσα σ' ὅλη τὴ Γερμανία. Εἶχε διατιμήσει τὰ κεφάλια τῆς Λούξεμπουργκ, τοῦ Λῆμπκνεχτ καὶ τοῦ Ράντεκ. Στὴν ὑπηρεσία της, ὅπως καὶ στὴν ὑπηρεσία τῆς Κομμαντατούρας τοῦ Βερολίνου, βρισκόταν ὁ προβοκάτορας Τύσζκα, ὁ ὁποῖος εἶχε συλλάβει τὸν Λῆμπκνεχτ στὶς 7 Νοεμβρίου. Αὐτὸς ὁ Τύσζκα καὶ ὁ ὑπολοχαγὸς Γκύργκεν εἶχαν προβεῖ ἐπίσης γιὰ λογαριασμὸ τῆς Κομμαντατούρας στὴ σύλληψη τοῦ Λέντεμπουρ καὶ τοῦ Μέγερ. Τὸ συμβούλιο τῶν πολιτῶν τοῦ Βερολίνου καὶ τὰ παραρτήματά του στὰ προάστια εἶχαν μιὰ ἄλλη ὀργάνωση πρακτόρων προβοκατόρων. Ἐπίσης καὶ ἡ Μεραρχία Ἱππικοῦ ποὺ στρατωνιζόταν στὸ ξενοδοχεῖο Ἔντεν. Τέλος τὸ σύνταγμα Ράϊχσταγκ, ὀργανωμένο ἀπὸ τὴ Σοσιαλδημοκρατία, εἶχε τὸ δικό του κέντρο κατασκόπων ποὺ ὀνομαζόταν «Βοηθητικὴ ὑπηρεσία τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος, τμῆμα 14». Τί ἦταν αὐτὸ τὸ τελευταῖο ἀποκαλύφτηκε ἀργότερα σὲ μιὰ δίκη ἐναντίον κάποιου Πρίντζ. Στὸ δικαστήριο κατατέθηκε τότες ὅτι τὸ «τμῆμα 14» τοῦ συντάγματος Ράϊχσταγκ εἶχε ἐξ ὀνόματος τοῦ Φιλίππου Σάϊντεμαν καὶ τοῦ χρηματοδότη τοῦ συντάγματος Γεωργίου Σκλὰρζ (σκοτεινοῦ ἐμπόρου καὶ κερδοσκόπου) ἐπικηρύξει τὰ κεφάλια τοῦ Κὰρλ Λῆμπκνεχτ καὶ τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ γιὰ 100.000 μάρκα. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ «τμήματος 14» Χέζελ, ὁ ταμίας τοῦ συντάγματος Σόγνενφελντ καὶ ἕνας ἀξιωματικὸς τοῦ συντάγματος, Κοάσνικ, δήλωσαν μὲ ὅρκο ὅτι ὁ γαμβρὸς τοῦ Σάϊντεμαν, Φρὶτς Χένκ, τοὺς εἶχε ρητῶς βεβαιώσει γιὰ τὴν ὕπαρξη αὐτῆς τῆς ἀμοιβῆς. Μιὰ ὁλόκληρη σειρὰ ἀπὸ μέλη αὐτοῦ τοῦ συντάγματος βεβαιώσανε αὐτὴ τὴ δήλωση. Ὑπῆρχε μιὰ διαταγὴ δολοφονίας, μόνον ποὺ δὲν ἦταν γραμμένη. Θὰ τοὺς εἶχαν πεῖ: «Ἐκεῖνος ποὺ θὰ μᾶς φέ-

ρει τὸν Λῆμπκνεχτ ἢ τὴ Λούξεμπουργκ νεκροὺς ἢ ζωντανοὺς θὰ πάρει 100.000 μάρκα». Ἀπαλλάσσοντας τὸν Πρὶντζ τῆς κατηγορίας τῆς συκοφαντίας τὸ δικαστήριο, εἶναι σὰν νὰ κατεδίκαζε τοὺς Σάϊντεμαν καὶ Σκλάρζ. Κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς δυὸ δὲν τόλμησε ποτὲ νὰ ἀποσείσει δημόσια αὐτὴν τὴν κατηγορία. Καὶ ὁ Σάϊντεμαν ἦταν γιὰ 20 χρόνια στὸ ἴδιο κόμμα μὲ τὸν Κὰρλ καὶ τὴ Ρόζα!

Ἀστικὲς καὶ σοσιαλδημοκρατικὲς ὀργανώσεις παρακινοῦσαν τοὺς σμπίρους τους νὰ ἀκολουθοῦν τὰ ἴχνη τῶν δυὸ ἐπαναστατῶν ἀρχηγῶν. Αὐτοὶ οἱ σμπίροι συνεργάζονταν καὶ συναγωνίζονταν μεταξύ τους συγχρόνως. Ὁ σύνδεσμος - πράκτορας ἀνάμεσά τους εἶχε τὴν ἕδρα του στὴν Κομμαντατούρα τοῦ Βερολίνου. Ἦταν ὁ εἰσαγγελέας Βάϊσσμαν, πρόσωπο ἱκανὸ γιὰ ὅλα, ποὺ ἡ φήμη του ἦταν ἀπὸ τὶς χειρότερες καὶ ποὺ αὐτοῦ τοῦ εἴδους οἱ ὑπηρεσίες του τὸν προήγαγαν στὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δημοσίας Ἀσφαλείας στὴν Κυβέρνηση Ἔμπερτ.

Δὲν τοὺς ἦταν ἀρκετὸ ποὺ ἀμολύσανε αὐτὸ τὸ κοπάδι ἀπὸ πλερωμένους δολοφόνους. Ἡ ἀντισπαρτακιστικὴ καμπάνια ποὺ εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ τὶς μέρες τοῦ Νοεμβρίου μέσα σὲ πλήρη περιβάλλοντα συναδέλφωσης, μεταμορφώθηκε τὸ Γενάρη σὲ ἕνα σαδιστικὸ παραλήρημα. Ὁ τόπος ἦταν γεμάτος ἀπὸ ὕμνους στοὺς «ἐλευθερωτές», στὶς στρατιωτικὲς δηλαδὴ ὀρδὲς ποὺ δολοφονοῦσαν τοὺς ἐργάτες στὰ προάστια. Τραγουδοῦσε τοὺς πασαλειμένους ἀπὸ τὰ μυαλὰ τῶν ντουφεκισμένων τοίχους. Ὁλόκληρη ἡ μπουρζουαζία μεταμορφώθηκε σὲ μιὰ ὀρδὴ διψασμένη γιὰ αἷμα. Ἐξάλλου, καταγγέλνανε σὰν ὕποπτους —ἐπαναστάτες ἢ ἄλλους ἐντελῶς ἀθώους— καὶ τοὺς τραβοῦσαν μπροστὰ στὰ ἐκτελεστικὰ ἀποσπάσματα. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ οὐρλιαχτὰ φτάνανε στὸ κατακόρυφό τους ἑνωμένα στὴν κραυγή: Θάνατος στὸ Λῆμπκνεχτ καὶ στὴ Λούξεμπουργκ. Στὸ βάθος δὲν ἦταν καθαρὸ ξέσπασμα κτηνωδίας, ἀλλὰ ἀναίσχυντη ἐνσυνείδητη ἐπιδίωξη. Τὸ Vorwârts στὶς 13 Ἰανουαρίου δημοσίευσε ἕνα ποίημα, τοῦ ποιητὴ συνεργάτη του Ἀρθρούρου Ζίκλερ, ποὺ τέλειωνε στὴν ἀκόλουθη στροφή:

Ἑκατοντάδες νεκροὶ σὲ μιὰ μόνη σειρὰ —
Προλετάριοι!
Ὁ Κάρλ, ὁ Ράντεκ, ἡ Ρόζα καὶ Συντροφία —
Κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς δὲν εἶναι ἐδῶ!
Προλετάριοι!

Τὴν Πέμπτη 16 Ἰανουαρίου, τὸ Vorwârts ἦταν τὸ πρῶτο ποὺ ἀνήγγειλε ὅτι ὁ Λῆμπκνεχτ σκοτώθηκε ἐνῶ ἀποπειρῶνταν νὰ ἀποδράσει καὶ ὅτι ἡ Λούξεμπουργκ εἶχε λυντσαριστεῖ ἀπὸ τὸ πλῆθος.

Τί εἶχε γίνει; Στὶς 15 Ἰανουαρίου τὸ βράδυ, κατὰ τὶς 9 ἡ

ὥρα, ὁ Κὰρλ καὶ ἡ Ρόζα συνελήφθησαν μαζὶ μὲ τὸν Πὴκ, στὸ τελευταῖο τους καταφύγιο στὴ Βίλμερσντορφ, προάστιο στὰ δυτικὰ τοῦ Βερολίνου, στὸν ἀριθ. 53 τῆς ὁδοῦ Μαννχάϊμ ἀπὸ μιὰ ὁμάδα στρατιωτῶν μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ὑπολοχαγὸ Λίντερ καὶ τὸν ξενοδόχο Μέριγκ, μέλος τοῦ συμβουλίου τῶν πολιτῶν τῆς Βίλμερσντορφ. Ὁ Κὰρλ καὶ ἡ Ρόζα διαμαρτυρήθηκαν καὶ δείξανε ψεύτικες ταυτότητες, ἀλλὰ ἕνας χαφιὲς ποὺ εἶχε κερδίσει τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ Λῆμπκνεχτ, ἀποκάλυψε ποιοὶ πραγματικὰ ἦταν. Ὁ Κὰρλ ὁδηγήθηκε πρῶτα στὸ γενικὸ ἐπιτελεῖο τοῦ συμβουλίου τῶν πολιτῶν καὶ κατόπιν στὸ ξενοδοχεῖο Ἔντεν. Ἀμέσως κατόπιν ἡ Ρόζα καὶ ὁ Πὴκ φτάσανε ἐπίσης ἐκεῖ μὲ ἰσχυρὴ στρατιωτικὴ συνοδεία.

Στὸ ξενοδοχεῖο Ἔντεν ἡ δολοφονία τοῦ Κὰρλ καὶ τῆς Ρόζας εἶχε ἤδη ἀποφασιστεῖ καὶ ὀργανωθεῖ ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ λοχαγοῦ Πάμπστ. Ὅταν ὁ Λῆμπκνεχτ ἔφτασε ἐκεῖ δέχτηκε δυὸ κτυπήματα μὲ ὑποκόπανο στὸ κεφάλι. Τὸ τραῦμα ἀρνήθηκαν νὰ τὸ ἐπιδέσουν. Ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ καὶ ὁ Πὴκ γίνονται δεκτοὶ μὲ ἄγρια οὐρλιαχτὰ καὶ μὲ βρώμικες βρισιές. Ἐνῶ ὁ Πὴκ φρουροῦνταν σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ διαδρόμου, ἡ Ρόζα καὶ ὁ Κὰρλ σύρθηκαν μπροστὰ στὸ λοχαγὸ Πὰμπστ γιὰ νὰ ὑποστοῦν μιὰν «ἀνάκριση». Λίγο κατόπιν πῆραν τὸν Κάρλ. Βγαίνοντας ἀπὸ τὸ κτίριο ἕνας ναύτης τὸν ἔρριξε κάτω μὲ κτυπήματα ὑποκόπανου. Κατόπιν τὸν ρίξανε σὲ ἕνα αὐτοκίνητο μέσα στὸ ὁποῖο ἀνέβηκαν ὁ ὑπολοχαγὸς Χὸρστ φὸν Πφλοὺγκ - Χάρττουνγκ, ὁ λοχαγὸς Χάϊντς φὸν Πφλοὺγκ - Χάρττουνγκ, οἱ ὑπολοχαγοὶ Λίτμαν φὸν Ρίττγκεν, Στρίγκε καὶ Σοὺλτζ καὶ ὁ ἱππέας Φρίντριχ. Στὸ Νόϋερ Σέε, μέσα στὸ Τιεργκάρντεν (1) βγάλανε ἀπὸ τὸ αὐτοκίνητο μισολιπόθυμο τὸ Λῆμπκνεχτ, τὸν τράβηξαν μερικὰ βήματα καὶ τὸν δολοφόνησαν. Τὸ πτῶμα του τὸ παρέδοσαν κατόπιν σὲ ἕνα σταθμὸ πρώτων βοηθειῶν μὲ τὴ δήλωση ὅτι πρόκειται γιὰ τὸ πτῶμα ἀγνώστου.

Λίγο κατόπιν μετὰ τὸ Λῆμπκνεχτ, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ σύρθηκε ἔξω ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖο ἀπὸ τὸν ὑπολοχαγὸ Φόγκελ. Μπροστὰ στὴν πόρτα τὴν περίμενε ὁ στρατιώτης Ρούγκε, ἕνας πνευματικὰ ἔκφυλος, ποὺ εἶχε πάρει διαταγὴ ἀπὸ τοὺς ὑπολοχαγοὺς Φόγκελ καὶ Πφλοὺγκ - Χάρττουνγκ νὰ κτυπήσει τὴ Ρόζα. Μὲ δυὸ κτυπήματα τοῦ ὑποκόπανου ἔσπασε τὸ κρανίο τῆς Ρόζας. Σχεδὸν ἄπνους ρίχτηκε μέσα σὲ ἕνα αὐτοκίνητο. Μερικοὶ ἀξιωματικοὶ πηδήσανε στὸ ὄχημα. Ἕνας κτύπησε τὴ Ρόζα στὸ κεφάλι μὲ τὴ λαβὴ τοῦ περιστρόφου του. Ὁ ὑπολοχαγὸς Φόγκελ τὴν πυροβόλησε στὸ κεφάλι. Τὸ πτῶμα μεταφέρθηκε μέσω τοῦ Τιεργκάρντεν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ρίχτη-

(1) Πάρκο στὸ Βερολίνο.

κε ἀπὸ ψηλὰ ἀπὸ τὴ γέφυρα τῆς Λιχτενστάϊν στὸ κανάλι Λάνδεχρ. Τὸ Μάη τοῦ 1919 τὸ πτῶμα βγῆκε στὴν ὄχθη.

Μετὰ

> «Θαρεῖς κεντρισμένα ἀπὸ ἀόρατα πνεύματα, τὰ ἡλιακὰ ἄτια τοῦ χρόνου περνᾶνε σέρνοντας τὸ ἐλαφρὸ φορτίο τοῦ πεπρωμένου μας καὶ δὲν μᾶς μένει τίποτε ἄλλο νὰ κάνουμε παρὰ νὰ κρατήσουμε σταθερά, μὲ ἀκλόνητη ἀποφασιστικότητα τὰ ἡνία... Ἂν εἶναι γραφτό μου νὰ πέσω, τότε μπορεῖ ἕνας κεραυνός, μιὰ καταιγίδα ἢ ἀκόμα ἕνα ἁπλὸ παραπάτημα νὰ μὲ ρίξει στὴν ἄβυσσο — θὰ βρισκόμουνα ἐκεῖ πεσμένος δίπλα μὲ μυριάδες ἄλλους. Ποτὲ δὲ δίστασα γιὰ ἕνα μικρὸ ὄφελος νὰ ριψοκινδυνεύσω, μαζὶ μὲ τοὺς συντρόφους μου, μέσα στὴν αἱματηρὴ μάχη. Πῶς θὰ μποροῦσα νὰ παζαρέψω ὅταν ἐπρόκειτο γιὰ τὴ φυσικὴ τιμὴ τῆς ὕπαρξης μου;» (Γκαῖτε, «Ἔγκμοντ»).

Λίγο ἀπὸ τὴ φιλοσοφία τῆς Λούξεμπουργκ ἐκφράζεται μέσα σ' αὐτὲς τὶς λέξεις. Ἤξερε τὴν τιμὴ ὅταν ἄρχιζε τὴ μάχη, γιατὶ πολλοὶ ἄλλοι πρὶν ἀπ' αὐτὴν τὴν εἶχαν πληρώσει. Αὐτὴ ἤξερε ὅτι ἡ μεγάλη ἱστορικὴ πρόοδος γιὰ τὴν ὁποίαν αὐτὴ ἀγωνιζόταν δὲ μποροῦσε νὰ πραγματοποιηθεῖ παρὰ μόνον ἂν χιλιάδες καὶ χιλιάδες μαχητὲς τῆς ἄνοιγαν τὸ δρόμο. Ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς της ἦταν γι' αὐτὴν ἡ ἐκπλήρωση ἑνὸς πεπρωμένου, ποὺ ἡ ἴδια ἐλεύθερα εἶχε ἐκλέξει. Δίχως καμιὰ οἴηση εἶχε γράψει κάποτε στὴ Σόνια Λῆμπκνεχτ: «Τὸ ξέρετε, ἐλπίζω νὰ πεθάνω στὸ πόστο μου, σὲ μιὰ μάχη στὸ δρόμο ἢ στὴ φυλακή».

Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ ποιὰ ἐπίδραση θὰ εἶχε ἀσκήσει ἂν ζοῦσε ἡ Ρόζα, στὴν πορεία τῆς ἱστορίας στὰ τελευταῖα εἴκοσι χρόνια καὶ ἂν αὐτὴ θὰ μποροῦσε νὰ ἀλλάξει βαθιὰ αὐτὴ τὴν πορεία. Ἀλλὰ ἀφοῦ αὐτὴ δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἰδεῖ τὴ νίκη τῆς ὑπόθεσης ποὺ ἦταν ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς της, ὁ θάνατός της ἀπὸ τὰ κτυπήματα τοῦ ἐχθροῦ σὲ μιὰ ὑπέρτατη στιγμὴ τῆς πάλης φαίνεται σὰν τὸ γεμάτο ἔννοια συμπέρασμα τῆς μαχητικῆς της ζωῆς. Αὐτὸ ὑψώνεται πάνω ἀπὸ τὴ φρίκη αὐτοῦ τοῦ θανάτου. Αὐτὸ γίνεται ἕνα σύμβολο. Ἕνας ἀγροῖκος ἄνθρωπος, στιγματισμένος μὲ τὰ σημάδια τοῦ ἐκφυλισμοῦ, ἀποκτηνωμένος ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμα τῶν ὅπλων, συνέτριψε, δίχως νὰ ξέρει τί κάνει, ἐκτελώντας μιὰ διαταγή, τὸν θαυμάσιο κάλυκα ποὺ περιεῖχε τὴ μεγαλοφυΐα. Ἔτσι, στὶς μέρες τοῦ Γενάρη, τὸ δολοφονικὸ μίσος, ἡ ἠλιθιότητα καὶ ἡ δουλικότητα στὶς

διαταγὲς τῆς καπιταλιστικῆς βαρβαρότητας, συντρίψανε τοὺς πόθους τοῦ προλεταριάτου γιὰ τὴ λευτεριά του.

Ἡ εἴδηση τῆς δολοφονίας τοῦ Κὰρλ καὶ τῆς Ρόζας ἐκμηδένισε τὶς τελευταῖες δυνάμεις τοῦ γέρο Μέριγκ. Πέθανε στὶς 29 τοῦ Γενάρη. Ὁ Λεὸ Γιόγκισες, τσακισμένος ἀπ' αὐτὸ τὸ κτύπημα τῆς μοίρας, σκιὰ τοῦ ἑαυτοῦ του, μπόρεσε ἀκόμα νὰ φέρει στὸ φῶς καὶ νὰ δημοσιεύσει δίπλα σὲ μαρτυρικὲς δηλώσεις σχετικὰ μὲ τὴ διπλὴ δολοφονία καὶ ἕνα φωτογραφικὸ ντοκουμέντο ποὺ ἔδινε μιὰ κτηνώδη φρικτὴ ὄψη στὸ ἔγκλημα: τὸ συμπόσιο τῶν δολοφόνων μετὰ τὸ κακούργημα τους. Μ' αὐτὸ ὑπέγραψε καὶ τὴν ἴδια τὴ δική του καταδίκη σὲ θάνατο. Συνελήφθηκε στὶς 10 Μαρτίου 1919 καὶ ἀμέσως δολοφονήθηκε μέσα στὰ κρατητήρια τῆς ἀστυνομικῆς Διεύθυνσης ἀπὸ τὸν ἀξιωματικὸ τῆς ἀστυνομίας Τάμσικ. «Πυροβολήθηκε στὴν ἀπόπειρά του νὰ δραπετεύσει». Καὶ ὅμοια ὅπως οἱ ἀρχηγοί τους, χιλιάδες ἐπαναστάτες ἐργάτες σφραγίσανε μὲ τὸ θάνατό τους στὴ μάχη ἢ ἀπὸ τὰ κτυπήματα τῆς λευκῆς τρομοκρατίας τὴν πίστη τους στὸ Σπάρτακο.

Πάνω στοὺς τάφους τους ἡ ἀντεπανάσταση, αἰσχρά, ὀργίασε. Πίστευε ὅτι ἡ κοινωνικὴ ἐπανάσταση πέθανε γιὰ πάντα. Τί ἀγαλλίαση γι' αὐτήν. Ἡ διεφθαρμένη Δικαιοσύνη καὶ τὸ κρατικὸ συμφέρον σὲ ἱερὴ συμμαχία προσπαθοῦν νὰ πλαστογραφήσουν κάθε τὶ ποὺ εἶχε σχέση μὲ τὴ δολοφονία τῆς Λούξεμπουργκ καὶ τοῦ Λῆμπκνεχτ. Ὁ εἰσαγγελέας Ζὸρνς μ' αὐτή του τὴν ἰδιότητα προσπαθεῖ νὰ ἐξαφανίσει τὰ στοιχεῖα τοῦ κακουργήματος. Ἀλλὰ ἡ Rote Fahne καταγγέλλει μ' ὅλη της τὴ δύναμη καὶ σ' ὅλους τοὺς τόνους τὸ ἔγκλημα. Συγκλονίζει τὴ συνείδηση τῆς κοινῆς γνώμης καὶ ἐξαναγκάζει τὶς ἀρχὲς νὰ συλλάβουν μερικοὺς τουλάχιστο ἀπὸ τοὺς ἐνόχους. Τότες μ' αὐτούς, ἡ φυλακὴ μεταμορφώνεται σὲ ἄντρο παραχαρακτῶν καὶ ἐπιόρκων, σὲ τεχὲ καὶ σὲ μπορντέλλο. Τέλος ἕνα κυνικὸ ὁμοίωμα δίκης πραγματοποιεῖται, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὁποίας, παρὰ τὶς προσπάθειες ἐκφοβισμοῦ καὶ διαφθορᾶς, ἡ ἀλήθεια ἀποκαλύπτεται. Τὸ συναδελφικὸ δικαστήριο τῆς Μεραρχίας ἱππικοῦ ἀθωώνει τοὺς δολοφόνους εὐγενοῦς καταγωγῆς. Ὁ ὑπολοχαγὸς Λίπμαν καταδικάζεται σὲ κράτηση. Ὁ ὑπολοχαγὸς Φόγκελ καταδικάζεται σὲ δυὸ χρόνια φυλακὴ γιὰ ἀμελῆ φρούρηση καὶ ἐξαφάνιση πτώματος. Ὁ στρατιώτης Ροῦγκε καταδικάζεται ἐπίσης σὲ δυὸ χρόνια φυλακὴ γιὰ ἀπόπειρα ἀνθρωποκτονίας. Ὁ Φόγκελ ἐφοδιάζεται ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους του ἀμέσως μετὰ τὴν καταδίκη του μὲ ἕνα ψεύτικο διαβατήριο καὶ ἕνα αὐτοκίνητο καὶ φεύγει γιὰ τὴν Ὁλλανδία, μέχρις ὅτου, πολὺ γρήγορα, τοῦ δοθεῖ ἀμνηστία.

Ὁ ἀξιωματικὸς τῆς ἀστυνομίας Τάμσικ, ὁ δολοφόνος τοῦ Γιόγκισες, σκότωσε ἀκόμα «γιὰ ἀπόπειρα ἀπόδρασης» τὸν ἀρχηγὸ τῶν ναυτῶν Ντόρενμπαχ. Εἰς ἀναγνώριση αὐτῶν τῶν ὑπηρεσιῶν του, ὁ

ὑπουργὸς Σέβερινγκ τὸν προήγαγε σὲ ἀξιωματικὸ τῆς πρωσσικῆς Ἀσφαλείας.

Τὶς μάχες τοῦ Ἰανουαρίου διαδέχονται οἱ ἐκστρατεῖες ἀπὸ πόλη σὲ πόλη τοῦ στρατοῦ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου μὲ ἐπικεφαλῆς τὸ Νόσκε γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας. Ὄχι ὅμως γιὰ πάντα. Ἡ νίκη τῆς ἀντεπανάστασης τὸ Γενάρη τοῦ 1919, εἶχε γιὰ συνέπεια τὴ νίκη τοῦ Χίτλερ τὸ Γενάρη τοῦ 1933. Οἱ δολοφόνοι γνωρίζουν τώρα τιμὲς καὶ δόξες. Ὁ ὀργανωτὴς τῆς δολοφονίας, ὁ λοχαγὸς Πάμπστ γίνεται ἄξιος κάθε τιμῆς. Ὁ Ζὸρνς γίνεται ἀνώτατος εἰσαγγελέας στὴ ναζιστικὴ Φολκσγκέριχτσχοφ, ἀνωτάτη ἐνσάρκωση τῆς φασιστικῆς δικαιοσύνης. Πολυάριθμοι ἀγωνιστὲς σπαρτακιστὲς ρίχνονταν στὰ στρατόπεδα συγκέντρωσης ἢ δολοφονοῦνται.

Ὅ,τι ἀνῆκε στὴ Ρόζα Λούξεμπουργκ λεηλατήθηκε ἀπὸ τὶς στρατιωτικὲς ὀρδές, τὸ 1919. Ἀνεκτίμητα ἔργα τῆς μεγαλοφυοῦς αὐτῆς γυναίκας κλέβονται, διασκορπίζονται, καταστρέφονται. Τὸ 1933 τὰ ἔργα της, ὅπως ἐπίσης καὶ πολλὰ ἄλλα ἐκπολιτιστικὰ δημιουργήματα τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, καήκανε δημόσια. Τὸ μνημεῖο ποὺ οἱ ἐργάτες τοῦ Βερολίνου εἶχαν ἀνεγείρει στὴ μνήμη της καὶ στὴ μνήμη ἐκείνων ποὺ ἔπεσαν μαζί της, γκρεμίστηκε.

Ἀλλὰ ἀκόμα χειρότερος εἶναι ὁ βιασμὸς τῆς μνήμης της ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀποστολὴ νὰ διατηρήσουν καὶ νὰ ἀναπτύξουν τὴν πολιτική της κληρονομιά. Ἡ μνήμη τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ ἔχει ἀπ' αὐτοὺς ὑβριστεῖ, οἱ ἰδέες της ἔχουν παραμορφωθεῖ καὶ δυσφημιστεῖ, τὸ πολιτικό της ἔργο πλαστογραφηθεῖ, οἱ ὀπαδοί της ἐξοστρακιστεῖ. Τὸ ὄνομά της, ὅπως καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Κὰρλ Λῆμπκνεχτ, χρησιμοποιεῖται γιὰ σημαία ποὺ καλύπτει μιὰ πολιτικὴ ἀσυμβίβαστη μὲ ἐκείνην ποὺ ἀκολουθοῦσαν αὐτοὶ οἱ δυὸ μεγάλοι ἐπαναστάτες. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς συναγωνιστὲς καὶ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς Ρόζας, γερμανοὶ καὶ πολωνοί, πληρώνουν τὴν πίστη τους στὶς ἰδέες της στὶς σταλινικὲς φυλακές. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔχουν ντουφεκιστεῖ, ἀφοῦ πρῶτα στερήθηκαν τῆς ἐπαναστατικῆς τους τιμῆς.

Ὁ παγωμένος ἀέρας μιᾶς μακρᾶς περιόδου ἀντίδρασης ἔχει ἐρημώσει τὸ ἀνθισμένο πεδίο τῶν μεγάλων καὶ γόνιμων ἰδεῶν.

Καὶ ὅμως!

Ὅταν τὸ σῶμα τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ ριχνόταν μέσα στὰ βάθη τοῦ καναλιοῦ, μιὰ φήμη διατρέχει στὰ προλεταριακὰ προάστια: Ἡ Ρόζα δὲν ἔχει δολοφονηθεῖ, ζεῖ, μπόρεσε νὰ σωθεῖ, θὰ ἐμφανιστεῖ ξανὰ ἐπικεφαλῆς τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος, ὅταν θὰ ἔρθει ἡ ὥρα του. Δὲν μποροῦσαν νὰ πιστέψουν ὅτι τόση θέληση, τόσος ἐνθουσιασμός, τόση πνευματικὴ δύναμη θὰ μποροῦσαν νὰ ἐξαφανιστοῦν μὲ ἕνα κτύπημα ὑποκόπανου. Αὐτὴ ἡ πίστη ἀποκαλύπτει μιὰ ἀλήθεια. Ὁ νόμος τῆς διατήρησης τῆς ἐνέργειας δὲν ἐφαρμό-

ζεται μόνον στὸ φυσικὸ κόσμο. Καμιὰ πυρά, καμιὰ διαταγὴ δικτάτορα δὲν μπορεῖ νὰ καταστρέψει γιὰ μακρὸ διάστημα ἰδέες ποὺ εἶχαν μιὰ φορὰ ζήσει μέσα στὰ κεφάλια τῶν μεγάλων μαζῶν. Ἐκεῖνος ποὺ ἀντιτάσσεται στὴν πορεία τῆς ἱστορίας, ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ τὴν κάνει νὰ γυρίσει πρὸς τὰ πίσω, βαδίζει αὐτὸς ὁ ἴδιος στὴν καταστροφή του, ὅσο τρομερὰ καὶ ἂν εἶναι τὰ ἀποτελέσματα γιὰ ἕνα διάστημα. Ὁ σπόρος θὰ δώσει τοὺς καρπούς του στὸ μέλλον. Ποιός ξέρει ἀκόμα τὰ ὀνόματα τῶν θερμιδοριανῶν; Ἀλλὰ οἱ ἰδέες τοῦ Μπαμπέφ ἔχουν, τριάντα χρόνια μετὰ τὴν ἐκτέλεσή του, βοηθήσει νὰ ξαναπάρει ζωὴ τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τοῦ γαλλικοῦ προλεταριάτου.

Ἡ θριαμβευτικὴ πορεία τῆς βαρβαρότητας θὰ βρεῖ τὸ τέρμα της. Ὁ Ἀχέρων θὰ ξαναμπεῖ σὲ κίνηση. Ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ θὰ γεννηθοῦν νικητές.

Παρίσι 1939

ΟΙ ΔΥΟ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ
ΒΙΒΛΙΟΥ, ΕΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΘΗ-
ΣΑΝ ΕΞ ΟΛΟΚΛΗΡΟΥ ΕΙΣ ΤΑΣ
ΛΙΝΟΤΥΠΙΚΑΣ ΜΗΧΑΝΑΣ ΤΩΝ
Α)ΦΩΝ ΛΑΜΠΡΙΝΟΥ, ΤΖΑΒΕΛΑ
9 - 13, ΤΗΛ. 634 - 306

ΔΡΧ: